

Hrvatsko i rusko pravno nazivlje

Mikulaco, Irena

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2024**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:337145>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Irena Mikulaco
HRVATSKO I RUSKO
PRAVNO NAZIVLJE

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Irena Mikulaco
HRVATSKO I RUSKO
PRAVNO NAZIVLJE

Irena Mikulaco
Hrvatsko i rusko pravno nazivlje

Izdavač i tisak
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Zagrebačka 30, 52100 Pula, Hrvatska

Za izdavača
prof. dr. sc. Marinko Škare, rektor

Recenzenti
prof. dr. sc. Zavrumov Zaur Aslanovich, Pjatigorsko državno sveučilište, Rusija
doc. dr. sc. Fedotova Irina Borisovna, Pjatigorsko državno sveučilište, Rusija

Lektura i korektura
prof. dr. sc. Natalija Vidmarović, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Grafičko oblikovanje i prijelom
Saša Stubičar

Autor ilustracije na naslovnici
Gabriel Mikulaco. *Ruža u tundri*. 2021.

Naklada
30 primjeraka

UDK 811.163.42*276.6:811.161.1

ISBN 978-953-377-053-6

Monografija je objavljena na temelju Odluke Odbora za izdavačku djelatnost Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, KLASA: 611-04/24-01/15, URBROJ: 143-01-15-24-1 od 21. svibnja 2024. godine.

Citiranje:
MIKULACO, Irena. 2024. Hrvatsko i rusko pravno nazivlje. Pula. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli/e-izdanje/.

Hrvatsko i rusko pravno nazivlje / Irena Mikulaco
Izdavač: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Pula: – 2024. – 268 str.

Znanstvena autorska monografija predstavlja usporednu analizu hrvatsko-ruskoga pravnog nazivlja u interdisciplinarnome pristupu: jezikoslovnome i pravnome. Jezik prava proučava se na temelju znanstvenih izvora iz područja lingvistike i prava te pravnih tekstova. Funkcioniranje pravnoga nazivlja kao glavnog obilježja pravnoga stila promatra se u odnosu na dinamiku, razvoj i promjene u društvu, zajedno s promjenama u zakonodavstvu i jezičnoj politici, na primjeru ustavnoga, kaznenog, građanskog, trgovačkog i međunarodnog prava. Korpus je obrađen na temelju leksičko-semantičkih odnosa, upotrebene su najsuremenije metode bavljenja korpusom i terminološke metode upravljanja nazivljem. Kako ne postoje monografije koje obrađuju hrvatsko-rusko pravno nazivlje i prevoditeljsku praksu iz toga područja, ovo je istraživanje ujedno i prvo u tom području.

Ova znanstvena monografija namijenjena je stručnjacima iz humanističkih i društvenih znanosti, prije svega filozofima, rusistima i slavistima (znanstvenicima, nastavnicima, studentima diplomatskih i poslijediplomskih studija), terminolozima, prevoditeljima i pravnicima u Hrvatskoj i izvan nje. Knjiga je također namijenjena svima, koje zanima terminologija i pravno nazivlje.

Sva prava su zaštićena. Niti jedan dio ove knjige ne može se reproducirati ili prenijeti u bilo kojem obliku ili na bilo koji način, bilo elektronički ili mehanički, uključujući fotokopiranje i snimanje na magnetskim medijima ili objavljivanje na Internetu, osim ako nema dopuštenja vlasnika.

Irena Mikulaco
HRVATSKO I RUSKO
PRAVNO NAZIVLJE

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Pula, 2024.

Knjigu posvećujem svojoj obitelji, svojim najdražima koji mi daju ljubav, snagu i vrijeme da hrabro letim u visine. Hvala sinu Gabrielu na slici koja je oplemenila knjigu.

Sadržaj

Proslov	6
1. Pravno nazivlje	8
2. Hrvatsko pravno nazivlje	16
3. Rusko pravno nazivlje	31
4. Dodirne točke hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja	46
5. Suvremena terminologija i terminografija	57
6. Osnovni pojmovi u terminologiji	61
7. Jezik prava	78
8. Pravni prijevod	92
9. Terminološko upravljanje i izvlačenje termina (Terminology Management, Term Extraction)	104
10. Izvori prava	109
11. Korpusna analiza, terminološko upravljanje i prevođenje nazivlja u različitim granama prava	113
11.1 Kazneno pravo	114
11.2 Ustavno pravo	170
11.3 Trgovačko, građansko i međunarodno pravo	180
Zaključna razmišljanja	199
Bibliografija	208
Prilozi	229
Prilog 1 Izjava o osnivanju d.o.o.	230
Prilog 2 Устав	232
O autorici	266

Proslov

Ova knjiga je rezultat institucijskoga projekta *Jezik prava i poslovna komunikacija* (ffpu-05-2021-3; <https://www.croris.hr/projekti/projekt/7706>). Knjiga je nastala kao rezultat dugogodišnjega prevoditeljskog i istraživačkog rada, posebice nailaženja na nedoumice u prevođenju pravnoga nazivlja, pronalaženju rješenja te sastavljanju vlastitih terminoloških baza hrvatskoga i ruskoga pravnoga nazivlja, a dijelom i kao rezultat istraživanja za potrebe doktorskoga rada *Kontrastivna analiza hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja*.

Jezik prava je jezik struke te je stoga često nerazumljiv širem krugu ljudi jer je previše formalan i hermetičan o čemu i lingvisti upozoravaju već desetljećima. S pravnim tekstovima susreću se sudski tumači i prevoditelji koji ne moraju biti po struci pravnici. Međutim, problem nastaje kada je prevoditelj u situaciji prevoditi dokumente različitih pravnih sustava, a zanemari značenje i mjesto u jednom sustavu i ne utvrdi može li se i na koji način jedan naziv unijeti u drugi pravni sustav. Također, poteškoće za prevoditelja postoje i kada adekvatnih rječnika i terminoloških baza, kao npr. za kombinaciju hrvatskoga i ruskoga jezika nema. Prevođenje pravnoga nazivlja je interdisciplinarna djelatnost jer se osim poznavanja jezika i prava trebaju usvojiti različite kompetencije, poznavati osobitosti pravnoga prevođenja te različitih pravnih koncepata dvaju sustava (hrvatskoga i ruskoga u ovom slučaju).

U znanstvenoj literaturi nismo pronašli slične usporedbe hrvatskih i ruskih pravnih jezika i njihova nazivlja, kao ni ponuđena rješenja i prijevode te se stoga pojavila velika potreba da se popuni praznina, analizira, usporedi i ponude prijevodna rješenja hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja u ustavnom, trgovačkom, građanskom, kaznenom i djelomično u međunarodnom pravu. Usporedba je pokazala promjene u pravnome nazivlju, na koji se način Hrvatska, a na koji način Rusija prilagodila novoj geopolitičkoj i jezičnoj situaciji nakon 1990. godine jer se može govoriti o velikoj dinamici jezičnoga pravnog diskursa i promjena u razdoblju poslije 1990. godine, u odnosu na prethodna razdoblja. Usustavljivanje pravnoga nazivlja odvija se već od 90-tih godina dvadesetoga stoljeća, a intenzivirano je pripremom ulaska Hrvatske u Europsku uniju jer je trebalo uskladiti pravni sustav Republike Hrvatske s pravnim sustavom Europske unije. Zbog pojačane međunarodne i međudržavne aktivnosti, javila se potreba za odgovarajućim nazivljem pravnoga sustava koje bi smanjilo broj nedoumica i onemogućilo pogreške u pismenoj i usmenoj komunikaciji. Slične promjene, iako ne toliko korjenite, u istome razdoblju doživjelo je i rusko pravno nazivlje.

1. Pravno nazivlje

Poimanje konteksta razvoja pravnoga nazivlja vezan je za povijesne i političke procese koji su utjecali na razvoj nazivlja, pa tako i na pravno nazivlje. U ovom dijelu knjige predstavljeni su kroz povijesnu i sociolingvističku prizmu ključni trenutci u razvoju pravnoga nazivlja, u terminološkom i terminografskom radu koji su zadali smjer i našli svoje mjesto u suvremenim jezičnim kretanjima, potrebama društva i umrežavanju u svjetske znanstvene tokove.

Katičić (1995: 178; 1999: 301) razlikuje službeno, stručno i znanstveno nazivlje. Službeno nazivlje je propisano, ono se i uvodi i može nestati (npr. u zakonima, upravi ili vojsci). Znanstveno nazivlje je višeslojno i iz njega se iscrpljuju izvori za stručno nazivlje, karakteristično za pojedinu struku (naziva se i strukovno nazivlje, npr. STRUNA je hrvatska terminološka baza strukovnog nazivlja) i znanost. Procesom restandardizacije nazivlja u hrvatskom jeziku poslije 90-ih godina, došlo je do promjena i u pravnome nazivlju, od čega se službeno nazivlje najviše promijenilo promjenom vlasti, a stručno i znanstveno je čvršće određeno i nije tako strogo propisano kao službeno nazivlje te uzima u obzir i vlastiti kontinuitet. Jezik je bogat onoliko, koliko je sposoban da se njime mogu izraziti svi funkcionalni stilovi, da ne „nedostaje riječi“, pa se one ponekad moraju posuđivati iz drugih jezika. Zato i postoje prijepori posebice kod hrvatskih jezikoslovaca i daje se prednost „domaćim“ terminima kako se ne bi naštetilo jeziku, zadržala jezična čistoća (purizam). Neki hrvatski znanstvenici (npr. Turk i Opašić 2008: 80-82) drže da je cilj purizma očuvanje standardnoga jezika kao simbola nacionalnoga identiteta i zaštite od utjecaja stranih jezika. Katičić je izjednačio važnost „naše hrvatske“ i „naše europske“ riječi, misleći na hrvatski kulturni identitet u europskom okviru i da odnos prema tuđicama treba biti opušteniji, poglavito kada se radi o internacionalizmima iz klasičnoga podrijetla i smatra da je jezik bogatiji, ako postoje obje, hrvatska i internacionalna (Zapisnik 17. sjednice Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, 31. svibnja 2007.). Katičić objašnjava da „nam se standardna norma ne može tuđiti niti od jednih niti od drugih naziva, niti od europeizama, niti od onih slavenskoga podrijetla, da se oni mogu rabiti naporedno ili pak treba bez grčevite dosljednosti birati među njima“ (1999: 304). Silić (2006: 60) smatra da tvorba internacionalizama treba biti *jednostavna, ekonomična i transparentna*, a njihovo opće značenje ne treba opteretiti pojedinačnim značenjima jer internacionalizmi u znanstvenom diskursu nisu problem jer je znanost internacionalna. Internacionalizmi omogućuju znanstvenicima međusobnu komunikaciju, ali se Silić ograđuje jer kaže da su „sami znanstvenici odgovorni za razvijanje nacionalnoga jezika stvaranjem naziva u hrvatskom jeziku“. Dakle, nazivlje, pa tako i pravno nazivlje, treba sagledati u širem kontekstu jer vrlo često služi svrsi ne samo užim krugovima korisnika, što znači da je vrlo važna tradicija uporabe termina u jeziku, povijesni kontekst, čestotnost uporabe, razumljivost i jednoznačnost, karakteristike vrlo bitne za odredbu termina. Važno je, kao prvo, kako će znanstvenici pristupiti stranom terminu, hoće li ga samo preuzeti, bez

promišljanja i određenih kriterija, kao što se to vrlo često događa u suvremenom leksiku kad se usvajaju anglizmi. Drugo, hoće li se termin pokušati zamijeniti odgovarajućim domaćim terminom, a odbaciti internacionalizam. Ponekad je moguće termin prevesti, ponekad se može prilagoditi (transfonemizirati i transmorfemizirati) hrvatskom jeziku, a vrlo često se u hrvatskom jeziku stvaraju i novotvorenice koje se dobro prihvate u javnosti. Ponekad je najjednostavnije posuditi termin, najčešće, iz klasičnih jezika (pravni termin se posuđuje najčešće iz latinskoga jezika, zbog tradicije rimskoga prava u hrvatskom pravu, ali i u ruskom) ili nekog drugog stranog jezika, ali uvažavajući tradiciju, povijesno i kulturno naslijeđe i najvažnije od svega zadržati nacionalni identitet. Jezičnim promjenama i uvođenjem novih termina bez obrazloženja i kriterija stvaraju se zabune, višeznačnost i nepreciznost definiranja. Ako i postoje promjene u nazivlju, one moraju biti nenametljive, usvojiti najprihvatljivija rješenja, uz dogovor stručnjaka za određeno područje. S obzirom da se znanstveno i stručno nazivlje formiralo pod utjecajem stranih jezika u kojima je od ranije postojalo nazivlje za pojedinu struku ili znanost posvetili smo utjecaju višejezičnosti i jezičnomu posuđivanju posebnu pozornost.

Na početku će biti riječi o najstarijim hrvatskim i ruskim pisanim pravnim izvorima, koji su izvor za proučavanje prava, društva i gospodarskih odnosa tadašnjih društava i koji pokazuju kontinuitet prava u obje države i na oba slavenska jezika.

Istodobno s razvojem društva i njegovim potrebama, razvijalo se i pravo, pravni sustavi i pravno nazivlje. Hrvatska i Rusija mijenjale su svoje nazive, vladare, bile sastavnim dijelom zajednica, koje su svojim političkim ustrojem, pravnim sustavom i jezikom utjecale na razvoj pravnoga nazivlja. Jezik se nametao, oduzimalo se pravo komunikacije na materinskom jeziku, nasilno su se mijenjala osobna imena i prezimena, zatvarale su se škole, mijenjalo se nazivlje u školskim udžbenicima, upravi, vojsci itd. Zbog ratova i sudara različitih političkih ustrojstava država uvijek je jača sila nametala ostalima najprije svoj jezik, a preko jezika i kulturu, način i stil života. Zbog toga ne čudi da se u pravnome nazivlju kroz povijest uvuklo dosta posuđenica jer je jezik dolazio u doticaj s drugim jezicima, narodima i kulturama, neke su se asimilirale, a neke su nestale. Zato najprije treba sagledati tijek razvoja pravnih terminoloških sustava. U skladu s filozofskom koncepcijom razvoja sustava prema Averjanovu (1985: 54; Turanin 2014: 4) formiranje svakog sustava uključuje pet osnovnih razvojnih faza: nastanak, formiranje, zrelost, regresivnu preobrazbu, likvidaciju (nestanak) (возникновение, становление, зрелость, регрессивные преобразования, ликвидация (исчезновение)). Preobrazba pravnoga nazivlja nije samo regresivna već i progresivna jer se nazivlje usavršava te bi se stoga mogle uzeti u obzir sljedeće njegove razvojne faze: nastanak, formiranje, zrelost, preobrazba, likvidacija. Najvažnija faza formiranja pravnoga nazivlja je njegova zrelost, koja je ujedno i vrhunac – „uspon koji je uvijek povezan s kretanjem od različitih pogrešaka

u donošenju zakona, praznina u pravnom uređenju do potrebne učinkovitosti zakonskih normi, terminološke logike“ (Turanić 2014: 5). Zrelost zahtjeva stabilnost elemenata, a da bi se to postiglo, treba postojati državna stabilnost, jasno određeni društveni odnosi koji se reguliraju pomoću pravnih normi. Preobrazba nazivlja odražava njegovo preslagivanje, drugačiju organizaciju ili reorganizaciju, nazivlje se modernizira, čisti od suvišnosti i dolazi se do faze likvidacije ili nestanka. Međutim, to se ne mora dogoditi, ako nazivlje odgovara potrebama suvremenoga pravnoga sustava. Suvremeno pravno nazivlje odraz je ciklična razvoja, njegove evolucije i može se usporediti s energijom, koja se prema zakonu očuvanja energije ne može potrošiti ni stvoriti, već samo promijeniti svoj oblik, tako se i pravno nazivlje usustavljuje, sazrijeva, čuva u sebi povijesni tijek i nadograđuje se novim terminološkim jedinicama, odbacuje arhaične jer je bitno da u sebi nose element aktualnosti, tj. vremena u kojem se upotrebljavaju.

S obzirom da je malo članaka u hrvatskoj terminologiji posvećeno povijesti terminologije, uzeli smo to u obzir kao važnu činjenicu da se tome posvetimo i osvrnemo na razvoj terminologije kao znanosti, terminoloških škola i navedemo glavne predstavnike i njihov terminološki rad.

Za razvoj terminologije kao znanstvene discipline zaslužan je Eugen Wüster, austrijski znanstvenik koji je 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća razvio opću teoriju terminologije. Na njegovim djelima počiva tzv. Bečka terminološka škola. Disertaciju naslovljenu „Internationale Sprachnormung in der Technik, besonders in der Electrotechnik“ (Međunarodno normiranje jezika tehnike s posebnim naglaskom na elektrotehniku) obranio je 1931. na Tehničkom sveučilištu u Stuttgartu. Wüster se u svojoj disertaciji bavi pitanjima normizacije znanstveno-tehničkoga jezika, normizacijskim tijelima, odnosu pojmova i riječi, tvorbi riječi, mijenjanju riječi, razvoju nacionalnog jezika, međunarodno usklađivanje nacionalnih termina i dr. Taj rad potaknuo je globalno razvoj terminološke znanosti. Njegova disertacija 1935. godine prevedena je na ruski jezik i dugo vremena bila je ključno terminološko djelo na ruskome jeziku te potaknula razvoj tzv. Ruske terminološke škole. Zbog utjecaja njegove disertacije, Sovjetski Savez predložio je osnivanje Tehničkoga odbora 37 unutar ISO-a koji je osnovan 1936. Svrha toga Odbora standardizacija je načela, metoda i primjena vezanih uz terminologiju i druge jezične sadržaje u kontekstu višejezične komunikacije i kulturne raznolikosti. Ne čelu Bečke terminološke škole bio je E. Wüster. Škola je glavnu pozornost pridavala logičnoj strani termina i terminološkoga sustava: biti, pojmu, međusobnom odnosu, svojstvima i definicijama pojmova, a također se bavila pitanjima normizacije i internacionalizacije termina.

Na Wüsterovu inicijativu osnovana je 1971. organizacija Infoterm u Beču pod okriljem UNESCO-a koju je vodio do kraja života. Od 1997. svake tri godine Infoterm dodjeljuje nagradu koja nosi njegovo ime za poseban doprinos terminologiji (<http://www.infoterm.info/>).

Nakon smrti Wüsterera, Infoterm je vodio profesor Helmut Felber, koji je uspostavio međunarodnu suradnju i dao doprinos terminološkoj znanosti te je napisao prvi terminološki priručnik „Terminology Manual“ (UNESCO, Pariz, 1984.). Infoterm trenutno vodi profesor Christian Galinski. Članom Infoterma je VINITI - Sveruski (ranije Svesavezni – АН СССР) institut za znanstvene i tehničke informacije Ruske akademije znanosti („Всероссийский институт научной и технической информации“). Godine 1933. u Rusiji je pri Akademiji osnovana Komisija za tehničku terminologiju (Комиссия по технической терминологии) na čelu s S. A. Čaplyginim i D. S. Lotte (Čarovski, Sivorov 1989: 94). Kasnije je ta komisija preimenovana u Odbor za znastveno-tehničku terminologiju (Комитет научно-технической терминологии). Trenutno se naziva Odbor za znanstvenu terminologiju. Osnovna zadaća Odbora Ruske akademije znanosti SSSR-a bila je izgradnja metodike iz područja terminologije i restrukturiranje terminologije. S. V. Grinev (1993) je 30-ih godina XX. stoljeća razdijelio razvoj ruske terminološke znanosti na četiri osnovna razdoblja:

1. pripremno razdoblje (prvo razvojno razdoblje prema periodizaciji V. M. Lejčika, 1969, 1981, 1989): od početka 18. stoljeća do kraja 20-ih godina – razdoblje formiranja (oblikovanja), prikupljanja i obrade termina i određivanja definicija stručnih pojmova;
2. prvo razdoblje, nastanak (drugo razvojno razdoblje prema periodizaciji V. M. Lejčika, 1969, 1981, 1989): prikupljanje stručnoga nazivlja. Od 30-ih do 60-ih godina je razdoblje stasanja osnove terminološke teorije i prakse. Razradom metodologije terminološkoga rada bavio se „otac“ terminološke ruske škole D. S. Lotte, kao i E. Drezen, G. O. Vinokur, A. A. Reformatski koji se smatraju utemeljiteljima ruske terminološke znanosti. Od 40-ih do 60-ih godina terminološka istraživanja bila su usmjerena na slijedeću problematiku: određivanje statusa termina (radovi A. A. Reformatskog, L. A. Kapanadze); istraživanja karakterističnih semantičkih osobina termina (L. A. Kapanadze, O. S. Ahmanova, E. N. Tolikina); analizu odnosa termina i nomenklaturnih jedinica, a također povijesna istraživanja te dodire s etimologijom i onomasti kom (L. L. Kutina, O. N. Trubačev, P. N. Denisov, A. S. Gerd, E. D. Konovalova); prevođenje termina (E. . Skorohodko); terminologiju kao teoriju o pojmovima i definicijama s gledišta logike (E. K. Vojšvillo, N. I. Kondakov, D. P. Groski). Godine 1969. lingvisti (V. M. Lejčik, P. V. Veselov) pristupaju proučavanju termina sa stajališta semiotike. Godine 1964. osniva se Svesavezni znanstveno-istraživački institut tehničkih informacija, klasifikacije i kodiranja (ВНИИКИ Госстандарта СССР) koji postaje glavna organizacija za normizaciju terminologije i normizaciju nazivlja. Osim toga sastavljaju se jednojezični rječnici te se prevode terminološki rječnici.
3. drugo razdoblje, formiranje (treće razdoblje prema periodizaciji V. M. Lejčika, 1969, 1981, 1989): 70-te i 80-te godine bile su razdoblje preciziranja i razvoja različitih

gledišta na strukovno nazivlje i razvoj terminologije kao posebne znanosti. U tom razdoblju terminološka istra živanja provode na Institutu ruskoga jezika Akademije znanosti SSSR-a P. N. Denisov, V. P. Danilenko, E. A. Sorokina; na Filološkom fakultetu Moskovskog državnog sveučilišta djeluju V. M. Lejčik, V. N. Prohorova, P. V. Veselov, R. S. Cagolova osnovana je škola prof. O. S. Ahmanove, kojoj su pripadali G. N. Agapova, N. B. Gvišiani, M. M. Gluško, S. V. Grinev, V. L. Nalepin. U isto vrijeme osniva se Lenjingradska terminološka škola, koja se posebno zanima za povijesna istraživanja terminologije (L. L. Kutina, F. P. Sorokoletov, E. D. Konovalova, E. I. Čupilina, A. S. Gerd), terminografije (A. S. Gerd, A. I. Moiseev, M. V. Antonova); znanstvenici se bave također istraživanjem naziva (imena, *номенов*) (Z. N. Komolova). Najveći doprinos razvoju terminologije dala je Gorkovksa terminološka škola na čelu s B. N. Golovinom, kojoj su pripadali R. Ju. Kobrin, V. N. Nemčenko, K. Ja. Averbuh. Glavne zasluge te škole bile su raznovrsne metode lingvističke statistike, traženje najrasprostranjenijih modela tvorbe termina. Veliku zaslugu usporedno je dala i Voronješka terminološka škola pod voditeljstvom S. Z. Ivanova i E. S. Anjuškina. Gorkovskoj i Voronješkoj školi zajednička je uporaba statističkih metoda za identifikaciju najproduktivnijih modela termina, a manje zanimanje udijelili su terminografskim problemima. 70-ih godina pojavljuju se prvi terminološki udžbenici. 1972. godine u Samarkandu izlazi udžbenik A. D. Hajutina «Термин, терминология, номенклатура», a 1974. Ahmanova je zajedno s Agapovoj izdala na Moskovskom državnom sveučilištu udžbenik „Terminology: Theory and Method“, a godine 1975. – „Linguistic Terminology“. V. M. Lejčik, Smirnov, I. P. i Suslova I. M. izdaju 1977. knjigu «Информатика. Терминология информатики (теоретические и практические вопросы)», 1977. Osim toga sastavljaju se normativno-metodički dokumenti te se intenzivira rad na normizaciji nazivlja. Početkom 80-ih godina najvažnija terminološka istraživanja bila su posvećena terminografiji i terminološkim bazama podataka (A. Ja. Šajkevič, A. S. Gerd, S. V. Grinev, Ju. N. Marčuk), primijenjenim istraživanjima terminološkog uređivanja (V. M. Lejčik), prijevoda (Ju. N. Marčuk) i jezičnim sredstvima informacijskih sustava (R. Ju. Kobrin), filozofskim i sociolingvističkim aspektima terminologije (V. M. Lejčik, G. E. Nikitina, L. B. Tkačeva), usporednoj (F. A. Citkina), industrijskoj (E. I. Hanlira, I. P. lidov) i gnoseološkoj (N. B. Gvišiani, C. V. Grinev) terminologiji.

4. treće razdoblje (četvrto prema V. M. Lejčiku, zrelo razdoblje terminologije, a peto razdoblje započinje u 90-ima) – daljnji razvoj, započet krajem 80-ih godina. Razdoblje evolucije terminologije kao samostalne kompleksne znanosti. Krajem 80-ih godina, a povezano s krizom, počinje opadati terminološka aktivnost, iako se terminologija izdvaja u samostalnu znanost i nastavlja svoj daljnji tijek, sumirajući iskustvo ranijih istraživanja, pojačava se rad u javnim organizacijama. Godine 1994. osniva se „Rusko terminološko društvo“ (Российское терминологическое общество – РоссТерм, s

V. A. Tatarinovic kao predsjednikom društva), koje održava međunarodne godišnje seminare, objavljuju se knjige i časopisi. U to vrijeme objavljeni su udžbenici Ju. N. Marčuka «Основы терминографии» (1992), V. M. Lejčika «Терминоведение: предмет, методы, структура» (2006), hrestomatija iz povijesti terminologije V. A. Tatarinova «История отечественного терминоведения» u 3 sveska (1994. – 2003.). Objavljeni su priručnici: «Терминоведение: Указатель работ, опубликованных отечественными терминологами в XX веке» (Tatarinov 1998) i enciklopedijski rječnik «Общее терминоведение» (Tatarinov 2006). Objavljuju se monografije A. V. Superanske, N. V. Podoljske, N. V. Vasil'eve, «Общая терминология: терминологическая деятельность», G. A. Dianove «Язык алхимии: становление языка английской химической литературы 15-18 вв.» (1995) i «Термин и понятие. Проблемы эволюции (к основам исторического терминоведения)» (2000), V. A. Tatarinova «Теория терминоведения. Т.1. Теория термина: история и современное состояние» (1996), A. I. Komarove «Язык для специальных целей (LSP): теория и метод» (1996), M. N. Volodine «Национальное и интернациональное в процессе терминологической номинации» (1993), «Термин как средство специальной информации» (1996), «Теория терминологической номинации» (1997), S. G. Kazarine «Типологические характеристики отраслевых терминологий» (1998). U tom razdoblju polažu se osnove kognitivne terminologije u radovima znanstvenika, kao što su L. M. Alekseeva, L. A. Manerko, V. F. Novodranova, V. M. Lejčik, M. N. Volodina, E. I. Golovanova i dr.

Na kraju možemo reći da u Rusiji postoji više terminoloških škola. Škole su dobile ime po gradu u kojem su lingvisti rasdili ili oko kojeg su se okupljali (Zemlyanaya, Pavličeva 2010):

1. Moskovska škola (P. N. Denisov, V. P. Danilenko, V. M. Lejčik, V. F. Prohorova, V. N. Veselov, S. V. Grinev, V. A. Tatarinov, Ju. N. Marčuk, V. F. Novodranova, N. Denisov, N. B. Gvišiani, M. M. Gluško, A. D. Hajutin, K. Ya. Averbuh, L. A. Morozova i dr.);
2. Sank-Peterburška škola (L. L. Kutina, F. P. Sorokaletov, P. G. Piotrovski, E. D. Konovalova, E. I. Čupilina, A. S. Gerd, A. I. Moiseev, N. Z. Kotelova i dr.);
3. Nižegorodska (ili Gorkovska) škola (B. N. Golovin, R. Ju. Kobrin, V. N. Nemčenko, L. A. Pekarskaya, O. A. Makarihin i dr.);
4. Voronješka škola (S. Z. Ivanov, E. Anjuškin, V. A. Vasjutin; G. A. Muštenko, V. K. Kurčeva, V. V. Gladkih i dr.);
5. Omski terminološki centar (osnivač je L. B. Tkačev);

6. Uralska škola (L. A. Škatova, Z. I. Komarova, L. M. Alekseeva, E. O. Golovanova, V. D. Tabanakova, S. L. Mišlanova i dr.).

Na taj način, terminologija je kao znanost o stručnome nazivlju krajem 20. i početkom 21. stoljeća počela poprimati oblik kompleksne interdisciplinarnosti.

2. Hrvatsko pravno nazivlje

Razvoj pravnoga sustava i nazivlja išli su uporedo s razvojem državotvorne misli o povijesnom pravu na državnu suverenost, a najvažniji povijesni trenutci sadržani su u Ustavu Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14):

- stvaranje hrvatskih kneževina u VII. stoljeću
- srednjovjekovna samostalna država Hrvatska utemeljena u IX. stoljeću
- Kraljevstvo Hrvata uspostavljeno u X. stoljeću
- održanje hrvatskoga državnog subjektiviteta u hrvatsko-ugarskoj personalnoj uniji (1102. – 1526.)
- samostalna i suverena odluka Hrvatskoga sabora godine 1527. o izboru kralja iz Habsburške dinastije
- samostalna i suverena odluka Hrvatskoga sabora o pragmatičnoj sankciji iz godine 1712.
- zaključci Hrvatskoga sabora godine 1848. o obnovi cjelovitosti Trojedne Kraljevine Hrvatske pod banskom vlašću, na temelju povijesnoga, državnoga i prirodnoga prava hrvatskog naroda
- Hrvatsko-ugarska nagodba godine 1868. o uređenju odnosa između Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i Kraljevine Ugarske na temelju pravnih tradicija objiju država i Pragmatičke sankcije iz godine 1712.
- odluka Hrvatskoga sabora 29. listopada godine 1918. o raskidanju državnopravnih odnosa Hrvatske s Austro-Ugarskom te o istodobnu pristupanju samostalne Hrvatske, s pozivom na povijesno i prirodno nacionalno pravo, Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, proglašenoj na dotadašnjem teritoriju Habsburške Monarhije;
- odluka Narodnoga vijeća Države SHS o ujedinjenju sa Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918.), poslije (3. listopada 1929.) proglašenoj Kraljevinom Jugoslavijom
- osnutak Banovine Hrvatske godine 1939. kojom je obnovljena hrvatska državna samobitnost u Kraljevini Jugoslaviji
- uspostava temelja državne suverenosti u razdoblju Drugoga svjetskoga rata (proglašenju Nezavisne Države Hrvatske (1941)
- odluke Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (1943)
- Ustav Narodne Republike Hrvatske (1947)
- Ustavi Socijalističke Republike Hrvatske (1963. – 1990.)
- novi Ustav Republike Hrvatske (1990)

U srednjem vijeku nastaju temelji obiteljskoga, nasljednoga i kaznenog prava. Vrlo česti pisani izvora prava su Statuti (kodificirana zbirka pravnih odredbi, uglavnom

utemeljena na starijem i nezapisanom običajnom pravu, kojom se na određenim razinama vlasti i unutar određenih društveno-političkih jedinica nastojalo urediti funkcioniranje pravnoga sustava. Od razvijenoga srednjega vijeka statuti se posebice pojavljuju u samostalnim ili autonomnim gradskim zajednicama ili komunama diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj, pisani izvori prava, Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57906>, pristupljeno 2.08.2014.). Od toga treba izdvojiti *Vinodolski zakon* iz 1288. i *Poljički statut* iz sredine 15. stoljeća pisane na hrvatskom jeziku.

Vinodolski zakon je najstariji hrvatski cjelovito sačuvan zapis običajnog prava koji datira iz 1288. godine i pisan je glagoljicom. Antun Mažuranić je prvi za tisak priredio i objavio *Vinodolski zakon* u III. godištu časopisa „Kolo“ 1843. godine. O važnosti dokumenta govori činjenica da je tri godine nakon prve objave, preveden na ruski (Osip Bodnjanski), a 1856. na poljski (Wacław Alexander Maciejowski). A. M. Evreinova 1878. godine je u Petrogradu izdala fototipsko izdanje izvornika s latiničnom i ćiriličnom transkripcijom, a 1880. Vatroslav Jagić izdaje izvornik i ruski prijevod s filološkim i pravnim tumačenjima. Nakon toga je preveden na francuski, njemački, talijanski i engleski jezik, a Josip Bratulić priredio je 1988. faksimil-diplomatičko izdanje s kritičkim tekstom, tumačenjem i rječnikom. *Vinodolski zakon* pisan je čakavskim narječjem i izvor je pravnoga nazivlja običajnoga prava toga vremena. Misli se na pravo koje je vrijedilo od davnine i običaji koji su se sankcionirali od davnine, ali *Vinodolski zakon* donosi i novine, npr. u pogledu nasljeđivanja i uložni i pravu žena. *Vinodolskim zakonom* trebali su se urediti odnosi kmetova i gospode. Izvor pravnoga nazivlja pronalazimo kada se u njemu govori o kazni, regulaciji kazne i naplati kazne, svjedocima/pouzdanim svjedocima, žena na dobrom glasu mogla je biti svjedokinjom pred sudom (*dobra jedna žena i dobra glasa pomaknjena za svidočastvo*), nasljednicima (novina koju donosi *Vinodolski zakon* je da su i kćeri mogle biti nasljednice, čl. 32 VZ), počiniteljima kaznenih djela, nasilju, grijehu, nasilju nad ženama, vlasništvu, presudi, odvetnicima, porotnicima: *zlotvorac* (zločinac, prijestupnik, počinitelj kaznenog djela), *hudoba* (loš čovjek), *krivac*, *krivina* (krivnja), *svedok*, *verovani svedok*, *svidočanstvo*, *porotniki*, *zgrešenje* (počinjenje kaznenog djela), *tatba* i *tadba* (krađa), *škoda* (šteta), *vaščina* (sramota), *vražba* (u starim hrvatskim pisanim spomenicima i *vražda* – pravni izraz vezan uz ponovnu uspostavu društvenih odnosa narušenih ubojstvom ili drugim teškim zločinom), *grih*, *učiniti silu ženi* (nasilje nad ženom), *tvarnica* (žena koja se pretvara, tj. govori neistinu), *ubit kmeta*, *osud* (presuda), *ličba* (optužba), *podružnik* (*to je ki tuje vino prodaje* – onaj koji prodaje tuđe vino, posrednik), *osujen biti*, *obranjenje* (obrana), *odvetnik*, *rotnik* (niži općinski službenik, pomoćni sudac, pristav, porotnik, svjedok), *pošišion* (posjed, posuđenica, od tal. *possissione*); osobe koje obavljaju određenu funkciju u društvu i spominju se u tekstu VZ: *kralj ugrskoga kraljestva*, *knez*, *dvor* (misli se na dvorjane), *službeniki*, *oficijal*, *pristavi* i *pozovnici*, *kmet*; duhovnici: *pop*, žakan iz čega se vidi uređenost i hijerarhija ondašnjega društva opisana u člancima *Vinodolskog zakona*, nadalje, navodi se naziv novca, kao sredstvo

plaćanja (*soldin, libar*). *Vinodolski zakon* bogat je izvor pravnoga nazivlja i predstavlja odnose i uređenost društva te običajnog prava koje se tada prakticiralo.

Sličan pisani zapis *Ruskoj pravdi* je hrvatski *Poljički statut*, prve redakcije iz 15. stoljeća pisan hrvatskom ćirilicom. Uz *Vinodolski zakon*, *Poljički statut* je najvrjedniji hrvatski normativni pravno-povijesni spomenik. Određuje poljičko pravo, njime su obuhvaćeni zakoni, razne odluke i presude vlasti, po svom obliku, stilu, sadržaju i u utvrđivanju društveno-ekonomskih odnosa potpuno je različit od ostalih hrvatskih statuta. Osim pravnih odnosa u njemu se mogu proučavati povijesni, ekonomski, politički i drugi društveni odnosi i predstavlja svojevrsno svjedočanstvo o svakodnevici tadašnjeg čovjeka. Izuzetnu vrijednost ima zbog svoga jezika na kojem je napisan, mješavina je to čakavštine i štokavštine, a s obzirom na to da su u njegovu sastavljanju sudjelovali i popovi glagoljaši, znatan je i broj staroslavenizama. Tijekom povijesti se nadograđivao, do početka 19. stoljeća imao je 116 članaka (206 sa stavcima) i „njime se iskazivala neovisnost uređivanja javnih unutrašnjih odnosa (na razinama kaznenoga, građanskog i procesnoga prava) poljičke zajednice o zakonodavstvu Mletačke Republike, potom Ugarskoga/Austrijskoga ili Osmanskoga Carstva, sve do Napoleonove vlasti“ (Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49322>, pristupljeno 2.08.2017.).

Važan iskorak bio je Ilirski pokret u 19. stoljeću kojeg je pokrenula hrvatska građanska inteligencija i čiji je prvotni cilj bila obrana od mađarizacije; drugi cilj je bio preobražaj feudalnog poretka. Za vrijeme Bachova apsolutizma (1851. – 1869.) ozakonio se građanski poredak u Hrvatskoj. Carskim patentima 1852. u Hrvatsku se uvodi austrijski Opći građanski zakonik, Kazneni zakonik, Redoviti građanski postupnik, a 1853. Kazneni postupnik. Patentom iz 1852. Hrvatska je dobila jedinstveni kazneni kodeks – Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima. Nakon toga uslijedio je razvoj sudstva i uprave, ulazak u različite zajednice obilježio je 19. i burno cijelo 20. Tijekom ta dva stoljeća radikalno su se mijenjale (rušile, ali i nadograđivale) prošle pravne stečevine, a s njima i pravno nazivlje koje se standardiziralo, preoblikovalo, dok ono koje više nije moglo služiti u suvremenom pravnom sustavu nestalo je.

Treba spomenuti trenutke iz hrvatske povijesti koji su bili ključni za formiranje jezične politike i usmjeravanje toka razvoja znanstvenoga, pa tako i pravnoga nazivlja. Znanstveno nazivlje sastavni je dio svake znanosti jer se njime oblikuju iskazi koji čine određeno znanstveno područje, polje i granu prepoznatljivima. Pravno nazivlje pripada stručnom nazivlju pravne struke.

Hrvatska je tijekom povijesti bila u sastavu mnogih država te ne čudi da je usvajala, posuđivala i prilagođavala znanstveno i stručno nazivlje. Višejezičnost je na hrvatskome

teritoriju bila prisutna kroz mnoga stoljeća, ali poteškoće su nastupile kada su se dokumenti morali prevesti na hrvatski jezik, a hrvatski jezik nije bio spreman jer znanstvenoga nazivlja nije bilo, pa su se riječi posuđivale iz drugih jezika i nastupila je potreba da se formira znanstveno nazivlje. U hrvatski jezik prodirale su riječi iz njemačkoga i talijanskoga jezika iz razloga što se na hrvatskoj obali govorilo talijanskim jezikom, zbog višestoljetnog utjecaja Mlečana (već od 11. stoljeća, pa sve do pada Mletačke Republike i dolaska Napoleona 1797.), a nakon toga, Dalmacija je nakratko pripala Austriji, pa je ponovno priključena Kraljevini Italiji. U hrvatski jezik ulazilo je dosta riječi ne samo iz njemačkoga jezika, zgot pripadanja Hrvatske Austro-Ugarskoj monarhiji, već i iz slovačkog i češkog jezika (koje su isto tako bile dijelom Austro-Ugarske monarhije), ali i iz mađarskoga jezika, koje su se udomaćile u hrvatskome standardnome jeziku. S obzirom da su se u jeziku radije posuđivale riječi iz bližih, srodnih, slavenskih jezika, u hrvatski jezik su prodirale riječi i iz ruskoga jezika. S obzirom da se ova knjiga bavi usporedbom hrvatskoga i ruskoga jezika, treba reći da je ruski jezik utjecao na hrvatski jezik (ne obrnuto!), pa su *rusizmi*¹ ušli u hrvatski jezik iz triju izvora. Hrvatski leksikografi su u 19. stoljeću preuzimali riječi iz ruskoga jezika i prilagođavali ih hrvatskomu (npr. *riješiti*), u prijevodima ruske književnosti 19. st. preuzimali su riječi za koje nema hrvatskog ekvivalenata, a u 20. stoljeću ušli su preko politike (tzv. *sovjetizmi* i riječi iz postsovjetskoga doba), npr. riječi vezane za svemir, oružje (*boljševik*, *glasnost*, *gulag*, *kolhoz*, *komsomolac*, *kalašnjikov*, *kozmonaut*, *perestrojka* i dr.) (Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53756>, pristupljeno 2.08.2018.).

Posuđenice u jeziku prava nisu rijetke i ovise o jezičnoj politici, tako da su se u nekim povijesnim razdobljima upotrebljavale u većem ili manjem broju. S obzirom da je Hrvatska često bila dijelom drugih država, zbog toga se i željela oduprijeti utjecaju stranih riječi i svoje nazivlje učiniti što čišćim. Nazivlje je dio jezika, a jezik je sastavni dio čovjekova identiteta, pa je i „čisto“ hrvatsko nazivlje predstavljalo otpor svemu što je bilo nametnuto ili se nameće.

Prva velika prekretnica u formiranju nazivlja dogodila se u 19. stoljeću. Hrvatskim jezikom se prvi puta progovorilo u Saboru 1843., kada je zastupnički govor na hrvatskom jeziku održao Ivan Kukuljević Sakcinski. U svom rodoljubno nadahnutom govoru pozvao je i na uvođenje hrvatskoga jezika u škole i urede kako bi se mogao postupno uvesti i u javni život. Prije njegova govora, svi govori i saborski zapisnici, počevši od druge polovice 13. stoljeća, bili su na latinskom jeziku. Latinski jezik bio je službeni do 1847. godine. 23. listopada 1847., na Kukuljevićev prijedlog, Sabor donosi zaključak o uvođenju hrvatskoga jezika kao službenoga jezika u javnoj uporabi. U Saboru se hrvatski kao službeni jezik počinje primjenjivati od 1848. godine. (URL: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=16788>,

¹ Rusizam je riječ ili sintagma u nekom jeziku preuzeta iz ruskoga, djelomično ili potpuno prilagođena na fonološkoj, ortografskoj, morfološkoj i semantičkoj razini u jeziku primatelju.

pristupljeno 26.08.2017.). S obzirom da se latinski jezik u Hrvatskoj zadržao do sredine 19. stoljeća, hrvatsko se nazivlje zapostavilo, osobito pravno, političko i ekonomsko.

19. stoljeće bilo je obilježeno sukobima hrvatskih filoloških škola (Zagrebačka, Riječka i Zadarska) koje su vodile bitku za uspostavu standardnoga hrvatskoga jezika. Ilirci su da bi izbjegli posuđivanje iz njemačkog ili latinskog jezika pribjegavali čestom posuđivanju iz hrvatskome jeziku bližih, srodnih slavenskih jezika. O izgradnji hrvatskoga nazivlja skrbili su u doba ilirizma osobito Ljudevit Gaj i Antun Mažuranić, ali su u *Danici ilirskoj* i *Narodnim novinama* bili česti bohemizmi ili posuđenice iz češkoga jezika (*zbornik, dosljednost, geslo*), a neki nazivi su danas živi i smatramo ih hrvatskim riječima (*dosljedan, kružnica, pošiljka, pristup, skladba*). Osim bohemizama posuđivalo se i iz ruskoga jezika (rusizmi), kao npr. *greblo, mjedenka, načepnik, sip, skobljenje, šutan, vajarstvo, vorvan*), ali se nisu zadržali u hrvatskom jeziku. Od ostalih slavenskih jezika posuđivalo se i iz poljskoga (*ispust, naglavak, zaprava* i dr.) i iz slovenskoga jezika (*brzlik, hlap, hlapstvo, kosmač, obneblje, raba, rjesnica, rubnik, zdravnik* i dr.). Ivan Mažuranić i Josip Užarević u najvažnijem leksikografsko/terminološkom djelu toga razdoblja (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 5) „Němačko-ilirski slovar“ (1842) nastojali su posuđenicama naći hrvatske istovrijednice, stvarajući nove nazive i preuzimajući suvremene, na primjer *računovodstvo, nosorog, sladoled, veleizdaja, velegrad* ili *tržišno gospodarstvo...* Hrvatski jezik se postepeno oslobađao utjecaja dominacije stranih jezika, izgrađivao je identitet na jezičnom bogatstvu vlastitih narječja (čakavskog, kajkavskog i štokavskog) i književnom kontinuitetu. Hrvatski jezik bio je potrebit ljudima u svakodnevnoj komunikaciji, na svim životnim razinama, u svim situacijama, npr. u upravi, školstvu i domu te su ljudi razmišljali, pisali, govorili i čitali na materinskom jeziku. 19. stoljeće prati intenzivni razvoj znanosti, poglavito prirodnih i društvenih znanosti. Kako bi se te pojave i fenomeni mogli opisati, javila se potreba za stvaranjem hrvatskoga znanstvenoga nazivlja.

Izuzetno značajnu prosvjetiteljsku ulogu odigrao je „otac hrvatskoga znanstvenoga nazivlja“, Bogoslav Šulek, svestrana ličnost, tvorac mnogih novo iskovanih riječi koje do danas upotrebljavamo u hrvatskome jeziku, jezikoslovac i leksikograf, domoljub, ali i vrsni poznavatelj prirodnih znanosti i stranih jezika. Bogoslav Šulek odigrao je kolosalnu ulogu u izgradnji hrvatskoga standardnoga jezika u vrijeme kada su se na povijesnoj sceni odvijale burne promjene, počeo je cvasti domoljubni osjećaj i želja da se hrvatskim jezikom izreku i opišu svi tada poznati znanstveni pojmovi. Bogoslav Šulek (rodom Slovak), najvažnija je osoba za razvoj hrvatske terminologije u 19. stoljeću. 1848. godine nastala je ideja o planskom razvoju hrvatske terminologije, upravo u području pravnoga nazivlja. 1863. godine Kraljevsko dalmatinsko-hrvatsko-slavonsko namjesničko vijeće u Zagrebu, na čelu sa školskim nadzornikom Franjom Račkim, počelo je organizirati prikupljanje znanstvene terminologije (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 7). Dvije godine kasnije, Šuleku je

ponuđeno sastavljanje rječnika znanstvenoga nazivlja. Trebao se voditi načelom: „valjalo se je čuvati dvijuh skrajnosti toga rječnika, naime pretjerana purizma i nepotrebna klasicizma“ (Šulek 1874: III). U svoj rječnik nije samo uvrstio nazive potrebne u školama, već je uveo i nazive tehničke struke te je u rječnik uveo i francuske i engleske istovrijednice. Prvi svezak objavljen je 1874. godine, a drugi 1875. Bogoslav Šulek se za izradu rječnika služio starim hrvatskim rječnicima, leksemima iz književnoga jezika, narječjima, slavenskim jezicima ili bi sam kovao riječi (npr. toplomjer, kisik, vodik i dr.). Njegovo najpoznatije djelo je *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*, u kojem nije uvijek inzistirao na novim riječima (novotvorenica) već je zadržao i internacionalizme, npr. u jezikoslovnom nazivlju (*aorist*, *akcenat*, imena padeža), posuđenice iz klasičnih jezika i slavenskih jezika (češ. *dojam*; rus. *smotra* itd.). Šulekova veličina je u njegovoj dosljednosti u radu jer je prevodio jezične izraze s jednog jezika na drugi (prevedenice), izgrađivao je i prikazao terminološki sustav pojedinih struka u kojem je zastupao i posuđenice (jezične jedinice posuđene iz stranoga jezika) i novotvorenice ili neologizmi (novostvorena riječ ili izraz koji nisu općenito prihvaćeni), odnosno za izgradnju terminološkoga sustava upotrebljavao je i strane riječi, ali se opirao i na mogućnosti hrvatskoga jezika. Svojim člancima, knjigama, rječnicima, priručnicima i udžbenicima obogatio je hrvatski jezik znanstvenim nazivljem koji se do danas upotrebljava u glazbi, kemiji, fizici, botanici i drugim znanostima. Stvarajući hrvatsko nazivlje, Šulek je proniknuo u duh hrvatskoga naroda i ojačao samosvijest u narodu o jačanju vlastita identiteta i pripremio jezik za buduće naraštaje. Neke od Šulekovih riječi su: *čunj*, *dojam*, *dragulj*, *geslo*, *glasovir*, *gmaz*, *hir*, *izravan*, *klesar*, *kolodvor*, *latica*, *poduzetnik*, *neboder*, *pelud*, *plin*, *pustolov*, *slavoluk*, *tvrka*, *velegrad* i slične, a među znanstvenim terminima: *brojka*, *pogon*, *krivulja*, *kisik*, *vodik*, *dušik*, *glazba*, *skladba*, *predodžba*. Pranjковиć (1999: 154) spominje sljedeće primjere *kajba* (kajanje), *zorba* (teorija), *lučba* (kemija), *paokrug* (sferoid), *projam* (anticipacija), *mjer* (metar), *stor* (ar), *tez* (gram) i dr. koji baš nisu zaživjeli i preživjeli do danas. Oni nazivi koji su ostali do danas su npr. *brzjav*, *djelokrug*, *parobrod*. Na Šulekov rad oslanjali su se mnogi leksikografi i terminolozi u 20. stoljeću jer je usustavljanje nazivlja, pa tako i pravnoga bila jedna od najtežih zadaća i misija koja postoji do današnjeg dana, kako bi se zadržao duh hrvatskoga jezika, ali i suvremena kretanja u jeziku.

Godine 1849. ministarskom naredbom u Austro-Ugarskoj Monarhiji morali su se svi zakoni prevesti s njemačkoga originala na jezik naroda koji je bio dijelom Monarhije. Od 1849. do 1852. izlazio je *List zakonah i dilopisah vlade za Krunovinu Dalmaciu*, bio je pisan na hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku. Raspravljalo se o pravnim pitanjima te se pojavila potreba za pravnim nazivljem.

U razdoblju od 1851. do 1852. godine izlazio je časopis *Pravdonoš*a u kojem su urednici (Ante Kuzmanić, Ivan Danilo i Božidar Petranović) kovali hrvatske pravne nazive,

kojima su se služili u cijeloj Hrvatskoj (*javan* u: *javna dražba, kratkodoban* i sl.). Za vrijeme Bachova apsolutizma (1852. – 1859.) njemački jezik bio je uveden kao službeni jezik, ali se hrvatski jezik i dalje razrađivao. Hrvatsko pravno nazivlje bilo je posuđeno, prevedeno na hrvatski jezik i usustavljeno u drugoj polovici 19. stoljeća, prema njemačkom izvorniku: četverojezičnom rječniku pravnoga i političkoga nazivlja „Juridisch-politische Terminologie für die Slawischen Sprachen Österreichs” Deutsch-kroatische, serbische separate Ausgabe, Wien 1853. U to vrijeme Hrvatska je bila u sastavu Habsburške Monarhije i *lingua franca* u državi je bio njemački jezik, jezik prestiža, kulture, statusni simbol visokoga društva i javne komunikacije. Padom Bachova apsolutizma hrvatski se uvodi kao službeni jezik u nižim oblastima, nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. na područje cijele Hrvatske (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 6), dok je u hrvatskoj i slavonskoj vojnoj granici ostao zapovjedni jezik njemački, sve do 1881. U prosincu 1867., austrijski je dio Carstva dobio svoj novi Ustav. Taj je Ustav bio izraz prevladavajućega liberalnog duha, koji je, uz ostalo, utvrdio „temeljna prava“ državljanima, pravnu jednakost, slobodu vjere i savjesti, nepovredivost vlasništva i dr. Treba istaknuti članak 19. (kasnije 21.) koji je važan za nacionalna prava u Austriji te u uvodniku to i formulira: „Svi su narodi ove države ravnopravni, i svaki narod ima nepovredivo pravo na očuvanje i njegovanje svoje nacionalnosti i jezika“ (Zöllner i Schüssel, 1997). U Dalmaciji je talijanski jezik bio službeni do 1870. godine, s tim da je u Istri talijanski jezik bio službeni i za vrijeme Kraljevine Italije (1918. – 1943.), a komunikacija na hrvatskom jeziku bila je zabranjena, zatvarane su hrvatske škole, hrvatska imena i prezimena bila su talijanizirana. U primorskoj Hrvatskoj važna je bila djelatnost Dragutina Parčića koji je svojim terminološkim radom nastojao da hrvatski jezik bude ravnopravan talijanskom. U svoja dva rječnika, *Vocabolario croato-italiano* i *Rječnik talijansko-slovenski*, uključio je nazivlja dvadeset stručnih i znanstvenih područja (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 6, prema Samardžija 2002: 67). Treba spomenuti utjecaj turskoga jezika koje su se bile udomaćile u hrvatskome jeziku, poglavito rada u administraciji i vojsci, a danas u suvremenom hrvatskome jeziku, kao npr. *alat, badem, bakar, barjak, boja, bubreg, čarapa, džep, jastuk, jogurt, kat, krevet, kutija, majmun, pamuk, papuče, rakija, sat, sapun, šećer, šegrt, tava, top, tambura, tavan...*

Izvorom pravnoga nazivlja bio je osim *Pravdonoše* i časopis *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu*. To je bio hrvatski pravni časopis, koji je izlazio u Zagrebu od 1875. do 1945. godine, a uređivali su ga vodeći hrvatski pravnici, profesori Pravnoga fakulteta u Zagrebu B. Lorković (1875–76), J. Haněl (1877–81), J. Šilović (1892. – 1913.), S. Kranjčić (1892–97), L. Polić (1913–19), E. Lovrić (1921–41) te I. Politeo (1921–45). Časopis je objavljivao teorijske rasprave i stručne članke, propise, sudske i upravne odluke, prikaze i pravnu bibliografiju, vijesti iz struke i životopise uglednih pravnika te priloge iz drugih društvenih znanosti: povijesti, gospodarstva i sociologije (mrežno izdanje Hrvatske enciklopedije. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017. Pristupljeno 26.8.2017. URL:

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41322>). *Mjesečnik* je do dan danas ostao izvorištem pravnoga nazivlja i razvoja istog.

Druga velika prekretnica bila je u 20. stoljeću. U 20. stoljeću jezična i terminološka politika poprimila je novi zaokret. Hrvatska je promijenila pet političkih ustroja i zajednica. Bila je u sastavu Austro-Ugarske do 1918., zatim je bila dijelom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Hrvatsko pravno nazivlje je nakon 1918. godine „pretrpjelo narušavanje kontinuiteta zbog ‘jednačenja po srpskosti’ promjenom političkog središta i nakon 1945. promjenom društveno-političkog sustava“ (Mamić 1992: 6).

Iako je na hrvatsku povijest utjecao završetak Prvoga svjetskog rata 1918., raspadom Austro-Ugarske Monarhije, Listopadska revolucija 1917. odigrala je ključnu ulogu u razvoju političkoga sustava i jezične politike tijekom 20. stoljeća. U svakom vremenu, a osobito u sovjetsko vrijeme, jezična politika bila je nositeljem leksičkih i terminoloških promjena. Listopadska revolucija utjecala je na stvaranje, ne samo ruskoga već i hrvatskoga pravnoga nazivlja². Neporeciva je činjenica, da je Oktobarska (Listopadska) revolucija jedno od najvećih događaja 20. stoljeća, koje je utjecalo na daljnji tijek svjetske povijesti, razvoja društva i političke strukture svijeta.

Hrvatska je od 1. prosinca 1918. godine, tj. država, u čijem je bila sastavu, nosila naziv Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, sve do 1929. godine. Drugi naziv bio je Kraljevina Jugoslavija – službeni naziv države od 1929. do 1941. godine (formalno do 1945. godine) na teritoriji suvremenih država Slovenije, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Naziv „Jugoslavija“ bio je usvojen 6. siječnja 1929. godine poslije državnoga prevrata kralja Aleksandra I., koji je uspostavio svoju diktaturu, zabranivši sve političke stranke. Objavio je Zakon o nazivu i podjeli države, kojim se naziv države promijenio u Kraljevinu Jugoslaviju, ostvarivši geslo „Jedna nacija, jedan kralj, jedna država“.

Razdoblje od 1918. do 1929. godine u literaturi se naziva i *Monarhističkim razdobljem*. Osim nove države, nove politike, posljedice Listopadske revolucije bile su novi pojmovi, novo nazivlje i realizirala se unifikacija nazivlja (Miletić 2005: 80) te potpuna zamjena hrvatskoga nazivlja srpskim. 1921. godine službenim jezikom bio je proglašen nepostojeći *srpsko-hrvatski-slovenački* i u tom periodu centralizacije (vlast je bila u Beogradu, odakle su

² Godina 2017. obilježavala se u cijelom svijetu stota godišnjica od Listopadske revolucije. Tom je prilikom predsjednik Komiteta za obrazovanje Državne Dume Rusije, doktor povijesnih znanosti, Vjačeslav Nikonov, rekao o revoluciji: «Революция – это трагедия. Это кровь, это человеческие жизни, это отброшенное назад развитие страны. Это сломанные судьбы. В революциях нет ничего великого, как говорили, если только не считать великими трагедии и те последствия, которые они могут иметь.» (Из интервью: <https://russkiymir.ru/publications/233256/>, pristupljeno 9.11.2017). Revoluciju smatra tragedijom zato što je oduzela živote, unazadila državu, obilježila sudbine te da u revolucijama nema ničeg velikog, kao što se govorilo jer je revolucija donijela velike tragedije i nesagledive posljedice.

dolazile vijesti zajedno s nazivima koji nesrpskim govornicima nisu bili poznati) potisnuto je hrvatsko nazivlje. Nakon donošenja Ustava iz 1931. godine osnovano je povjerenstvo koje je trebalo ukloniti terminološke razlike u srednjoškolskim udžbenicima, nauštrb hrvatskih naziva (Samardžija 2006: 27, prema Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 9).

Hrvatsko pravno nazivlje se u tom razdoblju sustavno uklanjalo. Od vremena Kraljevine Jugoslavije nametalo se srpsko nazivlje, posuđeno iz ruskoga jezika. O razlici između nazivlja dvaju jezika postoje povijesne činjenice. Sagledavajući posebnosti hrvatskoga pravnoga nazivlja nastalog u 19. stoljeću treba uzeti u obzir vrijeme njegova formiranja, kada se počinje formirati i hrvatski standardni jezik, s obzirom na jezične utjecaje drugih jezika. Na primjer, kada se stvaralo pravno nazivlje prema njemačkome predlošku (Juridisch-politische Terminologie iz 1853.) njemačka riječ se u hrvatskom jeziku najčešće prevodila (prevedenice): npr. *Marschall (domovnik)*, *Monarch (jednovladac)*, *Decret (odlučnica)*, *Magistrat (pogavarstvo)*, *Commission (povjerenstvo)* i sl. dok su u srpskom jeziku one bivale prilagođene najčešće na fonološkoj razini: *maršal, monarh, dekret, komisija*. Osobitost je bila u stvaranju nazivlja da su njemačke riječi, osim što su se prevodile, prilagođavale su se i na morfološkoj razini hrvatskome jeziku (to se može objasniti time što je njemački jezik aglutinativni i prenošenje složenica bio je poduhvat). Od hrvatskih sufikasa najčešće se javljaju: -ø; -(an)stvo; -(a)c; -ja; -je i sl. (Mamić 1992: 21): *poslovođstvo (Geschäfts-Führung)*, *samovladstvo (Alleinherrschaft)*, *mjestodržac (Statthalter)* i sl. Sintaktičke preoblike, npr. dopunom u genitivu bez prijedloga: *djelokrug (Wirkungs-Kreis)*, *pravo državljanstva (Bürger-Recht)*, *pravo odkupa (Einlösungsrecht)* i sl. ili s prijedlogom *kupnja na vjeru (Leih-Kauf)*, *trgovina na sitno (Klein-Handel)*. Neke su riječi nastale kao izvedenice, npr. imenice koje su označavale ispravu, knjigu ili potvrdu, npr. *boravnica (Aufenthalts-Schein)*, *tjeralica (Steckbrief)*, *životnica (Lebens-Zeugnis)*, *iskanica (Requisitions-Schreiben)*, *putovnica (Reise-Paß)*; sufiksima -ina: *obrtnina (Erwerbs-Steuer)*, *osigurnina (Assecuranz-Gebühr)*; sufiksima na -arina: *kućarina (Haus-Steuer)*; sufiksima -ovima, -evina: *jamčevina (Haft-Geld)*, *mostovina (Stand-Geld)*; sufiksom -nina: *boravnina (Aufenthalts-Steuer)*. Imenice koje označuju mjesto ili prostoriju i sl. tvore se pomoću sufikasa: -ica, -nica, -arnica, -onica, -ina, -ija, -ara, -ište i sl.: *kaznica (mjesto za izdržavanje kazne)*, *popravnica (popravni dom)*, *sbornica (dom u parlamentu)*; *vijećnica (zgrada gdje se vijeća)*; *tržište (mjesto gdje se kupuje)* i sl. Hrvatski jezik ponudio je mnogobrojna rješenja za označavanje osobe, vršitelja radnje, najplodotvorniji sufiksi su za muški rod: -ac; -ač; -anin; -ar; -l(a)c; -nik; -ovnik; -telj i dr., za ženski rod: -ica, -lica: *branitelj, dobitnik, darovnica, hranodavac, izbornik, kradljivac (tat/kradljivica/tatica), obveznik, oporučnik, oporučitelj, posjednik, potomak, vlasnik, vrhovnik, zajmoprimac, zastupnik, zločinac* i dr. Sufiksi na -stvo, -anstvo, -ost, -ština i dr. popunjavale su se u hrvatskome jeziku leksičke praznine (Mamić 1992: 38): *cehovnost, daćevnost, domorodstvo, maloljetnost, neodgovornost, nepokretnost, nezakonitost, poslanstvo, pristranost, punoljetnost, svjedočanstvo, topništvo* i dr.

Za dokazivanje činjenice da je hrvatsko pravno nazivlje micano iz uporabe, a srpsko se uvodilo na teritoriju Kraljevine Jugoslavije za vrijeme monarhističkoga razdoblja svjedoče predgovori prijevoda „Građanskog zakonika Austrije“ (*Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch*), koje je objavilo „Grafičko preduzeće Prosveta“ u Beogradu 1921. godine (Miletić 2005: 80). Zakonik je bio preveden na hrvatski jezik i u službenoj uporabi bio je pod nazivom *Opći građanski zakonik*. Urednik srpskoga prijevoda bio je Dragoljub Arandelović u „Predgovoru Prvom izdanju“ iz 1906. godine je napisao: „Istina austrijski građan. zakonik preveden je na hrvatski jezik, ali taj je prevod, zbog osobenosti hrvatske pravne terminologije, za nas teško upotrebljiv jer se mnoga mesta ne mogu razumeti, ako se nema original u ruci...“ (Žeravica 1990: 152-156., prema Miletić 2005: 80).

Kontinuitet i posebnost hrvatskoga nazivlja se lako mogu prikazati na primjeru Kaznenoga zakona. Na primjer, naziv *kazneni* u Kaznenom zakonu iz 1852. godine „*Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih*“ i 1875. „*Kazneni postupnik*“. Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije, previranja 1920.-ih godina, 1930. godine stupaju na snagu „*Krivični zakonik za Kraljevinu Jugoslaviju*“ i „*Zakonik o sudskom krivičnom postupku*“ za Kraljevinu Srba, Hrvata. Samo za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske u sudskoj su praksi ponovno bili u uporabi hrvatski nazivi, tj. nazivi koji su se formirali još u 19. stoljeću. Nakon 1929. godine do 1990. godine došlo do diskontinuiteta zbog jezične politike o kojoj je odlučivala vlast u Beogradu. Promjena *krivični* u *kazneni* uslijedila je tek 1997.

Kako se tijekom triju stoljeća (19., 20. i 21.) mijenjalo nazivlje i reanimiralo, oprimjereno je u sljedećoj tablici (preuzeta i prilagođena prema Miletić 2005: 81-83). Primjeri su odabrani na temelju hrvatskoga kaznenoga zakona do 1929.: *Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih* iz 1852. godine i *Kazneni postupnik* iz 1875. godine. („*Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih*“, Sveobći državno-zakonski i vladni list za krunovinu Hrvatsku i Slavoniju, br. 117, komad XXXVI, Zagreb, 1852. „*Kazneni postupnik*“, Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, komad XIX, 233-353, Zagreb, 1875.) te su uspoređeni s nazivljem tijekom Monarhističkog i Socijalističkog razdoblja i suvremenog Kaznenog zakona.

Tablica 1.

Hrvatsko kazнено zakonodavstvo do 1929.	Monarhističko podrazdoblje 1929. – 1941.	Socijalističko podrazdoblje 1945. – 1990.	Novo hrvatsko kazнено zakonodavstvo
državni odvjetnik	državni tužilac	javni tužilac	državni odvjetnik
glasovanje	glasanje	glasanje	glasovanje
izpitane osobe	saslušana lica	saslušana lica	ispitane osobe
izvješće	izvještaj	izvještaj	izvješće
jamčevina	jemstvo	jamstvo	jamčevina
Kazneni zakon	Krivični zakon	Krivični zakon	Kazneni zakon
krivnja	krivična odgovornost	krivična odgovornost	krivnja
mladež	mladež	omladina	mladež
namišljaj	umišljaj	umišljaj	namjera
nakana			
nastavljanje	produživanje	produživanje	nastavljanje
kaznenog postupka	krivičnog postupka	krivičnog postupka	kaznenog postupka
nazočnost prisutnost	prisutnost	prisutnost	nazočnost
nedužan	nevin	nevin	nedužan
nevin			
obitelj	porodica	porodica	obitelj
porodica			
očevid	uviđaj	uviđaj	očevid
očitovati (se)	izjasniti (se)	izjasniti (se)	očitovati (se)
punomoćnik	opunomoćenik punomoćnik	punomoćnik	opunomoćenik
ovršenje	izvršenje	izvršenje	ovrha
ovršivanje			
počinitelj kaznenog djela	učinilac krivičnog djela	učinilac krivičnog djela	počinitelj kaznenog djela
učinitelj kaznenog djela		izvršilac krivičnog djela	
počinjenje kaznenog djela	izvršenje krivičnog djela	izvršenje krivičnog djela	počinjenje kaznenog djela
podnesena žalba	izjavljena žalba	izjavljena žalba	podnesena žalba
sud prve molbe	prvostepeni sud	prvostepeni sud	prvostupanjski sud
prvomolbeni sud			
sud druge molbe	drugostepeni sud	drugostepeni sud	drugostupanjski sud
drugomolbeni sud			
redarstvena vlast	policijska vlast organ javne bezbednosti	organi unutrašnjih poslova	redarstvene vlasti
dionik	učesnik	učesnik	sudionik
dioničtvo	učestvovanje	učestvovanje	sudjelovanje
sudjelovanje			
udioničtvovanje			
učestvovanje			
ubrojivost	uračunljivost	uračunljivost	ubrojivost
uhićenje	lišenje slobode	lišenje slobode	uhićenje
Kazneni postupnik	Zakon o krivičnom postupku	Zakon o krivičnom postupku	Zakon o kaznenom postupku

U „Predgovoru drugom izdanju“ iz 1921. godine Arandelović je napisao: „Najzad rešenjem Gospodina Ministra Pravde, M. Trifkovića, odlučeno je da se hrvatski građanski zakonik usvoji, *sa potrebnim izmenama i dopunama*, kao građanski zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Mislim da će ovom cilju korisno poslužiti i komisiji olakšati posao ovaj moj prevod, a naročito u pogledu terminologije i jezika u novom građanskom zakoniku.“ Dakle, Arandelović i ministar pravosuđa preuzeli su hrvatski Opći građanski zakonik, promijenili hrvatsko za srpsko pravno nazivlje za cijelu državu. Takva situacija je, nažalost, potrajala do 90-ih godina, kada je Hrvatska postala samostalnom i neovisnom državom i ponovno vratila hrvatsko pravno nazivlje, koje je postojalo još u 19. stoljeću (Žeravica 1990: 152, prema Miletić 2005: 80).

Kasniji Ustavi (70-ih godina) garantirali su pravo građana da smiju govoriti (izražavati se) na materinskom jeziku, ali to se pravo povređivalo. Zakonima se uređivalo da izvornici tekstova zakona moraju biti na „svim jezicima naroda Jugoslavije“, ali „sadržaj teksta treba biti *ispravan i identičan*, ali *nazivlje, tekst i sva druga jezična obilježja trebaju biti u svakoj verziji, prije svega jezično ispravni*“.

Napomenut ćemo zašto se nazivlje razlikovalo. Još u 19. stoljeću kada se usustavljivalo nazivlje i prevodilo prema njemačkome predlošku, postojala je hrvatska i srpska redakcija toga izdanja, jasno i slovenska (ali u ovom kontekstu nevažna jer se slovenski jezik više razlikuje nego hrvatski i srpski). U to vrijeme Vuk Stefanović Karadžić pripremao je prvi rječnik koji se bazirao na narodnome jeziku, dakle bogatstvo izraza s kojima se susreo u njemačkome tekstu nije se moglo nadomjestiti srpskim riječima, a novotvorenice nisu za njega dolazile u obzir te je narodni jezik bio nedostatan. Za razliku od srpskoga jezika, hrvatski jezik je do reformi u 19. stoljeću služio kao književni jezik s obilježjima standardnosti (s elastičnom stabilnosti i funkcionalnom polivalentnosti) (Mamić 1992: 49), već je imao izgrađenu bogatu književnost i leksikografska djela, a narodni jezik je bio obogaćivan u skladu s potrebama. Jasno, da su zbog sličnosti na leksikološkoj razini hrvatski i srpski jezik utjecali jedan na drugoga, pa su i izrazi bili u redakcijama isti (npr. *izvorni, platidba, društveni* i dr.), ali i različiti, npr. *sudac* (hrv.)/*sudija* (srp.) i mnogi drugi, s tim da su se u srpskim sufiksima češće nazirali ruski sufiksi (*privremen-yj zakon; ortačk-ij; društvenyj* i dr.). Dakle, brojne razlike između hrvatske i srpske inačice proizlaze iz različitosti u jezicima: u imenovanju pojmova zbog različite književnojezične tradicije, kulturnoga razvoja, različitih dijalekatskih baza i različite tvorbe.

Tijekom dugoga razdoblja, čak do 1998. godine primjenom novoga kaznenog zakona promijenilo se i pravno nazivlje i vratilo se u službenu uporabu kaznenopravno nazivlje iz predmonarhističkoga razdoblja, što je bila i direktna posljedica promjene *Krivičnog* u *Kazneni zakon* RH 1997. godine (Kazneni zakon, Narodne novine, god. 53, Zagreb, 1997,

br. 110.). U članku iz 1976. godine *Problem jezika u našim novim zakonima* u časopisu *Naša zakonitost*, glavni sudac Vrhovnoga suda Socijalističke Republike Hrvatske, Mladen Grubiša (1978: 45, prema Miletić 2005: 84), pisao je i objašnjavao zašto se izmijenio Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku ili tada

„Krivični zakon“ i „Zakon o krivično postupku“: „ti zakoni napustili dosadašnju ustaljenu i općeusvojenu terminologiju i način izražavanja, sadržanu u dosadašnjim našim zakonima iz te pravne oblasti upravo u izdanju na hrvatskosrpskom jeziku“. Ustrajući na jezičnome unitarizmu, Grubiša je 70-ih zaključio: „Umjesto da ta dva zakona, upravo kao savezni zakoni, budu u pogledu terminologije i načina izražavanja, i u jednoj i u drugoj jezičnoj varijanti, što bliži jedan drugome, samo s nužnim odstupanjima u vezi s njihovim osobitostima, desilo se nešto sasvim drugačije: između izdanja navedenih zakona na hrvatskosrpskom jeziku i onog na srpskohrvatskom jeziku *postoje takve i tolike razlike u terminologiji*, a posebno *u načinu izražavanja*, da se ne može oteti dojmu da se tu ne radi o zakonodavnim aktima istog zakonodavca, drugim riječima, o istim zakonima, *pa čak ni o zakonima iste zemlje*. A povrh svega, *da se ne radi, ne samo o istom jeziku nego štoviše ni o srodnom jeziku*“ (Grubiša 1978: 45, prema Miletić 2005: 84).

Može se zaključiti da je nazivlje sustavno bilo na meti političara te zavisjelo o zahtjevima vladajućih struktura. Potrebno je napomenuti, da je naziv jezika „hrvatskosrpski“ bio, iz političkih razloga, umjetno izmišljen hibrid dvaju jezika. Postojale su dvije, uvjetno nazvane, inačice toga jezika: u Hrvatskoj se nazivao „hrvatskosrpski“, a u Srbiji i u drugim republikama SFRJ „srpskohrvatski“. Hrvatski i srpski jezik ne mogu biti inačice istoga jezika već su to blisko srodni slavenski jezici koji su imali različiti povijesni razvoj.

Povijesno gledano, od sredine 19. stoljeća željelo se nasilno spojiti ta dva jezika, pod opravdanjem o ujedinjavanju dvaju slavenskih jezika. Jezikoslovcima se to ostvarilo *Novosadskim dogovorom* tek stotinu godina kasnije (točnije 104 godine), nakon Drugog svjetskog rata (1954.). *Novosadskim dogovorom* odlučeno je da se hrvatski i srpski jezici trebaju približiti, inzistiralo se na potrebi za jedinstvenim pravopisom i ujednačavanjem hrvatskoga i srpskoga nazivlja za sve struke te jezičnoga ujednačivanja uopće. Međutim, zbog zaoštavanja političke situacije nakon *Novosadskoga dogovora*, hrvatski jezik pokušao se izgurati, oduzeti mu njegovu samosvojnost, dijalektalnu posebnost, povijesni kontinuitet, a nezadovoljstvo situacijom kulminiralo je donošenjem *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* (1967). Deklaraciju su donijeli hrvatski jezikoslovci kao reakciju na *Novosadski dogovor*, nakon čega je uslijedilo hrvatsko proljeće. 1971. došlo je do potpunog odbacivanja *Novosadskog dogovora* „kao sredstva za opravdanje neravnopravnosti i nametanje srpskoga jezika“ (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 10). U članku 138. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske iz 1974. godine navodi da je „u

javnoj upotrebi hrvatski književni jezik – standardni oblik narodnog jezika Hrvata i Srba u Hrvatskoj, koji se naziva hrvatski ili srpski“. U hrvatskim školama desetljećima se učilo čitati i pisati na ćirilici. U članku 293. Ustava Socijalističke Republike Hrvatske (1974) navodi se da „Autentični tekstovi saveznih zakona i drugih saveznih propisa i općih akata donose se i objavljuju u službenom listu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na hrvatskom književnom jeziku, latinicom“. Krajem 1988. Ustavni sud Jugoslavije proglasio je taj amandman protivnim Ustavu SFRJ jer se njime isključuje iz javne uporabe jezik Srba u Hrvatskoj, a početkom 1989. godine hrvatske kulturne institucije su se usprotivile, ali tada se već nazirao raspad koji je uslijedio. Nakon osamostaljenja Hrvatske (1991.) bilo je nekoliko inicijativa da se uvede red i ozakoni javna uporaba hrvatskoga jezika (1995., 2010. i 2011.), ali zakoni nisu ušli u saborsku proceduru zbog neplodnog političkog tla i nedovoljno osviještene, pripremljene i upoznate javnosti.

Tijekom 20. i 21. stoljeća, bilo je značajnih geopolitičkih i jezičnih promjena na polju pravnoga nazivlja (raskid s tradicijom, posuđenice iz srpskoga i ruskoga jezika umjesto hrvatskoga pravnog nazivlja, kao što je na to više puta u tekstu prikazano). Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (1941. – 1945.) nakratko se promijenila jezična politika i posebna se pozornost davala jeziku te je 1941. godine osnovan Hrvatski državni ured za jezik koji je vodio brigu o jezičnim pitanjima. 60-ih i 70-ih godina bilo je pokušaja da se organizira terminološki rad u Hrvatskoj, ali bezuspješno, navodeći kao najčešći razlog nedostatak novaca. Godine 1980. u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti osnovan je Međurazredni terminološki odbor. Razred za filologiju preuzeo je Rudolf Filipović, istaknuti anglist i leksikograf. U periodu od 1981. do 1989. godine u Akademijinim razredima izrađen je velik broj terminoloških rječnika i priručnika, Željko Bujas ranih sedamdesetih u hrvatsku leksikografsku praksu uvodi metode korpusne i računalne leksikografije, a 1999. *Terminološki priručnik* je objavila Milica Mihaljević (Brač, Bratanić, Ostroški Anić 2015: 11). Najveće promjene jezik je doživio na leksičkome planu: u leksik su vraćeni određeni leksemi i izrazi, uklanjale su se posuđenice, nadopunjavalo se hrvatsko pravno nazivlje i ponovno je uspostavljen kontinuitet i terminološka tradicija koja je postojala još u 19. stoljeću (Samardžija 2008: 77-86). Važno je naglasiti da terminološki rad iziskuje potporu institucija, šira zajednica se mora osvijestiti o potrebi za suvremenim nazivljem koje može odgovarati zahtjevima suvremenog tržišta i potreba društva i međunarodne zajednice.

Povijesni put, zbivanja, političke odluke, razvoj društva iz feudalnog, socijalističkog, demokratskog u suvremeno društvo parlamentarnih demokracija i tržišnog gospodarstva nije bio jednostavan. Raslojavanje društva tijekom povijesti, stvaranje odnosa između vladajućih i podčinjenih, vlasnički i bračni odnosi, običajno, obiteljsko, građansko i kazneno pravo i njihove transformacije vodile su stvaranju uređenog pravnog sustava koji je pratio tijek zapadnoeuropskih tradicija i prilagođavao se svojim potrebama.

3. Rusko pravno nazivlje

Ruski pravni sustav izrastao je pisanih pravnih izvora ruske države i dijeli se na pet razdoblja razvoja pravnih terminoloških sustava. Uzimajući u obzir razvoj ruske države periodizacija ruskoga pravnoga sustava preuzeta je od N. V. Sinjukova (1994: 82-83) koji ga dijeli na:

- ruski pravni sustav koji odgovara staroruskoj zemaljskoj državi (Kijevska Rus') (9. – 13. stoljeća)
- pravni sustav Moskovske države (14. – 17. st.)
- pravni sustav Ruskoga carstva (18. – 20. st.)
- sovjetski pravni sustav (1920. – 1980.)
- suvremeni pravni sustav Ruske Federacije (kraj 20. i početak 21. st.)³

Obratit ćemo pozornost na ključne trenutke formiranja pravnoga nazivlja. Prije svega, potrebno je utvrditi logičke i pravne okolnosti koje izravno utječu na nastanak pojmova i nazivlja koji ih izražavaju, te su stoga preduvjeti za nastanak pravnog terminološkog sustava. Nazivlje mora biti sposobno izraziti suštinu pojava i procesa, a jezična određenost pojma ide planski s preoblikovanjem pravne misli u pravnu normu.

Praksa zakonodavne regulacije života potječe iz razdoblja Kijevske Rusi, s tim da je prva faza razvoja jurisprudencije u Rusi određena vjersko-simboličkim razmišljanjem utemeljenim na duhovnom sinkretizmu (spajanje različitih elemenata, ponekad nespojivih), temeljenom na kombinaciji poganskih i kršćanskih pogleda. Povijest nastanka prava u Rusiji ovisila je o posebnostima nacionalne kulture, psihologije i vjere. Na primjer, među narodima koji su bili pod utjecajem zapadne kulture, temeljene na postulatima katoličke vjere, odnos prema pravu uglavnom je bio određen sadržajem pisanih zakona koji su čovjeka postupno oslobađali u njegovim gospodarskim i političkim aktivnostima. Za Ruse najvažnije je bilo u pravnim normama slijediti, prije svega, moralne zakone Svetoga pisma, a ne pisane zakone. Možda su zato pokušaji jačanja zakonske regulative u različitim razdobljima ruske povijesti često nailazili na nepovjerenje ljudi u pravnu kreativnost.

Spomenut ćemo najstariji ruski pisani izvor – *Rusku pravdu* (najstarija je zbirka zakona Kijevske Rusi, datira se od 11. do 13. stoljeća i jedan je od najvažnijih pismenih izvora ruskoga prava). Prve odredbe potječu iz vremena kneza Jaroslava Mudrog. Zakoni *Ruske pravde* sačinjeni su od običajnoga prava, kaznenog, nasljednog, trgovačkog i procesnog prava i izvor su za proučavanje pravnih, društvenih i gospodarskih odnosa u ranofeudalnom društvu staroruske države. U to vrijeme trebalo je odrediti vrste kaznenih

³ Sinjukov ga izvorno naziva постсоветская правовая система Российской Федерации (конец XX в.), ali mi smo se odlučili da kraj 20. i početak 21. st. nazovemo suvremeni pravni sustav.

djela, kazni i sudova, a u Ruskoj pravdi su se pojavili termini kao npr. «убити» (ubojstvo), «татьба» (krađa), «вынуть меч» (pokušaj ubojstva) (Hižnjak 1997: 41).

Treba napomenuti, kako ni rusko pravno nazivlje, a tako ni rusko pravo općenito, nije pretrpjelo tako ozbiljne promjene tijekom povijesnoga razvoja države povezanih, na primjer, s promjenom jezika, kakav je bio slučaj s hrvatskim pravnim nazivljem. Pravno nazivlje u Ruskoj pravdi bilo je jako dobro razrađeno. Posebnost Ruske pravde je u nepostojanju smrtne kazne, ali postoji čitav sustav kazni (novčane i robne), npr. postoji nekoliko riječi koje označavaju novčanu kaznu: *вира* (novčana kazna za ubojstvo i druga kaznena djela), *продажа* (novčana kazna koja se naplaćuje u korist kneza) i *урок* (novčana nadoknada štete). Nazivlje u Ruskoj pravdi je slavenskog podrijetla, pa nema posuđenica iz drugih jezika.

Navest ćemo još primjera: *убийство*; *убийца* – *головникъ* (otuda i уголовник – riječ koja se u suvremenom pravnom nazivlju koristi u terminima *уголовное преступление*, *уголовное право*); *дикая вира* – novčana kazna koju plaća zajednica (puk); *поклепная вира* – nedokazana optužba; *свергати виру* – odbaciti optužbu; *рота* – sudska zakletva; *тяжба* – sudski spor (usp. u suvremenom nazivlju *тяжба* – *судебное разбирательство*/sudski postupak); *поклеп* – *клевета*/kleveta; *обиду платити* – *платить за ущерб*/platiti za štetu; *истъць* – *истец*/tužitelj; *соромъ* – *оскробление*/uvreda; *накладъ* – *дополнительная пошлина*/dodatna naknada; *продажа* – *штраф (денежный)*/novčana kazna; *урокъ платити* – *платить возмещение*/nadoknaditi/ platiti nanesenu štetu; *урокъ судебный* – *судебная пошлина*/sudska naknada; *речи* – *показания*/svjedočenje; *запа* – *подозрение*/sumnja; *задница* – *наследство*/nasljedstvo i dr. Zanimljivo je da se za *свидетеля* – *свидетеля* upotrebljavaju dvije riječi: *видокъ* – *свидетель* (который видел преступление)/svjedok koji je vidio kazneno djelo i *послухъ* – *свидетель* (который слышал о преступлении)/svjedok koji je čuo za kazneno djelo, odatle i riječ *послушество* – *свидетельство*/svjedočanstvo itd.

Najvažniji pisani pravni izvori su bili osim *Ruske pravde*, *Novgorodska* i *Pskovska sudska povelja* (Новгородская и Псковская судные грамоты). Razvoj trgovačko-novčanih odnosa u Novgorodskoj i Pskovskoj feudalnoj republici poslužili su da se zakonski reguliraju građansko-pravni odnosi. Pojavila se potreba opisati nasljedno pravo te su se u Pskovska sudska povelja⁴ (Псковская судная грамота) spominjali termini poput: *рукописания* (oroguka), *отморщина* (nasljeđivanje po zakonu), *приказное* (nasljeđivanje po oroguci), *живот* (pokretnine), *отчина* (nekretnine). U razdoblju centralizacije

4 Sudska povelja Pskova (Псковская судная грамота) normativno-pravni akt koji je regulirao građansko-pravne odnose (spomenik feudalnog prava iz 15. stoljeća). Псковская судная грамота // Исторические записки. Том 6. 1940. URL: http://www.vostlit.narod.ru/Texts/Dokumenty/Russ/XV/1480-1500/Pskovc_sud_gr/text.htm (pristupljeno 2. kolovoza 2015.)

moskovske države aktualna je teorija o kontinuitetu Moskve od Bizanta, u vezi s kojom se razvijaju koncepti koji bi trebali opravdati zakonitost vladajuće dinastije i ideju apsolutne autokracije ili ideju vlastelinske predstavničke monarhije. Vode se rasprave o odnosu državne i crkvene vlasti. Godine 1497. za vrijeme vladavine Ivana III, usvojen je prvi zakonodavni akt Rusije – Судебник/Sudebnik. Nastao je na temelju pravnih normi *Ruske pravde*, *Pskovske sudske povelje* i kneževskih usmenih povelja.

Sudebnik je sadržavao uglavnom norme kaznenog i kaznenog procesnog prava. Kazneno djelo je u *Sudebniku* označeno terminom «лихое дело». Opisana su različita kaznena djela protiv imovine, poput razbojništva, pljačke, uništavanja i oštećenja tuđe imovine, kao i kaznena djela protiv osobe (u suvremnoj terminologiji – kaznena djela protiv života i tijela): ubojstvo, povreda radnjom i riječju. *Sudebnik* je obilježio nastanak jedne države s jedinstvenim zakonima, vertikalnom strukturom sudske vlasti. Njegove norme bile su usmjerene na zaštitu državnog poretka i prava vlasništva u cijeloj državi.

Godine 1649. za vrijeme vladavine cara Alekseja Mihajloviča usvojen je pravni dokument, koji je bio od velike važnosti – Соборное уложение/Sobornoe uloženie – zakonik koji je bio u uporabi do sredine 19. stoljeća. Važan iskorak u razvoju prava bio je taj što se pri izradi Zakonika uzimalo u obzir ne samo mišljenje najvišeg plemstva, već i sadržaj molbi koje su podnijeli izabrani ljudi Zemaljskoga vijeća, tj. mišljenje širokih društvenih slojeva. Zakonik iz 1649. sastojao se od 25 glava i 967 članaka. Sadrži norme državnog prava, statut o sudstvu i sudskome postupku, norme imovinskog i kaznenog prava, kao i opis statusa različitih klasa: seljaka, građana, vojnika, kozaka.

Zakonik je imao upotpunjen pravni sadržaj u odnosu na *Sudebnik* jer je regulirao sve aspekte društvenog, gospodarskog i političkog života toga vremena.

Sobornoe uloženie iz 1649. predstavljalo je novu fazu, ne samo u smislu poboljšanja i usustavljanja pravnih materijala, koji se bili u uporabi za vrijeme Moskovske države, već je i u razvoju pravnoga nazivlja. Tekst ovog pravnog spomenika napisan je uglavnom ruskim poslovnim jezikom, koji je nastao u gradovima Moskovijske tijekom 15. i 16. stoljeća.

Sobornoe uloženie razlikovalo se od *Sudebnika* razvijenijim pravnim nazivljem. Za izražavanje pravnih pojmova uglavnom se upotrebljavalo nazivlje koje je nastalo u ruskom jeziku u prethodnim povijesnim razdobljima te u istom značenju kao i ranije. Zanimljivo je primijetiti povratak na riječ *zakon*, koja, iako sadrži ostatke vjerskog značenja, počinje se koristiti prav na odrednica kao i u ranom srednjovjekovlju. Suprotno tome je termin беззаконник – prijestupnik (usp. nazivlje kao što su: законная жена/ zakonita supruga, законные дети/

zakonita djeca, вступить в законный брак/stupiti u zakoniti brak, незаконно добыть царство/nezakonito steći carstvo itd.).

Donošenje zakona nastavilo se i za vrijeme Petra I. jer se u to vrijeme odvijao proces konačne izgradnje apsolutističke monarhije, što je bilo popraćeno novim reformama u svim područjima javnog života. Početkom 18. stoljeća zbile su se značajne promjene. Uvedeni su u sustav državne uprave – Senat, kolegiji, kancelarije, gubernijska ili pokrajinska uprava, gradska uprava, novi sudovi itd.

Poznato je da se Petar aktivno uključio u donošenje zakona, tako da je i pravno nazivlje podvrgnuto transformaciji koja je trebala zadovoljiti potrebe sudskih postupaka reformirane države. S jedne strane, Petar aktivno koristi strani leksik, često predlaže stari ruski ekvivalent u zagradama kako bi objasnio i izbjegao nesporazume. Na primjer, u dokumentu Генеральный регламент (Generalni регламент) od 28. veljače 1720., koji sam Petar naziva statutom, navedeno je da «državne kolegije, kao i svi službenici njihovih kancelarija i ureda, ne samo u vanjskim i unutarnjim institucijama, već općenito vršeći svoji dužnost moraju pokazivati privrženost državi i biti od koristi pravnicima i policiji (tj. u sudskim i građanskim raspravama)». U istom dokumentu se govori i o osnivanju novih kolegija (ministarstava), koje naziva иностранных дел, камор, юстиц, ревизион, воинская, адмиралтейская, коммерц, штатс-контор, берг и мануфактурколлегии. Primjeri pojašnjenja stranih termina u vrijeme Petrovih reformi: указ (грамота)/ uredba, журнал (повседневная записка)/svakodnevni zapis, регистратура (записка)/zapis, генеральные формуляры (образцовые письма)/opći obrasci, акциденции (или доходы)/ prihodi, алфавитной реэстр (оглавление)/sadržaj po abecednom redosljedu, конценнты (сочинения черные)/nacrti, рапорт (или доношение)/izvještaj. U uredbi «О порядке наследования в движимых и недвижимых имуществах» (Uredba o nasljeđivanju pokretnina i nekretnina) od 23. ožujka 1714. spominje se: фамилии – семья или род (obitelj ili rod), кадеты – младшие дети (mlađa djeca), эксемпели (образы) (primjeri).

Dodat ćemo da se u vrijeme Ruskoga carstva pojavljuju termini kao npr. недвижимая вещь, движимое имение (prema dekretu Petra I. o načelu jedinstva nasljeđivanja iz 1714. – Указ Петра I о единонаследии), имущество (Свод законов Российской империи), međutim, ti su pravni termini u to vrijeme imali specifično značenje koje je bilo drugačije od suvremenog poimanja, budući da su se termini pokretne i nepokretne imovine odnosili na vlasništvo nad zemljom. U ovom slučaju, vlastelinsko vlasništvo nad zemljom (nasljedno, doslovno značenje вотчинное землевладение: posjed naslijeđen od očeva) bilo je nepokretno, a vlasništvo nad zemljom ili помещтное землевладение pokretno (nije bilo nasljedno, davalo se za službu doživotno, a zatim se vraćalo u opći državni zemljišni fond). Za vrijeme Petrove vladavine, pravni poredak dvaju oblika vlasništva nad zemljom bio je izjednačen, tako da je zemljište postalo „nekretnina“.

Vraćajući se pitanju posuđenica navedimo da u tekstu spomenutog Reglamenta daje se rječnik stranih riječi – termina (brojka označava članak u kojem se ta riječ ili termin nalazi):

«Толкование иностранных речей, которые в сем регламенте

Иностранные	Толкование в главах
1. Прерогативы.	Преимущества
2. Интерес.	Прибыток и польза
4. Аппробуется.	За благо приемлется
5. Публичные.	Всенародные
— Приватные.	Особые
6. Резоны.	Рассуждения
— Резолюция.	Решение
— Криминальное.	Вина, подлежащая смерти
7. Члены.	Судейские товарищи
— Публикации.	Всенародные объявления
8. Дирекция.	Управление
— В партикулярных.	В особливых
— В специальных.	В собственных
11. Балотировать.	Избирать
— Репорт	Ведомость
12. Ординарных.	Обыкновенных
13. Кореспонденция.	Письменная пересылка
24. О комплементях.	О словопочтениях
26. Респект	Почтение
32. Квитанцную	Росписку
33. Консептов.	Сочинения всяких указов и доношений
— Инструкции.	Наказы
— Дипломы.	Жалованные грамоты
— Патенты.	Жалованная грамота на чин
— Мемориалы.	Доношения
34. Формуляры.	Образцы
39. Акциденции.	От дел позволенные доходы
43. Документы.	Доказательные письма
45. Аккуратно.	Исправно
46. Рекомендации.	Прошение об одном к другому
47. Характера.	Чести и чина
— Экзекуция.	Исполнение по указу
— Респекту	Честь жалованной грамоты привилегированного
54. Трактованы.	Содержаны»

Petar I. davao je savjete prevoditeljima kako da prevode: «дабы внятнее перевесть, а особливо те места, которые учат, как делать, не надлежит речь от речи хранить в переводе, но точию сие выразумев, на свой язык уже так писать, как внятнее может быть» (Соловьев 2000: 57), tj. rekao je ono što i danas vrijedi kada se radi o kvalitetnom prijevodu, da se ne prevodi doslovno već s razumijevanjem. U ranije spomenutom Re-glamentu cijelo XXXI. poglavlje posvećeno je obvezama prevoditelja («О должности переводчика»):

„Обвеза prevoditelja u kolegiju je sljedeća: da sve što se tiče kolegija i što mu bude dano on ima za prevesti jasno i točno sa stranog jezika na ruski, tako da prijevod bude ispravan i odgovara izvorniku; bit će dovoljno kada će se u svakom kolegiju naći vrlo vješt prevoditelj za ruski i njemački jezik, osim za kolegiju inozemnih poslova, koja zahtijeva više iskusnih prevoditelja sa različitih jezika. Prevoditelj svome poslu mora pristupiti brzo, u skladu s poslom i potrebama, uz rizik od novčane kazne i odbitka od svoje plaće. Na svoj prijevod mora se potpisati te je dužan sve izvršavati“.

Pa ipak, unatoč značajnom broju posuđenica, valja napomenuti da rusko pravo za vrijeme Petra I. i kasnije tijekom cijelog XVIII. stoljeća nije predstavljalo posve novu fazu, jer nije bilo izgrađeno na modelima zapadne pravne kulture, već na obrnutoj strukturi stare kulture. Drugim riječima, uz vanjsku europeizaciju, ruska se pravna svijest ipak se orijentirala na tradicionalni sustav vrijednosti. To je razlog zbog kojeg većina ruskoga pravnog nazivlja XVIII. stoljeća, prema zapažanjima stručnjaka, predstavlja nacionalne terminološke jedinice (93,6%), međutim ovaj niz je heterogen, tako da na stručne termine otpada 25%, „semantičke neologizme“ 50% i „kontekstualne termine“ 25%. Udio posuđenica u ruskome jeziku je 6,6%.

Sistematizacija i standardizacija ruskoga jezika započela je u 18. stoljeću na osnovama staroslavenskog, ruskog jezika sa živim narodnim govorima, moskovskog službenog jezika te zapadnoeuropskih jezika, a pravno nazivlje na osnovi zapadnoeuropskog zakonodavstva i pravnih sustava švedskoga, danskog, njemačkog i francuskog jezika. Zajedno s preoblikovanjem zakonodavstva, završenog u 19. stoljeću, završila je i standardizacija ruskoga jezika. Zbližavanja književnoga jezika s poslovnim jezikom započela su već ranije, poglavito u 17. stoljeću, a proši rena su u 18. stoljeću, osobito za vrijeme Petrova razdoblja, tj. do prve trećine 18. stoljeća zbog promjena društvenog i političkog života, raznih novih administrativnih poslova, razvoja znanosti, tehnologije, zanata i struka.

Za vladavine Petra I. (do 1725.) zbog intenzivnih društvenih promjena, putovanja i tehničkoga razvoja, obrazovani, kulturni i crkveni krugovi, govorili su strane jezike, prevodili stranu literaturu, komunicirali sa strancima, pa se tako usvajao i strani leksik.

Ruski jezik u 18. stoljeću došao je u doticaj s internacionalizmima, nazivljem ponajviše iz latinskoga jezika, što se vidi, npr. u kalkiranju⁵ latinskih riječi: *experientia* – искусство, *obligatio* – обязательство, *pacta* – договоры, *negativus* – отрицательный, *observo* – наблюдение, *productus* – произведение itd.

U ruski jezik ulazio je leksik uglavnom iz živih europskih jezika: njemačkog, nizozemskog, francuskog, sporadično engleskog i talijanskog jezika. Strane riječi ulazile su u ruski jezik na tri načina. Kao prvo, prevođenjem znanstvene literature, kao drugo, strane riječi ulazile su ruski preko stručnjaka-stranaca, npr. oficira, inženjera i majstora koji su po službenoj dužnosti završili u Rusiji, ali nisu znali ruski jezik. A kao treće, to su bili Rusi koji su po nalogu Petra I. odlazili u inozemstvo i tamo se obrazovali i radili. Upravo intenzivna prevoditeljska djelatnost Petrova vremena imala je najjači utjecaj jer se prevodila strana znanstvena i stručna literatura, pa su se na taj način terminološki sustavi zapadnoeuropskih jezika zbližili s ruskim jezikom.

Vojno nazivlje se najviše posuđivalo iz njemačkoga (юнкер, вахтер, ефрейтор, генералитет, лозунг, цейхгауз, гауптвахта, лагерь, штурм...) i francuskoga (барьер, брешь, батальон, бастион, гарнизон, пароль, калибр, манеж, галоп, марш, мортира, лафет...) jezika.

Najviše se posuđivalo iz administrativnog leksika: *аудитор, бухгалтер, герольд-мейстер, губернатор, инспектор, камергер, канцлер, ландгевинг, министр, полицей-мейстер, президент, префект, ратман* ili *император*. Nazivi za radna mjesta: *архив, гофгерихт, губерния, канцелярия, коллегіум, комиссия, контора, ратуша, сенат, синода* i dr. Osobitost su glagoli koji se upotrebljavaju u administraciji: *адресовать, акредитовать, апробуют, арестовать, конфисковать, корреспондовать, трактовать, штрафовать* itd. ili imenice: *конверт, пакет, акт, амнистия, апелляция, аренда, облигация, ордер, проект*, itd. Kao što se iz primjera vidi, to su bile podjele osoba po činovima i dužnostima, koje su obavljali u organizacijama ili nazivi različitih dokumenata.

Veliki plast stranih riječi u ruskom jeziku doveo je do potrebe da se sastavi rječnik stranih riječi. Takav rječnik sastavljan je pri Petru I. koji je čak i osobno davao primjedbe. Prvi takav leksikon nazivao se «Лексикон вокабулам новым по алфавиту». Obuhvaćao je različita područja, znanstveno i stručno nazivlje. Svakoј stranoј riječi pridružen je ruski ili staroslavenski ekvivalent, ali su stvarani i neologizmi (Vinogradov 1978), kao

⁵ *Kalkiranje* (franc.), lingv. prenošenje pojedinih riječi ili izraza iz jednoga jezika u drugi doslovnim prevođenjem njihovih elemenata; npr. rukovodstvo prema lat. *manuductio*, neboder prema engl. *sky-scraпер*, bez druge, zasigurno, prema tal. *senz'altro* (natuknica, prema URL: <https://www.hrleksikon.info/definicija/kalkiranje.html>, pristupljeno 2.08.2015.)

npr. riječ архитектор prevodi se kao домостроитель, канал kao водоважда, амнистия kao беспамятство, адмиралство – Petar I. dao je primjedbu «Собрание правителей и учредителей флота», баталия – «бой, сражение, битва», a Petar I. dodaje «меньше 100 человек», виктория kao «победа, одоление», s tim da je Petar podvukao posljednju riječ kao točniju, iz čega se može zaključiti da je poznao staroruski jezik jer je riječ победа imala nekoliko značenja, a одоление je bilo jednoznačno i odgovaralo je latinskom ekvivalentu, kako napominje Vinogradov (1978). Pokazalo se da su neke riječi izgubile svoje mjesto, npr. фейерверк je bilo prevedeno kao «потеха огненная и фигуры», капитан kao сотник itd. tako da se prijevodi nisu zadržali već su prevladale strane riječi za neke izraze.

Ruski jezik se stilistički doradivao, izraz je dobivao sadržaj i usklađivan je sa žanrovima.

Glavnu ulogu odigrao je Mihail Vasiljevič Lomonosov (1711. – 1765.) koji je pod pojmom ruskoga jezika obuhvatio svu raznovrsnost i bogatstvo ruskoga jezika koja je do tada postojala: administrativni (kancelarijski, poslovni) jezik ili приказной (деловой) язык i žive govore sa svojim varijacijama, stil narodne poezije. On navodi tri stila, a za dva kaže da mogu biti dobrom bazom standardnoga jezika te nastoji ograničiti uporabu posuđenica. Lomonosov je ostao vjeran crkvenoslavenskoj tradiciji, dijeli književni jezik na tri stila (visoki, srednji i niski), određuje njihove granice, leksičke i gramatičke norme. Otvorio je put pučkomu govoru u „niže“ književne vrste (komedije, epigrama, pisma, opisi), klasicističke ode pisane su mu „visokim stilom“, uporabom crkvenoslavenskog leksika, a posvećene su ruskim vladaricama, pobjedama ruskog oružja (Oda o osvajanju Хотина – Ода на взятие Хотина, 1739) ili su duhovne. Njegovu veličinu i ulogu koju je odigrao u oblikovanju standardnoga jezika, možemo usporediti s Bogoslavom Šulekom jer su obojica imala široko enciklopedijsko znanje i odigrali su prosvjetiteljsku ulogu u svojim zemljama. Lomonosov se bavio fizikom, kemijom, geografijom, poviješću i filologijom te doprinio razvitku tih znanosti. Bio je izumitelj i postigao je važna otkrića, akademik i pravi znanstvenik koji je polazio od stava da treba promatrati svijet oko sebe i dokazivati eksperimentom. Njegova „Ruska gramatika“ smatra se prvom gramatikom ruskoga jezika, a književnim pitanjima bavio se u „Retorici“. Reformirao je ruski stih, bio je jedan od najistaknutijih ruskih pjesnika 18. stoljeća, a posebno su poznate njegove ode s prosvjetiteljskim shvaćanjima. Utemeljitelj je Moskovskoga sveučilišta, koje je kasnije nazvano po njemu: „Moskovsko državno sveučilište Lomonosov“. Njegovo djelo iz područja filologije smatra se reformatorskim, kao npr. rasprava «Предисловие о пользе книг церковных в российском языке» iz 1757. godine (Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=37069>, pristupljeno 2.08.2017.).

Lomonosov je nastojao usustaviti rusko tehničko i znanstveno nazivlje te mu je uspješno prevesti nazivlje iz područja fizike i kemije, koji su osim u znanosti našli svoju primjenu i u svakodnevnom životu. Neki su transkribirani, neki transliterirani: *атмосфера, микроскоп, минус, полюс, формула, периферия, горизонт, диаметр, радиус, пропорция, барометр, манометр, эклиптика, метеорология, оптика, вязкость, кристаллизация, материя, эфир, селитра, сулема, поташ* i slične. Neke riječi su kalkovi već postojećih termina, a neki su neologizmi: *градусник* (od lat. градус – ступенька), *предложный* (padež lokativ), *зажигательное* (*стекло, огнедышащие* (горы), *преломление* (лучей), *равновесие, негашёная (известь), горизонтальный, вертикальный, квадрат, кислота, удельный (вес), квасцы, сферический, электрический* i dr. (Uspenskij, 1962). Gramatičke kategorije koje su postojale još u staroruskom jeziku i koje se više nisu upotrebljavale, kao npr. aorist, imperfekt i dr. postali su dio povijesne baštine. Sačuvani su samo oni staroruski oblici koji su postojali u poslovnom službenom jeziku. Prema Lomonosovu: «Новым словам ненужно старых окончаний давать, которые не употребительны», dakle, za nove riječi i novi nastavci, a ne stari. Međutim, s njim proces nije završio. Ruski jezik se europeizira, visoko društvo upotrebljava francuski jezik koji postaje i službenim jezikom dvora i aristokracije.

Nakon Lomonosova jezik je nastojao krojiti Aleksandar Petrovič Sumarokov (1717. – 1777.) koji se nije slagao s Lomonosovljevim razmišljanjima i njegovom gramatikom. Sumarokov i njegova škola su obogatili ruski jezik novim oblicima, oni preoblikuju stilove: srednji se kultivira, a niski stil se približava srednjem. Poslovni jezik (приказной язык) gubi svoju poziciju, Sumarokov kaže da je poslovni jezik (jezik uprave i administracije) ispunio svoju povijesnu zadaću i spustio se na razinu „stručno-kancelarijskog dijalekta“. Književni jezik orijentira se na jezik svjetskoga društva i širenje srednjega stila. Sumarokov i njegova škola reorganiziraju visoki stil Lomonosova u čiju osnovu dodaju stil francuskoga klasicizma kojeg snažno nacionaliziraju jer su bili protivnici toga da se ruski jezik kvari francuskim riječima i takav govor nazivaju „makaronskim žargonom“ te vide u njemu opasnost od gubitka raznolikosti ruskoga jezika. Međutim, i Sumarokov je uvodio nove riječi, dopuštao je neophodne strane riječi, ali je bio protivnik bezrazložne uporabe žargona (tj. mješavine francuskog i ruskog jezika) (U: Sumarokov: „Об истреблении чужих слов в русском языке“). Svi filolozi koji su došli poslije njega kretali su od Lomonosovljeve teorije triju stilova i svaki od njih dodavao je ili preoblikovao ju u neku svoju teoriju. Nakon Sumarokova važnu ulogu u razvoju ruskoga jezika u 18. stoljeću i na prijelazu u 19. stoljeće odigrali su Denis Ivanovič Fonvizin, Gavril (Gavrila) Romanovič Deržavin, Nikolaj Ivanovič Novikov, Aleksandr Nikolaevič Radiščev. U 18. stoljeću ruski jezik je imao znanstveni leksik razvijen, ali je do 40-ih godina 19. stoljeća još uvijek čuvao tragove srednjevjekovne književne tradicije i kulture. Jezik je prošao reorganizaciju, od odustajanja od žanrovskih ograničenja, izgrađivao se prema srednjem stilu bliskom razgovornom stilu

obrazovanoga društva, bez arhaizama iz crkvenoslavenskog i bez vulgarizama, takav da može zadovoljiti potrebe obrazovanoga društva, tome je težio. Takvog zadatka ulovili su se pisci kao što su bili Novikov, Kapnist, Dmitriev, Karamzin i dr. Nikolaj Mihajlovič Karamzin htjeli su napraviti jezik koji će biti dostupan širem čitateljskom krugu kao jedan jezik «для книг и для общества, чтобы писать, как говорят, и говорить, как пишут» (u slobodnom prijevodu: jezik sposoban i za knjige i za društvo, pisati kao što se govori i obrnuto). To nije bila jednostavna zadaća jer je trebalo birati jezični materijal, smišljati nove riječi i fraze, mijenjati sintaksu i frazeologiju, jezik prilagoditi potrebama novoga društva, tj. europeizirati jer su se ugledali na skladanje suvremenih europskih jezika s krilaticama «светского употребления слов» i «хорошего вкуса». Dolazi do velikog čišćenja jezika od stručnih riječi slavenskoga podrijetla, kancelarizama, npr. учинить, изрядство i sl., nastoji se skratiti fraze, uspostaviti poredak riječi u rečenici, intonacija živoga govora ulazi u književni jezik. Kako je objasnio Vinogradov (1978) «научный язык приспособляется к языку повествовательной прозы», ali jasno, promjene su bile velike i veličajući njegove zasluge V. G. Bjelinski (1981: 95) napisao je da je Karamzin «преобразовал русский язык, совлекиши его сходуль латинской конструкции и тяжелой славянщины и приблизив к живой, естественной, разговорной русской речи».

Razvojni put ruskoga jezika vodio je prema Aleksandru Sergejeviču Puškinu. Puškinov jezik pokazao je svu svoju veličinu i kulturno bogatstvo književnoga jezika. Veliku ulogu u 19. stoljeću odigrao je „Objasnidbeni rječnik živog velikoruskog jezika“, rus. Толковый словарь живого великорусского языка ili u originalnog naziva Толковый словарь живаго Великорускаго языка koji je sastavio ruski leksikograf Vladimir Dalj sredinom 19. stoljeća. Jedan je od najvećih rječnika ruskog jezika. Sadrži oko 200.000 tisuća riječi i 30.000 tisuća poslovice, uzrečica, zagonetaka i dosjetaka koje služe za pojašnjenje smisla navedenih riječi. On nije normativan, ne daje definicije, ali daje objašnjenja i primjere uporabe riječi. U osnovi rječnika leži živi narodni jezik sa svojim dijalektalnim izmjenama. Rječnik uključuje leksik pisanog i govornog jezika 19. stoljeća, terminologiju i frazeologiju različitih profesija i zanata. Utjecaj na znanstveno i filozofsko nazivlje odigrali su njemački filozofi Schelling (Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling) i Hegel (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) i njihov nauk, tako da su u ruski jezik ušli kalkirani njemački izrazi, kao n primjer, *проявление, образование, односторонний, мировоззрение, целостность, последовательный, последовательность, обособление, целесообразный, самоопределение* i dr. U to vrijeme jača zanimanje prema društvenim i političkim znanostima, pa se s tim u vezi širi krug pojmova i termina: *пролетариат, гуманность, науперизм, действительность (umjesto ranije riječi существенность), бесправие, бесправный, крепостник, крепостничество, собственник, самодеятельность, самообладание, самоуправление, направление, содержательный, бессодержательность, впечатлительный, впечатлительность, выразительный, среда (общественная)* i dr.

S razvojem industrije nastaje i industrijski žargon, stručno nazivlje vezano uz rad u tvornicama. Velika promjena, kako u društvu, tako i u jeziku dogodila se za vrijeme socijalističke revolucije. Ukidaju se klase i s njima i razlike u klasnim dijalektima, a u povijest odlaze pojmovi koji su bili povezani sa starim režimom i svakodnevnim životom do revolucije, npr. *господин* sada s ironijom i emocionalnom neprijateljskom obojenošću. Raste jedinstvena sovjetska kultura, šire se marksističke ideje i rađaju se sovjetski neologizmi, npr. *снять противоречия, диалектика, диалектический подход, борьба классов, эксплуататорские классы, ликвидация паразитических классов, капиталистическое окружение, пережитки капитализма в сознании, производительные силы, коллективизация хозяйства, коллективный труд, производительность труда, мелкособственнические навыки* (Vinogradov, 1978). Jezik komunističke partije i njezinih vođa utjecao je na književni jezik. Tako su, na primjer, u jezik ušli izrazi *гнилой либерализм; детская болезнь левизны; догнать и перегнать* (капиталистические страны в успехах хозяйственного строительства); *кто кого* i dr. Novosti koje se nakon 1917. godine unose u jezik, mijenjaju njegovu strukturu, posebice u tvorbi, leksiku i frazeologiji. To su pojmovi za različite oblike političkih organizacija, novi način života, socijalističku ideologiju, tako da se semantički mijenja i preoblikuje velika većina riječi i izraza, npr. nove su riječi *совет, комсомол, ударник, ударничество, пятилетка, колхоз, колхозник, единоличник, самокритика, вредительство, чистка, ударные темпы, стахановское движение* i dr.

S obzirom da se širi ateizam, a vjera zabranjuje, sužava se i leksik, izostavlja se vjersko nazivlje i sve što na njega asocira, a time se osiromašuje ruski jezik, a ironično i negativno se odnose prema crkveno-slavenskim izrazima. Stvaraju se riječi s emocionalno obojenim sufiksima, npr. osuđivanja, radi stjecanja negativnog dojma, odbojnosti, npr.: *учредилка, курилка, предварилка; уравниловка, обезличка* i dr. Karakteristična pojava u to vrijeme su kratice i složenice, kao npr. *совнарком, совдеп, замнарком, зам, зав, комбриг, помбух* i mnoge druge. Zbog razvoja znanost i tehnologije stručni leksik se obogaćuje, kao npr. *трактор, комбайн, пропеллер, кабина, врубовая машина, шарикоподшипник, диспетчер, приводной ремень, короткая волна, кинофикация* i dr. Iz razgovornoga jezika radničke klase ulaze široko rasprostranjene riječi politički obojene, kao na primjer, *спайка, смычка, увязка, зажим, чистка, звено, звеньевой* i dr. (Vinogradov, 1978). U vrijeme revolucije jezik je vrlo šarolik i stilski bogat, urbani govori, žargoni utječu na standardni jezik unoseći u jezik ekspresivne izraze, jezik se pojednostavljuje jer je to poglavito jezik siromašnijih gradskih slojeva, vojske i radnika. Prvih godina poslije revolucije živi razgovorni jezik širokih masa se kultivira, ujednačava i približava se jeziku sovjetske inteligencije⁶.

⁶ Prema N. Berdjajevu (1874. – 1948.) inteligencija je posvijetovljeni društveni sloj koji je smisao svojega postojanja i svojih težnji vidio u borbi za socijalni i intelektualni napredak. Termin *интеллигенция* nastao

Zanimljivo je da se nakon revolucije jezik ne diferencira, kao što je to bilo u prethodnim razdobljima već se objedinjuje u opći nacionalni jezik, koji potiskuje žargonizme i dijalektizme (koji ulaze u standard, ali se asimiliraju s njim, s tim da i dalje postoje mjesni govori i dijalekti), jezik grada i sela gubi razlike te se uspostavlja široka demokratizacija govornog i djelomično pismenog (novinskog, publicističkog, popularnoznanstvenog) jezika (Vinogradov, 1978). Brzi rast sovjetske kulture ubrzao je i evoluciju ruskoga jezika.

Sovjetsko nazivlje se internacionalizira i kalkira, npr. совет, колхоз и большевик (u hrvatskom jeziku: sovjet, kolhoz, boljševik). Jezik prava je isto tako doživio promjene. Rusija je nakon revolucije 1917. krenula svojim razvojnim putem i oblikovala novi sustav vlasti. Za vrijeme sovjetskoga perioda (1917. – 1990.) ruski pravni sustav postepeno je poprimio oblik sovjetskog ustavnog pravnog sustava i njegovih političkih principa i međunarodnih odnosa. Taj period obilježen je prekidom tradicije i uspostavom novoga nazivlja.

Posebnost pravnog sustava sovjetske države bila je u tome što je zaniijekao princip razdvajanja vlasti i zakonodavne doktrine kao takve, jer je koncept „pravne države“ smatrao buržoaskim izumom. Štoviše, načelo pravne države smatralo se antidemokratskim, izgrađenim na reakcionarnoj političkoj osnovi. Temeljno načelo sovjetske države nasuprot pravnoj državi bila je ideologija Komunističke partije. U skladu s tim, svi zakoni Ruskoga carstva su revidirani i pretrpjeli su znatne izmjene.

20. veljače 1918. godine usvojen je Dekret br. 2 „O sudu“ u kojoj je sovjetska vlast odobrila uporabu dvaju glavnih oblika prava: revolucionarno zakonodavstvo, koje je zbog svoje očite nedostatnosti i nedorađenosti dopunjeno „revolucionarnom pravnom svijješću“ radničkih masa. Što se tiče samih zakonodavnih akata, od samog početka uvedeni su novi termini: *обращения*/ obraćanja, *декреты*/ dekreti, *постановления*/ odluke, uredbe, *декларации*/deklaracije, izjave. Zanimljivo je da se sam pojam *закон*/ zakon koristio vrlo rijetko. U pravno nazivlje čvrsto će ući tek u 30-im godinama.

Odmah nakon Listopadske revolucije 1917. započele su promjene u jeziku zakonodavstva. U skladu s Dekretom Narodnog komesarijata za obrazovanje RSSSR „O uvođenju novog pravopisa“ od 23. prosinca 1917. godine ruski jezik proglašen je radnim jezikom te se koristio u radu državnih tijela i institucija, u školskoj i visokoškolskoj nastavi itd.

je 1860. godine u Rusiji i označavao je izobraženi društveni sloj usredotočen na ideje. Prema Zigmuntu Baumanu inteligencija je u komunističkim društvima imala ulogu promicatelja ideologije i narod poučavala neporecivim uvjerenjima. Neki prave razliku između intelektualaca i inteligencije: intelektualci su »proizvođači« ideja, a pripadnici inteligencije ideolozi su koji ideje i ideale koriste za konkretne praktične i političke svrhe. (Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27595>, pristupljeno 2.08.2016.)

Pravno reguliranje pravopisa ruskog književnog jezika nastavilo se i kasnije. Revolucionarna obnova prava omogućila je napuštanje kancelarijskog jezika Ruskog carstva, oslobađanje od mnogih arhaizama i historicizama u jeziku prava. Osnovani su Narodni komesarijat pravosuđa i Odjel za zakonodavne pretpostavke i kodifikacije koji su u svom praktičnom radu veliku pažnju posvetili zakonodavnoj strani: obliku normativnog akta, strukturi i logici njegova izlaganja, jeziku i stilu. Odjel je polazio od činjenice da bi zakoni sovjetske vlasti trebali biti razumljivi širokoj radničkoj masi, a ne samo zatvorenoj skupini pravnih stručnjaka. Uspostavljeno je načelo uporabe ruskog književnog jezika u ruskom i svesaveznom zakonodavstvu. Od 1920-ih godina formira se službeni poslovni stil ruskoga jezika, koji se do danas koristi u pravnome jeziku Rusije.

U razdoblju od 1922. do 1923. godine doneseno je sedam zakona: Уголовный, Гражданский, Кодекс законов о труде, Земельный, Лесной, Уголовно-процессуальный, Гражданский процессуальный/ Kazneni zakon, Građanski zakon, Zakon o radu, Zakon o zemljištu, Zakon o šumama, Zakon o kaznenom postupku). Godine 1924. donesen je Исправительно-трудовой кодекс/ Zakon o radu i popravnom radu. Godine 1926. godine doneseni su Брачно-семейный кодекс РСФСР/ Zakon o braku i obitelji RSFSR i novo izdanje Kaznenog zakona.

Ugovorom o stvaranju SSSR-a od 29. prosinca 1922. doneseni su građanski, kazneni, radni, zemljišni i drugi zakoni koji čine zajedničku nadležnost SSSR-a i republika, tj. u skladu su sa saveznom strukturom države; razvila se i zakonodavna struktura na dvije razine (saveznoj i na razini subjekata). Provedba ove norme bila je izrada i usvajanje Temeljnih načela kaznenog prava i Osnova kaznenog postupka. Godine 1928. Središnji izvršni komitet SSSR-a objavio je *Общие начала землепользования и землеустройства/* Opća načela korištenja i upravljanja zemljištem. U zakonodavnom procesu sačuvao se zahtjev za jednostavnošću zakona, njegovoj dostupnosti širokim masama. Pri usavršavanju pravne tehnike pažnja se posvećivala jeziku.

Godine 1931. Predsjedništvo Središnjeg izvršnog komiteta SSSR-a osnovalo je povjerenstvo u kojem su bili obrazovani pravници i filolozi čiji su zadaci uključivali izradu znanstveno utemeljenih preporuka za jezik prava i otkrivanje manjkavosti u jeziku prava.

U sovjetskom razdoblju nije bilo bitnih promjena u leksiku i gramatici jezika prava, tako da se zadržao kontinuitet u odnosu na njegov prethodni povijesni razvoj u Rusiji. Srž leksičko- semantičkog sustava jezika prava sovjetskoga razdoblja bili su politički termini – *социализм, коммунизм, диктатура пролетариата, общенародное государство/* socijalizam, komunizam, diktatura proletarijata, općenarodna država, itd. Planiranje i državno reguliranje gospodarstvom i socijalnom politikom doveli su do fiksacije termina

u ustavnom pravu: общенародная форма собственности/morćenarodni oblik vlasništva, право на труд, на отдых, на материальное обеспечение в старости и при потере трудоспособности, на жилище, на охрану здоровья, на образование, на пользование достижениями культуры/pravo na rad, pravo na odmor, pravo na materijalnu podršku u starosti i u slučaju gubitka radne sposobnosti, stanarsko pravo, pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na obrazovanje, pravo na korištenje kulturnih postignuća i dr.

Državno upravljanje gospodarstvom i planiranje gospodarstva doveli su do promjena u „državnom upravljanju”, što se odrazilo na leksičko-semantičkom planu i to u imenovanju državnih tijela na području gospodarskog upravljanja. Značajne promjene dogodile su se u službenom poslovanju i znanstvenom obrazloženju njegovih temelja, što je dovelo, konkretno, do formiranja tzv. „dokumentarne lingvistike“. Ujedno napuštanje načela razdiobe vlasti dovelo je do degradacije jezika prava: više se nije koristio termin *судебная власть/sudska vlast* te je odbačen čitav niz pojmova koji su korišteni za imenovanje pravosudnih načela.

Spomenimo još da se u sovjetsko vrijeme u različitim pravnim izvorima pojavljuju nazivi koji su karakteristični za to razdoblje: народный суд (Гражданский кодекс РСФСР из 1922. или ГК РСФСР), государственное преступление (Уголовный кодекс РСФСР из 1922.), личная собственность (Конституция СССР из 1936.), нетрудовой доход (ГК РСФСР из 1964.) i dr. Pravno nazivlje je nastajalo i raslo iz pravnih izvora, pa su tako nastajale i novotvorenice u skladu s promjenom gospodarskih odnosa. Kasnije pak nove riječi pojavljivale su se u jeziku prava najčešće na temelju posuđivanja iz drugog pravosudnog sustava i prilagođavaju se jeziku udomitelju termina, kao što su u suvremenom zakonodavstvu, нр. коммерческий подкуп (eng. commercial bribery; hrv. komercijalno podmićivanje ili mito), незаконное предпринимательство (eng. illegal business; hrv. ilegalan posao) (Уголовный кодекс Российской Федерации из 1996.), коммерческое представительство (eng. commercial representation; hrv. komercijalno zastupanje) (Гражданский кодекс Российской Федерации из 1994.) i dr.

4. Dodirne točke hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja

Poslije Listopadske revolucije (1917) sva su se područja života promijenila, na društvenom, kulturnom, gospodarskom, političkom i pravnom planu. U svim granama prava, kako u konceptima (pojmovima), tako i u terminološkome platu pravnoga nazivlja, dogodile su se promjene koje su činile korak unatrag, u vezi s onim što je već bilo regulirano normativno-pravnim aktima i zakonima i postojalo prije revolucije. Odjeci revolucionarnih promjena nastavljeni su do 90-ih godina dvadesetoga stoljeća i obilježja revolucije posebno su se osjetili na jezičnoj razini u Hrvatskoj, jezičnim promjenama, službenim nedostatkom slobode izražavanja na materinskom jeziku i nametanjem „novoga“ jezika zajedno s nazivljem, posebno u području prava, uprave i sudova. Dakle, zbog političkih sustava koji su se u mnogim segmentima podudarali, pa tako i nazivlje, obilježilo je najduži period (pedesetak godina) u kojem je bilo dodirnih točaka, pa je zato posebna pozornost posvećena ovom povijesnom razdoblju i njegovu pravnom nazivlju.

U ruskom građanskom (гражданское право) i zemljišnoknjižnom (земельное право) pravu (kao dijelu građanskoga prava) koncept privatnoga vlasništva promijenjen je normativnim pravnim aktima i uredbama, na primjer «О земле», «О социализации земли» i dr. Kazneno pravo (уголовное право) definirano je „samoupravljanjem naroda“ i navodima, principa revolucije. Stari zakon je ukinut, a izvor novih normi bio je „revolucionarni osjećaj za pravdu“ (Земцов 2009: 217). Koncept *kaznenoga djela* nije bio jasno razrađen u normativnim dokumentima, zato što se vezivao uz socijalno podrijetlo i status počinitelja i dijelio je kaznena djela na jednostavna (простые) i kontrarevolucionarna (контрреволюционные). Koncept *krivnje* isto nije bio potpuno razrađen i krivnja se mogla interpretirati na različite načine, na primjer, *pokušaj* se izjednačavao s počinjenjem, a suci nisu bili stručno osposobljeni („narodni suci“ / «народные судьи»), sami su mogli odmjeriti kaznu počinitelju, „klasni neprijatelji“ ili «классовые враги», ako je počinio *kontrarevolucionarno kazneno djelo*.

U kaznenom procesnom pravu (уголовно-процессуальное право) boljševici su ukinuli *tužiteljstvo* i nije bilo relevantne zamjene, a *apelaciju* je zamijenila *kasacija* i na taj način osuđenik nije bio u pravednom položaju i dr. Objasniti ćemo ta dva pojma: *apelacija* i *kasacija*⁷. Prema „Općem pravnom rječniku“ (Vidaković Mukić 2015: 33 i 486): *apelacija* (*lat.* appellatio: žalba, priziv na viši sud) – način je uređenja redovitih pravnih lijekova koje karakterizira to što (1) se sudska odluka može pravnim lijekom (prizivom) pobijati ne samo zbog povrede pravnih propisa, već i pogrešaka u utvrđivanju činjenica i (2) sud koji odlučuje o pravnom lijeku (*apelacijski* ili *prizivni*) može ukinuti sudska odluku i vratiti predmet nižem sudu na ponovno odlučivanje, a može odluku zamijeniti svojom odlukom koja će biti drugačija. U Hrvatskoj su drugostupanjski sudovi – *prizivni*. *Kasacija* (*lat.* cassatio: poništenje),

⁷ Više o *apelacijskom* i *kasacijskom sudu* u 11. poglavlju.

karakterizira to da se: (1) pravnim lijekom sudska odluka može pobijati samo zbog povrede pravnih propisa, a ne i zbog grešaka u utvrđivanju činjenica, (2) sud koji odlučuje o pravnom lijeku (kasacijski sud) može samo ukinuti pobijanu sudska odluku i predmet vratiti nižem sudu na novo suđenje; ne može pobijanu oduku nadomjestiti vlastitom.

Povijest hrvatskog kasacijskog suda seže u 19. stoljeće. Kraljevski hrvatsko-slavonsko-dalmatinski *Stol sedmorice* osnovan je u Zagrebu 1862. godine kao vrhovno sudište za Kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, na poticaj bana Ivana Mažuranića i nastavio je djelovati u prvoj Jugoslaviji. Od 1929. do 1943. naziva se Kasacijski sud, a u vrijeme NDH (1943. – 1945.) je ponovno promijenio naziv u *Stol sedmorice* i kroz povijest je bio vrhovna ili posljednja sudska instanca. *Kasacijski sud* kao vrhovna sudska instanca nad svim redovnim sudovima u državi, nije osnovan kao jedan jedinstveni sud, već kao 6 vrhovnih sudskih instanci za bivše hrvatsko pravno područje. *Stol sedmorice* je zakonskom odredbom od 31. ožujka 1943. bio nadležan za područje NDH. Ukinut je odlukom Predsjedništva AVNOJ-a 1945. godine (Nacionalni arhivski informacijski sustav. URL: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_9507, pristupljeno 4.08.2017.). Za razliku od onog vremena, danas kasacijska ovlaštenja ima viši sud, odlučuje o pravnom lijeku, može samo ukinuti napadanu presudu i ne može meritorno odlučivati o tužbenom zahtjevu (Vidaković Mukić 2015: 486). Dakle, u ono vrijeme nije postojalo pravo žalbe, već je odmah uslijedila izrečena kazna. Pojmovi koji su davno prije postojali za vrijeme sovjetskog perioda micani su iz upotrebe ili su poprimili drugo značenje.

U obiteljskome pravu (семејное право) došlo je do korjenitih promjena, budući da je obiteljske odnose prije revolucije regulirala crkva i upravljali su se drugim moralnim vrijednostima. U radnome pravu (трудоое право) uvedeno je osmosatno radno vrijeme.

S Listopadskom revolucijom uvelo se novo nazivlje, ne samo u Rusiji, i osim političkoga sustava (socijalizma), uvele su se postupno i posuđenice u hrvatski jezik iz ruskoga jezika te su označavali iste pojmove, kao na primjer партия/partija, коллективизация/kolektivizacija, Советы/Sovjeti, Общественные комитеты самоуправления/Javni komiteti samoupravljanja, ЦК- Центральный комитет/Centralni komitet; самоуправление народа/samoupravljanje naroda, большевики/boljševici, милиция/milicija, политбюро/politbiro, Нарком внутренних дел или НКВД (Народный комиссариат внутренних дел)/*Narodni komesarijat unutarnjih poslova (a u Jugoslaviji je to od 1946. bila UDBA – Uprava državne sigurnosti/ Управление государственной безопасности; тайная полиция), ВЧК (Всероссийская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем), самоуправление народа/samoupravljanje naroda, однопартийная система/jednpartijski (politički) sistem, большинство народа/ većina, меньшинство народа/manjina, декрет/dekret itd. Ti pojmovi do kraja drugog desetljeća 20. stoljeća*

nisu postojali (neki su postojali, ali su postali simboli postrevolucionarnog, sovjetskog vremena), tj. umjetno su izmišljeni kako bi se zadovoljile potrebe novonastale političke situacije. *Boljševici* su iz novoga prava odbacili općeprihvaćene u Europi i predrevolucionarnoj Rusiji načelo zakonitosti, pravne jednakosti subjekata u pravnim odnosima i uveli su klasni pristup i interesi države postavili su se iznad interesa pojedinca, i dr. (Земцов, 2009).

Usporedbe radi i sličnosti nazivlja, uzet ćemo za primjer Građanski zakonik Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike od 11. lipnja 1964. godine: «Основу экономической системы СССР составляет социалистическая собственность на средства производства в форме государственной (общенародной) и колхозно-кооперативной собственности. Государство содействует развитию колхозно-кооперативной собственности и ее сближению с государственной. Личная собственность является производной от социалистической собственности и служит одним из средств удовлетворения потребностей граждан. По мере продвижения к коммунизму личные потребности граждан будут во все большей степени удовлетворяться за счет общественных фондов.» Na ovom odlomku iz Zakonika mogu se izdvojiti riječi, koje pripadaju sovjetskoj prošlosti. Na primjer, социалистическая собственность/ socijalističko vlasništvo; общенародная собственность/društveno vlasništvo, колхозно-кооперативной собственности/kolhozno-kooperativno vlasništvo, колхоз/kolhoz. Slično nazivlje nalazimo i u Ustavu SFRJ iz 1974. godine, Drugog dijela, čl. 10. i 12.: „Socijalističko društveno-ekonomsko uređenje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije zasniva se na slobodnom udruženom radu sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini i na samoupravljanju radnika u proizvodnji i raspodjeli društvenog proizvoda u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada i u društvenoj reprodukciji u cjelini. Sredstva za proizvodnju i druga sredstva udruženog rada, proizvodi udruženog rada i dohodak ostvaren udruženim radom, sredstva za zadovoljavanje zajedničkih i općih društvenih potreba, prirodna bogatstva i dobra u općoj upotrebi društvena su svojina. Nitko ne može steći pravo svojine na društvena sredstva koja su uvjet rada u osnovnim i drugim organizacijama udruženog rada ili materijalna osnova ostvarivanja funkcija samoupravnih interesnih zajednica ili drugih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica. Društvena sredstva se ne mogu koristiti za prisvajanje tuđeg viška rada, ni za stvaranje uvjeta za takvo prisvajanje.“ Radi slikovitijeg prikaza jednog povijesnog razdoblja iz zakona su izdvojeni sljedeći termini, koji se iz suvremene perspektive smatraju historizmima, postojali su u obje zemlje zbog istog političkog i društvenog uređenja – socijalizma: *socijalističko društveno-ekonomsko uređenje; udruženi rad; društvena svojina; društvena sredstva; samoupravne interesne zajednice; samoupravne organizacije.*

Slijedi analiza primjera, termina koji su imali svoje mjesto, posebno društveno značenje i obilježili dugačko povijesno i političko razdoblje te ga najbolje dočaravaju i predstavljaju, a

predstavljaju i dodirne točke pravnoga nazivlja dvaju pravnih sustava i kako su se mijenjali, osuvremenili ili nestali.

Primjeri: комитет, декрет, милиция, самоуправление

Ruski termini kao što su комитет, декрет, милиция povijesno su obilježeni i postojali su do 90-tih godina i u Hrvatskoj i prenosili su se u hrvatski jezik transliteracijom *komitet, dekret, milicija*. U hrvatskom suvremenom terminološkom sustavu ne postoje termini комитет, декрет, милиция, koji su ideološki obilježeni, već bi njima najbliži termini bili *odbor (komitet), uredba (dekret), policija (милиция)*. Poteškoća u razumijevanju i prenošenju povijesno obilježenih termina objasniti ćemo na primjerima. Termin самоуправление (samoupravljanje) ima svoje korijene još u Pariškoj komuni (1789–95), a plodno tlo našao je u doba socijalizma i danas se pod tim pojmom ne upotrebljava.

Комитет

Komitet je politički i povijesni termin. U suvremenome hrvatskome nazivlju ne upotrebljava se u značenju rukovodećeg tijela *općinski komitet; centralni komitet* kao najviše kolektivno upravno tijelo komunističke partije ili CK kratica; ministarstvo – *komitet za prosvjetu*. U suvremenom hrvatskom zakonodavstvu potvrđen je termin *odbor* za značenje „skupina osoba koja obavlja određene zadatke, donosi, provodi ili potvrđuje odluke“, npr. *organizacijski odbor* (organizira znanstveni skup, sportska događanja i dr.), *znanstveni odbor* (definira se kao „Organizirana skupina osoba izabrana ili imenovana za raspravljanje o znanstvenim temama.“ URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/hr/concept/11134>, pristupljeno 4.02.2019.). S ruskog jezika se prevodi bez poteškoća jer termin ima istu pojamovnu stranu kao u hrvatskom jeziku.

Dekret

Nedoumice u tumačenju i prenošenju iz ruskoga jezika u hrvatski jezik stvara termin *dekret* (lat. *decretum*, franc. *décret*, njem. *Dekret*: ono što je odlučeno). Definira se kao „pismena odluka ili naredba koja ima zakonsku moć“ (URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 4.02.2019.). U hrvatskoj zakonodavnoj terminologiji je napušten nakon 90-ih godina 20. stoljeća. Nadomjestak za taj termin je *uredba* koja se definira kao „Sudska odluka kojom se najavljuju pravne posljedice utvrđenih činjenica“. Alternativne mogućnosti su *naredba; odluka; sudska odluka; rješenje; ukaz* (URL: <http://www.eionet.europa.eu/gemet/concept/2020>, pristupljeno 4.02.2019.). U definiciji *dekreta* stoji da je to

„odluka ili naredba“, u definiciji *uredbe* sužava se na „sudska odluka“, s tim da se za uredbu još nude sinonimi, tj. alternativna rješenja *naredba*, *rješenje* i *ukaz* što može zbuniti jer termini trebaju biti jasni i jednoznačni. Objasnit ćemo sinonime i ponuditi rješenje. Krenimo redom.

Sinonim koji se nudi u tezaursima za *uredbu* je *naredba* kao pismeni ili usmeni zahtjev koji se mora izvršiti; nalog, naređenje, zapovijed, zapovijest (HJP: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 4.10.2018.).

Odluka se definira kao „Izvršenje ovlasti zastupanja u bilo kojoj fazi nekog poduhvata u kojoj se mogu provesti promjene da bi se izmijenio njegov utjecaj na povijesna i kulturna dobra.“ (URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/hr/concept/2006>, pristupljeno 4.10.2018.). *Odluka* ima široko semantičko polje i pokriva više značenja, ali je puno blaži termin od *naredbe* zato što se u formulaciji definicije termina pojavljuje ublažena modalnost, u terminu *naredba* – glagol morati, a u *odluci* – glagol moći, stoga bi *naredba* bila bolje alternativno rješenje za *dekret* jer bi bilo jasnije i stvaralo bi manju zbrku u preciziranju i omeđivanju termina. Međutim, *naredba* se upotrebljava i u vojnome nazivlju kao usmena ili pismena zapovijed niže postavljenim vojnim osobama, ali i u informatici kao „a. kodni redak koji sadrži uputu programu za daljnje izvršavanje b. svaka naredba koju korisnik upućuje računalu i operativnom sustavu; komanda“ (HJP. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 4.02.2019.).

Kao još jedno rješenje nudi se za *uredbu* i *sudska odluka*, koja se definira kao „parnična radnja; formalni pravni akt koji ima propisani oblik i sadržaj; tom radnjom se rješava konkretno pravno pitanje, a ne i apstraktno; njeni učinci ovise o njezinom pravozaštitnom karakteru te svojstvima koja je stekla (pravomoćnost); uopćena je u smislu da se njome obuhvaćaju dva osnovna oblika sudskih odluka, *presude* i *rješenja*“ (Ćiraković, Saganić 2017: 5). *Sudska odluka* je termin subordiniran terminu *uredba* koji je prema njemu superordiniran jer ima širi obujam (npr. *Uredba* (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju *sudskih odluka* u građanskim i trgovačkim stvarima).

Rješenje se u Zakonu o parničnom postupku definira čl. 129. st. 3. kao „jedna od zakonom propisanih sudskih odluka. Kad ne odlučuje presudom, kao drugim oblikom sudskih odluka, sud odlučuje rješenjem“. Definicija se odnosi na sudsku odluku, ima slično značenje, ali se ne uklapa u značenje *dekreta*, stoga ćemo i *rješenje* eliminirati kao sinonim, tj. kao posredni sinonim (preko termina *uredba*)

Ukaz se, također, navodi kao sinonim *uredbi* i predstavlja izravnu posuđenicu iz ruskoga jezika. Taj termin je postojao u hrvatskom ustavnom nazivlju, ali je napušten. U

Ruskoj Federaciji predstavlja akt državnoga poglavara, koji je po pravnoj snazi odmah iza zakona. Prema Ustavu Ruske Federacije iz 1993. godine, указ je predsjednički dekret (Указ Президента Российской Федерации) i ima status najvišeg podzakonskog akta (poslije Ustava i Federalnih zakona), obvezujući je zakonodavni akt koji se mora u cijelosti primjenjivati na čitavom području Ruske Federacije.

U ruskom jeziku *dekret* se definira kao «вид нормативных правовых актов правовой акт, постановление органа власти или должностного лица» (Энциклопедический словарь конституционного права 2011. URL: <http://www.endic.ru/constitution/Dekret-532.html>, pristupljeno 4.02.2019.). Termin je bio jako rasprostranjen u Rusiji prvih godina nakon Listopadske revolucije 1917. Dekret su donosila sva državna tijela: Всероссийский съезд Советов, Всероссийский Центральный исполнительный комитет (ВЦИК), Президиум ВЦИК i Совет Народных Комиссаров (Правительство) РСФСР. *Dekreti* su imali zakonsku snagu (s tim da treba uzeti u obzir da termin „zakon“ u to vrijeme nije bio raširen, a akti koji su se donosili nazivali su se декрет или постановление). Danas je najrašireniji termin sastavljen od dviju riječi, izveden iz imenice dekret: декретный отпуск (obvezni roditeljski dopust).

Ako usporedimo nazivlje u suvremenom zakonodavstvu Europske unije (URL: https://europa.eu/european-union/eu-law/legal-acts_hr, pristupljeno 4.02.2019.), uvažavajući obilježja pojedinog termina, određujući pojmovnu stranu (sadržaj, opseg i doseg) dolazi se do rješenja i odabira termina za određeni pojam s obzirom na njegovu obvezujuću stranu pravnog akta, a samim time dobiva se superordiniran i subordiniran pojam. Kao najviši i obvezujući zakonodavni akt je *uredba* – „koji se mora u cijelosti primjenjivati u čitavoj Europskoj uniji (npr., kad je EU htio osigurati da uvoz proizvoda u EU ne šteti proizvođačima iz EU-a koji proizvode slične proizvode, Vijeće je donijelo Uredbu kako bi se takav uvoz ograničio). *Direktiva* je „zakonodavni akt kojim se utvrđuje cilj koji sve države članice EU-a moraju ostvariti, ali svaka država samostalno odlučuje o načinu na koji će ostvariti taj cilj.“, npr. Direktiva o pravima potrošača „kojom se jačaju prava potrošača diljem EU-a, primjerice uklanjanjem skrivenih naknada i troškova na internetu i produljivanjem roka u kojem potrošači mogu odustati od kupoprodajnog ugovora.“ *Odluka* je „obvezujuća za one kojima je upućena (npr. država članica EU-a ili pojedinačno poduzeće) i izravno se primjenjuje. Na primjer, Komisija je donijela odluku o sudjelovanju EU-a u radu raznih organizacija koje se bore protiv terorizma. Ta se odluka odnosila samo na navedene organizacije.“ Europsko zakonodavstvo još poznaje *preporuku* i *mišljenje* koji nisu obvezujući pravni akti i nama nisu relevantni za dublje razmatranje. Ovim primjerima željelo se prikazati složenost odabira pravnoga nazivlja, ako neki termin promatramo kroz povijesnu prizmu, omeđenosti pojma i praktičnu primjenu.

Milicija

Termin *milicija* je povijesni termin koji postoji već stoljećima, ali se tijekom vremena reformirao u skladu sa zahtjevima vremena i potrebama društva. Definira se kao 1. organizirana vojska građana u zemljama ili u prilikama bez stalne ili bez prisutne vojske 2. 1945. – 1991. služba javnog reda, sigurnosti i zaštite državnog poretka u SFRJ i Sovjetskom Savezu (Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40867>, pristupljeno 4.02.2019.). Ovaj termin ćemo razmatrati u smislu suvremenog značenja termina *policija* kao „službe javne uprave kojoj je povjereno čuvanje javnog mira i poretka“ (Hrvatski jezični portal, URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eVtiUBc%3D, pristupljeno 4.02.2019.), npr. gradska policija; državna policija; vojna policija. Kao metonimija misli se na zgradu u kojoj je uprava (Policijska uprava, npr. pojavljuje se u frazi *otići na policiju*).

Ruski termin милиция postojao je kao državno tijelo za provedbu zakona i vladavinu prava (специализированные штатные органы охраны правопорядка и законности) od 1917. sve do reforme Ministarstva unutarnjih poslova Ruske Federacije koja je započela 2009. godine s ciljem da se stvori efektivnije državno tijelo, sve do kraja reforme i stupanja na snagu Federalnog zakona «О полиции» 1. ožujka 2011. godine. Sam termin *milicija* upotrebljavao se u Rusiji od početka 18. stoljeća kao ландмилиция (ополчение – vojska koja je bila osnovana za pomoć regularnoj vojsci i bila je najčešće na dobrovoljnoj bazi), u 19. stoljeću, za vrijeme Ruske imperije nazivala se земская милиция. Zanimljivo je da je od 1718. u Rusiji također postojao termin полиция (Белова, Булдаков, Дегтярев и др., 1992), krajem 19. stoljeća postojalo je Министерство полиции kao департамент Министерства внутренних дел Российской империи. Poslije Februarske (Veljačka) revolucije 1917. zvala se народная милиция, a poslije Listopadske (Oktobarske) revolucije nazivala se рабочая милиция: Декрет НКВД РСФСР «О рабочей милиции» od 28. listopada (10. studenog prema novom stilu) 1917. Po uzoru na SSSR, u SFRJ, pa tako i na području Hrvatske, od 1945. do 1991. godine postojao je termin *milicija* (i *narodna milicija*, po sovjetskom uzoru), kao državna organizacija za očuvanje unutarnjeg reda. Međutim, danas su termini *milicija* i *policija* određeni svojim semantičkim poljem. Termin *milicija* dolazi od lat. latinskog *miles*, vojnik. Od toga je skovan latinski izraz *militia*, koji se u 12. stoljeću koristio za odrede viteških redova Templara i Ivanovaca, koji su osiguravali putove u osvojenim područjima Svete Zemlje i hodočasnike na putu kroz Europu.

Danas *milicija* označava oružane postrojbe namijenjene održanju reda i obrani, koje čine dobrovoljci ili ljudi koji imaju vojnu obvezu samo u posebnim situacijama, a termin *policija* ustaljen je u većini europskih zemalja kao pojam za službe javne uprave za održavanje javnog mira i poretka, pa se kao takva i u Hrvatskoj upotrebljava od 1991. godine.

Samoupravljanje

Samoupravljanje/ самоуправление, predstavlja jedan od ključnih termina na kojima se može objasniti promjena povijesnoga i političkoga razvoja jer se termin mijenjao tijekom vremena i nestao. Teorijsku razradu ideje *samoupravljanja* iznijela je politička teorija K. Marxa i F. Engelsa i nasljednika njihovih misli (marksizma), koji su razmišljali o tome kako srušiti državni poredak na revolucionaran način i stvoriti *radničko samoupravljanje (рабочее самоуправление)*, kao što je to bilo u Pariškoj komuni (1789-95). Jugoslavenski oblik samoupravljanja („samoupravljački socijalizam“/«самоуправляющийся социализм») u razdoblju od 1950. do 1990. jedan je od najrazrađenijih modela. Jugoslavija se 1948. sukobila s Informbiroom 1948. i odlučila za vlastiti model uređenja političko-društvenih odnosa, najprije u u gospodarstvu (1950), a zatim pretvaranjem državnoga u društveno vlasništvo (Ustavni zakon 13. siječnja 1953.). Takav model bio je u opreci s ostatkom tadašnjega socijalističkog svijeta s jedne, i političkim pluralizmom kapitalističkih država s druge strane. „Ustavom iz 1963. *samoupravljanje* je u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji bilo proglašeno općim sustavom upravljanja društvenim poslovima, a pravo građana na samoupravljanje stavljalo se na vrh popisa sloboda, prava i obveza građanina te je bilo proglašeno nepovrjedivim i neotuđivim.“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54339>, 8.11.2017.). Termin *samoupravljanje* izgubio je svoje mjesto u pravnom sustavu s padom socijalističkoga režima i postao historizmom, u suvremenom hrvatskom Ustavu više se ne pojavljuje. Ruski termin *самоуправление* svoju pojmovnu stranu je promijenio, ali se oblik nije promijenio i nalazimo ga u Ustavu. Suvremeni hrvatski termin ruskomu *самоуправление* je *samouprava* (samouprava je definirana člancima 128.-131., i spominje se u člancima 4., 83., 88., 93., 114., 125 i 141. c Ustava Republike Hrvatske: čl. 4: „U Republici Hrvatskoj državna je vlast ustrojena na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu a ograničena je Ustavom zajamčenim pravom na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu.“ ili čl. 128. „Građanima se jamči pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu. Pravo na samoupravu ostvaruje se preko lokalnih, odnosno područnih (regionalnih) predstavničkih tijela koja su sastavljena od članova izabranih na slobodnim i tajnim izborima na temelju neposrednog, jednakog i općega biračkog prava.“ Slične formulacije nalazimo u 8. Glavi, u člancima 130.-133. Ustava Ruske Federacije: npr. u čl. 130. u točkama 1. i 2.: «1. Местное самоуправление в Российской Федерации обеспечивает самостоятельное решение населением вопросов местного значения, владение, пользование и распоряжение муниципальной собственностью. 2. Местное самоуправление осуществляется гражданами путем референдума, выборов, других форм прямого волеизъявления, через выборные и другие органы местного самоуправления.»). Ovo je primjer transformacije termina, odustajanja od jednog pojma, smjene značenja u skladu s aktualnim pravnim sustavom i osuvremenijim nazivljem.

Poslije kraha političkih sustava 1990. godine, svaka država slijedila je svoj put političkoga razvoja. Republika Hrvatska danas je parlamentarna demokracija, a Ruska Federacija je federalna polupredsjednička republika. Hrvatska i Rusija donijele su prvi Ustav u samostalnosti 1990. Ustav je temeljni pravni akt kojim se uspostavlja politički i pravni poredak. Zadnje sadržajne razlike Ustava su se dogodile 2022. godine. Rusija je promjenu Ustava donijela je u prosincu 2008., u srpnju 2014. godine, u ožujku 2020. te u listopadu 2022. godine (promjene Ustava iz 1993. godine). Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala ravnopravnom članicom Europske unije, a hrvatski jezik postao 24. službeni jezik. Hrvatska je imala posljednje promjene Ustava u siječnju 2014. u vezi definiranja bračne zajednice (kao posljedica referendumu, a njegovi rezultati su utjecali na promjenu Ustava). Osim Ustava, zbog različitih kretanja i tendencija pravosudnih sustava, usuglašavanja zakona, normativno pravnih akata prema zakonima Europske unije (Hrvatska) ili ne (Rusija), tijekom posljednja dva stoljeća zbile su se ključne promjene koje su utjecale i na jezičnu politiku i odnos jezika prema pravu i obrnuto.

Hrvatski jezik koji poštuje svoje jezično i kulturološko naslijeđe, odabire nazivlje prema tradiciji i usustavljuje ga prema nazivlju koje je već imalo u 19. stoljeću i prilagođava ga novim, suvremenim zakonima i jezičnim tendencijama. Za hrvatsku terminologiju ima osobito značenje zakonsko nazivlje koje je nastajalo u okviru kontinuiteta hrvatske državnosti, u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, i kakvo se u habsburškoj monarhiji oblikovalo i učvrstilo u drugoj polovici 19. i na početku 20. stoljeća (Katičić 1995, 1999).

Rusko pravno nazivlje se tijekom 20. stoljeća prilagođavalo, mijenjalo, nestajali su iz uporabe nazivi, koji su funkcionirali u 19. stoljeću i stvoreni su za potrebe politike posve novi pojmovi, pa tako i nazivi. Put formiranja pravnoga nazivlja u Rusiji nije bio jednostavan i proteže se od 18. stoljeća i ne možemo reći da je proces završen. Jezik se isto tako mijenja jer je živ i oblikuje se prema zahtjevima svojih korisnika, stvara oblike koji mu najbolje odgovaraju i odbacuje one koji su manje prilagodljivi. Može se povući paralela između prava i jezika. Kako se mijenjala jezična politika, mijenjali su se i zakoni. Nazivlje se mijenjalo i učvršćivalo u strukturi zakona i oni su neodvojivi. Zakon mora služiti svima koji se njime služe, pravnicima i građanima. Služeći se zakonom, ljudi slijede određeni životni obrazac, norme poželjne u društvu i na taj način izbjegavaju sankcije i nepoželjan odnos prema društvenim pravilima. Razlike među zakonima koji su obrađeni u knjizi ili među nazivljem su u samim tumačenjima i definicijama, ponekad preciznije i opširnije određenima u ruskim normativno pravnim aktima, a ponekad u hrvatskim, zavisno o kojoj grani prava se radi. U posljednja dva i pol desetljeća dogodile su se skokovite promjene i još se svakodnevno događaju te je praćenje izmjena i dopuna zakona, pogotovo za oba pravosudna sustava, hrvatskog i ruskog, osobito zahtjevno.

U hrvatskom i ruskom suvremenom jeziku svakodnevno se usvajaju novi termini: primaju se i adaptiraju strani termini kao na primjer: *бизнесмен/biznismen*; *менеджер/ menadžer*; *маркетинг/marketing*; usvajaju se internacionalizmi latinskog i grčkog podrijetla: *контроль/kontrola*; *качество/kvaliteta*; *лицензия/licencija*; *кооперация/kooperacija*; *коалиция/koalicija*; *аутентичность/autentičnost*; *аффирмация/afirmacija*.

Hrvatsko nazivlje i hrvatska tvorba riječi imaju prednost pred stranim nazivljem: *jamstvo* (umjesto *garancija*); *gospodarstvo* (umjesto *ekonomija*); *tvar* (umjesto *supstanca*); *ulaganje* (umjesto *investicija*); *računalo* (umjesto *kompjutor/kompjuter*); *praćenje, nadzor* (umjesto *kontrola*). Prednost se daje riječima latinskog i grčkog podrijetla (*licencija*) pred engleskim riječima (*licenca* prema engleskoj riječi *licence*), i te riječi se češće upotrebljavaju. U ruskom jeziku upotrebljavaju se i ruski strani termini: *гарантия* (поручительство); *экономика*; *вещество*; *инвестиция* (вклад, вложение); *компьютер*; *контроль* (наблюдение, надзор), ali većina riječi u ruskom pravnom sustavu je po svojem podrijetlu iz latinskoga jezika, a u poslovnoj komunikaciji se više koriste riječi posuđene iz engleskoga jezika, koje su adaptirane ruskomu jeziku i to u većini slučajeva na fonetskom planu, kao na primjer *партнер/partner*; *бренд/brand*; *ваучер/voucher*.

Ovo poglavlje knjige ukazalo je na ključne trenutke u razvoju nazivlja, osobito pravnoga, osvijetlio je neke nazive u prijevodnome i usporednome smislu koji su se pokazali kao korijeni za razumijevanje pojedine grane prava, a tako i funkcioniranja jezika prava, prikazani su primjeri koji svjedoče o promjenama na jezičnom planu kao rezultatu političkih uzroka i promjena jezične politike i retorike. U sadašnje vrijeme, s vremenskim odmakom, vrlo je teško prevoditi i uspoređivati nazivlje u ruskom i hrvatskom jeziku. U prvom redu, teško je naći potvrdu u literaturi, koja se još može naći samo u arhivima i knjižnicama, ali ne i u elektronički dostupnim suvremenim izvorima i zato su neki nazivi teško prevodivi ili neprevodivi. Stoga je poznavanje konteksta ključ za razumijevanje pojmova i nazivlja.

5. Suvremena terminologija i terminografija

Intenzivno bavljenje hrvatskom terminologijom započeto je procesom pristupanja Hrvatske Europskoj uniji i trajalo je desetak godina. U tom periodu trebalo je prevesti pravnu stečevinu EU na hrvatski jezik, pa je to bila prigoda da se temeljitije zagleda u postojeće terminološko stanje, leksičku bazu. To je ujedno i početak za novi terminološki rad. Kao što je već prije rečeno, pravno nazivlje je postojalo još u 19. stoljeću, ali s obzirom na burna povijesna zbivanja i jezičnu politiku tijekom 20. stoljeća, trebalo je napraviti inventuru, istražiti koje nazivlje bi se moglo ponovno staviti u uporabu, koje je zastarjelo, a koje prevesti ili stvoriti novo, prilagođeno novonastaloj situaciji. Tako su uz podršku Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija sačinjeni priručnici namijenjeni prevoditeljima pravne stečevine, dostupni na internetskim stranicama, a zatim i pojmovnici (Pojmovnik EUROVOC. 2000. sastavljen na 23 jezika zemalja EU i trima jezicima zemalja kandidatkinjama za članstvo u EU-u (makedonski, shqip i srpski) i drugi vrijedni doprinosi hrvatskih terminologa.

Hrvatska terminološka leksikografija (terminografija) pokazala je velik trud jer su objavljeni terminološki rječnici i leksikoni u posljednjih dvadesetak godina, tj. kraja 20. i početkom 21. stoljeća. Takvi priručnici najpotrebitiji su prevoditeljima, pa je stoga „Četverojezični rječnik prava Europske unije“ (Bratanić, Maja, ur. 2003., o kojem je već bilo riječi) došao u pravom trenutku za hrvatski, njemački, engleski i francuski jezik. Međutim, kao što smo već naveli, za hrvatsku i rusku kombinaciju jezika još uvijek nemamo takav rječnik. Teškoća je sa stručnim rječnicima jer vrlo često nude samo prijevod (ekvivalent) bez objašnjenja. To stvara određene poteškoće jer bi objašnjenje bilo vrlo korisno za daljnja istraživanja (npr. iz koje je grane prava, zakona ili članka zakona je termin, što vrlo često imaju dobri ruski pravni rječnici). Hrvatski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ (LZMK) objavio je vlastita internetska enciklopedijska i rječnička izdanja i na taj ih način stavio na raspolaganje široj javnosti. Primjer je enciklopedija: <http://proleksis.lzmk.hr> i sadrži natuknice iz Opće i nacionalne enciklopedije u dvadeset knjiga.

Ruska terminografska bibliografija je izuzetno bogata te osim tiskanih stručnih rječnika, jednojezičnih, dvojezičnih ili višejezičnih, obuhvaća i bazu internetskih enciklopedijskih i stručnih materijala – pravnih priručnika, iz različitih grana prava, zakona i sl.

Terminologija i njezino upravljanje uvrštena je u ISO norme (ISO je kratica za the International Organization for Standardization), što znači da postoje norme, tj. dokumenti koji daju zahtjeve, specifikacije, upute ili značajke koje se mogu koristiti dosljedno kako bi se osiguralo da su materijali, proizvodi, procesi i usluge sposobni za svoje svrhe (URL: <http://www.iso.org/iso/home/standards.htm>, pristupljeno 7.08.2015.).

Terminologiji, a isto tako i terminografiji posvećeno je područje pod brojem ISO/TC 37 (TC je kratica za Technical committees), pod ICS (ICS je kratica za International

Classification for Standards) brojem 01.020: *Terminology (principles and coordination)* (URL: http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_ics/catalogue_ics_browse.htm?ICS1=1&ICS2=20, pristupljeno 7.08.2015.). Na globalnoj razini Ruska Federacija uključena je u ISO norme koje se bave terminologijom (GOST R). Važno je napomenuti da Hrvatska ima svoj zavod za norme (Hrvatski zavod za norme; URL: <http://www.hzn.hr/default.aspx>, pristupljeno 13.08.2015.) i da ima terminološki portal URL: <http://nazivlje.hr/> te da na stranicama Strune (Hrvatsko strukovno nazivlje, URL: <http://struna.ihjj.hr/>, pristupljeno 13.08.2015.) postoje poveznice za razmjenu terminoloških baza uz objašnjenje:

„Predviđajući potrebu za razmjenom podataka i usklađivanjem s postojećim i budućim svjetskim terminološkim zbirkama, pri osmišljavanju sheme i određivanju kategorija relacijske baze vodili smo se preporukama za razmjenu terminoloških baza TBX-om. Shema relacijske baze Strune u potpunosti je kompatibilna s TBX-om koji je od 2011. propisan u normi ISO-a, što jamči jednostavnu razmjenu podataka sa svim svjetskim digitalnim terminološkim zbirkama.“ Struna (pri Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje) od 2007. godine zajedno s Hrvatskim zavodom za norme (HZN) kao središnjom državnim normizacijskom ustanovom sudjeluje u organiziranom normiranju hrvatskoga strukovnog nazivlja i izgradnji usklađenoga nazivlja na hrvatskom jeziku te su 2009. prevedene *Smjernice za terminološke politike: Oblikovanje i provedba terminološke politike u jezičnim zajednicama (Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing policy in language communities.* 2005).

Svi poznati ljudski jezici imaju također svoj trobrojčani ISO kôd, pa su hrvatski i ruski pod brojem ISO 639-3, također oznaka ISO 639-1: hrv za hrvatski jezik te ISO 639-1:rus za ruski jezik. Terminološka načela kojima se rukovode sudionici programa Strune formulirale su Lana Hudeček i Milica Mihaljević (2009) po uzoru na standard ISO 704: 2009 te smjernice za terminološke politike (UNESCO 2005).

Ruska standardizacija definirana je zakonom «О стандартизації в Росийской Федерации», osim tehničke regulacije, koja ima svoje standarde.

Suvremena znanost o nazivlju – *terminologija*, danas je nezamisliva bez međunarodnog društva Infoterm (International Information Centre for Terminology) koje posljednjih tridesetak godina nastavlja rad Eugena Wüstera iz 30-ih godina XX. stoljeća, začetnika Opće terminološke teorije, jednog od pionira terminološke standardizacije. Godine 1996. Infoterm je reorganiziran u neovisnu neprofitnu organizaciju s misijom da „promiče i podržava suradnju postojećih i osnivanje novih terminoloških centara i mreža s općim ciljem poboljšanja stručne komunikacije, prijenos znanja i pružanja sadržaja s

ciljem olakšavanja sudjelovanja sviju u globalnom višejezičnom jeziku društvu znanja.“ („The international Association Infoterm promotes and supports the cooperation of existing and the establishment of new terminology centres and networks with the general aim to improve specialist communication, knowledge transfer and provision of content with a view to facilitate the participation of all in the global multilingual knowledge society.“, URL: http://www.infoterm.info/pdf/about_us/30_years_infoterm.pdf, 1.08.2015.)

Infoterm se bavi širenjem informacija o terminološkim aktivnostima i jačanjem svijesti o važnosti terminologije u svim sferama društva. Bavi se unaprjeđivanjem terminologije i suradnjom stručnjaka iz specijaliziranoga područja znanja i terminologa, dijeli svoje stručno znanje u vezi s metodama usustavljanja i smjernicama za upravljanje terminologijom; upravlja terminološkim centrima. Bavi se također metodama uporabe terminoloških podataka, alata u svim aplikacijama u kojima su uključeni specijalizirani podaci i znanja. Infoterm surađuje s relevantnim međunarodnim, regionalnim i nacionalnim organizacijama i njihovim pripadnicima te obrazovnim ustanovama. Razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija omogućuje obradu terminoloških jedinica na različitim razinama (višejezičnoj, multimodalnoj, multimedijalnoj) i dostupnost informacija svim korisnicima i dakako to podrazumijeva da te jedinice moraju biti dobro strukturirane i usustavljene. Infoterm ističe da je važan udruženi terminološki rad i umrežen radi sveobuhvatnog pristupa za upravljanje sadržajem koji jamči semantičku interoperabilnost u svim područjima primjene. To daje interoperabilnosti novu dimenziju, tj. temeljni uvjet za postizanje ciljeva semantičke mreže. Terminološke zajednice udružuju svoju kompetenciju i iskustvo s modeliranjem podataka terminologija i drugih jezičnih resursa iz semantičke točke gledišta “sadržaja” komplementarnih s pristupima informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Suvremeni terminološki rad ide u smjeru uspostave semantičke interoperabilnosti, sposobnosti automatskog i smislenog interpretiranja razmijenjenih podataka i preciznog oblikovanja rezultata kao što su to definirali krajnji korisnici; sadržaj koji se razmjenjuje mora biti nedvosmisleno određen: ono što se šalje, mora biti istovjetno onome što se podrazumijeva.

Terminologija se bavi specijaliziranim leksikom, ali načini i metode terminološkoga rada razvijali su se tijekom 20. stoljeća, a osobito posljednjih desetljeća, u skladu i s razvojem znanosti i informacijskih i komunikacijskih tehnologija, koje su unijeli promjene u poimanje terminologije kao svrsishodne znanosti za stručnjake, terminologe, terminografe, prevoditelje itd. Terminološki rad je preciziranje izraza, izvlačenje nazivlja, konceptualna organizacija određenoga područja u profesionalnoj komunikaciji, usustavljanje, upravljanje terminologijom, normiranje i standardizacija, izrada terminoloških rječnika te stvaranje baza podataka za šire krajnje korisnike.

6. Osnovni pojmovi u terminologiji

Termin i terminologija

Proučavanje problema terminologije je jedna od najvažnijih zadaća suvremene lingvistike. Spomenuli smo da u domaćoj i stranoj literaturi veliki broj znanstvenih radova posvećen je terminologiji, u okviru određenih sustava znanja, terminološkom razvoju, jezičnim i izvan jezičnim karakteristikama termina, funkcioniranju pojedinih terminoloških jedinica u okviru određenog sustava te značenju termina.

Veliki interes za terminologiju, pogotovo od kraju dvadesetog stoljeća do danas, uvjetovan je razvojem znanosti, osobito pojedinih grana kao što su suvremene informacijske i komunikacijske tehnologije. Na globalnom planu promijenila se geografska karta, a stvaranje novih političkih i gospodarskih zajednica, na primjer ujedinjavanje Europe imalo je za posljedicu potrebu usklađivanja zakonodavstava i nazivlja zemalja Europske unije.

Razvoj novih grana znanosti doprinio je i nastanku neologizama koji su u pravom smislu riječi termini. Iz tog razloga ne čudi što veliku pažnju proučavanju termina pridaju lingvisti i pristupaju ovoj temi iz različitih gledišta, tj. lingvističkih grana kao što su leksikologija, leksikografija, stilistika, retorika. Proučavanjem termina ne bavi se samo lingvistika već i znanstvenici i stručnjaci iz drugih znanstvenih područja i polja, kao što je npr. područje tehničkih znanosti, informatika, filozofija, logika, pravo i dr.

Imenovanjem i nazivljem stručnjaci i znanstvenici bave se još od Platona, Diogena i Aristotela, stoga ne čudi činjenica da je kroz više tisućljetnu tradiciju bavljenja terminom s različitih znanstvenih gledišta i pristupa, ponuđeno i više definicija koje je trebalo proučiti i uskladiti.

Prije samog bavljenja *pravnim terminom* proučili smo definicije *terminologije* i *termina* u rječnicima i dosadašnjim znanstvenim radovima iz područja terminologije – znanstvene discipline koja se bavi proučavanjem i istraživanjem nazivlja.

Riječ *terminologija* proizlazi od latinske riječi *terminus*: granica, kraj; složenica je riječi „*termin*“: znanstveni ili stručni izraz ili ime za određeni pojam; točno određeni i kodificirani izraz, npr. stručni, tehnički i dr.“ (Anić 2004: 1586) i grčke riječi *logos*, u svom originalnom značenju *riječ, govor*. Sam naziv *terminologija* je višeznačan (Bugarski 1986: 192; Mihaljević 1990: 151) i označava: 1. skup naziva (termina) neke oblasti; 2. znanost o nazivima; 3. publikaciju (rječnik, leksikon) u kojoj su prikazani nazivi⁸. *Terminologija* se u „Rječniku stranih riječi“ definira kao *skup naziva koji se upotrebljavaju u nekoj grani znanja ili umjetnosti* (Klaić 1990: 1344). Hrvatska istoznačnica za *terminologiju* je *nazivlje*

⁸ Treće značenje je rijetko, pa ćemo ga zanemariti. Pojavljuje se npr. u sintagmi *terminološki rječnik*.

„ukupnost ili popis stručnih naziva“ (Hrvatski jezični portal, dalje u tekstu HJP; URL: <http://hjp.novi-liber.hr/>, pristupljeno 9.11.2012.). *Terminologiju* kao znanost definirala je Mihaljević (1990: 154): „Terminologija je znanost koja proučava nastajanje pojmova, odnose i veze među njima, svojstva pojmova, stvaranje pojmovnih sustava, opise pojmova, stvaranje definicija, pridruživanje označitelja pojmovima, odnose između objekta, pojma i označitelja, strukturu i stvaranje naziva, usklađivanje naziva i pojma, metode terminološke leksikografije, te probleme izgradnje terminoloških baza podataka.“ U hrvatskom jeziku se naziva još i *nazivoslovlje*.

Ruske definicije ne razlikuju se od hrvatskih. Na primjer, u Daljevu rječniku ruskoga jezika («Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля») za terminologiju piše: «Терминология, собрание и объяснение таких речений, имянословие, имясловоие. -гичный, -гический словарь, именовсловный, словарь научных и ремесловых речений» (Dalj 1956 (IV. svezak): 411), Grinev-Grinević (Гринеv-Гринеvич 2008: 9) navodi definiciju: «совокупность терминов, используемых в определённой области знания», a Reformatskij (Реформатский 1967: 3) «Терминология – совокупность терминов, а термин – лексическая единица определённого языка для специальных целей, обозначающая общее (конкретное или абстрактное) понятие» i dr.

Termin se u Hrvatskoj enciklopediji definira kao „jezični izraz kojim se označuje određeni znanstveni, tehnički, umjetnički i sl. pojam“ (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60952>, pristupljeno 1.08.2016.). Tijekom povijesti *termin* je imao različita značenja te je problem definiranja termina i danas aktualan zato što su se s razvojem znanosti definicije sadržajno razlikovale, tj. definicija termina se nadopunjavala, osuvremenjivala i usustavljivala.

Riječ *termin* proizlazi od latinske riječi *terminus*: granica, kraj. U Anićevu „Velikom rječniku hrvatskoga jezika“ (2004: 1586) *termin* se definira kao „znanstveni ili stručni izraz ili ime za određeni pojam; točno određeni i kodificirani izraz, npr. stručni, tehnički i dr.“. U lingvistici se često pod *terminom* razumiju „riječi ili izrazi specijalnog leksika (znanstveni ili stručni izrazi) stvoreni (prihvaćeni, posuđeni i dr.) za točno izražavanje specijalnih pojmova i označavanje specijalnih predmeta.“ (Ahmanova 1969: 474).

S obzirom da se u hrvatskoj praksi i literaturi paralelno nalaze dublete: *terminologija* i *nazivoslovlje*, *termin* i *naziv*, objasniti ćemo njihovu uporabu. Iako se hrvatski lingvisti radije priklanjaju *nazivu*, uzus pokazuje sljedeće: množinski oblik pojma *termin* je *terminologija*, u javnoj uporabi je češći (u nazivima sveučilišnih programa pojedinih fakulteta, na sudovima, na stranicama sudačke mreže, Hrvatskoga sabora, stručnoj literaturi), nego

množinski oblik *nazivlje*. Na internetskim tražilicama (Google, HotBot, Yahoo, bing i dr.) upisom pojma *terminologija* pojavljuje se 331 000 rezultata (7.08.2018.), a upisom *nazivlje* pojavljuje se 111 000 rezultata (7.08.2018.), za *nazivoslovlje* (znanost koja se bavi nazivljem) ima svega 1140 rezultata. *Naziv* je izvedena riječ od praslavenske i staroslavenske *zъvati* (rus. *zvat'*), u značenju (koga, što, se) *imenovati, nazivati, oslovljavati* (Anić 2004: 1586). Zbog svoje širine značenja *naziv* se upisom u tražilice, u značenju *ime* pojavljuje u 39 milijuna pojava, pa smo se zato opredijelili za *termin* za označavanje sveze određenog pojma i jezičnog izraza, ali ipak nismo se ograničili samo na *termin* već smo upotrijebili *naziv* u sintagmi *stručni naziv* ili u množinskom obliku *stručno nazivlje*.

Pri odabiru određenoga *termina* terminolozi se vode *terminološkim načelima* (navodim pre ma „Hrvatskom terminološkom priručniku“ autorica Lane Hudeček i Milice Mihaljević (Hudeček, Mihaljević 2009: 70-78):

1. domaći nazivi imaju prednost pred stranim
2. nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd.
3. prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim
4. naziv mora biti usklađen s (fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim) sustavom hrvatskoga standardnog jezika
5. kraći nazivi imaju prednost pred duljim
6. naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice
7. treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja
8. nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati
9. naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu.

Bečka terminološka škola na čelu s Eugenom Wüsterom postavila je osnovu terminološke teorije i načela prema kojima se oblikuje nazivlje (STRUNA, URL: <http://struna.ihjj.hr/>):

- prozirnost ili transparentnost (tj. laka razumljivost naziva i bez posebna tumačenja)
- sustavnost (usidrenost naziva u pojmovni sustav)
- prikladnost (prednost uporabe općeprihvaćenih neutralnih naziva)
- sažetost (jezična ekonomija, tj. davanje prednosti kraćim nazivima)
- izvodivost (tvorbena plodnost)
- jezična točnost (usklađenost s jezičnim sustavom)

- davanje prednosti izvornomu jeziku jezične zajednice (osim u strukama ili jezicima u kojima postoje druge tradicije, npr. uporaba latinskih ili grčkih oblika).

U ovom radu odlučili smo se za sljedeće termine: *terminologija* (kao znanost), *nazivlje* (kao strukturirani skup pojmova i pridruženih naziva određenoga predmetnog područja, npr. *pravnonazivlje*), *termin* (npr. *pravni termin* kao ustaljeni naziv za pojam). U ruskoj terminološkoj praksi upotrebljava se također riječ *termin* / термин. Ruski jezik poznaje distinkciju između termina термин i номен⁹ (naziv). U radu je spomenut *nomen* samo zato što se spominje u znanstvenoj literaturi i stavlja u suodnos s terminom, iako oni nemaju isto značenje, zato što termin predstavlja pojam, a nomenom se (od lat. *nōmen* – znači *ime*, naziv) imenuju pojedinačni pojmovi, koji nisu termini, pa se iz tog razloga dalje više neće obraćati pozornost na *nomen*.

Nadalje, *termin* je plodotvorniji od *naziva*, npr. znanstvenik ili znanstvenica koji se bave terminologijom su *terminolog* i *terminologica* (Anić 2004: 1586); *terminologizacija* („Terminologizacijom se značenje riječi općega jezika u određenoj struci precizira, najčešće sužuje i utvrđuje određenom definicijom.“ URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60954>, 10.08.2015.); *terminografija* („sustavno popisivanje i opisivanje proučenoga nazivlja u terminološkim rječnicima i elektroničkim bazama“: <http://struna.ihj.hr>, 10.08.2015.); *terminologijski* („*prid.* koji se odnosi na terminologiju“ (Anić 2004:1586)); *terminološki* (*prid.* koji se odnosi na terminologiju i terminologe, npr. *terminološka odrednica* (Anić 2004:1586), pa će iz tog razloga u radu biti upotrebljeni navedeni termini.

Navest ćemo u nastavku ruske definicije termina koje su se sadržajno mijenjale tijekom povijesti proučavanja termina.

Prvu definiciju *termina* nalazimo u Daljevu jednojezičnu rječniku «Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля»: «ТЕРМИН м. лат. выражение, слово, речение, название вещи или приема, условное выражение. В каждой науке и ремесле свои термины, принятые и условные названия.» (Dalj 1956 (IV. svezak): 411). Daljeva definicija nema znanstvenu formulaciju i odražava njegovu predodžbu o terminu kao posebnoj leksičkoj jedinici iz perspektive tadašnjih znanstvenih

⁹ «Термин – номинативное слово или словосочетание (имя существительное или словосочетание с именем существительным в качестве опорного слова), принимаемое для наименования общих понятий. Номены – это наименования единичных понятий, а также конкретной массовой продукции, воспроизводимой по одному и тому же образцу заданное число раз. Разница между термином и номеном заключается в том, что номены называют единичные понятия, а термины – общие понятия.» Канделаки Т. Л. Значения терминов и системы значений научно-технических терминологий // Проблемы языка науки и техники. Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологии. – Москва, Наука, 1970.

dosega i lingvističkih shvaćanja jer ne razgraničava *termin* od *imena (naziva)*. Termin ne povezuje s pojmom, za razliku od suvremenih definicija, koje tu povezanost naglašavaju kao bitnu odrednicu termina. Povezanost termina s pojmom nalazimo u sljedećim suvremenim rječnicima.

U jednojezičnom Krisynovu rječniku «Толковый словарь иноязычных слов.» iz 2008. (<https://slovari.yandex.ru/termin>, 7.08.2015) predlaže se sljedeća definicija: «ТÉРМИН [не: тэ́], а, м. [польск. termin < лат. terminus пограничный знак]. Слово или словосочетание, обозначающее определенное понятие какой-н. области науки, техники, искусства». U Ožegovu rječniku: «ТÉРМИН, -а, муж. Слово или словосочетание название определённого понятия какой-н. специальной области науки, техники, искусства. Технические термины. Термины математики. Словарь музыкальных терминов. | прил. терминологический, -ая, -ое.».

U rječniku T. F. Jefremove: «Термин – м. Слово или словосочетание, обозначающее строго определенное понятие в какой-л. области знания.» (Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. www.efremova.info/word/termin.html, 7.08.2015).

U enciklopedijskom rječniku «Большой Энциклопедический словарь» iz 2000-te godine predlaže se sljedeća definicija: «ТЕРМИН (от лат. terminus – граница – предел), слово или сочетание слов, обозначающее специальное понятие, употребляемое в науке, технике, искусстве. В современной логике слово “термин” часто употребляется как общее имя «существительных» языка логико-математических исчислений (т. н. термов), выражающих при интерпретации элементы предметной области» (Большой Энциклопедический словарь 2000: <http://www.vedu.ru/bigencdic/62365/>, 7.08.2015.)

Grinjev-Grinjevič (2008) u knjizi «Терминоведение» definira termin na sljedeći način: «Термин (от лат. terminus – предел, граница) – слово или словосочетание, являющееся названием некоторого понятия какой-нибудь области науки, техники, искусства и т. п.».

„Veliki enciklopedijski rječnik“ («Большой энциклопедический словарь» 1997: 475) definira termin kao «часть словарного состава языка, охватывающую специальную лексику, применяемую в сфере профессиональной деятельности людей».

Termin ili *stručni naziv* je jezična jedinica nekog konkretnog prirodnog ili umjetnog jezika (riječ, izraz, kratica, simbol i dr.) nastala spontano ili kao rezultat dogovora, ima određeno terminološko značenje koje precizno i potpuno odražava glavne karakteristike

pojma, s obzirom na trenutni razvoj znanosti i tehnologije. *Termin* je riječ nužno u korelaciji s određenom jedinicom koja odgovara logičko-pojmovnom sustavu na planu sadržaja. Termin je stilski neutralna riječ, izraz, kratica, ima jasno područje u kojem se primjenjuje, logičnu i sadržajnu napravljenost, a karakterizira ga jednoznačnost i odsustvo ekspresivnosti. To se može potkrijepiti riječima A. A. Reformatskog koji određuje termin kao «однозначные слова, лишённые экспрессивности». M. M. Gluško govori da je «термин – это слово или словосочетание для выражения понятий и обозначения предметов, обладающее, благодаря наличию у него строгой и точной дефиниции, четкими семантическими границами и поэтому однозначное в пределах соответствующей классификационной системы» (Глушко 1974: 33).

Termin, kao i svaka jezična jedinica, proučavao se i proučava se na različitim jezičnim razinama i s različitih gledišta koje je pregledno dala Tabanakova (2001: 29): dijakronijsko gledište zastupaju Vinogradov, 1982; Kutina, 1964; Božno, 1971; funkcionalno-stilističko – Beresnjev, 1951; Budagov, 1967; Andreev, 1967; Denisov, 1969; leksičko-semantičko – Danilenko, 1971; Kotelova, 1976; Kuzykin, 1962; Mitrofanova, 1973 i dr.. Termin se proučava kao objekt modeliranja i standardizacije: Averbuh, 1985; Gerd, 1978; Lejčik, 1981; Kobrin, 1976; Šelov, 1976; Volkova, 1984, a leksikografski pristup terminu primjenjivali su Šajkevič, 1983; Gerd 1986; Grinjev, 1986, 1995; Sorokoletov, 1984; Meljnjkov, 1991; Komarova, 1991; Marčuk, 1992.

U suvremenoj ruskoj terminološkoj znanosti najveći broj radova posvećen terminologiji pripada autorima O. S. Ahmanovoj, S. V. Grinjevu, V. A. Tatarinovu, S. P. Hižnjaku i dr. A. Reformatski (1968) je povezao funkcioniranje termina kao elementa znanstvene spoznaje (jedinice logosa) i kao elementa (sastavnicu) općega jezika (leksičke jedinice).

V. V. Vinogradov (1961: 29) je izrazio kompleksnost definiranja termina: „U stvaranju i definiranju termina postoje dvije strane, dva stajališta: strukturalno-jezični i konceptualni, semantički, uvjetovan razvojem terminološkoga sustava neke znanosti, proizvodnje, obrta. Obje strane su međusobno povezane i zajedno s tim uvjetovane su poviješću, kulturno-povijesnom tradicijom“¹⁰

Konceptualna strana terminološkoga sustava odražava odnose, koji postoje među pojmovima u okviru određenoga semantičkog polja. Osobito je važno obratiti pažnju na konceptualnu stranu kod usporednih terminoloških analiza u raznim jezicima. U

¹⁰ «В создании и определении термина есть две стороны, две точки зрения: структурно-языковая и понятийная, семантическая, обусловленная развитием системы понятий той или иной науки, того или иного производства, ремесла. Обе эти стороны взаимосвязаны и вместе с тем обусловлены историей, культурно- исторической традицией». Виноградов В. В. Вступительное слово// Вопросы терминологии: Матлы Всесоз. Терминологического совещания. М.: Ин-т языкознания АН СССР, 1961. – 232 с.

terminološkim rječnicima često se više pažnje poklanja samo jezičnome izrazu pojma, što dovodi do pogrešaka u prijevodu i interpretacije termina i teškoća kod uvođenja termina u složen terminološki sustav.

Lingvistika se bavi proučavanjem adekvatnosti leksičkih jedinica koje mogu biti termini. Većina lingvista pristupa terminu kao jezičnom znaku i bavi se funkcioniranjem termina kao leksičke jedinice.

Nadalje, promatrajući unutarnju strukturu termina lingvisti često imaju različite poglede kada rade dihotomiju *termina* i *riječi*. Razlika *riječi* i *termina* je da *termin* ima uže semantičko polje i ne dopušta višeznačnost. Svaki termin je *riječ*, ali svaka riječ ne može biti *termin*. Termini jasno i precizno odražavaju stvarnost, objektivni su i stabilni. Rječnici¹¹ i leksikoni¹² definiraju termin kao leksičku jedinicu čije su glavne značajke točno određivanje pojma, pripadnost određenom terminološkom sustavu, povezanost s određenim područjem posebnoga znanja. Slažemo se s navodom Šamseevoj da «Термином может быть не каждое слово, а лишь такое, которое обладает некоторыми лингвистическими предпосылками и способно выполнять функцию обозначения специального понятия» (Шамсеева 2009: 6). Jezična priroda termina prepoznata je kod svih znanstvenika, a njihova gledišta svode se na prepoznavanje veće ili manje specifičnosti sadržaja, formalne i funkcionalne strukture termina (Лейчик 2000: 20-21). Takvo gledište zastupaju i D. S. Lotte i G. O. Vinokur. Lotte navodi da je termin posebna riječ (1961: 15), a Vinokur da termini nisu posebne riječi već riječi s posebnom funkcijom i da termin može biti svaka riječ, samo da nije trivijalna (Лейчик, Бесикирска 1998: 21). Funkcionalni pristup nazivlju zahvaljujući Vinokuru i Vinogradovu polučio je veliki broj istraživanja nominativnih, semantičkih i tvorbenih osobitosti termina. Jedan od začetnika ruske terminološke znanosti je B. N. Golovin (Golovin, 1979, 1980, 1988) analizirao je termin kao leksičku jedinicu i dao je veliki doprinos proučavanju nazivlja (bio je na čelu „Gorkovske terminološke škole“, a godišnjak „Termin i slovo“ dugo godina je služio kao vodeći udžbenik za studente filologije).

Mnogi znanstvenici radi razlikovanja termina od riječi koje to nisu, pripisuju terminu obilježja kao što su: točnost, kratkoća, jednoznačnost, plodotvornost, tj. derivacija novih riječi od postojeće, orijentacija na objekt u sustavu (Лотте, Даниленко, Гринёв). B. N. Golovin (1970) pridodaje sedam obilježja terminu, a V. P. Danilenko čak dvanaest (1977). V. A. Tatarinov je u monografiji «Теории терминоведения» (1996) opredijelio opća obilježja termina.

¹¹ Rječnici su priručnici koji su lingvistički usmjereni i daju odrednicu o obliku termina (ortografiju, ortoepiju, morfologiju i stilsku odrednicu) i o značenju. U njima se daju ekvivalenti, istoznačnice, a najčešće se zanemaruje definicija i objašnjenje. Za potrebe izrade ove knjige konzultirani su i enciklopedijski rječnici, koji daju širu obavijest i definiciju.

¹² Leksikoni su priručnici koji sadrže jezične obavijesti, daju objašnjenje, definiciju termina i orijentirani su na pojmovnu stranu termina.

S obzirom na proces standardizacije i usuglašavanja nazivlja i razvoj znanstveno-tehničkoga nazivlja, terminu se daju sljedeća obilježja „idealnog“ termina:

- točnost
- jednoznačnost unutar jednog terminološkoga sustava
- izostanak ideografskih sinonima
- izostanak emotivnosti (koja se razlikuje od stručnog termina)
- motiviranost termina, koja se određuje time, što je termin – sekundarni naziv
- imenovanje (nominativnost) – funkcija određivanja posebnoga pojma, koja se ostvaruje bez obzira na kontekst (riječ imenuje stvar, predmet misli)
- definiranje – značenje termina formulira se u obliku logične definicije
- dosljednost – svojstvo koje zauzima određeno mjesto u terminološkom sustavu, koje je uvjetovano određenim mjestom posebnoga pojma, koji se odnosi na termin u određenom konceptualnom sustavu
- sustavnost – svojstvo odraza dosljednosti na morfološkoj, tvorbenoj i kategorijalnoj razini.

Jedno od obilježja termina neki autori navode njegov supstantivni karakter. Definiciju termina s obzirom na to obilježje izvela je Ahmanova, koja je rekla da je „osnovni predznak terminološke jedinice njezin supstantivni karakter“ (Ahmanova, 1969). Lotte (1961) kaže da „termini mogu biti sljedeće osnovne kategorije pojmova: procesi (pojave), predmeti, svojstva, mjerne jedinice“ (istaknula i prevela I. M.), to su u biti imenice. Poznati istraživač nazivlja, pa tako i pravnoga nazivlja, Hižnjak, također misli da suvremeni terminološki sustavi mogu biti prikazani u svojoj punini imenicama i izrazima, sačinjenim od njih. Međutim, analizirajući veliku količinu pravnih tekstova Hižnjak dolazi do zaključka da je „nemoguće lišiti glagole i pridjeve statusa terminološkičnosti u pravnoj terminologiji jer za to nema osnove“ (Hižnjak 1997: 21). Zemljanaja i Pavličeva navode da treba imati u vidu da pridjevi i glagoli ulaze u sastav izraza na osnovi imenice, pod uvjetom da su ujedinjeni s osnovnim pojmom na temelju zajedničkog terminološkog značenja. Priklonit ćemo se mišljenju Reformatskog (1960: 80) jer on daje najopćenitiju definiciju: „nominativna funkcija (funkcija imenovanja) zajednička je svim imenicama i ne predstavlja specifičnu karakteristiku termina“.

Definicije *termina* u hrvatskome i ruskome jeziku su slične, polazeći od etimologije i tvorbe riječi, pa do oblikovanja same definicije. Priklonit ćemo se općepriznatoj definiciji da se terminom naziva pojam za neko stručno područje, npr. prava, tehnike, medicine, umjetnosti i dr., a s razvojem novih područja stvaraju se i novi termini kojima se obogaćuju jezik.

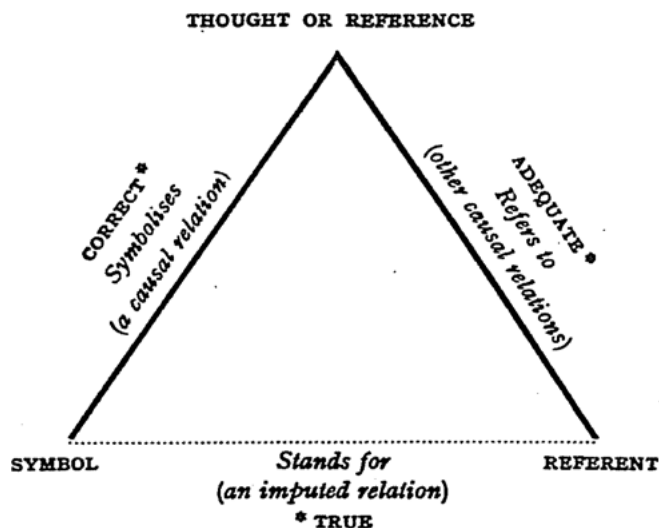
Pojam, stvar, pojmovni sustav i definicija

Osim *termina* koji je definiran u prethodnom dijelu, u ovom dijelu obrađeni su ključni pojmovi koji se koriste u terminologiji. To su: *pojam, stvar, pojmovni sustav i definicija*.

Na važnost značenja kao jezične pojavnosti prvi je ukazao Ferdinand de Saussure u *Tečaju opće lingvistike* (1916). Kao što je poznato, De Saussureova dihotomija temelji se, između ostalih, na podjeli jezične djelatnosti (*langage*) na jezik (*langue*) i govor (*parole*) i jezičnoga znaka na označitelja (*signifié*) i označeno ili označenika (*signifiant*). Jezični znak kombinacija je pojma i akustičke slike. Akustička slika psihički je otisak zvuka, nije materijalan zvuk, ona je predodžba naših osjetila, virtualan jezični čin izvan svakog ostvarenja u govoru. I pojam i akustička slika u mozgu su povezani asocijacijom. De Saussure predlaže nazive: pojam > označenik ili označeno (*signifié*) te akustička slika > označitelj (*signifiant*). Jezični znak tako postaje psihički entitet s dva nerazdruživa lica. Umberto Eco (1997) zaključuje kako je odnos podudarnosti između označitelja i označenoga moguće uspostaviti jedino zaključivanjem ili interpretacijom koja uključuje izbor i primjenu odgovarajućih operatora i okvira.

Suvremena lingvistička promišljanja označeno tumače kao mentalnu strukturu koja odražava ljudsko poimanje i razumijevanje izvanjezičnoga svijeta. (URL: http://www.enciklopedija.hr/na_tuknica.aspx?ID=46024, 12.10.2016.)

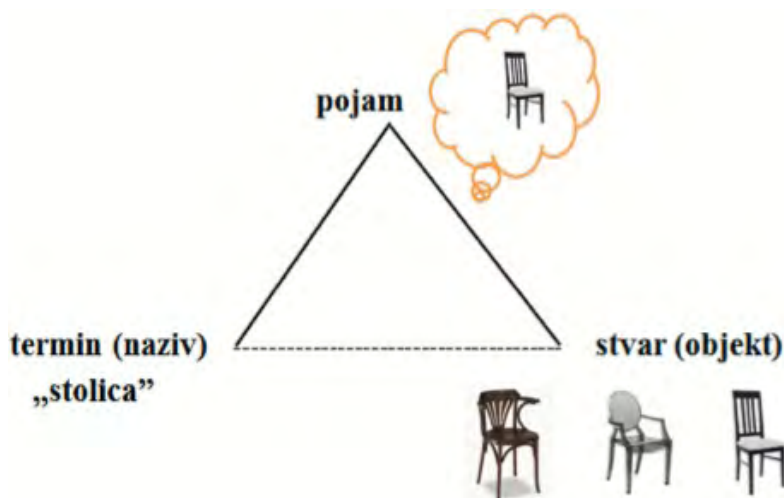
U strukturalističkoj semantici su nakon De Saussurea, Ogden i Richards u studiji „The Meaning of Meaning“ (1923) u semantički opis uveli trodijelni model, semantički trokut i referencijalistički pristup. Ogden i Richards značenje objašnjavaju trodijelnom svezom pojma ili misli (*thought of reference*), stvari (*referent*) i znaka, odnosno simbola (*symbol*).

Slika 1.1. Prema Ogden, C. K. i I. A. Richards „Triangle of reference“ (Semantic Triangle). Slika preuzeta sa stranice 11 iz: „The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism“ (1923)

Ogden i Richards (1923: 10-11) objašnjavaju ovaj odnos značenja tako što su simbol (znak) i misao (pojam), kao i stvar i misao (pojam) u neposrednoj ili djelomice posrednoj uzročno-posljedičnoj vezi, dok je stvar (referent) sa simbolom (znakom) u posrednoj vezi preko misli (pojma) i zato je baza trokuta iscrtkana. Između misli i simbola je „ispravan“ (correct) značenjski odnos, između misli i referenta „odgovarajući“ (adequate), a simbola i referenta „istinit“ (true). Simboli su prema Ogden i Richards (1923: 23) „oni znakovi koje ljudi koriste za međusobnu komunikaciju i instrument su misli te zauzimaju posebno mjesto“, a za razumijevanje značenja riječi važan je širi kontekst. Referentom se u semantici naziva izvanjezična stvar ili predmet, pojavnost stvarnoga svijeta koja se imenuje nekim jezičnim znakom, tj. na koju se odnosi određena leksička jedinica. Tradicionalna koncepcija značenja (Bally, 1921, Erdmann, 1925, Firth, 1935, Ogden i Richards, 1927, Vendryes, 1937 i kasnije Ullmann, 1957, Звегинцев, 1957, 1963) polazi od ideje, da je sadržajna strana jezične jedinice višeslojna. Osim značenja u pravom smislu te riječi uključuje i dodatno značenje ili nijanse značenja, a također i stilističke i emocionalno-ekspresivne elemente značenja (register, valeur émotive ili affective, Gefühlswert, Stimmungsgehalt, feeling, tone).

U suvremenoj lingvistici jezik se promatra kao sustav znakova te između stvari ili referenta i imena postoji pojam, mentalna predodžba o izvanjezičnoj stvari tj. referentu. Značenjima u semantici bave se autori, kao na primjer, Апресян (1995), Berruto (1976), Lyons (1977, 1995), Rafaelli (2009, 2015) i dr. te se u literaturi navode još neki pristupi značenju, kao na primjer, antireferencijalistički pristup; mentalistički (pojmovni) pristup koji pojam smatra ključnom kategorijom pomoću koje se oblikuje jezično značenje; antimentalistički (nepojmovni) pristup te uporabno utemeljen pristup. O tim pristupima i teorijama u radu neće detaljnije biti riječi jer nisu primarni dio teme rada.

Slika 1.2. Terminološki trokut, prema Schmitz, Klaus-Dirk (2014). International Terminology Summer School.

Pojam se u Hrvatskoj enciklopediji definira kao „misaoni koncept do kojega se dolazi apstrakcijom, a s pomoću kojega se predmeti ili odnosi među stvarima klasificiraju na temelju određenih svojstava ili odnosa; on odgovara simboličkoj predodžbi verbalne naravi, koja ima opće značenje i odgovara cijelomu nizu konkretnih predmeta koji posjeduju zajednička svojstva.“ (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49023>, 1.08.2016.). Standard ISO 1087 definira *pojam* kao „jedinicu znanja stvorenu jedinstvenom kombinacijom svojstava“, a prema standardu DIN 2342 „jedinica mišljenja sačinjena od zajedničkih obilježja istovrsnih objekata (stvari, predmeta)“. Definicijama pojma zajedničko je to da je to skup zajedničkih obilježja, koja odabiremo promatrajući ili zamišljajući stvar ili objekt i odabiremo koja joj/mu svojstva najbolje odgovaraju i opisuju. Na primjer, *stolica (stolac)* je „komad pokućstva s naslonom, namijenjen sjedenju za jednu osobu kao predmet“ (Hrvatski jezični portal, URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1thXRI%3D, pristupljeno 1.08.2016.) ili komad namještaja koji služi za sjedenje; element pokućstva; obično ima četiri noge (ako ima tri noge, onda je tronožac); može biti od drva, metala, plastike ili slame; može biti prekrivena krznom i debelim tkaninama; tapecirana ili ne... *Stolica* može imati i preneseno značenje „sjedište vladara, biskupa itd.“, ali i vlast, npr. „sveta stolica“; grčka riječ za stolicu je *katedra* (καθέδρα) i dobila je značenje nastavne jedinice na sveučilištu kojoj je povjerena jedna znanstvena grana ili skup srodnih struka (URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58236>, 1.08.2016.). Pojmovi (koncepti) ne moraju nužno biti vezani samo uz jedan jezik. Na njih utječe društvena ili kulturalna pozadina koja posljedično dovodi do različitih kategorizacija. Sinonimi, npr. predstavljaju isti pojam, u hrv. *stolica (stolac)*, rus. стул, eng. *chair*...

Stvar (objekt) se prema standardu ISO 1087 definira kao „bilo što zamjetljivo ili zamislivo“. Može biti materijalna stvar (npr. stolica, papir, dijamant), nematerijalna (npr. omjer pretvorbe), zamišljena (npr. jednorog).

Individualni pojmovi (ISO 1087) odgovaraju jednoj stvari (objektu), npr. „Jupiter“, „Eiffelov toranj“, dok opći pojmovi (ISO 1087-1/2000:3) odgovaraju dvama ili više objektima (stvarima) koji tvore grupu zbog zajedničkih svojstava, npr. „planet“, „toranj“.

Prema standardu ISO 704 individualni pojmovi za oblik označavanja u jeziku struke imaju nazivanje (davanje imena) i simbol, a opći pojmovi termin i simbol. Označavanje u jeziku struke (ISO 1087, ISO 704) predstavlja pojam znakom koji ga opisuje (npr. prometni znak, znak za izlaz i sl.). U terminološkom poslu tri su vrste označavanja: simbolima, imenima i terminima. Ime je verbalno označavanje individualnog pojma, a termin je verbalno označavanje općega pojma u jeziku struke. Termin može sadržavati i simbole i imati varijante, npr. različite oblike kao što je to kod sinonima. Sinonimi su „u jeziku struke neizbježni, omogućavaju da se izrazima promjeni perspektiva i nisu proizvoljni“ (Temmerman, 2000). Velike terminološke baze moraju uskladiti milijune termina (tri do četiri milijuna), a broj raste. Glavni problemi su identifikacija, opis i definicija termina (Kockaert & Steurs 2015: 54). Prevoditelji igraju značajnu ulogu u razvoju i usklađivanju terminoloških izvora jer su integrirane u terminološke baze uz pomoć računalnih alata za računalno potpomognuto prevođenje. Zbog toga sinonimi i dvosmislenost (homonimija – riječi se jednako pišu ili jednako izgovaraju i polisemija – riječima ili jezičnome obliku svojstveno više značenja) stvaraju neravnotežu između *obilježja* i *pojmovi*. *Obilježje* (Designation, ISO/TC 37 iz 1990) se definira kao „bilo koji prikaz pojma“, „izabrana je zbog svoje pretpostavljene neutralnosti u jezičnim i logičkim teorijama. Tako se termin sastoji od obilježja povezana s pojmom.“

Sinonimija (ISO 1087)

Sinonimi u terminološkoj teoriji predstavljaju odnos između termina u određenom jeziku kojeg predstavlja pojam. Termin koji se odnosi na dva ili više leksema istoga ili sličnoga značenja. Dakle, sinonimija (Collins, 2003: “a word that means the same or nearly the same as another word”) se javlja kad dva ili više leksema imaju različite izraze, a sadržaji im se podudaraju djelomično. Kao bliskoznačnice međusobno zamjenjivi samo u nekim kontekstima, ili potpuno, istoznačnice – međusobno zamjenjivi u svim kontekstima, potpuno podudaranje sadržaja (značenja) i javljaju se u obliku posuđenica (muzika/glazba), standarda i dijalekta (magarac/tovar) ili standarda i žargona (kontrolor u autobusu/bakula). Kada su zamjenjivi u svim kontekstima u kojima se pojavljuju zovu se sinonimima, npr.

muzika i *glazba*, a samo u određenim kontekstima *djelomični sinonimi ili parosinonimi ili paronimi* (ITSS, 2014), npr. *karta* i *ulaznica* (podudaranje samo u jednom dijelu semantičke strukture leksema *karta*).

Dvosmislenost

Dvosmislenost se pojavljuje kada jedna oznaka predstavlja dva ili više pojmova. Empson (1947) jednu od sedam dvosmislenosti definira kao „dvije riječi koje unutar konteksta predstavljaju suprotnosti koje otkrivaju temeljnu podjelu u autorovu umu“. Vrste dvosmislenosti su polisemija i homonimija (ISO 1087).

a) Polisemija ili višeznačnost

Polisemija ili višeznačnost, svojstvo je neke riječi da ima nekoliko značenja (Collins, 2003: “the existence of several meanings in a single word”), a ne samo jedno, tj. jedno obilježje predstavlja dva ili više pojmova dijeleći određena svojstva.

Semantika prepoznaje četiri izvora polisemije (Hrvatska enciklopedija e-izdanje. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49218>, pritučljeno 4.08.2018.):

- 1) pomak u značenju – proces u kojem jezični kontekst utječe na nijansiranje značenja i stvaranje novih (npr. pridjev *svjež* različito znači u *svježa riba* i *svjež zrak*)
- 2) figurativno značenje – proces metaforičkog i metonimijskoga proširenja značenja
- 3) generalizacija – riječ iz specijaliziranoga vokabulara dobiva novo značenje zbog šire uporabe
- 4) specijalizacija – riječ u široj uporabi dobiva različito značenje kada se počinje rabiti u nekom specijaliziranom području, npr. leksem *most*: 1. *most* – građevina ili objekt koji služi za prelaženje ljudi i tereta preko rijeke, morskog tjesnaca, provalije itd. 2. med. fiksni zubni nadomjestak 3. dio gudačkog instrumenta (primjer prema ITSS, 2014).

b) Homonimija ili istoimenost

Homonimija – pojava da se dvije ili više riječi različita podrijetla i različita značenja jednako pišu ili jednako izgovaraju (Oxford Dictionary: “each of two or more words having the same spelling or pronunciation but different meanings and origins”) Homonimija

može biti potpuna ili apsolutna, *sud* (posuda) i *sud* (pravna ustanova), a može biti i djelomična ili relativna. Djelomična je homofonija, pojava da se dvije ili više riječi različita postanja i značenja i načina pisanja isto izgovaraju (Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26017>, pristupljeno 2.06.2015.; Oxford Dictionary: “having the same pronunciation as another word or others but different meaning, origin, or spelling”) i homografija, tj. jednako pisanje, ali različit izgovor, npr. *lùk* (biljka) i *lûk* (dio oružja). Homonimi mogu nastati na četiri različita načina (prema Hrvatskog enciklopediji i ruskoj gramatici):

1. posuđivanjem¹³, npr. iz latinskoga jezika (аpест, диверсия, санкция; *diverzija*, *sankcija*), iz grčkoga jezika (амнистия, пиратство, эпидемия, *amnestija*, *epidemija*), iz engleskog jezika (митинг, *miting*), iz talijanskoga (контрабанда), iz njemačkoga (штраф), iz francuskoga (вандализм, *vandalizam*) i dr.
2. tvorbom riječi, npr. *istupiti* (iz+stupiti) i *istupiti* (iz-tupiti); (prema Русская грамматика, 1980: 135): sufiksacijom: -ость (неосторожн-ость), -ни(ј)-е // -ени(ј)-е (наказа-ни(ј)-е), -ств-о (убий-ств-о), -к-а (взят-к-а); prefiksacijom: не-, по-, со- (со-участие)
3. povijesno uvjetovanim glasovnim promjenama, npr. *biti* (postojati) i *biti* (tući)
4. udaljavanjem značenja višeznačnica, npr. *kosa* (vlasi), *kosa* (alatka) i *kosa* (padina).

Gramatička homonimija manifestira se dvojako: kao podudaranje različitih riječi u pojedinim oblicima i kao gramatički afiksi koji mogu imati isti oblik, ali različito značenje (tako primjerice afiksa znači nominativ jednine ženskoga roda i genitiv jednine muškoga roda).

Pojmovni sustav

Pojmovni sustav se definira kao „uređen skup pojmova uspostavljen na odnosima među pojmovima u kojemu je svaki pojam određen svojim položajem u skupu“ (Anić 2004: 1079; ISO 1087 i ISO 704). Modeli pojmovnih struktura temelje se na specijaliziranom znanju određenoga polja. Pojmovni sustav čini osnovu za jedinstvenu i standardiziranu terminologiju, objašnjava pisanje definicija, usporedne analize pojmova i obilježja među jezicima te odnose među pojmovima i mogu se grafički prikazati u dijagramima. Nekoliko je vrsta pojmovnoga sustava (ISO 1087) zavisno o odnosima među pojmovima. To su

¹³ Posuđenicom smatramo riječ preuzetu, oblikom i značenjem, u neki jezik iz jednoga stranoga jezika, koja se u jeziku primatelju potpuno integrirala. Kalk je izraz stvoren doslovnim prijevodom sa stranoga jezika, koji zadržava gramatičke (posebno tvorbene) posebnosti jezika izvornika. U jeziku prava takve leksičke jedinice najčešće su iz latinskoga i grčkoga jezika.

hijerarhijski odnosi koji mogu biti rodni i dijelni te asocijativni (pragmatički) odnosi (utemeljeni na tematskim vezama).

Hijerarhijski odnosi organizirani su u razine gdje je nadređeni (superordiniran) pojam podijeljen na barem jedan podređeni (subordiniran) pojam, npr. odnos pojmova „živa bića“ i „ljudi“, ali u „ljudi“ se ne ubrajaju biljke ili životinje jer su ljudi samo jedno od živih bića. Koordinirani pojmovi su podređeni pojmovi na istoj razini i imaju isti kriterij podjela, tj. razdvaja ih određeno obilježje. Rodni odnos je utemeljen na „djelomičnoj istovjetnosti sadržaja rodni, vrsnih i istovjetnih odnosa“ (Mihaljević, Šarić 1994: 214). Kod dijelnog odnosa nadređeni pojam se odnosi na predmet u cjelini, a podređeni pojmovi na njegove dijelove. Na primjer, pojam „bicikl“ sastoji se od dijelova kao što su okvir, upravljač, pedale, kotači, gume, lanac, zupčanici, kočnice i sjedalo... Dijelovi bicikla pojedinačno, nisu bicikl oni su u dijelnom odnosu.

Asocijativni odnosi nisu hijerarhijski. „To je odnos srodnosti između dva pojma koji ne pripadaju istoj hijerarhijskoj strukturi, iako imaju semantičkih ili kontekstualnih sličnosti. Taj odnos mora biti jasno prikazan jer upućuje korisnika koji namjerava upotrijebiti određeni preporučeni naziv da postoje drugi preporučeni nazivi koji mogu biti jednako relevantni za predmetno označivanje ili pretraživanje. Asocijativni odnos među srodnim pojmovima recipročan je i prikazuje se kraticom RT (related term, ili srodni naziv) uz oba povezana pojma. Primjer: kreditno jamstvo – RT platežna sposobnost.“ (EuroVoc. Višejezični pojmovnik EU-a. URL: <http://eurovoc.europa.eu/drupal/?q=hr/node/907>). Nazivlje je često uvjetovano odnosima među njima nadređenim, podređenim ili istorednim nazivima (pridružen istorednomu pojmu), pa ih u rječnicima, osobito specijaliziranim rječnicima pojedine struke i leksikonima, nalazimo kao npr. istoznačnice (sinonime) ili bliskoznačnice kojima terminolozi koji usustavljaju nazivlje posebno posvećuju uklanjanju nedoumica jer prema osnovnome terminološkome načelu da jedan pojam treba imati jedan naziv.

Definicija

Definicija iznosi glavna svojstva nekog predmeta, kako je još Aristotel utvrdio. Definicija je jedno od osnovnih oruđa terminologije jer se definicijom objašnjava značenje pojma i njegova svojstva koja su u opreci prema drugim sličnim pojmovima, tj. razgraničuje ga svojim svojstvima od drugih pojmova (ISO 1087). Postoje različite definicije što je definicija. Znanstvena logika definira *definiciju* kao „sud kojim se nedvojbeno određuje sadržaj, opseg i doseg jednoga pojma“. Leksikološka se od terminološke definicije ne razlikuje. Svaka definicija mora biti primjerena i jasno odrediti sadržaj pojma; točna i precizna jer sadrži samo one oznake pojma po kojemu se definirani pojam razlikuje od ostalih pojmova;

bez tautologije (ne sadrži izraze koji su isti pojmu); ne smije biti negativna, tj. ne smije se pojam definirati onim što nije, već samo onim što jest; sažeta i jasna. Definicija može biti opisna (etimološka, od grč. *etymos*, istinit, pravi; proučavanje razvoja oblika i značenja riječi prema korijenu) imenuje pojam na način da se riječ protumači drugim poznatijim riječima, zato se zove i nominalna. Nadalje, normativna (konvencionalna) definicija nastaje kada se dogovorom ili konvencijom odredi značenje pojma neovisno o njegovoj suštini i genetička kojom se određuje geneza (nastanak i razvoj) objekta definiranoga pojmom. Za terminološki rad pojmovi su ključni, a definicije služe da se pojmovi učine vidljivima. U logici i u terminološkoj literaturi (Löckinger, Kockaert, Budin 2015: 60–81) (DOI: 10.1075/hot.1.int1, 2.12.2015.), spominju se *definicija opsega* (Intensional definition) ili konotativna i *definicija sadržaja* (Extensional definition) ili denotativna definicija. Definicija opsega određuje neki pojam navodeći nadređeni pojam i sve predmete koji spadaju pod taj pojam, tj. obilježja koja ga razgraničuju od drugoga pojma. Ona se postiže: a) nabranjem svih stvari (ako se radi o razmjerno malo stvari), b) navođenjem potpojmovi, c) navođenjem pravila za nabranje.

Definicija opsega nalazi se u gotovo svakom leksikološkom radu kao što su enciklopedije, općim i stručnim rječnicima, tezauruse, terminološke baze podataka, klasifikacijske sustave itd. Brojne radovi iz područja terminološke znanosti i upravljanja terminologijom smatraju definicije opsega kao najvažniju vrstu definicije (Arntz, Picht, Mayer 2002: 63; DIN 2342 2011: 10; Hohnhold 1990: 49; ISO 704 2009).

Definicija sadržaja (eng. *extensional definition*) sastoji se u opisu pojma navodeći sva njegova obilježja, odnosno popisivanje svih njegovih podređenih pojmova pod jednim kriterijem podjele. Postiže se: a) nabranjem svih karakteristika, b) navođenjem poznatog višeg pojma i ograničavajućih karakteristika koje obilježavaju pojam koji treba definirati i čine ga različitim od drugih pojmova istoga reda. Citirajući ISO 704 (2009), uporaba definicije opsega ograničena je: “In highly specialized terminology work directed at specialists who are familiar with the subject field, the definition may be presented as a list of the subordinate concepts, under just one criterion of subdivision, which corresponds to objects making up the extension of the concept”. (U visoko specijaliziranom terminološkom radu usmjerenom na stručnjake koji su upoznati s predmetnim područjem, definicija se može prikazati kao popis podređenih pojmova, pod jednim kriterijem podjele, što odgovara predmetima koji proširuju pojam). Ova vrsta definicija vrlo se često susreće u pravnim tekstovima gdje se nastoje navesti sve karakteristike pojma.

7. Jezik prava

Standardni jezik

Standardni jezik je *autonoman vid jezika, svjesno normiran i višefunkcionalan, stabilan u prostoru i elastično stabilan u vremenu.*

Standardni jezik je jedan od idioma jezika (uz narječja, dijalekte, mjesne govore, žargone, urbane govore i sl.), on je *normiran*, što znači da je svjesno uređen na svim jezičnim razinama normom. Standardni jezik je nacionalni jezik koji se upotrebljava na području neke zemlje i služi kao opće sredstvo sporazumijevanja. Dok se u Hrvatskoj upotrebljava naziv *standardni jezik*, u Rusiji se često naziva литературный язык – literarni ili književni jezik i pod tim pojmom razumijeva se opći jezik pismenosti, općenacionalni jezik i kulturalni jezik, jezik službenih poslovnih dokumenata, obrazovnog sustava, češće pismene, ali i usmene komunikacije, znanosti, publicistike, beletristike (Vinogradov 1978: 288-297). Razvoj standardnoga jezika i njegovo proučavanje usko je povezano s proučavanjem književnosti, povijesti jezika i kulture naroda. Standardni jezik je *autonoman* jer npr. ne ovisi o dijalektima ili supstandardnim idiomima. *Stabilan je u prostoru* jer ga mogu razumjeti stanovnici na nekom prostoru, bez obzira kojim materinskim jezikom govore, narječjem ili mjesnim govorom. *Elastičnostabilan u vremenu* znači da se jezik mijenja, ali ipak ostaje razumljiv zato što se jezik razvija ciklično, kao što je u povijesnom dijelu rada oprimjereno. Jezični razvojni ciklusi se isprepliću, nadograđuju, riječi koje označavaju preživljene pojave, stvari odlaze u pasivni leksik (npr. sovjetizmi), to su historizmi (leksemi koji su postali dijelom pasivnoga leksika iz izvanjezičnih razloga), arhaizmi (leksemi koji su postali dijelom pasivnoga leksika iz unutarjezičnih razloga), npr. *zorba* (teorija), *lučba* (kemija) i dr. U obzir se uzima i aktualnost u kojem se jezik mijenja i nastaju nove riječi – novotvorenice, koje nastaju zbog izvanjezičnih čimbenika (kao što su tehnička i znanstvena dostignuća, otkrića, izumi, društvene pojave), npr. *padobran*, *računalo*, *samoposluživanje*, *višestranačje*, *željeznica*, *neboder* i dr. Standardni jezik je *višefunkcionalan*, tj. ostvaruje se u različitim funkcionalnim stilovima: „s obzirom na odnos prema normi i stupanj individualne slobode. To su književnoumjetnički, razgovorni, publicistički, administrativni i znanstveni funkcionalni stil“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2006: 230).

Administrativni stil

Značajke administrativnog stila su „objektivnost, sažetost, neosobnost, izričitost, analitičnost, izrazna neutralnost, neobilježnost, otpornost na utjecaje drugih funkcionalnih stilova, preskriptivnost, imperativnost i klišeiziranost.“ (Hudeček-Mihaljević-Vukojević 1999: 60).

Administrativnim stilom pišu se raznovrsni tekstovi, pa se iz tog razloga taj stil dijeli na nekoliko podstilova: zakonodavno-pravni, društveno-politički, diplomatski, poslovni i personalni (personalni se dalje dijeli na molbe, žalbe, životopis itd.) (Kovačević-Badurina 2001: 480). Posebnost ovog funkcionalnog stila ovisi o području u kojem se upotrebljava. Pravni diskurs piše se administrativnim stilom, teži ujednačenosti i stabilnosti terminologije (pomoću računala=računalom; putem javnih medija=javnim medijima), zato su nepoželjni i neprikladni sinonimi (leksemi koji pripadaju istoj vrsti riječi, imaju različite izraze, a sadržaj im se potpuno ili djelomično podudara). Pleonazmi („izražavanje istoga sadržaja dvjema ili s više riječi“ (Silić, Pranjeković 2007: 380)) su se vrlo često pojavljuju kao paraziti ovoga stila te ih stoga treba izbjegavati (no međutim – no=međutim; na vrijeme od pet godina – na vrijeme=pet godina; oko desetak – ak=oko). Ne treba upotrebljavati u administrativnom stilu prostorno ograničeni leksik (lokalizme, regionalizme, dijalektizme), vremenski ograničeni leksik (historizme, arhaizme), žargonizme, riječi u prenesenom značenju, stilske figure, frazeme, umanjenice, uvećanice, hipokoristike, vulgarizme, stilski obilježene istoznačnice (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 255). S obzirom da administrativni treba biti i stilski neobilježen preporuka je upotrijebiti glagolska vremena koja su neutralnija, kao što su perfekt, prezent i futur, a izbjegavati aorist, imperfekt i pluskvamperfekt. Jezični izraz treba biti jasan i kratak bez osobitih umetanja i proširivanja rečenice.

Administrativni stil je jako podložan ideologizaciji (npr. promjena naziva Ustava i poglavlja, subjekata od 1917 do danas) zato što jezična politika i ideologija diktiraju njegovu uporabu. Stoga se može govoriti o agresivnosti administrativnoga stila zbog nametanja nazivlja.

Jezik prava

Jezik prava jezik je struke – prava. Znanstveno polje *prava* u znanosti pripada području društvenih znanosti, a opće poznata definicija prava glasi: „Pravo predstavlja ukupnost pravnih pravila (normativni poredak), načela i instituta kojima se uređuju odnosi u određenoj društvenoj zajednici. Njima su uređeni životni odnosi među ljudima, ali i odnosi ljudi prema društvenoj zajednici u kojoj žive i čijim pravilima se podvrgavaju, a pridržavanje istih osigurava država svojim mjerodavnim tijelima i primjenom određenih sankcija.“ Glavni objekti pravne znanosti su proučavanje države i pravo. Pravna znanost izgradila je sustav koji obuhvaća niz posebnih pravnih znanosti, kao npr. općeteorijske pravne znanosti – u njoj se izučavaju elementi koji su zajednički svim državama i svim pravnim sustavima, bez obzira na povijesno razdoblje, geografski položaj i sl.; povijesnopravne znanosti – proučava razvoj prava kroz povijest; pozitivnopravne znanosti – izučava konkretne pravne sustave koji postoje u sadašnjosti (pozitivnopravni sustavi).

Posebnost jezika prava sastoji se u tome da jezik prava pripada općem jeziku (npr. hrvatskom ili ruskom), ali ujedno i njegov podsustav jer predstavlja specijalizirani leksik jer je to jezik struke. Jezik prava je zbir jezičnih navika koje su se razvijale stoljećima, a pravници ga upotrebljavaju sa strateškim ciljem (Tiersma 1999).

Karakteristika jezika prava je da pravni termin ne smije biti višeznačan, tj. jedan pojam se pridružuje jednom terminu, jedan označenik – jednom označitelju, dok je u općem jeziku više značnost obilježje jezičnoga bogatstva. Homonimija (istoimenost) u pravnom nazivlju nije tako česta pojava. Sinonimija (istoznačnost) u pravnom nazivlju nije poželjna, npr. u jednom pravnom dokumentu upotrebljava se jedan termin za jedan pojam. Višeznačnost termina očituje se i time da pripadaju, npr. općem jeziku, medicini ili farmaciji, kao npr. *lijek* (pripravak koji smanjuje simptome neke bolesti, sprječava je ili iscjeljuje. Može biti prirodnog ili umjetnog podrijetla), ali kao pravni termin pripada pravu: *pravni lijek* („procesnim pravom predviđena sredstva kojima procesni subjekti mogu od nadležnog tijela tražiti da, u zakonom predviđenom postupku, preispita napadanu odluku i da je zbog njene zakonitosti stavi izvan snage, odn. nadomjesti drugom, zasnovanom na zakonu. Pravni lijek protiv odluka nadležnog tijela, tj. sudova (presuda, rješenja), javnopravnih tijela (rješenja i zaključaka) donesenih u sudskim ili upravnim postupcima“ (Opći pravni rječnik 2015: 1019, 1469). Višeznačnost termina može značiti i pripadanje termina unutar područja prava, ali dvjema različitim granama prava. To je slučaj s terminom истец/туžителј s jedne strane i ответчик/туženik s druge strane koji su dio terminološkog sustava građanskoga prava. S istim značenjem, ali drugim nazivom su *optužitelj* (državni odvjetnik/прокурор) i s druge strane *okrivljenik* (обвиняемый) i *optuženik* (подсудимый) koje definiraju Zakon o kaznenom postupku (*više u analizi u jedanestom poglavlju knjige), ali višeznačnost je funkcionalno ograničena.

Jezik prava traži terminološku usustavljenost: teži se diferencijaciji pojmova, s obzirom na višeznačnost u različitim granama prava. Potrebno je voditi računa o općejezičnim tendencijama koje se manifestiraju u različitim vrstama varijabilnosti: semantičkoj (više-značnost: паритет золотой: 1) содержание (вес) чистого золота в денежной единице страны, установленное государством и зафиксированное законом; 2) соотношение двух денежных единиц по весу золота, установленного в качестве обеспечения), tvorbenoj (npr. баллотирование ili баллотировка s istim značenjem), leksičkoj (sinonimi, dublete: деликт – правонарушение (проступок), деликвентность – преступность, адвокат – юрист – защитник. Što se tiče termina latinskoga podrijetla ili prevedenica, prednost se daje domaćoj riječi, i u hrvatskom i u ruskom jeziku. Pojave varijabilnosti ukazuju na nedovoljnu terminološku središtenost.

Terminološko upravljanje (Terminology Management) i terminološka usustavljenost mogu se realizirati na nekoliko načina. Jedan od načina da se usustavi terminologija

je da se stvori terminološka baza podataka, kao što je npr. STRUNA u Hrvatskoj, u kojoj se sustavno prikuplja, stvara, obrađuje i tumači nazivlje različitih struka radi izgrađivanja i usklađivanja nazivlja na hrvatskome jeziku (URL: <http://struna.ihj.hr/page/o-struni/>, pristupljeno 1.07. 2017.), terminološka baza EU – IATE (Interactive Terminology for Europe) (URL: <https://iate.europa.eu/home>, pristupljeno 1.07.2017.). Osim terminoloških baza, za terminološko usutavljanje važni se terminološki rječnici, jednojezični poglavito, koji sadrže ne samo opis, već i definiciju termina, usredotočenu na pojam, koje objašnjavaju i vrste termina (npr. ako se radi o jednom terminu u dvije pravne grane) ili ako se objašnjava veza roda i vrste (npr. sastavni dijelovi *krivnje* su: *ubrojivost*, *namjera* i *nehaj*). Kod dvojezičnih i višejezičnih rječnika jednostavnije je dati samo ekvivalent jer bi, na primjer, zbog različitih pravnih sustava i objašnjenja, rječnik imao preveliki opseg, zato zbog obujma nije pogodan (u tiskanom obliku), ali za npr. višejezične baze podataka i e-rječnike i uz pomoć obrade suvremenim inovativnim tehnologijama, mašinskom obradom podataka i terminološkim upravljanjem, s obzirom na različite parametre koji se obrađuju, to je preporučljivo. Enciklopedijski rječnici, na primjer, pravni enciklopedijski rječnici, koji postoje za rusko pravno nazivlje mogu pomoći u snalaženju u pravnoj terminologiji, pogotovo, ako je nazivlje poredano, ne samo abecednim redoslijedom, već i s obzirom na granu prava (npr. građansko pravo, kazneno pravo, međunarodno pravo i dr.). Nazivlje predstavlja idealno sredstvo strukturiranja znanstvenoga znanja. Terminološkim rječnicima i terminološkim bazama podataka može se usustaviti nazivlje koje postaje najboljim načinom organiziranog i usustavljenog čuvanja znanstvenih podataka.

Pravno nazivlje predstavlja sustav naziva i upotrebljava se u pravnoj struci, tj. objedinjuje u sebi pravnu znanost i granu prava kojoj pripada te nastaje normiranjem u pojmovnome sustavu. Nazivlje se usklađuje s terminološkim zahtjevima, tj. sa zahtjevima struke, stručnjaci utvrđuju odgovara li i zadovoljava sve potrebe struke. Također, osim stručnjaka za pravno nazivlje, lingvisti utvrđuju je li termin u skladu s normom standardnoga jezika, tj. je li u skladu sa zahtjevima standardnoga jezika jer je jedno od obilježja standardnosti njegova normiranost. Dakle, nazivlje pripada standardnome jeziku i nazivlje formiraju različiti stručnjaci, za pravno nazivlje to su pravnici i lingvisti.

Pravni termin treba biti: *jedinstven*, tj. da se u istom normativno-pravnom aktu upotrebljava jednoznačno; *općepriznat*, a ne da ga zakonodavac izmišlja samo za dani slučaj, nedopustiva je uporaba termina u nekom posebnom smislu; *stabilan*, tj. da se smisao i značenje termina ne mijenjaju zavisno od konteksta; *logično povezan* s drugim terminima u danom sustavu; *korelira* sa strukovnim područjem uporabe. *Pravni termin* je pojam kojem je pridružen naziv u okviru pravnoga sustava i grane prava kojoj pripada.

U ruskom pravnom rječniku «Большой юридический словарь» *pravni termin* (юридический термин) definira se kao «элемент юридической техники, словесные обозначения государственно-правовых понятий, с помощью которых выражается и закрепляется содержание нормативно-правовых предписаний государства» – (URL: [http:// petroleks.ru/dictionaries/dict_big_law27.php](http://petroleks.ru/dictionaries/dict_big_law27.php), 1.08.2016.) u prijevodu: „Pravni termin je element pravne tehnike, verbalizirane oznake državno-pravnih pojmova, uz pomoć kojih se izražava i fiksira sadržaj normativno-pravnih državnih pravnih propisa“

Pravno nazivlje može se klasificirati na sljedeći način:

- a) opći termin (termin općega značenja; upotrebljava se u uobičajenom smislu i svima je razumljiv);
- b) specijalni – pravni termin: nosi u sebi pravni sadržaj, npr. *nužna obrana, zastara* i dr.;
- c) specijalni – tehnički termin, tj. neki drugi strukovni termin, ali se upotrebljava u pravu (termin koji odražava područje specijalnih znanja neke druge struke, kao npr. tehnologije, ekonomije, medicine, građevinarstva i drugih, ali pripada sloju jezika prava, kao npr. *ionizirajuće zračenje, transgeni organizimi* i dr.).

Nastanak pravnoga nazivlja je dugotrajan proces, uvjetovan je mnogim čimbenicima, kako je već ranije u radu navedeno, na temelju čega se može zaključiti da korpus suvremenoga pravnog nazivlja čini:

- 1) postojeće, reaktivirano i restandardizirano starije nazivlje (npr. *odvjetnik*, a ne *advokat*)
- 2) posuđenice (ponajviše internacionalizmi, podrijetlom iz grčkog i latinskog jezika, a u suvremenom korpusu i iz engleskog jezika) (npr. *лицензия/licencija*, a *licenca* prema engleskoj riječi *licence*)
- 3) novi termini (kojima je značenje iz općega leksika ili iz nekog drugog jezika struke prešlo u jezik prava ili unutar prava su dobili novo značenje ili su nastali kao posljedica utjecaja pravosuđa EU, kao npr. u Hrvatskoj) (npr. *novac* → *pravne novca*; *lijevak* → *pravni lijek*; *deficit* → *demokratski deficit*, *inicijativa* → *građanska inicijativa*; *knjiga* → *zelena knjiga*; *sporazum* → *Schengenski sporazum* i dr.).

Za odabir pravnoga nazivlja treba se voditi određenim kriterijima. S obzirom da jezik prilikom odabira naziva treba uzeti u obzir značajke dobre tvorbe naziva, kao što su *prozirnost, ekonomičnost* (kratkoću) i *uklopljenost u terminološki sustav, prednost se daje domaćem nazivu* kad god je to moguće, a istodobno se nastoji *osigurati jezična i pojmovna usustavljenost* (Brač, Bratanić, Anić 2015: 16-17).

Pravni termin treba stoga promatrati u kontekstu razvoja pravne znanosti i uzeti u obzir čimbenike koji su utjecali na terminološko planiranje i odabir određenoga termina za određenu granu prava. On igra važnu ulogu u jeziku prava, predstavlja određeni pojam u pravu i važno sredstvo pravne tehnike.

U skladu s navedenim možemo ustvrditi da jezik pravnog diskursa zahtjeva: jednostavnost (ujednačenost gramatičkih oblika), jasnoću, točnost, potpunost, preciznost, nedvosmislenost (leksički i terminološki ujednačen), određenost, pojmovnost (terminologičnost) i stilsku neobilježnost (Silić 2007: 379; Hižnjak 1997: 9). Jezik prava može se usporediti s književnim jezikom jer izgrađuje strukturu normativnih propisa, isto tako, kao što npr. jezik poezije izgrađuje strukturu književnoga djela prema određenim zahtjevima, npr. ritmu, rimi, veličini i na poseban način oblikuje ljudsko poimanje svijeta. Visković je u knjizi *Jezik prava* (1989: 16) citirao Scarpellija (1955: 184) koji pod jezikom prava podrazumijeva „jezični podsistem koji upotrebljavaju osobe nadležne da izriču pravne norme, opće i pojedinačne, zatim pravnici u njihovom praktičkom i znanstvenom radu te svi oni koji obavljaju jezične radnje ponavljajući načine izražavanja normotvoraca i pravnika“. Iz navedenog se vidi da se jezikom prava bave i/ili njime komuniciraju svi koji dolaze u doticaj s pravom, što bi u suvremenom tumačenju značilo da se jezikom prava bave pravni stručnjaci (npr. pravnici, suci), sudski tumači i prevoditelji koji prevode pravne tekstove, lingvisti (npr. pravnici lingvisti) i građani preko oporuka, rješenja, žalbi i sličnih dokumenata. Pravni tekstovi dijele se s obzirom na predmet teksta na zakone, međunarodne ugovore, sudska rješenja i slične dokumente pravosudnih tijela te privatne dokumente.

S obzirom na to propisuju li ili opisuju, pravni tekstovi dijele se na:

- 1) tekstove koji propisuju: zakoni, propisi, ugovori i konvencije. Oni sadrže pravila, koja reguliraju ponašanje ili pravne norme.
- 2) tekstove koji uglavnom opisuju, ali djelomično i propisuju, kao što su npr. sudski dokumenti, sudske odluke, sudski nalozi, sudska rješenja, presude, žalbe, peticije, zahtjevi i sl.
- 3) tekstove koji opisuju, npr. pravni udžbenici, znanstveni radovi itd.

Jezik pravnoga diskursa zavisi o tome tko se njime bavi i komunicira njime te zato postoji jezici zakonodavstva, sudstva, odvjetništva, uprave koji su formalniji te jezik pravne znanosti i publicistike koji su slobodniji u izražavanju, uporabi pravnog nazivlja i internacionalizama. Nadalje, s obzirom da se pravo grana, jezik prava i pravno nazivlje postoji u okviru određene grana prava, npr. ustavnog, trgovačkog, građanskog, kaznenog, međunarodnog prava i dr.

Visković (1989: 26-31) spominje „četiri sloja izraza i značenja“ jezika prava.

Prvi sloj čine „neizmijenjeni elementi općeg jezika“ jednog nacionalnoga društva. To su najčešće imenice i glagoli, koje su dio općega leksika, ali se primjenjuju u jeziku prava: *osoba, kazna, morati, trebati, odlučiti*; *лицо, наказание, мочь, решить* i dr. Rijetko ili nikada mogu se javiti riječi kao: *mašta, prijatelj, ljubav* i sl.

Drugi sloj čine „izmijenjeni elementi općeg jezika“ ili *terminologizacija*, kada riječi iz općega leksika prodru u izmijenjenom obliku u jezik struke. Izrazi i značenja se preoblikuju, najčešće se sužava značenje: *krivnja, zakon; вина, кодекс* i dr. Zadržavaju dio značenja iz općega jezika, formu izraza, a stručnjaci ih (pravnici) mogu pravilno definirati.

Nazivlje može prijeći iz jednog područja znanja u drugo, s tim da se pojmovna strana ne mijenja ili se djelomice mijenja, pa se takav postupak zove *transterminologizacija* (npr. iz filozofije ili medicine u pravnu znanost).

Treći sloj su „čisto stručni pravni izrazi i značenja (*pravni termini*)“ koji imaju metaforičko značenje ili su riječi stranoga porijekla.

Posljednja dva jezična sloja mogu se smatrati pravim jezikom prava.

Četvrti sloj jezika prava čine specijalni termini koji pripadaju drugim strukama, npr. ekonomiji, medicini, farmaciji, građevinarstvu i dr., npr. *kamatna stopa, genetski modificirani organizmi* i sl.

Mnogi terminolozi slažu se da se nazivlje tvori različitim tradicionalnim načinima:

1) morfološki:

- a) izvođenje: *виновный > виновник; pravo > pravnik*
- b) slaganje: *землевладелец; zemljoposjednik*
- c) inicijalizam: *УК; КЗ*

2) sintaktički, tvorba terminoloških izraza: *уголовное право; kazneno pravo*

3) semantički: metaforičnost i metonimičnost: *глава, юридическое лицо; glava, pravna osoba*

4) jezično posuđivanje, najčešće iz latinskoga jezika: *burza* (tal.), *демократия* (lat.); *биржа* (niz.), *демократия* (lat.)

Nazivlje se tvori kao imenovanje pojmova za određeno polje znanja, pripada određenoj struci, upotrebljava se u stručnoj literaturi i njime se služe stručnjaci u tome području. Ono se ne izmišlja već se za nazivljem stvara potreba. Nazivlje se normira, standardizira, usustavljuje. Njime se upravlja ciljano i s pravilima struke, odabire se adekvatan termin. Neupotrebljivo ili zastarjelo nazivlje se odbacuje.

Danilenko (1966: 16) spominje normativne preporuke koje bi trebale odražavati jezičnu procjenu termina (pa tako i pravnoga) na osnovi nekoliko parametara:

1) strukture termina, 2) načina imenovanja, 3) ishodišta tvorbe, 4) odnosa termina i pojma (radi pojašnjenja višeznačnosti termina, prirode sinonimije i homonimije).

Jezičnu procjenu stanja hrvatskoga i ruskoga pravnoga nazivlja dat ćemo na osnovu istraživanja o terminološkoj usustavljenosti. S obzirom da je jezik prava i dio općega jezika, za istraživanje tvorbe pravnoga nazivlja oslonili smo se na pravne i enciklopedijske pravne rječnike, priručnike, udžbenike i gramatike. Za istraživanje je poslužilo oko 8 000 termina (na hrvatskom i ruskom jeziku) koji su po svojoj strukturi sastavljeni od jedne ili više riječi. Većina pravnih termina su izvedenice (oko 97%). Pravi termini su najčešće izvedeni iz klasičnih jezika, pa se takve tvorenice nazivaju internacionalizmi jer treba voditi računa o specifičnome morfonološkom ustrojstvu svih jezika koje ih upotrebljavaju i na koji su način adaptirani u jeziku domaćinu, u ovom slučaju, hrvatskom i ruskom jeziku. Otprilike 80% od ukupnog broja istraženih termina su *kolokacije* (ustaljene sveze čije se sastavnice povezuju na temelju svojih pojedinačnih značenja tvoreći čvrsto značenje sveze, URL: <http://ihjj.hr/kolokacije/o-bazi/>, pristupljeno 1.07.2019.), dok 20% se tvori uz pomoć tvorbenih načina (prefiksalna tvorba (prefiksacija), sufiksalna tvorba (sufiksacija), prefiksarno-sufiksalna tvorba, slaganje, složeno-sufiksalna tvorba, srastanje i preobrazba te tvorba polusložnica i tvorba pokrata). U tvorbi pravnoga nazivlja najčešća je sufiksalna tvorba (tvorbeni je način u kojemu se iza tvorbene osnove dodaje sufiks ili tvorbeni nastavak).

Istraživanjem i proučavanjem termina i terminoloških baza, rječnika i radova, može se zaključiti da su termini poglavito imenice (npr. kazna, krivnja, prekršaj, presuda i dr.) i kolokacije sastavljene od imenica (imeničko-imeničke) (npr. društvo kapitala, izreka presude, izravna namjera i dr.), ali u njihovu sastavu mogu se naći i druge vrste riječi, najčešće su to pridjevi, glagoli, prijedlozi (kazneno djelo, kazneni postupak, pravni lijek, lišenje poslovne odgovornosti, stupiti na snagu, odricanje od nasljedstva i dr.) te je među terminima najznačajnija njihova sufiksalna tvorba. Prema Akademijinoj hrvatskoj gramatici (Babić 1991: 17) u tvorbi sudjeluje 771 sufiks, od čega 91 plodnih, 526 imeničkih, a u prefiksnoj tvorbi 77 prefiksa.

Sufiksalna tvorba tvorbeni je način u kojemu se iza tvorbene osnove dodaje sufiks ili tvorbeni nastavak. U suvremenom ruskom jeziku imeničkih sufiksa je više od 150 (Hižnjak 1990: 71 prema Русская грамматика: В 2 т. М., 1980). U terminološkom pravnom sustavu zabilježeno je tridesetak sufiksa. Najplodniji sufiksi su: nulti (ugovor/договор), u glagolskim imenicama sufiks -anj(e)/-ние (ispitivanje/доследование), -ost/-ость, (sposobnost U: poslovna sposobnost, диспозитивность), -stvo/-ство (dizertstvo/дезертство), -асија (ablacija, abolicija/ квалификация i dr. koje su latinskoga podrijetla), -telj/-тель (ročinitelj, заседатель), -ak (vještak), -nik/ -ник (skrbnik, zatvorenik, optuženik, dužnik/ должник), -ovnik (vjerovnik), -ist/- ист (terorist/террорист), -izam/ -изм (vandalizam, бандитизм), hrvatski -telj (tužitelj) ili tipično ruski -ка (командировка), -щик / чик (ответчик), -ант (индоссант), -ец (истец) i dr. Postoje i oni koji su manje plodni, npr. -ba/-ба (žalba/жалоба), hrvatski -đa (krađa), ruski -жа (кража), -еж (грабеж), -ун (опекун), -тор (арендатор), -ура (адвокатура) i dr.

Prefiksalna tvorba tvorbeni je način u kojemu se ispred jedne riječi dodaje prefiks ili tvorbeni predmetak. U prefiksnoj tvorbi imenica plodno je 8 tipova od njih 34 (prema Ruskoj gramatici) ili 41 (prema Akademijinoj hrvatskoj gramatici): bez-/ без-: (beznačajno djelo, bezobzirna osveta, bezrazložno bogaćenje, bezdržavljanstvo безгражданство, бездействие, безнадежные долги), de-/де- (demilitarizacija, демилитаризация, деноминация), kontra-/контр (а)- (od lat. *contra*: kontraizjava, контраггюдлог, контрасигнация), не-/не- (neistina, пераžnja, неспоразум, неосторожность, неявка), pod-/под- (podlicencija, подосигурање, поднајам, поднаем, поднаиматель, подозреваемый, подписка), ргi-/пере- (primirje, прикривање, припис, передаточный акт, передоверие, переуступка, перемирие), su-/со- (suoptuženik, suosjednik, сувласник, соучастие), sub-, sup-/суб- (latinski prefiks) (subrogacija, супсидијаран, супосједници, субаренда, сублицензия, суброгация, субсидиарная ответственность). Значенје prefiksa са значенјем супротности (не-, без-, контра- i dr.), али i оних који значе понављање радње, као нпр. руски prefiks пере-

Slaganje je tvorbeni način u kojemu istodobno sudjeluje više sastavnica: prva je punoznačna osnova, druga spojnik (spojnik ili interfiks jedinica je koja u složenici spaja dvije riječi u jednu) -о-, а трећа је пунозначна ријеч. Таква твореница назива се сложенicom (оврховодителј, правобранителј, зајмотражителј, родоскрвнуће, купородаја, законопроект, отказополучатель, правоотношение, правоспособность).

Složenica može nastati i tvorbenim načinom *složene sufiksalne tvorbe* (u kojemu istodobno sudjeluju dva tvorbena načina, slaganje i sufiksacija. Tvorenica nastala složeno-sufiksалnom tvorbom naziva se složeno-sufiksалna tvorenica) (pravomoćnost, единоначалие, залогодатель, самоуправство i dr.).

Usporedbom hrvatskih i ruskih pravnih termina većina ima tvorbu izvornim sufiksima, karakterističnim za hrvatski ili ruski jezik (njih oko 75%), a ostali pravni termini poglavito su posuđenice iz klasičnih jezika, latinskog i grčkoga jezika, a tvore se pomoću latinskih i grčkih sufiksa i prefiksa, na primjer: sufiksi latinskog podrijetla: -or/-op, -ist/-ист, -at/-ат, -acija/- ация, -izam/ -изм, -ура (kreditor (vjerovnik)/кредитор, terorist/террорист, delegat, индосат, abdikacija, денонсация, banditizam, gangsterizam, бандитизм, адвокатура), prefiksi grčkoga podrijetla: anti-/анти-, arhi-/архи-, dis-/дис, hiper-/гипер-, latinskog podrijetla: eks-/экс-, kontra-/контр- i dr.

Strukturu pravnih termina, kao što je već više u tekstu navedeno, tvore najčešće kolokacije sastavljene od dviju sastavnica (80%), iako ima i kolokacija sastavljenih i od pet do sedam.

Plodnost ovakve denominacije povezana je s potrebom da se pojmovna strana termina objasni (npr. pravo: kazнено pravo; imovina: državna imovina), ali i da se razgraniči uporaba riječi iz općega jezika od termina, npr. kada je dio kolokacije riječ općega jezika (**načelo** zakonitosti, **povlačenje** dionica, **povlaštene** dionice, **poziv** okrivljenika, **pranje** novca, действие закона i dr.). U strukturi kolokacija važnu ulogu imaju pridjevi (pozitivno pravo, kazнено djelo, mandatni postupak, уголовная ответственность, уголовное дело). Dvostruko manje ima primjera – termina, koji su sastavljeni od imenica u kosim padežima s ili bez prijedloga (osporavanje prava na patent, model, uzorak i žig, nasljeđivanje u postupku, nastavak rasprave, humanizacija rata, nemogućnost činidbe, право на труд, преступления против личности, расторжение брака, лишение свободы i dr.). U pravnoj terminologiji najčešće su kolokacije one, kojima je glavni dio imenica u genitivu bez prijedloga i po svojoj funkciji je bliska pridjevu (oduzimanje predmeta, odvajanje ostavine, provedba ovrhe, sloboda udruživanja, держатель реестра, детектор лжи, дефицит бюджета, договор купли-продажи, договор лизинга). Struktura kolokacija pravnoga nazivlja ne razlikuje se od kolokacija u općem jeziku, ali pravno nazivlje karakteriziraju posebne kombinacije, koje, kao i u općem jeziku, određuje jezični sustav, uvjetovan gramatičkim ustrojem i značajkama jezičnoga znaka: arbitrarnost i linearni karakter označitelja (npr. *strana* u *strana ulice* u općem jeziku i *strana* u *sukobu* kao pravni termin, *red* i *nasljedni red*, *radnja* i *parnična radnja*, *djelo* i *kazнено djelo*).

Pravni termin može tvoriti i tvorbeni gnijezda, kao npr. *pravo*: pravorijek, pravomoćan, правосудни, правосуде, građansko pravo, kazнено pravo, pravo glasa, pravo građenja, pravo konkurencije, pravo mora, pravo na čast i ugle, pravo na ime, pravo na međunarodne komunikacije, pravo na namirenje, pravo na opstanak, pravo na osobni identitet, pravo na pravni lijek, pravo na rad, правомерность, правонарушение, правоотношение, правопорядок, право собственности, право на правосудие, право на свободу и личную

неприкосновенность, гражданское право, уголовное право i dr., a i ti termini mogu tvoriti dalje druga gnijezda, npr. правонарушение – гражданское правонарушение, административное правонарушение.

Pravna tehnika

Pravna (zakonodavna) tehnika ili nomotehnika je sustav pravila i metoda koje služe za pripremu idealnog oblika i strukture normativno-pravnih akata te odgovaraju zahtjevima njihova sadržaja, pristupačnosti, jednostavnosti i preglednosti normativnih dokumenata, koji sveobuhvatno pokrivaju pitanja koja se tim aktom reguliraju. Od poštivanja pravila pravne tehnike u velikoj mjeri ovisi i stupanj savršenstva zakona, jasnoća propisa, uzimajući u obzir sistematizaciju zakonodavstva.

Pravna tehnika pretpostavlja sljedeća pravila (Pogolnik, 2003):

- logičan slijed izlaganja i međusobnu povezanost zakonskih propisa u pravnom aktu
- da u normativnom aktu ne postoje proturječnosti u zakonodavnom sustavu
- maksimalnu kompaktnost predstavljanja zakona s dubinom i sveobuhvatnim promišljanjem njihova sadržaja
- jasnoća i pristupačnost jeziku normativnih akata
- točnost i pouzdanost formulacija i termina koji se koriste u zakonodavstvu
- na minimum sveden broj akata koji se odnose na jedno te isto pitanje radi bolje preglednosti normativnog materijala, kako bi se olakšala njihova uporaba, konsolidacija pravnih akata.

Milotić i Peranić (2015) definiraju *nomotehniku* (složenica od grčkih riječi *nomos* (νόμος), što znači zakon i *tehne* (τέχνη) što znači vještina) kao tehniku izrade općih pravnih akata. U užem smislu, to je pravna znanost o strukturi pravila i općih akata te o njihovu sastavljanju i izradi. Izrada općih pravnih akata poput zakona, uredba, pravilnika, statuta, poslovnika, odluka, napatuka, naredaba i dr., složena je djelatnost koja obuhvaća niz nomotehničkih načela, koncepata, metoda, pravila, smjernica i preporuka. Pravna sigurnost ovisi o pravilnoj izradi općih pravnih akata, o jasnoći, dorečenosti te preciznosti u njima sadržanih pojmova i izričaja. Svaki opći pravni akt mora imati primjerenu strukturu, sadržaj i precizni (nedvosmisleni) izričaj jer su to bitni čimbenici koji neposredno utječu kako na njegovu primjenu u praksi tako i na ostvarivanje namjeranih ciljeva koji su se njegovim donošenjem željeli postići. Zbog svijesti o njihovoj važnosti za pravnu sigurnost i primjenu

prava u pravnim poretcima oblikovana su načela, pravila i metode za izradu općih pravnih akata (tzv. nomotehnička pravila ili nomotehničke smjernice).

Hrvatski sabor izdao je 19. lipnja 2015. godine „Jedinstvena metodološko-nomotehnička pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor“ (URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2015_07_74_1410.html, pristupljeno 10.02.2017.)

Vrlo je važno poglavlje o jeziku i stilu. *III. Jezik, stil i način pisanja propisa* jer određuje u Odjeljku A *Jezik i nazivlje (terminologiju) u propisu* (članci od 35. do 40.), u Odjeljku B *Stil i pravopis u propisu* (članci od 41. do 44.) te u Odjeljku C *Gramatika u propisu* (članci 45. i 46.). U članku 35. navodi se da je jezik kojim se pišu propisi hrvatski jezik i latinično pismo, „a iznimno i na jeziku i pismu nacionalnih manjina kada je to zakonom propisano“. U stavku 2 navodi se da se propisi trebaju pisati „jasnim stilom, jednostavnim riječima te precizno i razvidno izraženim namjerama donositelja propisa.“ U stavku 3 istoga članka spominje se uporaba nazivlja: „Nazivlje (terminologija) koje se koristi u propisima mora biti:

- a) jasno
- b) dosljedno
- c) precizno i
- d) potrebno.“

U članku 36. govori se o uporabi tuđica, koje su dopuštene samo, ako „za takve izraze nema hrvatske riječi koja bi odgovarala smislu, značenju i sadržaju strane riječi (tuđice)“, a uporaba žargona, neadekvatnih i nepotrebnih stručnih izraza nije dopuštena.

Propisi zahtijevaju *jasnoću* „sa što manje odstupanja od uobičajenog značenja, u odnosu na pravni i stručni smisao“ nazivlja. Dvosmislenost treba izbjegavati, a ako nije moguće onda treba objasniti značenje. *Dosljednost* znači da u cijelom tekstu propisa nazivlje mora biti dosljedno i treba ga upotrijebiti u istom značenju u cijelom tekstu propisa. *Preciznost* – pravne posljedice nedvojbeno su jasne. Neprecizne odrednice treba izbjegavati, kao na primjer, *odmah, bez odgađanja, pravovremeno, u pravilu*. Isto tako, nazivlje treba biti jedinstveno s već utvrđenim pravnim značenjem, a riječi se moraju upotrijebiti s razlogom, radi izbjegavanja da se tekst bezrazložno produži.

U Odjeljku B propisuje se stil pisanja propisa koji je uvjetovan nomotehničkim pravilima, pravopisom, gramatikom i semantikom jezika u službenoj uporabi. Interpunkcija se mora koristiti u skladu s pravopisnim pravilima kako ne bi došlo do pogrešnog tumačenja odredbe.

Pri podjeli članka ili stavka na podstavke, točke ili podtočke na kraju teksta u podstavku, točki ili podtočki ne stavlja se zarez ili točka sa zarezom. Ispred sastavnog (kumulativnog) veznika „i“ ne stavlja se zarez ili točka sa zarezom, a isto je kada se koristi rastavni (alternativni) veznik „ili“, a kada je nužno propisati da se određeno pravilo primjenjuje i kumulativno i alternativno, može se, iznimno, koristiti i kombinacija veznika „i/ili“. Pisanje brojeva propisano je da se pišu slovima do broja deset, a od deset na više da se pišu znamenkama.

Iznimku predstavlja pisanje datuma, kod kojega se ne piše nula u brojevima do deset, iznosa novca, postotaka, mjernih jedinica i sl., kao ni u tablicama i tarifama. U odnosu na pisanje datuma valja naznačiti da se u propisima mjesec ne označuje ni rimskom niti arapskom brojkom, nego se uvijek piše ime mjeseca u genitivu, a godina se piše s četiri znamenke, s iznimkom kod pisanja godine izdavanja službenog glasila kad se pišu samo zadnje dvije znamenke. Za izražavanje *uzroka* koristi se prijedlog „zbog“, a za izražavanje *namjere* koristi se prijedlog „radi“. Kod korištenja priloga „odnosno“ nužno je voditi brigu o prethodnom navođenju subjekata ili radnji jer je moguće njegovo značenje u kumulativnom i alternativnom smislu, bez obzira na to što se tiče svakog subjekta ili radnje.

Navođenje je regulirano tako da, ako se poziva na odredbu članka istog propisa u obliku: „iz članka X. ovoga Propisa“, a ako se poziva na odredbu istoga članka u obliku: „iz stavka x. ovoga članka“. Nisu prihvatljivi izrazi poput: *prethodni*, *naredni*, *sljedeći*, kao ni upućivanje na odredbu koja i sama upućuje na drugu odredbu. Iznimka su da se može u tekstu propisa „upućivati na kasniju odredbu istog propisa. U odredbi kojom se upućuje na drugi propis navodi se puni naziv toga propisa, naziv i broj službenog glasila u kojem je taj propis objavljen, a ako se upućuje na pojedine odredbe toga propisa, tada je nužno navesti i članke i njihove dijelove u kojima su te odredbe sadržane. Ako se upućuje na propis koji je u međuvremenu izmijenjen odnosno dopunjen, ako je dano vjerodostojno tumačenje, ako je donesena odluka Ustavnoga suda ili ako je utvrđen i objavljen pročišćeni tekst toga propisa, tada je nužno i to navesti, dakako s punim nazivom i brojem službenog glasila u kojem je to objavljeno. Iznimno se kod upućivanja na drugi propis može koristiti navođenje uopćenog naziva za određenu vrstu propisa iz područja koje se uređuje tim propisom, izričajem kao što je: *zakon kojim se uređuje kazneni postupak*“. Uporaba kratica propisana je samo za ustaljene izraze u propisima, koje imaju uobičajeno, općepoznato značenje, kao što su *itd.*, *sl.*, *i dr.*

U Odjeljku C propisuje se uporaba gramatike u propisu, kao na primjer, imenice se upotrebljavaju u muškom rodu (iznimno u ženskom rodu ili kada priroda sadržaja zahtijeva i srednji rod), u jednini (osim kada je množina sadržajno neizbježna) te se glagoli koriste u sadašnjem vremenu i u aktivnom obliku.

8. Pravni prijevod

Prijevod preoblikuje sve tako da ništa ne mijenja

Günter Grass

Ignorantia iuris nocet

Кто знает сущность, самое само вещей, тот знает все.

А. Ф. Лосев

Vrste prijevoda

Pravnim nazivljem se osim pravника, lingvista, terminologa bave i prevoditelji, pa je iz tog razloga ovo poglavlje posvećeno ulozi prevoditelja i prevođenju, s naglaskom i osobitostima prevođenja pravnoga nazivlja. S obzirom da je profesionalno pravno prevođenje struka – *sudski tumač*, dotaknut ćemo prevoditeljsko iskustvo koje se temelji na kompetencijama i interdisciplinarnom znanju prevoditelja. Neizostavno je i pitanje posebne obuke prevoditelja – sudskih tumača jer se njoj posvećuje premalo pažnje. Obuka mora obuhvaćati ne samo stjecanje, odnosno proširivanje općeg znanja kao temeljnog, već i stjecanje *pozadinskih znanja* (eng. background knowledge ili rus. фоновые знания) koja su od presudnog značaja za prevoditelja. U vezi s tim spomenut ćemo i problem adekvatnosti prijevoda i prevoditeljske strategije.

Opće poznato je da za dobar prijevod nije dovoljno samo znanje dvaju jezika, tj. jezika s kojih ili na koje se prevodi već i zakonitosti prijevoda kao i stručno područje prijevoda. Prijevodni proces je djelatnost prevoditelja od razumijevanja teksta izvornika do rezultata, gotovoga prijevoda. Probleme se često pojavljuju zbog toga što prevođenjem osim stručnjaka-prevoditelja, filologa, često se bave ljudi najrazličitijih struka – od inženjera, liječnika pa sve do studenta i dr. Tome pogoduje i činjenica da s obzirom na nove tehnologije strojno potpomognutoga prijevoda mijenjaju se prevoditeljske mogućnosti. Međutim međujezični i međukulturni komunikator ostaje *prevoditelj*. Upravo prevoditelj komunicira s *izvornim tekstom* i prenosi ga u *ciljni jezik* i kao rezultat je prijevod. Izvornik, odnosno polazni tekst, prvi je izvor informacija koji se podvrgava informacijskoj transformaciji. Isto tako je povezan s *izvornim jezikom*, *prvim jezikom*. Preveden tekst na *ciljnom jeziku* naziva se izlazni tekst, sekundarni izvor informacija, rezultat transformacije izvornika, kao što je npr. sažetak, članak, prijevod i dr. Prijevod se u najužem smislu može podijeliti na pismeni i usmeni te u pravnoj struci za razliku od drugih struka javlja se podjednako često.

Postoje različiti kriteriji u podjeli prijevoda (usmenog i pismenog) na različite vrste. Spomenut ćemo najčešće vrste prijevoda, koje izdvajaju različiti suvremeni stručnjaci za traduktologiju¹⁴, a pritom se nećemo oslanjati na strogo određene kriterije.

¹⁴ Djelomična podjela preuzeta je od autora А. Л. Семенова (2013: 200-204)

U posljednje vrijeme sve češće se koristi

- automatiziran prijevod ili strojno prevođenje ili računalno potpomognuti prijevod ili strojno potpomognuto ljudsko prevođenje (MAHT – machine-aided human translation) – prijevod koji se ostvaruje uz pomoć računalnih programa.

Ipak, u sudskoj praksi zbog sasvim razumljivih razloga slična vrsta prijevoda koja ne može osigurati adekvatnost u prenošenju informacija gotovo se i ne koristi. Iako su teoretski mogući, praktički se u pravnoj struci ne koriste i takve vrste prijevoda kao što su

- transmutacijski prijevod – prijevod s jednog umjetnog jezika na drugi umjetni jezik
- intersemiotički prijevod – vrsta međujezičnoga prijevoda. Prijevod s prirodnoga na umjetni jezik ili obrnuto.

Usmeni prijevod u pravilu se dijeli na:

- konsekvativni prijevod, sljedbeni – kada prevoditelj nakon saslušanja nekolicine rečenica, zapamti ih ili zabilježi te onda izgovori prevedeni tekst
- simultani, istovremeni li konferencijski prijevod koji se primjenjuje prilikom organizacije konferencija ili prezentacija za veći broj ljudi. Smatra se najtežim prijevodom zbog broja odluka koji prevoditelj mora donijeti u određenom vremenskom isječku prilikom traženja adekvatne riječi za prijenos informacije na ciljanom jeziku. Za simultano prevođenje potrebno je osigurati odgovarajuću tehničku opremu.

S obzirom na način prenošenja informacija postoji i podjela prijevoda na

- autorski prijevod – koji je ujedno i izuzetno velika rijetkost jer je prijevod moguć samo u slučaju apsolutne dvojezičnosti autora izvornog teksta
- sekundaran prijevod, neizravan – nije neposredan prijevod s teksta izvornika već s prijevoda na neki drugi jezik
- unutarjezični prijevod – prijevod manje poznatih znakova poznatijima istoga jezika
- doslovan prijevod – koji je od riječi do riječi doslovno prenesen, bukvalan
- slobodan prijevod – prijevod ključnih informacija bez formalnih i semantičkih komponenata izvornika; dopušta odstupanja (dodavanja ili ispuštanja i dr.)
- dijakronijski prijevod – oblik unutarjezičnoga prijevoda; prijevod povijesnoga teksta, teksta iz drugoga vremena na suvremeni jezik
- adekvatan prijevod ili kvalitetan prijevod – onaj koji odgovara komunikaciji između izvornika i primatelja (izvornog i ciljnog teksta). Vrlo je važan kod prijevoda umjetničkih tekstova.

- autentičan prijevod – prijevod službenih dokumenata, koji ima jednaku pravnu snagu kao izvornik. U međunarodnom pravu, npr. tekst ugovora može biti napisan i usvojen na jednom jeziku, ali autentičnost ugovora može biti i na dva ili više jezika.
- ovjereni prijevod – kojeg je ovjerio stalni sudski tumač, tj. prevoditelj kojeg je ovlastio (u Hrvatskoj) Županijski sud ili Trgovački sud, svojim potpisom i pečatom. Sudski tumač ili prevoditelj pritom mora zadovoljavati uvjete koje definira „Pravilnik o stalnim sudskim tumačima”. Isključivo sudski tumač može izdati ovjereni prijevod pravnoga dokumenta.

Adekvatnost prijevoda i prijevodne tehnike

U okviru prevoditeljske teorije treba spomenuti još nekoliko termina (Семенов 2013: 208-210). Kada se govori o rezultatu prevoditeljskog procesa treba spomenuti adekvatnost prijevoda.

Adekvatnost prijevoda – podudarnost teksta prijevoda izvornomu tekstu. Kriteriji, koji mogu odrediti adekvatnost prijevoda su smisljena točnost i stilistička ekvivalentnost te da prijevod izazove jednaki komunikacijski učinak kao i izvorni tekst (pragmatična adekvatnost).

Ekvivalent – međujezična istoznačnica, sinonim koji ne ovisi o kontekstu, jezične jedinice prijevoda i jezika izvornika između kojih postoji stalna istoznačna usklađenost.

Ekvivalentnost – istovjetnost jezičnih jedinica različitih jezičnih sustava ili dijelova teksta izvornika i prijevoda. Semantička ekvivalentnost je istovjetnost plana sadržaja jezične jedinice jezika prijevoda i jezika izvornoga teksta.

Jezik posrednik – jezik koji posreduje između izvornoga i prijevodnoga teksta.

Osnova većine prijevodnih tehnika je *transformacija*. To je promjena formalnih ili semantičkih komponenata izvornoga teksta, uz zadržavanje informacije namijenjene za prijenos.

U prijevodnoj teoriji razlikuje se nekoliko vrsta transformacija, kao na primjer: *generalizacija* – različite vrste semantičkih transformacija, zamjena specifičnog značenja općim značenjem pojma (npr. umjesto „vrabac“ prevodi se kao „ptica“ ili u pravnom tekstu „spis“ – „документ“);

gramatička transformacija – jedna od prijevodnih tehnika. Promjena oblika i struktura jedinica izvornoga jezika formalno neekvivalentnim oblicima i strukturama jezika prijevoda, zadržavajući semantičku podudarnost među njima. To su zamjene, izmjene poretka

riječi, fraza, rečenica. Odmah primjetimo da u slučaju ruskoga i hrvatskoga jezika prilikom prevođenja pravnih tekstova zbog pripadnosti jezika slavenskoj skupini ipak je moguće postići veću podudarnost u poretku riječi u rečenici ili određenih gramatičkih struktura;

dodatak – dodavanje u tekst prijevoda semantičke komponente, koje nemaju eksplicitan izraz u izvornome tekstu. U slučaju kada se ne podudaraju semantičke strukture formalno ekvivalentnih jezičnih jedinica izvornoga teksta i jezika prijevoda, npr. zbog stilističkih normi jezika prijevoda;

zamjene – gramatičke transformacije u prijevodu formalno neekvivalentnih jezičnih sredstava, ali prenose se značenja, koja odgovaraju jezičnim sredstvima izvornoga teksta. Zamjenama se mogu podvrći oblici riječi, vrste riječi, gramatičke konstrukcije, rečenične konstrukcije;

izmjena poretka riječi – gramatičke transformacije, izmjena poretka jezičnih elemenata u tekstu prijevoda u odnosu na izvorni tekst. Često se mijenja poredak riječi u kolokacijama, poredak u strukturi jednostavnih rečenica, poredak jednostavnih u složenim rečenicama, poredak obavijesnih (komunikacijskih) jedinica u rečenici;

leksičko proširivanje – zamjena riječi izričajem. U pravnom prijevodu je nepoželjno te u slučaju prijevoda s ruskoga na hrvatski i obratno, događa se rijetko;

leksičko sažimanje – zamjena izričaja riječju;

metonimijska zamjena pojmova – zamjena u prijevodu jednoga pojma drugim, koji je s prvim u interakciji kao uzrok i posljedica, dio i cjelina, djelovanje i rezultat i dr.

U prevoditeljskoj praksi upotrebljavaju se *proširivanje* (uopćavanja) i *sažimanje* (konkretizacija). Pavlović (2015) još spominje *pojednostavnjivanje ili neopravdano izostavljanje* (dulje sekvence izvornoga teksta se krata, zamjenjuju jednostavnijom formulom ili se izbacuju) i *pojašnjavanje* ili opisivanje, npr. kada se radi o slobodnoj interpretaciji izvornoga teksta. Ovo posljednje također je nepoželjno pa čak i nedopustivo u pravnim prijevodima.

Pozadinska znanja prevoditelja

Pozadinsko znanje (eng. *background knowledge*) crpi kognitivni kontekst za izgradnju stvarnosti i daje značenje organizacijskim akcijama i aktivnostima¹⁵ (Choo 1995: 27-30). Morgan (1986) objašnjava da je pozadinsko znanje dio organizacijske kulture i prenosi se usmenim i verbalnim tekstovima poput priča, metafora, analogija, vizija i misije. Pozadinsko znanje opskrbljuje način razmišljanja ili svjetonazor pomoću kojeg ljudi u organizaciji na različite načine razumiju određene događaje, radnje, predmete, izreke ili situacije. (Morgan 1986). Furmanova (1994) ističe sljedeću podjelu pozadinskih znanja kojima se mora ovladati, a obuhvaćaju kulturna i jezična znanja:

- a) povijesna i kulturna pozadina (podatci o kulturi društva u procesu njegova povijesnog razvoja);
- b) sociokulturna pozadina (društveni sustavi i veze, značajke društvenog života);
- c) etnokulturna pozadina (podatci o svakodnevnom životu, tradicijama, praznicima/ blagdanima);
- d) semiotička podloga (podatci o simboli, oznakama, obilježjima okruženja u kojem se govori strani jezik).

Pozadinska znanja su znanja koja postoje u ljudskoj svijesti i pripadaju zajednici ljudi kojoj osoba pripada. Ona su osnova jezične komunikacije i neophodan uvjet adekvatnog prijevoda, u slučaju da osobe koje su u komunikaciji pripadaju različitim kulturnim i jezičnim zajednicama. To su znanja, karakteristična za govornike određenoga jezika, koja omogućuju govornu komunikaciju, tijekom koje se ta znanja očituju u obliku semantičkih asocijacija i konotacija, usklađenosti s normama govornog ponašanja izvornih govornika. Pozadinsko znanje može se podijeliti na znanje o predmetima i pojavama nacionalne kulture (stvarnosti) i na znanja o normama ponašanja prihvaćenim u zemlji gdje se uči jezik (bonton). Na osnovi pozadinskih znanja oblikuju se sociolingvističke i sociokulturne kompetencije. Sociolingvistička kompetencija daje podatke o uporabi jezika u različitim komunikacijskim situacijama u skladu s prihvaćenim normama njihove primjene. Sociokulturna kompetencija daje predstavu o pravilima i društvenim normama ponašanja izvornih govornika, tradicijama, kulturi zemlje jezika koji se uči (Верещагин, Костомаров 1980; Прохоров 1995).

Pozadinska znanja su potrebna za razumijevanja rečenice (propozicije). Propozicijske komponente (eksplicitne i implicitne) grade složenu propoziciju, nalaze se u određenim odnosima i tvore hijerarhiju. Logično strukturirana rečenica je eksplicitno izražena propozicija koja se nadopunjava implicitnim smislom, sadržanim u rečenici.

15 Prijevod I. M.

U implicitni smisao ubrajaju se presupozicije¹⁶ (presumpcija), posljedice (implikacija), konotacije i dr. (Крoнrау3 2005: 203). U razumijevanju poruke važnu ulogu stoga igra kontekst, koji je nositelj dodatnih značenja i olakšava prijenos poruke. Pozadinska znanja su širina kojoj teži prevoditelj kako bi stekao sva znanja o nekom pojmu, razumio ga i pravilno preveo.

Potrebno je voditi računa o tome da pozadinska znanja u materinskom jeziku prevoditelj koristi nesvjesno, automatski, tako da za formiranje njegove sociokulturne kompetencije potrebno je stalno raditi nad proširivanjem pozadinskih znanja u ciljanom jeziku. Upravo stoga od izuzetne važnosti poznavati, između ostaloga, i povijest prava i pravne terminologije koju smo kratko dotaknuli u prethodnom poglavlju.

Pravni prijevod i kompetencije pravnika-lingvista i stalnih sudskih tumača

Pravni prijevod ima zajednička obilježja s bilo kojim drugim prijevodom, ali ujedno je i posebna vrsta prijevoda, zato što ujedinjuje ne samo jezično znanje, koje je prije svega potrebno prevoditelju, već i šira znanja iz područja prava, povijest zakonodavstva, zakone, njihove podjele, primjenu i sl. Pravni prijevod ima svoje karakteristike: rečenično ustrojstvo, specifičan leksik i leksičke obrasce te uz to mora biti točan, jasan i pouzdan, tj. termini upotrijebljeni u prijevodu moraju biti u cijelom dokumentu isti.

Terminološka interpretacija pravnoga teksta je u svojoj biti vrlo sofisticirana i sudski tumač mora uzeti u obzir širi pravni kontekst izvornika. Iako je uloga konteksta u pravnome prijevodu odavna prepoznata, često ju prevoditelji zanemaruju. Konceptualna ili pojmovna strana terminološkoga sustava odražava odnose, koji postoje među pojmovima u okviru određenog semantičkog polja. Osobito je važno obratiti pažnju na konceptualnu stranu kod usporednih terminoloških analiza u raznim jezicima. Tumačenje, kao semantička interpretacija, podrazumijeva značenje riječi ili fraza koje smatramo najuobičajenijim (najčešće navedeno kao prva inačica u rječnicima) ili značenje bez obzira na kontekst. Lessig je naglasio (1993: 1178) da je „značenje sačinjeno od nečega u prvom planu (teksta) i nečega u drugom planu (konteksta). Kako bi se sačuvalo značenje (i lingvističko i izvanlingvističko), oba plana moraju se moći pratiti.“¹⁷ U terminološkim rječnicima često se više pažnje poklanja samo jezičnoj strani termina, što dovodi do pogrešaka u prijevodu i interpretacije termina i teškoća kod uvođenja termina u složen terminološki sustav, tj. nije

¹⁶ Presupozicija – u logici i filozofiji jezika oznaka sasvim posebnih semantičkih preduvjeta koji se moraju ispuniti prilikom uporabe naziva i obilježja, čime za deduktivno logičko zaključivanje vrijedi glasovito logičko načelo isključenja trećega (tertium non datur). (Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50225>, pristupljeno 2.07.2019.)

¹⁷ Isto.

ponekad dovoljan samo ekvivalent već i poveznica s granom pravom ili hijerarhijskom strukturom termina, ako postoji. U terminološkom radu, pa tako i u pravnome prevođenju važan je upravo konceptualni pristup jer se on bazira na specijaliziranom znanju određenoga područja znanja, stvara bazu za uravnoteženu i standardiziranu terminologiju, olakšava usporedne analize pojmova i jezičnih znakova među jezicima, olakšava definiranje. Spomenimo i teškoće prevoditelja glede upotrebe rječnika. Što se tiče pronalaženja, odabira i korištenja pravnih termina u procesu pravnoga prevođenja, potrebno je naglasiti da prevoditelj u Hrvatskoj nalazi se u specifičnoj situaciji, iz razloga jer ne postoje pravni rječnici hrvatsko-ruski i rusko-hrvatski. Prevođenje je moguće uz pomoć jednojezičnog rječnika pravnih termina (hrvatskog ili ruskog), dvojezičnog općeg rječnika (hrvatsko-ruskog ili rusko-hrvatskog) ili višejezičnog rječnika. Dakle, pravni termin moguće je naći preko njemačko-hrvatskog ili englesko-hrvatskog rječnika uz naknadno uspoređivanje istoga s različitim pravnim terminima u jednojezičnim pravnim rječnicima. Često rječnici svojim natuknicama ne zadovoljavaju potrebe pravnik lingvista ili sudskog tumača. Naime, događa se da natuknica ima premalo ili su dovoljno poznate, u smislu da su se prevoditelji u svojoj praksi već susretali s terminima koji se daju u tim rječnicima. Rječnici, dakle, samo djelomično pomažu. U tom slučaju pomoć mogu pružiti najviše internetske tražilice jer prevoditelj može provjeriti termin, njegovu učestalost kao i broj pojavljivanja na mrežnim stranicama. Osnovna prednost Interneta, diskusijskih foruma za prevoditelje, terminoloških baza je skraćivanje vremena traženja. Osim toga povećava se funkcionalnost prijevoda jer prevoditelj dobiva uvid u to na koji su način, na primjer, drugi prevoditelji rješavali slične terminološke probleme i postoji li ovjera određenog termina u dokumentima.

Barak (2005: 3) je definirao *pravni prijevod* kao „racionalnu aktivnost koja daje značenje pravnome tekstu“ i kao „intelektualnu aktivnost, koja se bavi određivanjem normativne poruke koja proizlazi iz teksta.“ Nije svejedno prevodi li se s jednog jezika na drugi pravni tekst istih pravnih sustava ili ne. Pravni prijevod mora ući u kôd ciljnoga jezika jer pravni prijevod nije samo prenošenje riječi iz jednoga jezika, jednoga teksta u drugi, izvornoga teksta u ciljni. Pravni prijevod predmnijeva ne samo semantičku interpretaciju već mora uzeti u obzir pragmatične faktore. Prevoditelj se mora prikloniti pojmu koji je ekvivalentan pojmu ciljnoga jezika, a da u to uključi kontekst u izvornome tekstu i kontekst u ciljnome tekstu te da ne zanemari međukulturalnu pragmatičnost (Wierbicka 2003) jer, kao što smo više puta naglasili, prijevod pravnoga teksta pojedine zemlje duboko je ukorijenjen u kulturi te zemlje i ne treba se gledati na njega kao na izoliranu pojavu. Suvremena znanost nadogradila je svoja saznanja i promišljanja i sve više se priklanja interdisciplinarnosti. Dakle, pravni prijevod objedinjuje znanja iz pravne znanosti i lingvistike.

Poznato je da će lingvist, ukoliko nije i pravnik po struci, nazivlju pristupiti prije svega s lingvističkog stajališta, tako da će promatrati termin s etimološke strane, tvorbene,

sintaktičke ili semantičke. Prevoditelj koji nije niti lingvist niti pravnik (što je najčešći slučaj u Hrvatskoj) može doći u nezgodnu situaciju budući da pravni prijevod povezan s pravnom odgovornošću, što znači, da pogrešno preveden tekst može prouzročiti određene sankcije ili kaznu za prevoditelja. Pravna strana svim nepravnicima stvara poteškoće zbog specifičnosti struke. Osim toga terminologija i konceptualizacija termina bitno se razlikuju čak u istim pravnim sustavima različitih zemalja, a prijevod postaje još teži ako se radi o različitim pravnim sustavima, npr. kontinentalnom (civilnom) pravu ili anglosaksonskom pravu (Common law).

U posljednjem desetljeću je u cilju objedinjavanja pravne i lingvističke struke u Hrvatskoj pokrenut program „stručnog usavršavanja za buduće pravnike-lingviste u institucijama EU, te sve pravnike koji se u svome radu susreću s problematikom pravnog prevođenja“. Usporedbom ruskog obrazovnog sustava dade se primijetiti da je u Rusiji obrazovanje za prevoditelje pravnih tekstova i tumače organizirano na filološkim studijima, dakle najprije se dobro nauče jezični obrasci, gramatika, leksikologija, terminologija nekog jezika, pa tako i pravnoga jezika i njegovih zakonitosti. U Hrvatskoj je to obrnuto, pravnici se uče biti prevoditelji kroz poznavanje prava EU i učenje stranoga jezika, pravnoga nazivlja EU i na stranome jeziku (Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Program stručnog usavršavanja za pravnike-lingviste. URL: <https://www.pravo.unizg.hr/>, pristupljeno 1.10.2015.). Programu se može pristupiti ako se posjeduju sljedeće kvalifikacije: diploma jednog od pravnih fakulteta, izvrsno znanje hrvatskoga jezika i izvrsno znanje dva strana jezika (engleski, francuski, njemački, talijanski, španjolski, tj. program je usmjeren na službene jezike EU (ali ne i sve, već samo tzv. „veće“ jezike, po broju govornika). Program se sastoji od teorijskog uvoda u pravno prevođenje, praktičnih vježbi prevođenja s dva odabrana službena jezika EU na hrvatski jezik, kolegija hrvatskog jezika, uvoda u europsko pravo i institucije, te praktičnog pretraživanja baza podataka vezanih uz europsko pravo uz upute o korištenju prevoditeljskih alata.

U suvremenom hrvatskom obrazovnom sustavu postoje također i specijalistički poslijediplomski studiji za prevoditelje, ali za sada u Hrvatskoj samo zapadnoeuropskih jezika, engleskog, njemačkog i talijanskog poglavice na nekoliko Sveučilišta. Međutim, problem nastupa jer se i na tim studijima poglavito uči jezik, a ne i tehnike prevođenja. U idealan budući obrazovni sustav trebalo bi uvesti interdisciplinarni pristup prevoditeljskom poslu jer pravni prijevod u sebi sadrži znanja, povijest i kulturu jednoga ili više jezika ili naroda. Navedeno svjedoči o potrebi otvaranja mogućnosti promišljanja o novim obrazovnim programima, koji bi trebali objediniti interdisciplinarnost studija pravne i lingvističke znanosti zajedno sa stručnjacima, prevoditeljima, terminolozima, sucima, pravnicima i svima koji su uključeni u djelokrug rada sudova, gdje se za tumačenje pravnih tekstova očekuje profesionalni prevoditelj. Prevoditelj mora imati potrebne kompetencije kako bi

mogao prenijeti koncepte iz izvornoga jezika onako kako je on to razumio i da ih dekodira u koncepte ciljnoga jezika. U tom procesu pristupa i dobivenih rezultata interpretacije i prevođenja važnu ulogu igraju objektivni i subjektivni čimbenici. Objektivni čimbenici uglavnom su izvan kontrole prevoditelja, a obuhvaćaju težinu prijevoda, kvalitetu i jasnost izvornoga teksta, vrstu teksta (npr. nije svejedno prevodi li se neki od matičnih listova, testament ili optužnica). Međutim, prevoditeljeve kompetencije, vještine, iskustvo, sposobnost organizacije i sposobnost terminološkog upravljanja, predstavljaju subjektivne čimbenike pravnoga prijevoda.

Interdisciplinarnost se tiče dakako i stručnjaka-pravnika. Naime, predavanje i usvajanje pravila zakonodavne tehnike kod izobrazbe budućih stručnjaka u području prava, isključivo u okvirima jedne ili dvije teme predmeta teorije države i prava, nije dovoljno. Pa čak i doslovno tumačenje termina „pravo“ u njegovom povijesnom značenju pokazuje se kao „djelatnost pravnika“. Ova pak djelatnost, kao što je poznato, vezana je ne samo uz primjenu prava već i uz stvaranje novih pravnih tehnika. Djelotvornost zakona ovisi o jasnoći, logičnosti i pismenosti njegova jezika. Naime, visoka pravna razina pravnih dokumenata svjedoči o razini opće i pravne društvene kulture. Zanemarivanje pak strukture i kompozicije pravnoga teksta, njegova jezika, logike i stila izlaganja može dovesti do nejasnoća, dvosmislenosti i proturječnosti te samim time stvoriti uvjete za niz naknadnih manipulacija s tekстом. To zapravo znači da nestabilnost u pravnoj terminologiji kao i nedosljednost u primjeni pravnih termina u strogo određenim kontekstovima ima krajnje negativne posljedice za pojmovno-terminološki sustav prava u pojedinoj državi. Upravo stoga proučavanje terminologije i u pravnoj struci ima izuzetno važno značenje.

Pisanje riječi iz ruskoga jezika

Na kraju ovoga kraćega poglavlja spomenut ćemo još jedan od problema koji se javlja u svim vrstama pismenoga prevođenja, ali u pravu dobiva na posebnoj težini zbog prirode pravne struke. Radi se o pisanju na hrvatskom jeziku ruskih osobnih imena koji u pravnim spisima označuju identitet pa stoga moraju biti ispravno napisana. Naglasimo da taj problem ni danas nije riješen na zadovoljavajući način. Vlastite imenice (imena ljudi, imena zemljopisnih pojmova, zaštićena imena) i ostale ruske riječi pišu se u hrvatskome jeziku latiničnim pismom. Kad god je moguće slijede se pravila transliteracije i transkripcije ruskih imena. U pravnome prijevodu dokumentu to je jako važno jer se u svim dokumentima imena osobe trebaju podudarati, a usporedba se radi ponajprije, ako je ikako moguće, usporedbom s putovnicom ili važećim i najnovinijim dokumentom kojim se dokazuje nečiji identitet.

Transliteracija je prijenos jednoga slovnog sustava (sustava slova jednoga pisma) u drugi slovni sustav (u sustav slova drugoga pisma) (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 221), tj. u ovom slučaju ruske ćirilice u hrvatsku latinicu. Tako i posuđenice često prolaze prilagodnu na fonološkom, morfološkom i semantičkom planu.

Transkripcija je manje ili više podrobno bilježenje izgovora riječi iz kojega god jezika posebnim sustavom znakova (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 221).

S obzirom na neujednačenu praksu (ovdje se misli na suvremene tekstove različitih funkcionalnih stilova) prenošenja ruskih imena i naziva u hrvatski jezik, u prijevodu bi se trebalo nastojati približiti ruskome izvorniku i zadržati oblik ruske riječi, gdje god je to moguće. Ruski onimi se u hrvatski jezik obično prenose transliteracijom, transkripcijom ili prijevodom. U hrvatskome jeziku najčešće se za ruska imena i toponime upotrebljava transkripcija. Prema „Hrvatskome pravopisu“ (Badurina, Marković, Mićanović, 2007) kada se govori o razlici između izgovora i transkripcije navodi se opreka: „Većina se suglasnika ispred samoglasnika bilježenih slovima е, и te ispred slova ъ izgovara umekšano. Pri transkripciji se to tradicionalno zanemaruje: Лебедев (izg. ljebjedjev) → Ljebedev“ i dr. Dakle, pismo ne slijedi izgovor, nego grafiju. Također, promjena о u а u nenaglašenom slogu (Москва/izg. maskva/→ Moskva) i obezvučuju se dočetni suglasnici (Хрущёв/izg. hruščof/→ Hruščov). Prezimenski nastavci -ий (-ij), -ый (-uj), -ая (-aja) tradicionalno se skraćuju: -и, -и, -а: Достоевский → Dostojevski. U prezimenima suvremenih osoba, pravopis nalaže da skraćivanje nije potrebno, što smatramo ispravnim. Danas nailazimo u literaturi na dva oblika, Dostojevskij i Dostoevskij. Krateći prezimena može se dobiti drugačiji, neispravan oblik riječi, a kada se ponovno nastoji iz transkripcije vratiti u izvornik, onda se napisana riječ gubi, tj. može se čak dogoditi da se žensko ime pretvori u muško i povratkom u izvorni jezik, izgubili smo osobu, a to u pravnome prijevodu i u realnoj situaciji može značiti i gubitak identiteta. Mislimo, da se suvremeni prijevodi moraju približiti što je moguće više izvorniku iz razloga da se sačuva izvorni naziv, a s druge strane kada se prenosi u hrvatski jezik da odgovara blagozvučju hrvatskoga jezika. Tako npr. ženska prezimena na -ая (-aja) bit će autentičnija, ako ostane nastavak, npr. Корибская → Koribskaja, Плисецкая → Pliseckaja. Nadalje, isto tako zanemarivanje mekoga znaka ъ u sredini, a pogotovo na kraju riječi nije pravično jer se gubi na izvornosti. Kada se čita tekst u prijevodu čitatelj želi osjetiti i duh izvornoga jezika, teksta, pa je tako i meki znak kao obilježje ruskoga jezika važan u prijenosu izvornoga teksta u ciljni. Preporuka bi bila da se palataliziranost zadrži gdje god je moguće, npr. Нинель → Ninelj bolje nego Ninel. Isto tako, suglasnik ispred samoglasnika и bilo bi poželjnije da je palataliziran (-ли u -lji: Лиля u Ljilja, bolje nego Lilja). U imenima s naglašenim dočetnim -ев, a bilježi se -ев, izgovara se i transkribira kao -jov (Воробьев, Воробьев → Vorobjov; Хрущев, Хрущёв → Hruščov). Ovaj naglašeni nastavak često dovodi do prevoditeljskih pogrešaka zbog nedovoljnog

poznavanja jezika, pa iz tog razloga ostavljaju -ev, a ne -jov. Udvojeni suglasnici se prema pravopisu transkribiraju kao jedan, međutim naše je razmišljanje da bi mogli ostati kao i u izvorniku (Анна је Anna, a ne Ana). Osim u ruskome jeziku, postoji puno jezika koji imaju geminirane suglasnike, npr. talijanski jezik i to mu je jedno od obilježja jezika, pa zašto onda ne bi ostala imena onakva kakva su u izvorniku, naravno, gdje je god to moguće. U imenima (prezimenima) se ponekad provodi djelomična transliteracija i transkripcija (npr. u izvorniku je Базилина, a prema ISO 9:1995 za transliteraciju se samoglasnik ы transliterira kao y, s obzirom da samoglasnik ы ne postoji u hrvatskome jeziku, kao ni slovo y, prenosi se kao i) i transkripcija (Bazilina, a ne Baziljina). Imena koja se tradicionalno bilježe, transkribiraju se prema drugačijim pravilima, kao npr. povijesne osobe, ne podliježu pravilima, npr. Ленин → Lenjin i sl. (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 283) ili ako postoji prijevod koji se već ukorijenio u jeziku, kao npr. Красная площадь → Crveni trg, область → oblast i dr. Postoje dva standarda kojima se upravlja transliteracija ćirilickog pisma u latinično, to su ISO 9:1995 i ruski GOST 7.79-2000.

Топоними су врло често проблематични јер ако се превде онда се изгуби тачна информација о положају мјеста (населја, града и сл.) када се траже у траžilцима, али преводитељ може у пријеву даћи и објашњење и разлоге пријеву, транскрипције или транслитерације. Преводитељи често у пријеву савременог текста бркају хрватску и енглеску транскрипцију, тј. посудују енглеску транскрипцију када преносе руске ријечи у хрватски језик, нпр. Tsarskoye село, умјесто Carsko село (повијесни назив, данас град Пушкин). Било би за препоруку да се стандардизира пријенос руске ћирилице у хрватску латиницу јер би тада пријев био усуглашен с нормама, јасно би се знало како ће се неки назив или име писати без недомлица или посежанја за посуденицама. На овај начин, с обзиром на тренутну ситуацију, преводитељ сам одабире хоће ли му у пријеву, зависно од врсте текста, бити важнија транслитерација или транскрипција те на који ће начин прерадити и прилагодити текст, а да остане у контакту с изворним текстом. Стога би се више пажње требало у будућим истраживања посветити управо овој теми, транскрипцији и транслитерацији.

Као закључна размишљања о преводенју, може се рећи да правни пријев креће од изворног текста, изворног језика и у тежњи је пренијети еквивалентне појмове у циљни текст и циљни језик, обухваћајући контекст и користећи позадинска знања. Исто тако, правни пријев одраз је cjelokupnoga знања преводитеља, који у правни пријев улаже своје вријеме, знање и способности те носи правну снагу и задржава вјерност изворног текста. Актуалном остаје потреба нових истраживања и промишљања прилагодбе текста. У пријеносу текста из изворника у циљни треба водити рачуна да се, без обзира на прилагодну (фонемску, морфолошку или значенјску), задржи не само смисао већ и језично благозвучје.

9. Terminološko upravljanje i izvlačenje termina (Terminology Management, Terminology Extraction)

U prijašnjim poglavljima već smo spominjali da terminologija nije jednoznačan naziv i može označavati skup odrednica koje pripadaju jednom jeziku struke (ISO 1087); skup pojmova ili termina određenog predmetnog polja (DIN 2342); teoriju terminologije; specijalno znanstveno proučavanje terminologije općenito. Terminologija je znanstveno proučavanje strukture, stvaranja, uređivanja, uporabe i upravljanja terminologijom u različitim predmetnim područjima (ITSS, 2014). Odabir i stvaranje termina normirano je normama kao što su ISO (norme koje su preuzete iz normizacijskog sustava ISO-a) i DIN (norme koje su preuzete iz normizacijskog sustava DIN-a). Terminološka jedinica treba sadržavati gramatičke podatke; izvor; osnovnu riječi (u slučaju da je jedinica višečlani izraz); definiciju, kontekstualni primjer (pojašnjenje); sinonim, ako postoji. U slučaju kada se odrednica, koncept ili pojam obrađuje na više jezika, navodi se termin na drugom jeziku ili jezicima, a ako termin ne postoji onda se nastoji parafrazirati. Termini su ekvivalentni, ako označavaju isti koncept. Koncept ili pojam je jedinica znanja stvorena jedinstvenom kombinacijom karakteristika (ISO 1087). U pravnoj znanosti nazivlje ovisi kojem pravnom sustavu pripada, na primjer, je li riječ o kontinentalnom ili anglosaksonskom pravnom sustavu, kao najraširenijima u svijetu. Pri usporednom proučavanju nazivlja ili prevođenju vodi se računa o pripadanju pravnim sustavima jer su u različitim sustavima pravni termini rijetko istoznačni. Hrvatski i ruski pravni sustavi pripadaju kontinentalnom (civilnom) pravnom sustavu, ali to ne znači i da se termini podudaraju jer je Hrvatska prije pridruživanja Europskoj uniji svoje pravno nazivlje usklađivala s pravnom stečevinom (franc. *acquis communautaire*) Europske unije, a Rusija nije imala tu potrebu i slijedi svoj put razvoja pravne znanosti. Termini su standardizirani, jedan od primjera takve standardizacije i organizacijskog sustava je EuroVoc. EuroVoc je višejezični i vi šepodručni pojmovnik koji obuhvaća djelatnosti EU-a. Sadržava termine na 23 jezika EU-a (bu garskom, češkom, danskom, engleskom, estonskom, finskom, francuskom, grčkom, hrvatskom, latvijskom, litavskom, mađarskom, malteškom, nizozemskom, njemačkom, poljskom, portugalskom, rumunjskom, slovačkom, slovenskom, španjolskom, švedskom i talijanskom jeziku) te na trima jezicima zemalja kandidatkinja za članstvo u EU-u: македонски (mk), shqip (sq) i српски (sr), web stranica je <http://eurovoc.europa.eu/>. Verzija 4.4 iz 2012 sadrži 6800 pojmova, 21 područje i 120 mikro pojmovnika. Područje prava (12 domena) nalazi se u svesku br. 4.6 (2017) EuroVoc-a. To je dobar izvor pravnih termina i grana prava. Za lingvistu, terminologa ili prevoditelja izvori su zakoni, pravni akti i dokumenti Ruske Federacije, pravni rječnici (tiskani ili elektronički), znanstveni ili stručni radovi, s tim da se u odrednicama u rječnicima često ne navodi kojoj grani prava pravni termin pripada tako da se i na traženje adekvatnog naziva potroši vrijeme, ako se u konačnici i pronađe ekvivalent. U upravljanju terminologijom (Terminology Management) ključna je sistematizacija pronađenih termina i ekvivalenata, u slučaju rada na paralelnim tekstovima, tj. višejezičnom radu, kada se prevodi s izvornog jezika na ciljni jezik. Prijevod nije samo prenošenje teksta iz jednog jezika u drugi, već prenošenje znanja pravne struke u drugi

pravni sustav, a takav rad iziskuje da se lingvist, terminolog ili prevoditelj (zavisno tko se bavi tekstem, može i pravnik) oslanja na suvremene izvore, povijesne izvore, povjerava termine u postojećim rječnicima, zakonima ili da se savjetuje sa stručnjacima, na primjer, pravicima pojedine grane prava, terminolozima ili prevoditeljima. Terminolog, kao i prevoditelj, mora dobro poznavati područje kojim se bavi da ne bi krenuo krivim tragom i preveo termin terminom iz druge grane prava.

Terminologija je jednostavnija, ako postoje baze standardiziranih termina, kao što je STRUNA (terminološka baza hrvatskoga strukovnog nazivlja u kojoj se sustavno prikuplja, stvara, obrađuje i tumači nazivlje različitih struka radi izgrađivanja i usklađivanja nazivlja na hrvatskome jeziku), <http://struna.ihjj.hr/>. U bazi podataka, ako postoji termin, daje se preporučeni naziv, definicija, područje, potpodručje, grana, jezična odrednica, istovrijednica na stranom jeziku (engl., njem., franc. najčešće) i eventualna napomena. Međutim, nedostatni su u bazi pravni termini (npr., za pravni termin *kazneno djelo* ili *optuženik* nema podataka, a to su vrlo uobičajeni pravni termini iz područja kaznenoga prava).

Za stvaranje nekog termina potreban je rad stručnjaka za određeno područje struke (u ovom slučaju pravnika), ali i lingvista i terminologa kako bi se termin standardizirao i normirao. Često termin verificiraju sami korisnici, u stručnim publikacijama ili u glosarima s preporučenim nazivima, osobito to vrijedi za znanstveno-tehnološka područja gdje je ponekad kratko vrijeme za pronalaženje termina.

U ovom poglavlju s obzirom na širinu teme pravnoga nazivlja, prikazano je odabrano pravno nazivlje različitih grana pravne znanosti. Razmatra se specifičnost i složenost njegove uporabe, posebno u prijevodu na ruski jezik i s ruskoga jezika te su ponuđena vlastita rješenja u pojedinim spornim slučajevima.

Odabir naziva za analizu vršio se kako s obzirom na njihovu učestalost, tako i ovisno o složenost značenja. Budući da izbor naziva (termina) nije jednostavan postupak koristili smo specijalne računalne programe za izvlačenje termina i pronalaženje konkordancija. Osim toga oslanjali smo se i na iskustvo stručnjaka različitih struka (pravnika, terminologa, lingvista ili prevoditelja) koje nam je omogućilo da sagledamo kontekst upotrebe pojedinih termina iz različitih perspektiva.

Osnovna pitanja kod izvlačenja termina termina (Term Extraction) su:

- svrha
- daljnja uporaba termina
- jezik/jezici: jednojezično, dvojezično ili višejezično izvlačenje termina

- oblik izvora (izvor u obliku)
- alat/-i.

Svrha izvlačenja termina može biti višestruka, zavisno tko će se njime služiti, to može biti istraživač, stručnjak, prevoditelj, terminolog, lingvist itd. Cilj je u konkretnom slučaju da se analizira tekst zakona i ispita učestalost *pojavnica* (*token*; oblik neke riječi koja se pojavljuje u korpusu; svako individualno pojavljivanje riječi) i *različnica* (*type*; pojedinačna riječ koja se razlikuje od neke druge riječi, npr. u elektroničkom korpusu riječ koja se bilježi samo pri prvom pojavljivanju jer se sa svakim kasnijim pojavljivanjem smatra pojavnicom, Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, pristupljeno 10.08.2017.) i njihova relevantnost za proučavanje, analizu ili prijevod. Izvučeni termini će se upotrebljavati radi daljnje kvantitativne (statističke), kvalitativne i semantičke analize i to dvojezično, usporedba hrvatskih i ruskih termina i interpretacije podataka. Izvor (korpus) koji se obrađuje, hrvatski i ruski kazneni i kazneno-procesualni zakoni obrađeni su obliku *običnoga teksta* (*plain text*; *običan tekst* – „predstavlja osnovni, zamjenjivi sadržaj teksta“ (Unicode/Unikod).

U računarstvu, *običan tekst* su podaci (npr. sadržaj datoteke) koji predstavljaju samo znakove čitljivog materijala, ali ne i njegov grafički prikaz niti druge objekte (slike, itd.), Unicode. URL: <http://www.unicode.org/>, pristupljeno 10.08.2017.). U obradi podataka koristili smo se alatom računalne lingvistike i programskom podrškom AntConc za izvlačenje termina iz korpusa i obradu konkordancija. U istraživanju koristili smo se zadnjom inačicom programa AntConc 3.5.0 (Dev) (Windows 2017), koji je još u razvojnoj fazi i AntConc 3.4.4.w (Windows 2014). Prije samoga ulaska u način rada s računalnim programima objasniti ćemo ključne termine koji su nam služili u obradi. *Kolokacija* je „zajedničko pojavljivanje dviju ili više riječi u slobodnoj vezi ili kao idioma (čvrsta veza – često neprozirno značenje). One su ustaljeni ili uobičajeni izrazi koje je veoma važno memorirati i koristiti kao takve“ (Gačić 2009: 109). Uporaba kolokacija i značenje očituje se kroz *konkordancije* u kojima se ključna riječ ili kolokacija nalazi u kontekstu. U leksičkoj obradi podataka važno je razlikovati *funkcijske* (pokazuju relacije između riječi i dijelova teksta, npr. prijedlozi, pomoćno glagoli, zamjenice, veznici) i *leksičke* riječi (značenjske riječi, npr. imenice, glagoli, pridjevi i prilozni). Pri obradi podataka treba uzeti u obzir na kojem je jeziku tekst napisan i treba odabrati adekvatno dekodiranje teksta. Kada se tekst pretvori u običan tekst treba obratiti pozornost na kojem je jeziku tekst napisan. Ovdje će se iznijeti primjeri za hrvatski i ruski jezik jer su i predmet analize. Kako bi se tekst u formatu txt uopće mogao čitati i analizirati treba u programu pod *Global Settings* pritisnuti na *Character Encoding* i namjestiti za hrvatski jezik Central Europe „WinLatin2 (cp1250)“, ako se radi s Windowsima. Hrvatski jezik zbog svojih dijakritičkih znakova mora imati

i svoje pravilno dekodiranje inače je pretvoreni tekst beskoristan za daljnju obradu. Za ruski jezik namjesti se UTF-8 (Unicode Encodings). Na taj način stvorili smo preduvjet za daljnju obradu konkordancija.

Osim programom AntConc koristili smo se računalnim programom Okapi za izvlačenje termina (Term Extraction). Treba naglasiti da su oba programa besplatna. Postoje i drugi alati koji se koriste za izvlačenje termina, npr. SDL MultiTerm Extract ili term extraction u računalnom programu memoQ, kao najpopularniji kod prevoditelja i terminologa, ali nisu besplatni. Osim navedenih besplatnih računalnih programa za izvlačenje termina postoje: fivefilters.org; maui-indexer; TerMine; AlchemyAPI keyword; Term Extraction by Translated Labs; Absic Xbenc; WebCorp; Wordfast; KEA; topia.termextract; Araya Bilingual Term Extraction Tool; TaaS (Terminology as a Service) i dr.

U istraživanju koristili smo relativno mali broj ruskih i hrvatskih pravnih tekstova odabranih iz opširne i dosta složene pravne građe. Temelj našega istraživanja čine prije svega izvor prava.

10. Izvori prava

Osnovni izvori prava su normativno-pravni akti i pravni običaji, sudski presedani i međunarodni i unutardržavni ugovori (нормативно-правовые акты и правовые обычаи; судебные прецеденты; международные и внутригосударственные договоры).

Normativno-pravni akti se obično dijele na zakone i podzakonske akte (normativne akte izvršne vlasti (uredbe, rezolucije), normativne akte tijela ustavnoga nadzora), parlamentarne propise i uredbe, akte (tijela) lokalne samouprave, upute, naloge itd.)

Zakoni se po stupnju važnosti dijele na osnovne (ustav), ustavne, organske i obične. Pravni presedani (tj. obrasci ponašanja, radnje) su pravni i administrativni. Običaji su pravila ponašanja koja su se razvila u društvu, koja su pod zaštitom države, prenoseći ga u rang pravnih normi. Ugovori stvaraju pravne odnose (obveze).

Hrvatski izvori prava

U Republici Hrvatskoj izvori prava su (prema URL: http://eur-lex.europa.eu/n-lex/info/info-hr/index_hr):

- a) Ustav – pravni akt s najvišom pravnom snagom
- b) Međunarodni ugovori – u skladu s Ustavom, zakonom i pravilima međunarodnog prava, sklapanje međunarodnih ugovora u nadležnosti je, ovisno o naravi i sadržaju međunarodnog ugovora, Predsjednika Republike i Vlade Republike Hrvatske. Međunarodni ugovori koji su sklopljeni u skladu s Ustavom, potvrđeni u Hrvatskom saboru i objavljeni, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike, a po pravnoj su snazi iznad zakona.
- c) Zakoni – opći pravni akti koje donosi Hrvatski sabor prema postupku propisanom Ustavom. Prije stupanja na snagu moraju biti objavljeni u Narodnim novinama te u pravilu stupaju na snagu najranije u roku od 8 dana od dana objave.
- d) Podzakonski akti – pravni propisi koje donose tijela javne vlasti, a po svojoj pravnoj snazi slijede iza Ustava i zakona. Donose se prema posebnom ovlaštenju sadržanom u višoj pravnoj normi, odnosno u svrhu provedbe načela utvrđenih višom normom. Podzakonski akti obuhvaćaju uredbe, pravilnike, odluke i naputke.
- e) Odluke Ustavnog suda kojima se odlučuje o suglasnosti zakona s Ustavom te o suglasnosti drugih propisa s Ustavom i zakonom.

Ruski izvori prava

U Ruskoj Federaciji izvori prava su (prema Дмитриев i dr. 1998: 164-178):

- a) Конституция РФ
- b) федеральные конституционные законы
- c) федеральные законы
- d) регламенты и др. нормоустанавливающие постановления палат Федерального Собрания РФ
- e) указы Президента РФ
- f) постановления Правительства РФ
- g) подзаконные нормативные акты отраслевых федеральных органов исполнительной власти, имеющие нормативный характер постановления высших федеральных судов
- h) международные договоры и соглашения РФ
- i) договоры о разграничении предметов ведения между органами государственной власти РФ и органами государственной власти субъектов РФ
- j) конституции, уставы и др. нормативные акты субъектов РФ
- k) договоры между субъектами РФ
- l) акты органов местного самоуправления.

Definiranje korpusa bio je najteži dio istraživanja jer naša je namjera bila obuhvatiti što je moguće više grana prava u svrhu dobivanja relevantnih podataka za analizu.

Za istraživanje su odabrana sljedeća područja prava: ustavno, kazneno, građansko i trgovačko pravo. Kvalitativnom analizom na reprezentativnim primjerima predstavili smo nazivlje, te konceptualna (pojmovna) razinu za nazivlje iz pojedine grane prava ili neku osobitost za tu granu prava. Za istraživanje korpusa poslužili su: hrvatski i ruski Ustav, Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o trgovačkim društvima i Građanski zakon te Ugovor, Izjava o osnivanju društva s ograničenom odgovornošću.

Najprije su iščitani zakoni, nakon čega je provedena statistička analiza korpusa. Koristili smo alate računalne lingvistike za obradu konkordancija, izvukli smo termine, koji najbolje predstavljaju pojedinu granu prava. Primjeri su na odgovarajući način obrađeni kvalitativnom analizom, koja se nije ograničavala samo jezičnom stranom, već

smo termine promatrali i s pravne strane, iz pozicije suvremenoga hrvatskoga i ruskoga pravnoga sustava.

U ustavnom pravu osnovnu pažnju smo usmjerili na pojam (koncept) modalnosti u usporedbenoj analizi hrvatskog i ruskog Ustava. Kazneno nazivlje uspoređeno je s pojedinim nazivima iz građanskoga prava, kako bi se naglasilo koliko je važno da je naziv fiksiran u određenoj grani prava kako ne bi stvarao nejasnoće u razumijevanju i prevođenju. Pozornost je posvećena izvlačenju termina u kaznenom pravu i njihovoj pojmovnoj (konceptualnoj) strani. U trgovačkom pravu analizirani su najvažniji i najučestaliji dokumenti koji se susreću u toj grani prava, a to je Ugovor i Izjava o osnivanju društva s ograničenom odgovornošću. Primjeri su analizirani s obzirom na njihovu učestalost pojavljivanja u korpusu istraživanja kako bi se prikazale konkordancije za dani dokument, njihova važnost u leksikološkom radu i daljnjoj analizi.

11. Korpusna analiza, terminološko upravljanje i prevođenje nazivlja u različitim granama prava

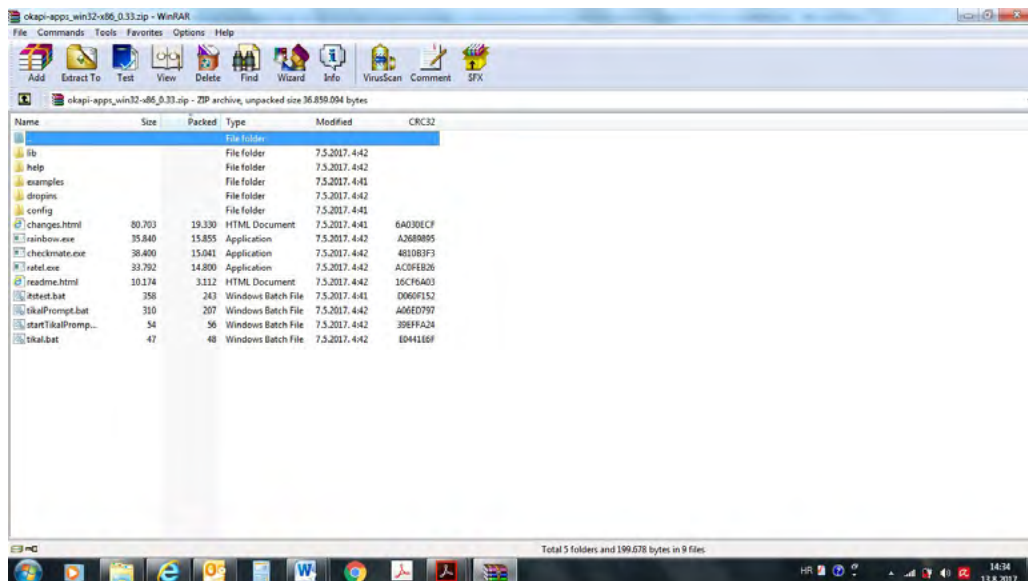
11.1. Kazneno pravo

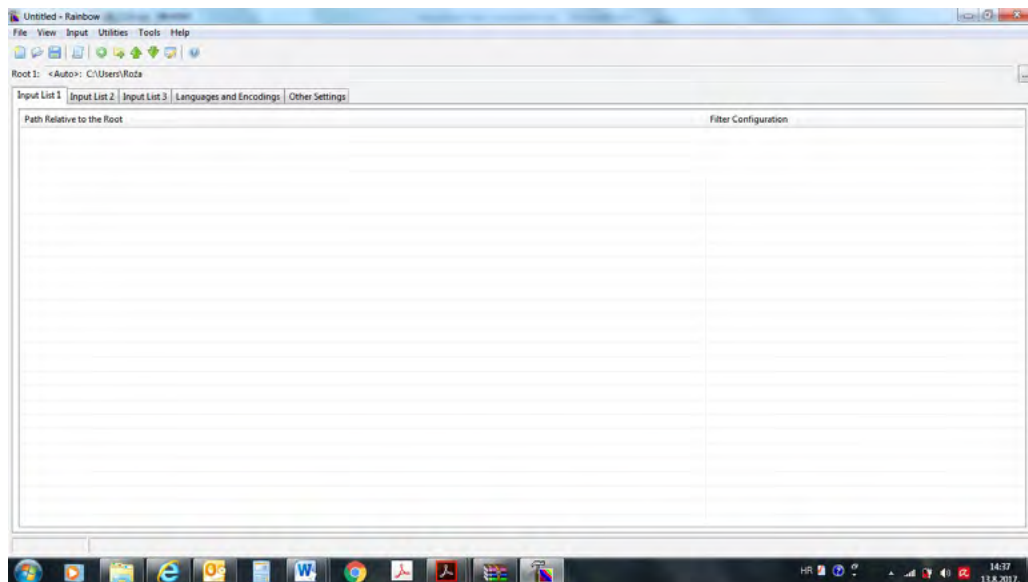
U ovom dijelu u središtu pozornosti je izvlačenje nazivlja kaznenopravnoga nazivlja na primjeru korpusa hrvatskoga i ruskoga Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku primjenom softvera koji pomaže prevoditelju prilikom sastavljanja terminoloških baza. U istraživanju smo također primijenili metodologiju korpusne lingvistike, koristeći se alatom računalne lingvistike i programskom podrškom *AntConc* za izvlačenje termina iz korpusa. Obradili smo konkordancije u hrvatskom i ruskom kaznenopravnom sustavu čiji su pojmovi slična ili različita značenja. Izvlačenje nazivlja, terminološko uređivanje i prijevod važni su segmenti u usporednoj analizi koja obuhvaća kaznenopravni sustav i jezičnu analizu jer se ponekad pojmovi u hrvatskom i ruskom pravnom sustavu razlikuju, što ih čini zahtjevnima i izazovnim za prevoditelja.

Primjer rada s računalnim programima u svrhu terminološkoga i prevoditeljskoga rada

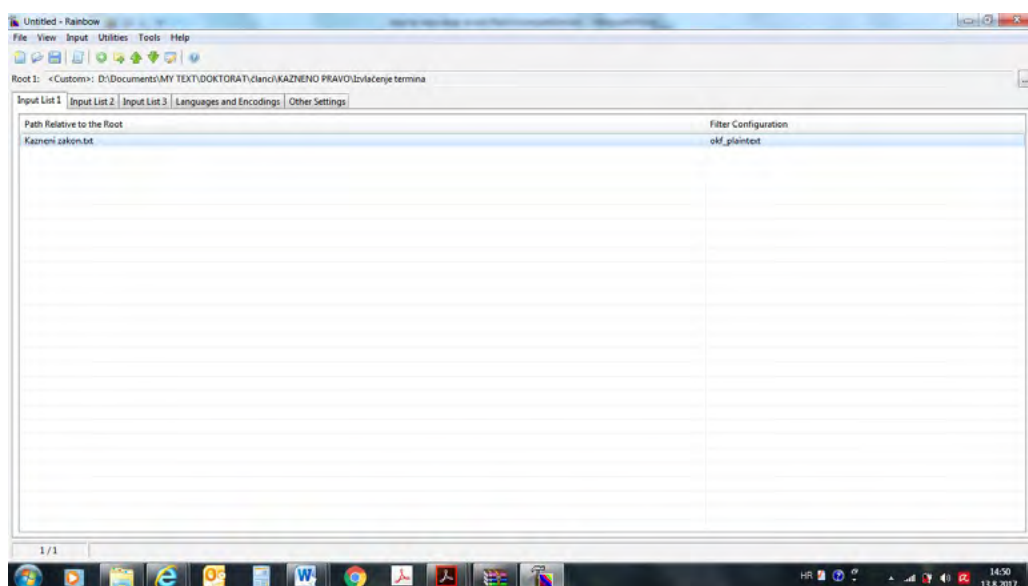
Učitamo u računalno program Okapi, ovisno u kojem operativnom sustavu radimo. Mogućnosti su za 32 ili 64-bitni Windows, Linux ili 64-bitni Macintosh. Ovdje ćemo pokazati primjer za računalni program Okapi.

Slika 4. Okapi – računalni program

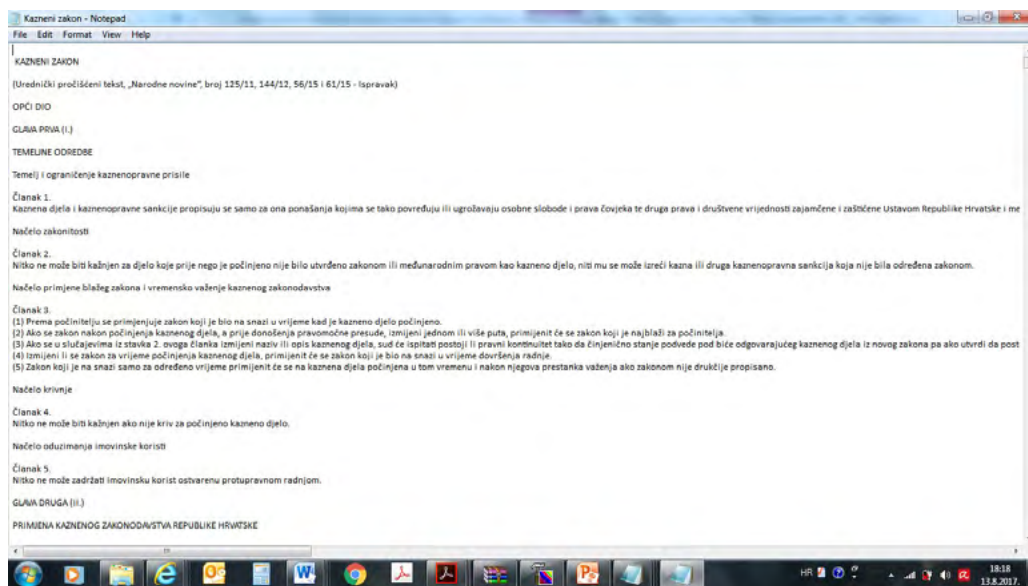
Slika 5.

Nakon što smo učitali program u naše računalo pritisnemo dvaput na Rainbow.exe i otvori nam se sljedeće:

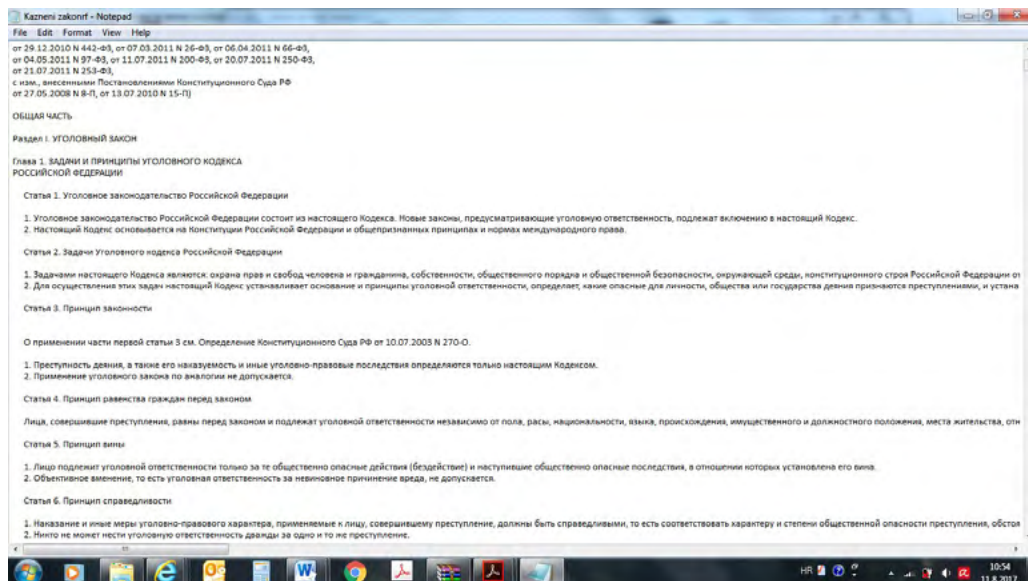
Slika 6.

Učitamo tekst txt u formatu datoteke koju smo odabrali naredbom Input > Add Documents i zatim odaberemo datoteku.

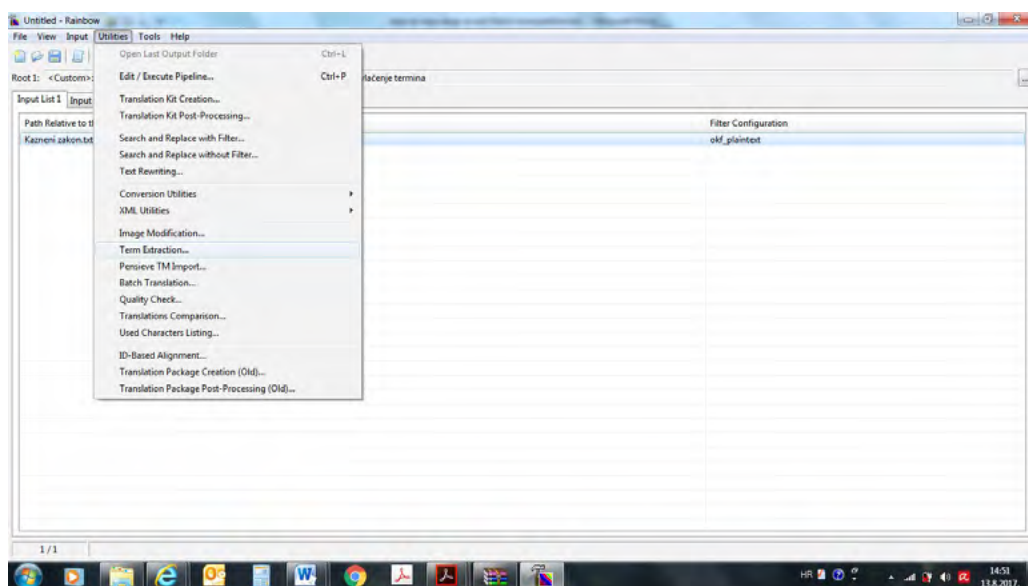
Slika 7. Obični tekst – txt Kaznenoga zakona na hrvatskom jeziku

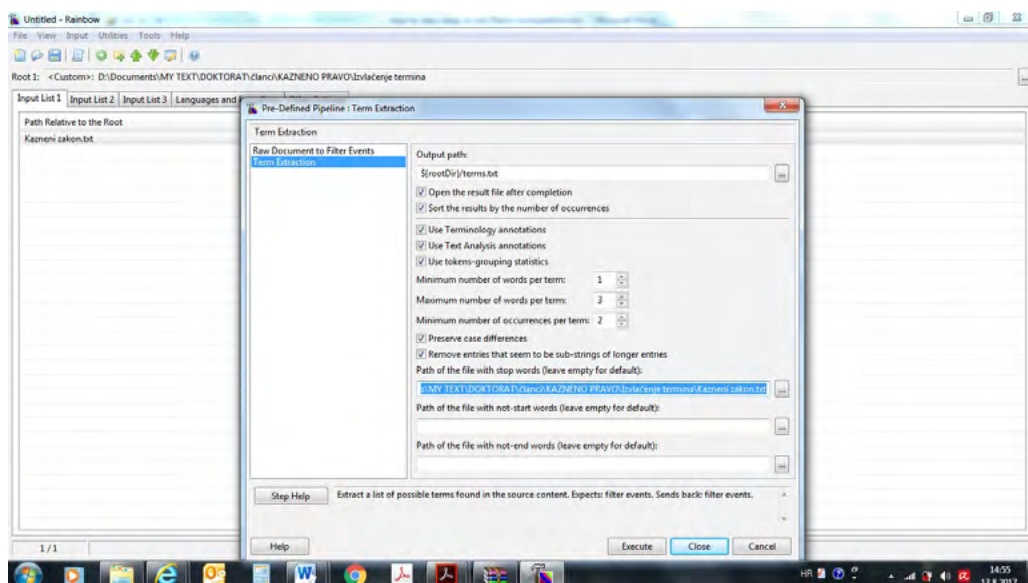
Slika 8. Obični tekst – txt Kaznenoga zakona na ruskom jeziku

Slika 9. Pritiskom na tipku miša Utilities odaberemo Term Extraction i pritisnemo na tipku miša.

Slika 10.

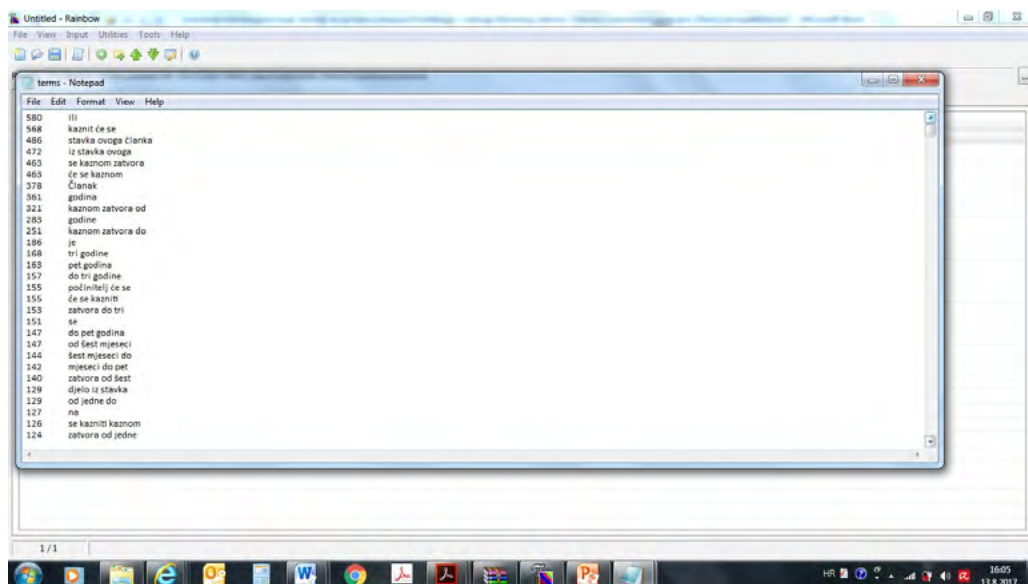

Odaberemo da nam se rezultati pojave nakon pretraživanja (Open the results after completion), da pojavnice budu poredane prema njihovoj frekvenciji (Sort the results by the number of occurrences). Važan je minimalni broj riječi kod pronađenih kandidata termina (Minimum number of occurrences per term), npr. 1 kao najmanji. Međutim, tu se možemo

poigrati s različitim parametrima, a kod maksimalnog broja možemo staviti od 2 do 6 ili 7 i pritisnuti također u kvadratu ispred Use tokens-grouping statistics kako bismo dobili rezultate, koristeći jednostavnu statističku analizu na skupinama pojavnica (tokena). Ovom metodom termin se definira kao zadani niz riječi.

Slika 11.

Pričekamo nekoliko trenutaka i pojave se rezultati pojavnica onih parametara koje smo upisali.

Rezultat nam pokazuje da ćemo dobiti precizniji rezultat, s obzirom koliko riječi se nalazi u grupi, tj. ako prevodimo računalnim alatima prevoditelju će takav pristup olakšati i ubrzati prijevod jer će se fraze, sintagme ili grupe riječi, tj. termini će biti odmah prepoznati u tekstu i prevedeni istim riječima. Za prijevod je vrlo važna dosljednost, tj. za jedan pojam jedan termin, da se uvijek za isti pojam koristi isti termin u tekstu kako bi ciljni tekst bio prihvatljiv i jednoznačan, bez sinonima. To je pogotovo vrlo važno za pravni tekst koji se prevodi jer prijevod ima pravnu vrijednost, tj. prevoditelj može snositi određene kaznene mjere u slučaju da izvorni tekst ne prevede u skladu s terminologijom zakonodavstva zemlje jezika na koji prevodi, tj. na ciljni jezik.

Rad s izvorom (korpusom): hrvatski i ruski *Kazneni zakon* i *Zakon o kaznenom postupku*

U računalnom programu AntConc tražili smo konkordancije i prikazat ćemo analizu na primjerima. Osnovni cilj alata je da se omogući uvid u velik broj pojavnica ili fraza u kontekstu u kojima se pojavljuju. Također, prikazat ćemo razliku istraživačkoga rada i pronalaženja riječi u programima Word i AntConc.

Tablica 2. prikazuje da u Kaznenom zakonu RH ima 46 243 riječi pojavnica (Tokens) i 5578 različenica (Types). Statističkom obradom dobiveni su podatci o učestalosti (frekvenciji ili častotnosti) riječi.

Tablica 2. Popis najčešćih riječi u *Kaznenom zakonu RH*. Prikazano je prvih 60.

1	2332	ili	31	233	tri
2	1324	se	32	222	ne
3	928	će	33	214	može
4	889	članka	34	206	s
5	855	je	35	204	koja
6	834	u	36	200	osoba
7	750	iz	37	179	pet
8	740	i	38	177	zakona
9	734	zatvora	39	175	kazniti
10	707	kaznom	40	173	o
11	692	do	41	164	mjeseci
12	687	ovoga	42	163	šest
13	638	stavka	43	162	koje
14	606	za	44	147	osobe
15	597	od	45	144	kazne
16	569	kaznit	46	133	način
17	524	tko	47	123	prema
18	518	na	48	115	počini
19	424	članak	49	113	počinjeno
20	414	godina	50	110	sud
21	378	ako	51	107	su
22	373	djela	52	104	republike
23	350	da	53	103	hrvatske
24	329	djelo	54	102	a
25	313	godine	55	102	osobi
26	272	počinitelj	56	100	kaznenim
27	270	kaznenog	57	99	nije
28	264	kazнено	58	97	kazna
29	254	jedne	59	93	druge
30	235	koji	60	91	djelom

Slika 12. Najčešće riječi u *Kaznenom zakonu RH*

Rank	Frequency	Word
1	2332	ili
2	1324	se
3	928	de
4	889	članak
5	855	je
6	834	u
7	750	iz
8	740	i
9	734	zavona
10	707	kaznom
11	692	do
12	687	ovoga
13	638	stavka
14	606	na
15	597	od
16	569	kaznit
17	524	ilo
18	518	na
19	424	članak
20	424	godina
21	378	ako
22	373	djela
23	350	da
24	329	djelo
25	313	godine
26	272	počinitelj
27	270	kaznenog
28	264	kazneno
29	254	jedne
30	235	koji
31	218	tri
32	222	ne
33	214	može
34	206	s
35	204	koja
36	200	osoba
37	179	pet
38	177	zakona
39	173	kazni
40	173	o
41	164	mjeseci

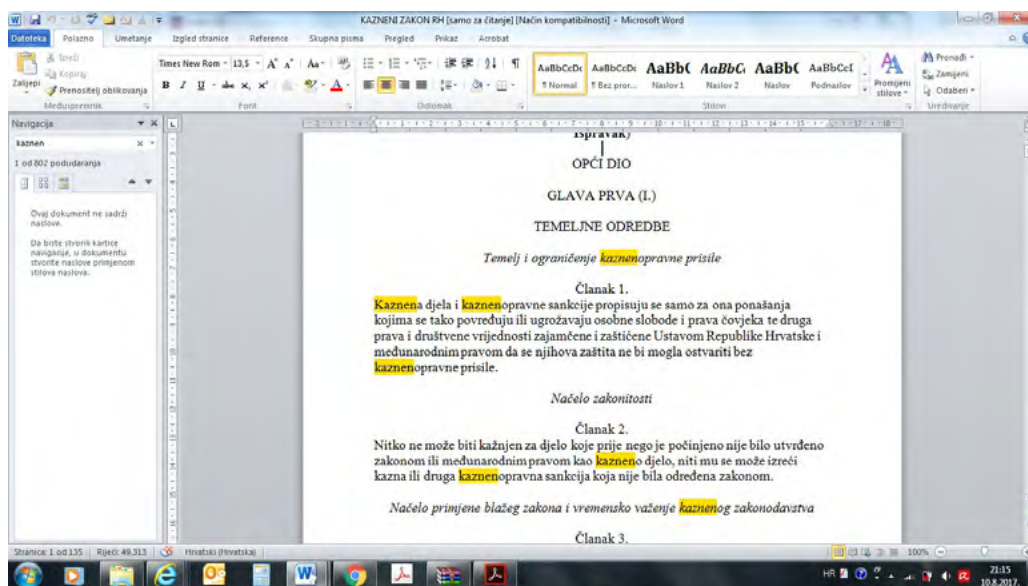
U tablici 3. prikazana je statički obrada osnove riječi *kaznen* jer smo zaključili, s obzirom na broj različenica, da će biti relevantno ako ispitano i pojavnice i različenice i na taj način dobili smo i termine u kojima se pojavljuje neki od oblika riječi s osnovom *kaznen*. Takav sustavni rad omogućuje prevoditelju da lakše iscrpi termine u korpusu.

Tablica 3. Popis pojavnica s osnovom *kaznen* je 802, a različenica 32.

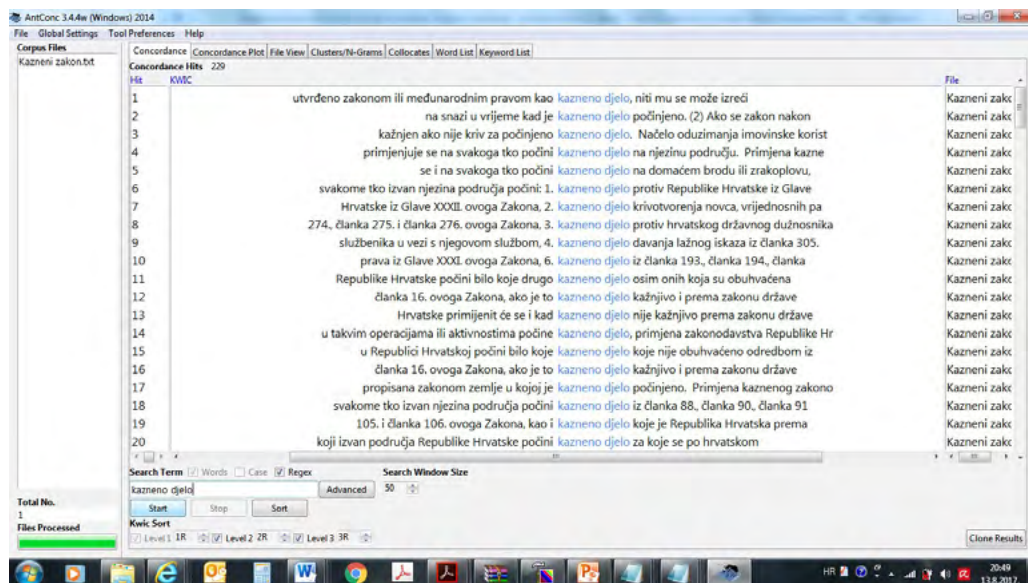
1	252	kazneno djelo	17	2	kazneni zakon
2	222	kaznenog djela	18	2	kaznenopravne prisile
3	86	kaznenim djelom	19	2	kaznenopravne sankcije
4	79	kaznena djela	20	2	kaznenopravnih sankcija
5	38	kaznenih djela	21	1	kaznene i
6	19	kaznenog zakonodavstva	22	1	kaznenim i
7	16	kazneni postupak	23	1	kaznenim sudom
8	12	kaznenim djelima	24	1	kazneno je
9	11	kaznenog progona	25	1	kazneno-pravnim
10	10	kazneno zakonodavstvo	26	1	kaznenog naloga
11	10	kaznenog postupka	27	1	kaznenog prava
12	7	kaznenom djelu	28	1	kaznenoga djela
13	6	kazneni progon	29	1	kaznenom ili
14	6	kaznenog zakona	30	1	kaznenopravna sankcija
15	5	kaznenom postupku	31	1	kaznenopravnog okvira
16	3	kaznenoj ustanovi	32	1	kaznenopravnoj zaštiti

Slika 13. Popis pojavnica i različenica s osnovom *kaznen*.

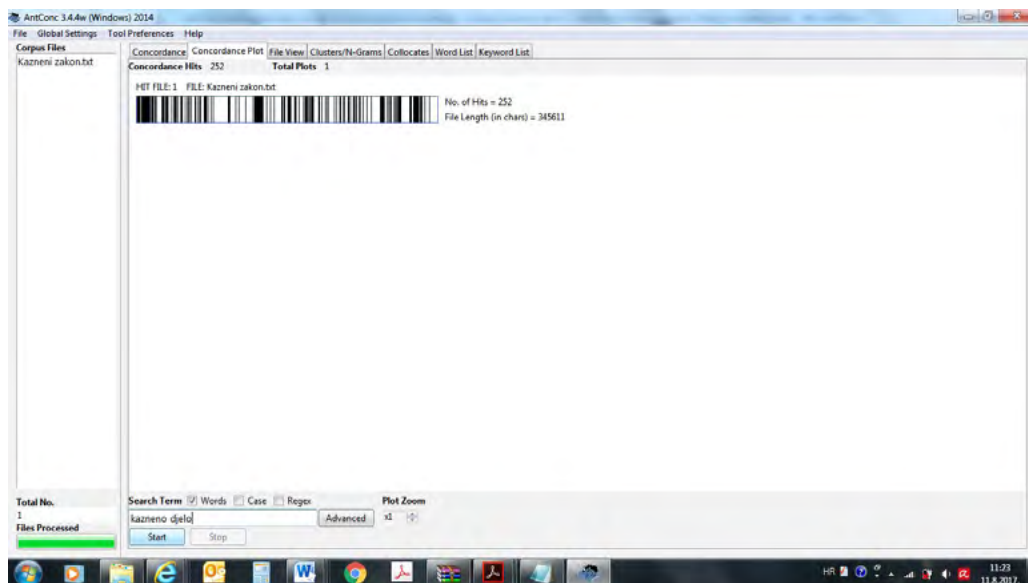
Cluster No.	Cluster Tokens	Variant
1	252	kazneni djela
2	222	kaznenog djela
3	86	kaznenim djelom
4	79	kaznena djela
5	38	kaznenih djela
6	19	kaznenog zakonodavstva
7	16	kazneni postupak
8	12	kaznenim djelima
9	11	kaznenog progona
10	10	kazneno zakonodavstvo
11	10	kaznenog postupka
12	7	kaznenom djelu
13	6	kazneni progon
14	6	kaznenog zakona
15	5	kaznenom postupku
16	3	kaznenoj ustanovi
17	2	kazneni zakon
18	2	kaznenopravne prisile
19	2	kaznenopravne sankcije
20	2	kaznenopravnih sankcija
21	1	kaznene i
22	1	kaznenim i
23	1	kaznenim sudom
24	1	kazneno je
25	1	kazneno-pravnim
26	1	kaznenog naloga
27	1	kaznenog prava
28	1	kaznenoga djela
29	1	kaznenom ili
30	1	kaznenopravna sankcija
31	1	kaznenopravnog okvira
32	1	kaznenopravnoj zaštiti

Slika 14. Pregled riječi *kaznen* i njezina učestalost u obliku Word dokumenta s obzirom da se oblik pridjeva *kazneni* kao osnova *kaznen* pojavljuje 802 puta kao pojavnica i 32 puta kao različenica bilo je od relativne važnosti da upravo nju prikazemo.

Razlika u statističkoj obradi pomoću računalnih programa i programa Word vidi se u jasnoći prikaza podataka. U statističkoj obradi programa AntConc odmah vidimo rezultate u njegovu kontekstu kod učitavanja konkordancija. Primjer za konkordancije za termin *kazneno djelo* je prikazan na slici 15.

Slika 15. Konkordancije za *kazneno djelo*.

Nadalje, u računalnom programu pritiskom na *Concordance plot* vidi se u kojem dijelu teksta se riječ ili termin najviše pojavljuje, na početku, sredini ili kraju. To su mjesta gdje se vide zacrnjenja slike.

Slika 16. prikazuje *Concordance plot* na primjeru termina *kazneno djelo* čija je učestalost (frekvencija ili čestotnost) 252.

Na isti način proučili smo najčešće riječi u Kaznenom zakon Ruske Federacije i hrvatskom i ruskom Zakonu o kaznenom postupku.

Tablica 4. prikazuje da u Kaznenom zakonu RF ima 71378 riječi pojavnica (Tokens) i 4871 različnica (Types). Statističkom obradom dobiveni su podatci o učestalosti (frekvenciji ili častotnosti) riječi.

Tablica 4. Popis najčešćih riječi u Kaznenom zakonu RF.

1	3003	в	24	445	рублей	47	253	законов
2	2518	или	25	433	осужденного	48	234	о
3	2289	от	26	428	трех	49	228	деяния
4	2284	до	27	428	штрафом	50	228	статьи
5	1704	на	28	422	статья	51	227	шести
6	1510	срок	29	404	дохода	52	226	наказания
7	1488	п	30	398	период	53	226	права
8	1425	либо	31	397	заработной	54	224	ограничением
9	1376	фз	32	397	платы	55	220	настоящей
10	1273	лет	33	378	а	56	213	пяти
11	923	свободы	34	356	наказывается	57	210	деятельностью
12	914	размере	35	336	без	58	209	должности
13	806	ред	36	330	месяцев	59	208	же
14	790	лишением	37	322	одного	60	207	определенной
15	757	с	38	308	ста	61	206	восемидесяти
16	719	и	39	305	наказываются	62	204	заниматься
17	617	за	40	295	не	63	204	определенные
18	571	закона	41	282	работами	64	203	занимать
19	564	федерального	42	276	такового	65	201	лиц
20	500	двух	43	273	если	66	195	группой
21	491	по	44	268	года	67	189	российской
22	491	тысяч	45	260	преступления	68	188	федерации
23	452	иного	46	254	федеральных			

Tablica 5. prikazuje učestalost riječi u Zakonu o kaznenom postupku RH (ZKP RH). Statističkom obradom dobiveni su podatci o učestalosti (frekvenciji ili častotnosti) riječi: 210 344 riječi pojavnica (Tokens) i 12 466 različenica (Types). Ovdje je prikazano 100 najučestalijih riječi.

1	6376	i	35	732	protiv	69	412	vijeća
2	5921	u	36	688	prava	70	406	odnosno
3	4699	je	37	683	prema	71	393	sudac
4	4620	se	38	657	to	72	390	nakon
5	3469	da	39	644	kao	73	389	zakonom
6	3101	na	40	644	koja	74	387	zahtjev
7	2711	ili	41	637	odvjetnik	75	383	ustavom
8	2709	a	42	617	državni	76	373	samo
9	2703	za	43	601	pravo	77	368	kazneno
10	2495	o	44	587	do	78	355	ima
11	2363	članak	45	566	osoba	79	350	zatvora
12	2082	članka	46	557	postupku	80	347	stavku
13	1930	zpk	47	553	ustavni	81	342	branitelj
14	1819	ako	48	508	člankom	82	328	bez
15	1640	će	49	504	biti	83	321	rješenja
16	1557	ne	50	503	kad	84	312	svjedoka
17	1448	iz	51	501	osobe	85	307	radi
18	1410	od	52	500	ustava	86	303	kaznenom
19	1379	sud	53	475	državnog	87	301	prije
20	1343	može	54	472	okrivljenika	88	288	dana
21	1319	s	55	470	odvjetnika	89	287	radnje
22	1315	stavka	56	464	čl	90	281	postoje
23	1201	koje	57	455	bi	91	281	prijedlog
24	1181	koji	58	451	po	92	274	odredbe
25	1122	ovog	59	442	postupak	93	271	li
26	1085	nije	60	440	članku	94	271	slučaju
27	924	su	61	431	što	95	270	optužnice
28	914	zakona	62	429	zbog	96	265	tome
29	797	kaznenog	63	426	djelo	97	263	presude
30	761	stavak	64	424	okrivljenik	98	262	uz
31	754	djela	65	420	suda	99	259	predsjednik
32	740	postupka	66	418	mora	100	256	način
33	738	istrage	67	415	roku			
34	735	te	68	414	mogu			

Slika 17. Rezultat najčešćih riječi u ZKP RH.

anticonc_result_najcesce_rijeci_u_ZKP_RH - Notepad

File Edit Format View Help

#Word Types: 12466
#Word Tokens: 210544
#Search Hits: 0

1	6576	i
2	5921	u
3	4699	je
4	4620	se
5	3469	da
6	3101	na
7	2711	ili
8	2709	a
9	2703	za
10	2495	o
11	2363	članak
12	2082	članak
13	1930	okup
14	1819	oko
15	1640	će
16	1557	ne
17	1448	iz
18	1410	od
19	1379	sud
20	1348	može
21	1319	s
22	1315	stavka
23	1201	koje
24	1181	koji
25	1122	ovog
26	1085	nije
27	924	sur
28	914	zakona
29	797	kaznenog
30	761	stavak
31	754	djela
32	740	postupka
33	738	istrage
34	725	te
35	732	protiv
36	688	prava
37	683	prema
38	657	to
39	644	kao
40	644	koja
41	637	odvjetnik

16:57
13.8.2017.

Tablica 6. prikazuje učestalost riječi u Zakonu o kaznenom postupku RF (ZKP RF). Statističkom obradom dobiveni su podatci o učestalosti (frekvenciji ili častotnosti) riječi: 106 180 riječi pojavnica (Tokens) i 6829 različenica (Types). Ovdje je prikazano 100 najučestalijih riječi.

1	5528	в	36	403	частью	71	238	п
2	2498	и	37	402	части	72	237	дело
3	1988	от	38	372	либо	73	227	преступления
4	1773	или	39	369	к	74	222	производстве
5	1753	п	40	356	законом	75	220	инстанции
6	1675	фз	41	355	органа	76	216	предварительного
7	1437	о	42	351	постановление	77	212	следователь
8	1321	по	43	341	статьей	78	209	подозреваемого
9	1210	с	44	337	федеральным	79	203	под
10	1073	уголовного	45	336	лица	80	202	из
11	905	кодекса	46	331	делу	81	199	срок
12	772	на	47	330	уголовному	82	191	лиц
13	765	дела	48	319	за	83	188	заседания
14	745	его	49	315	дознания	84	187	судебном
15	736	настоящего	50	314	может	85	186	третьей
16	709	ред	51	313	обвиняемого	86	183	прокурора
17	707	не	52	307	их	87	183	решение
18	670	стагьи	53	307	отношении	88	182	до
19	670	федерации	54	295	часть	89	181	случаях
20	655	суда	55	287	случае	90	180	следователя
21	651	российской	56	282	соответствии	91	180	то
22	615	федерального	57	279	настоящей	92	179	введена
23	607	при	58	278	второй	93	172	действия
24	595	закона	59	278	следственного	94	170	которого
25	545	стагья	60	277	уголовное	95	169	пресечения
26	539	для	61	275	приговора	96	167	федеральных
27	510	если	62	274	установленном	97	166	законов
28	486	первой	63	264	меры	98	165	могут
29	469	а	64	263	предусмотренных	99	163	частями
30	462	порядке	65	260	судом	100	161	заседании
31	459	суд	66	255	постановления	101	158	лицо
32	453	об	67	252	вправе	102	156	производство
33	451	быть	68	249	решения	103	155	подсудимого
34	444	судебного	69	248	производства			
35	403	также	70	245	со			

Slika 18. Rezultat najčešćih riječi u ZKP RF.

Rank	Frequency	Word
1	5538	и
2	2498	от
3	1988	на
4	1773	дел
5	1753	его
6	1675	по
7	1437	с
8	1311	уголовного
9	1210	кодекса
10	1078	на
11	905	дела
12	772	его
13	765	настоющего
14	745	рда
15	736	не
16	709	статьи
17	707	федерации
18	670	суда
19	655	российской
20	651	федерального
21	615	при
22	607	закона
23	595	статья
24	545	для
25	539	если
26	510	левой
27	486	в
28	489	порядке
29	462	суд
30	439	об
31	453	биль
32	451	судебного
33	444	также
34	403	частие
35	402	части
36	372	либо
37	369	п
38	366	законом
39	356	органа
40	355	
41	355	

Termine smo analizirali uzeći u obzir konkordancije, učestalost u zakonima i dokumentima kaznenoga i kaznenog procesnog prava, da bismo istaknuli njihovu uporabu i značenje koja su fiksirana u rječnicima, jednojezičnim, dvojezičnim i pravnim rječnicima. Odabir pojedinog naziva kao ekvivalenta je vrlo težak jer su značenja vrlo slična, a razlikuju se u nijansama. Za primjere smo odabrali ključne termine u kaznenom i kazneno procesnom pravu: *kazneno djelo* / преступление, *kazna* / наказание, *krivnja* / вина, *osumnjivac* / подозреваемый, *okrivljenik* / обвиняемый, *optuženik* / подсудимый, *osuđenik* / осуждённый, *kazneni postupak* / уголовный процесс, *presuda* / приговор.

Kazneno pravo u Republici Hrvatskoj oslanja se na dva zakona: Kazneni zakon (KZ) i Zakon o kaznenom postupku (ZKP), a u Rusiji na Уголовный кодекс i Уголовно-процессуальный кодекс, pa je korpus istraživanja obuhvatio najčešće hrvatsko i rusko kaznenopravno nazivlje iz Kaznenoga zakona (‘Уголовный кодекс Российской Федерации’) i Zakona o kaznenom postupku (‘Уголовно-процессуальный кодекс’). Za tumačenje pojedinih termina ili nejasnoća, u istraživanju smo se poslužili tim dvama zakonima, ali i pravnim rječnicima i znanstvenim člancima.

Budući da se pravno nazivlje odlikuje složenošću i kompleksnošću, u istraživanju su upotrijebljeni različiti metodološki postupci: metoda semantičke analize definicija koje se nalaze u rječnicima i dokumentima; kontrastivna analiza kod usporedbe podataka različitih jezika; metoda kontekstualne analize kod istraživanja posebnosti funkcioniranja termina u jeziku. Analizirani su primjeri termina iz kaznenog prava iz hrvatske i ruske pravne prakse kvalitativnom analizom.

Kako ne postoje dvojezični pravni rječnici hrvatsko-ruski ili rusko-hrvatski, semantička je analiza prijevoda važna sastavnica knjige.

Razlika između kaznenopravnoga nazivlja i građanskopravnoga nazivlja

Terminologija kaznenoga prava razlikuje se od terminologije građanskoga prava, npr. „tužitelj“ i „tuženik“ su termini građanskoga prava, a „tužitelj“, s jedne strane i „osumnjičenik“, „okrivljenik“, „optuženik“ su termini kaznenoga prava. Prijevod i klasifikacija pravnoga nazivlja kaznenoga prava dani su na primjerima zakona i akata:

- „poziv na sud“/’ вызов на суд’;
- „optužnica“/’ обвинительный акт’ i ‘ обвинительное заключение’ (zavisno je li na početku kaznenog postupka ili na kraju);
- „rješenje“/’ судебное решение’; „rouka o pravima“/’ указание о правах’;
- „žalba“/’ обжалование’ i ‘ апелляция’;
- „presuda“/’ приговор’;
- „zapisnik“/’ судебная записка’ i ‘ протокол’;
- „sudski nalog“/’ судебный приказ’

te termini, koji su sastavni dio kaznenoga postupka:

- „državni odvjetnik“/’ государственный обвинитель’;
- „istražni sudac“/’ следственный судья’;
- „branitelj“/’ защитник’;
- „branitelj po službenoj dužnosti“/’ назначенный судом защитник’;
- „mjere opreza ili upozorenja“/’ меры предосторожности или предупреждения’;
- „jamstvo“/’ гарантия’;
- „uhićenje“/’ арест’ i ‘ заключение под стражу’;
- „istražni zatvor“/’ следственная тюрьма’;
- „kazneno djelo“/’ уголовное дело’.

Navedeni termini raspoređeni su s obzirom na nazive dokumenata prema slijedu kaznenoga postupka, prema učestalosti pojavljivanja termina i kolokacija u pojedinom dokumentu. U pravnome diskursu najčešće su nominalne kolokacije, npr. „istražni sudac“/’ следственный судья’. Terminološka točnost i jednoznačnost najvažniji su elementi pravnoga prijevoda,

ali lingvisti koji se bave pravnom lingvistikom imaju različite poglede na problematiku prijevoda pravnoga teksta. Jedna skupina lingvista (E. A. Krjukova, N. V. Sandalova i dr.) pravnim terminima pristupaju isključivo u okviru pravnoga jezika i pažnju posvećuju adekvatnosti ostvarenja terminoloških jedinica, usporedbom pravnih tekstova u kojima nalaze nedosljednost uporabe terminoloških konstrukcija i posvećuju se stilistici pravnih tekstova te specifičnoj uporabi terminoloških jedinica unutar njih. Ovaj pristup može se nazvati i formalnim (Martyško, 2012) jer se njegovi zagovornici oslanjaju ne toliko na percepciju termina već na funkcije koje obavljaju u određenom pravnom tekstu. Druga struja lingvista (D. I. Miloslavskaya, V. Yu. Turanin, N. B. Lebedeva i dr.) gledaju na terminološku točnost i jednoznačnost kao na vezu općeg i pravnog jezika i usredotočuju se na probleme, kao što su: percepcija pravnih termina nositelja općeg jezika; osobitosti jezične svijesti pravnika, zbog čega dolazi do teškoća u interpretaciji pravne terminologije; promjena značenja pri prijelazu riječi iz općeg u pravni jezik. Zbog različitih terminoloških koncepata u općem i pravnom jeziku, različito se može interpretirati pravni tekst i pravno nazivlje i zbog toga dolazi do nedoumica u tumačenju. Turanin (2010), predstavnik druge struje koja se bavi interpretacijom pravnih tekstova i termina, u svom članku „Tri pričiny trudnosti ponimaniya teksta zakona“ (hrv. ‘Tri razloga poteškoća u razumijevanju teksta zakona’) navodi tri razloga zbog kojih nositelj općega jezika ne može razumjeti pravni: 1) nedostatak definicije pravnih termina; 2) prisutnost sadržajnih nedoradenosti/nedostataka; 3) zasićenost teksta terminološkim jedinicama. S obzirom da pravni termini označavaju pojmove, prevoditi ih se ne može bez razumijevanja značenja unutar određenoga pravnog sustava, a među pravnim sustavima postoje ogromne razlike. Gačić (2004: 11) u Predgovoru „Rječnika prava“ navodi da „s obzirom na navedene i druge razlike govoriti o komparabilnosti pravnih pojmova različitih sustava značilo bi lingvistički u nekim slučajevima govoriti o uspoređivanju neusporedivoga“.

Neizbježne jezične pojave, kao što su polisemija (višeznačje), sinonimija (istoznačje) – semantički odnos između dvaju ili više leksema koji pripadaju istoj vrsti riječi, imaju različiti izraz i jednak sadržaj; antonimija i homonimija bogatstvo su jezika. Međutim, u pravnim tekstovima trebaju se izbjegavati, osim u slučajevima kada služe razjasniti višeznačnost ili objasniti misao autora. Kao primjer mogu poslužiti antonimi (nasuprotnice – riječi suprotna značenja). U ruskom jeziku to je, na primjer, *учеу* s jedne strane i *оуветчуи* s druge strane te s jedne strane *туžitелј*, a s druge strane *тужени*. Značenje leksičke jedinice *туžitелј/учеу* je „onaj koji po profesiji, položaju i službenoj dužnosti, u ime države ili javnosti, podiže optužnicu pred sudskim organima; državni odvjetnik (danas u Hrvatskoj)“ i drugo značenje „onaj koji tuži“ (Anić 2004: 1638). Značenje termina *тужени/оуветчуи*: „onaj koji je tužen, protiv koga se podiže tužba“. Sinonimi za termin *тужени* u „Rječniku hrvatskoga jezika“ (Anić 2004: 1638) navode se *optuženik*, *optuženi*. U „Rječniku prava“ (Gačić 2010: 1404) navode se sinonimi: *ispitanik*; *sudionik ankete*; *respondent* (posuđenica – od

en. *respondent*). U rusko-hrvatskom rječniku (Poljanec 1966: 560) *ответчик* se prevodi riječima: *optuženik, okrivljenik, odgovorno lice*. Termini *туžitelj/учтец* i *туženik/ответчик* pripadaju terminologiji Građanskoga prava, a ne Kaznenoga prava, stoga bi bilo netočno prevesti ili staviti u kontekst Građanskoga prava termine *optuženik, optuženi*. Termini su najčešće fiksirani u jednoj grani prava (zakonima, dokumentima) i preciznost je ključna kada se prevode termini sličnih pojmovnih slika, ali se ne smije zanemariti grana prava. Prevoditelji najčešće griješe jer zanemare pojmovnu stranu termina. Dobro pripremljen prevoditelj, u tom slučaju, neće se dovesti u situaciju da *osumnjičenika* prevede kao *okrivljenika*, ako se još vodi postupak. Međutim u praksi, pravosudna tijela često imenuju *osumnjičenika* kao *okrivljenika* zbog brzine postupka, što nije korektno, niti s jezične, niti s pravne strane. Nijanse u značenju postoje i treba ih uvažiti.

Osumnjičenik je „onaj koji je osumnjičen“ (Anić 2004: 965), a *okrivljenik* je „onaj koji je okrivljen“ (Anić 2004.: 931). *Optuženik/подсудимый* je „onaj protiv koga je podignuta optužnica“ (Hrvatski jezični portal: <http://hjp.novi-liber.hr/>) i smatra se nevinim dok se ne dokaže krivnja. Riječ slična značenja *okrivljenik/обвиняемый* znači „onaj koji je okrivljen“ (HJP. URL: <http://hjp.novi-liber.hr/>). Dakle, ruski termin koji je fiksiran u Građanskom pravu je *ответчик* i ne može se prevesti s hrvatskim terminom *okrivljenik*, a između sinonima *optuženik* i *tuženik*, bolji je izraz *tuženik* jer mu je semantičko polje na taj način suženo na građansko pravo. Za hrvatski termin *okrivljenik* preporučuje se ruski termin *обвиняемый* jer se uklanja višeznačnost, a za hrvatski termin *optuženik* preporučuje se ruski termin *подсудимый*. Imenice *sumnja* i *krivica (krivnja)* imaju različito značenje, krivica se mora dokazati i osoba je kriva tek kad se dokaže njezina krivnja. Termin *Krivični zakon* bio je na snazi do 1997. godine, kada je promijenjen u *Kazneni*, zbog toga što termin *kazneni* ima preciznije značenje i uže semantičko polje. *Kazna* je rezultat, a kada se dokaže krivica, slijedi kazna. Stoga je i promjena termina *krivični* u *kazneni* opravdana jer odgovara zahtjevima jezika pravnoga diskursa kao što su „jednostavnost, jasnoća, točnost, potpunost, ujednačenost, eksplicitnost, kratkoća, određenost, terminologičnost (pojmovnost) i stilska neobilježnost“ (Silić 2007: 379). U ruskom jeziku postoji nekoliko termina za prijevod hrvatskoga pridjeva „kazneni“: *криминальный, преступный, уголовный*, ali se u ruskom jeziku uvijek u kontekstu naziva zakona upotrebljava samo pridjev *уголовный* (*Уголовный кодекс Российской Федерации*). Dakle, za objašnjenje jednoga pravnoga termina nisu dovoljne definicije dane u rječnicima već je bitan njegov stvarni kontekst i pravilna uporaba. Prema Lyonsu (1977) je „značenje svake riječi funkcija mjesta koje ona zauzima u svom sistemu“. Pravni termin na taj način i treba promatrati jer izuzet iz svoga sistema, može zadobiti i drugo značenje.

Navest ćemo definicije termina *osumnjičenik*, *okrivljenik*, *optuženik*, *osuđenik* iz ZKP RH i RF i usprediti značenja i prikazati njihove konkordancije u slikama.

U XV. Glavi Zakona o kaznenom postupku RH u članku 202. spominje se *Značenje zakonskih izraza*

- 1) *osumnjičenik* je osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se provode izvidi ili je provedena hitna dokazna radnja,
- 2) *okrivljenik* je osoba protiv koje je doneseno rješenje o provođenju istrage ili osoba koja je obaviještena na temelju članka 213. stavka 2. ovog Zakona, osoba protiv koje je podnesena privatna tužba i osoba protiv koje je presudom izdan kazneni nalog,
- 3) *optuženik* je osoba protiv koje je optužnica potvrđena ili je povodom privatne tužbe određena rasprava,
- 4) *osuđenik* je osoba za koju je pravomoćnom presudom utvrđeno da je kriva za određeno kazneno djelo.

Dakle, Zakon vrlo jasno definira termine, ali u praksi se zbog nijanski u značenju često ti termini znaju zamijeniti, najčešće *osumnjičenik* i *okrivljenik*, ovisi na kojoj je instanci istraga ili je već podignuta optužnica, pa je stoga i vrlo delikatan odabir termina za prevoditelja.

U ruskom ZKP-u ti se termini definiraju u Glavi 7. «Участники уголовного судопроизводства со стороны защиты» na sljedeći način:

Osumnjičenik u članku 46.

Подозреваемым является лицо:

- 1) либо в отношении которого возбуждено уголовное дело по основаниям и в порядке, которые установлены главой 20 настоящего Кодекса;
- 2) либо которое задержано в соответствии со статьями 91 и 92 настоящего Кодекса;
- 3) либо к которому применена мера пресечения до предъявления обвинения в соответствии со статьей 100 настоящего Кодекса;

(в ред. Федерального закона от 29.05.2002 N 58-ФЗ) либо которое уведомлено о подозрении в совершении преступления в порядке, установленном статьей 223.1 настоящего Кодекса. (п. 4 введен Федеральным законом от 06.06.2007 N 90-ФЗ).

Okrivljenik u članku 47.

Обвиняемым признается лицо, в отношении которого:

- 1) вынесено постановление о привлечении его в качестве обвиняемого;
- 2) вынесен обвинительный акт;
- 3) составлено обвинительное постановление.

(п. 3 введен Федеральным законом от 04.03.2013 N 23-ФЗ)

2. Обвиняемый, по уголовному делу которого назначено судебное разбирательство, именуется подсудимым. Обвиняемый, в отношении которого вынесен обвинительный приговор, именуется осужденным. Обвиняемый, в отношении которого вынесен оправдательный приговор, является оправданным...

„Обвинительный акт – процессуальный документ, завершающий производство предварительного расследования в форме дознания. В нем формулируется обвинение и приводятся доказательства, изобличающие лицо в совершении преступления, которые должны быть исследованы и оценены судом (УПК РФ, ст. 225).“

Iz definicije *okrivljenika* proizlaze i definicije za *optuženika* i *osuđenika* i jasno se postavlja granica pojma.

Optuženik

„Подсудимый – обвиняемый, по уголовному делу которого назначено судебное разбирательство.“

Osuđenik

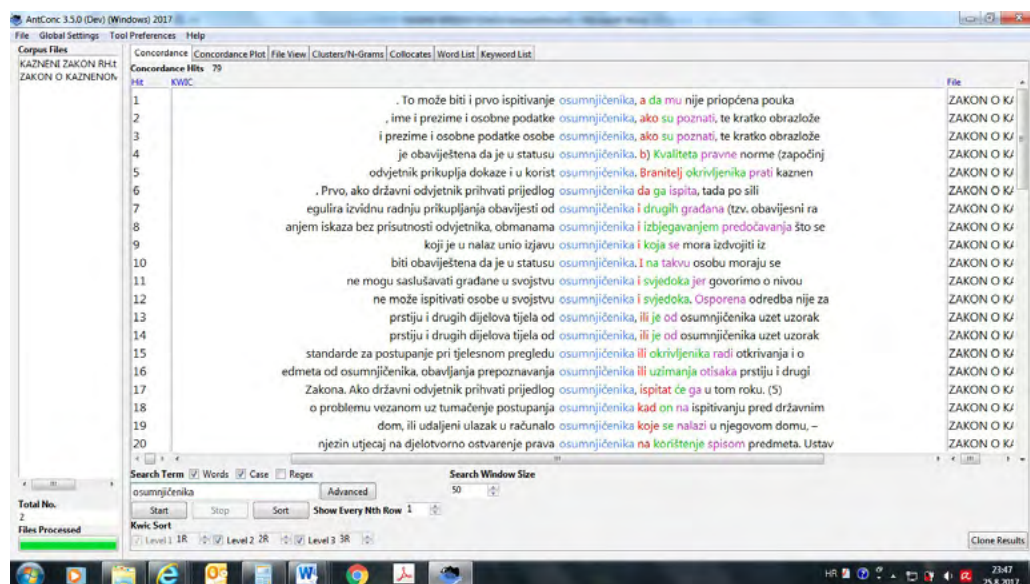
Осужденный – обвиняемый, в отношении которого вынесен обвинительный приговор.

Оправданный – обвиняемый, в отношении которого вынесен оправдательный приговор. (УПК РФ, ст. 46, ст.47)

Iz definicija u hrvatskom i ruskom ZKP može se zaključiti da oba zakona, uz nijanse ili duže objašnjenje ne razlikuju u bitnim činjenicama, pa se s pravom mogu smatrati ekvivalentima.

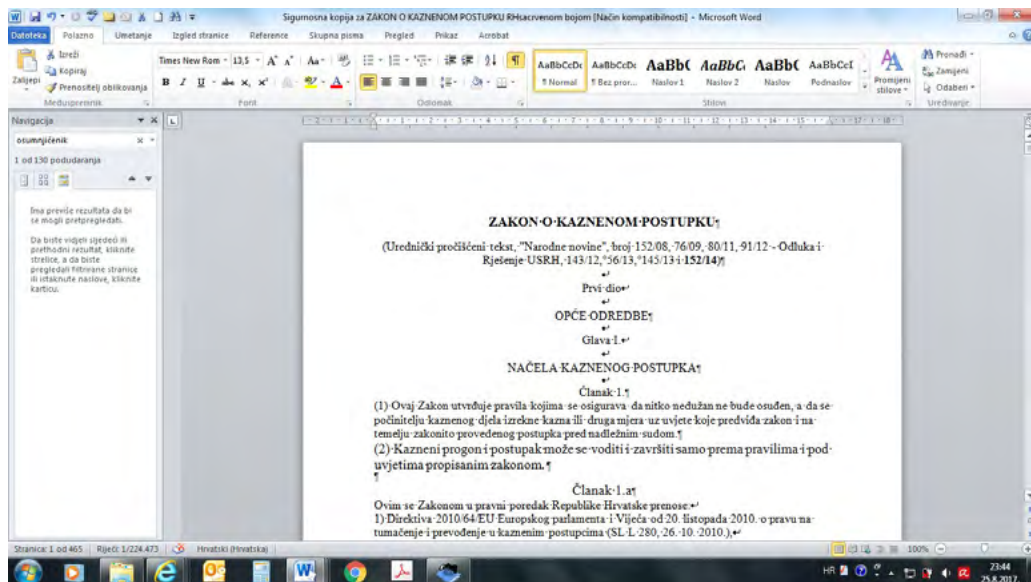
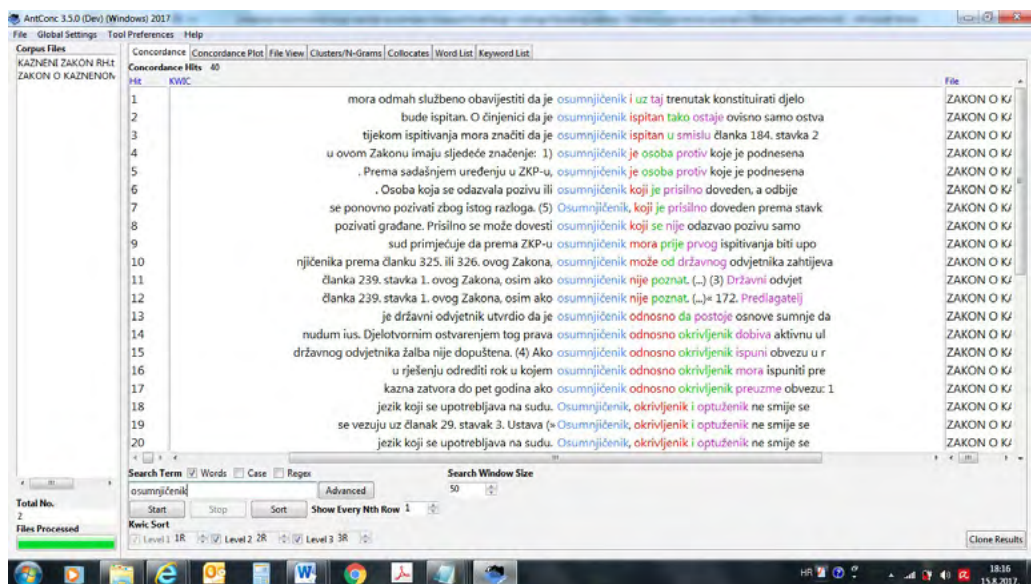
Obradili smo ih i u računalnom programu u prikazani su na sljedećim slikama konkordancije s terminima *osumnjičenik*, *okrivljenik*, *optuženik* i *osuđenik*.

Slika 19. Konkordancija s terminom *osumnjičenik*

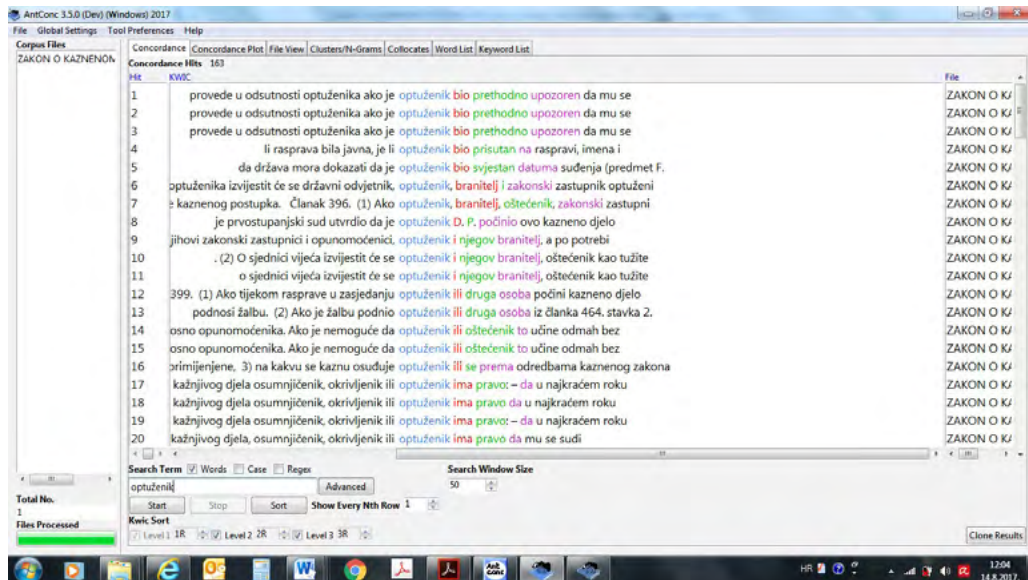
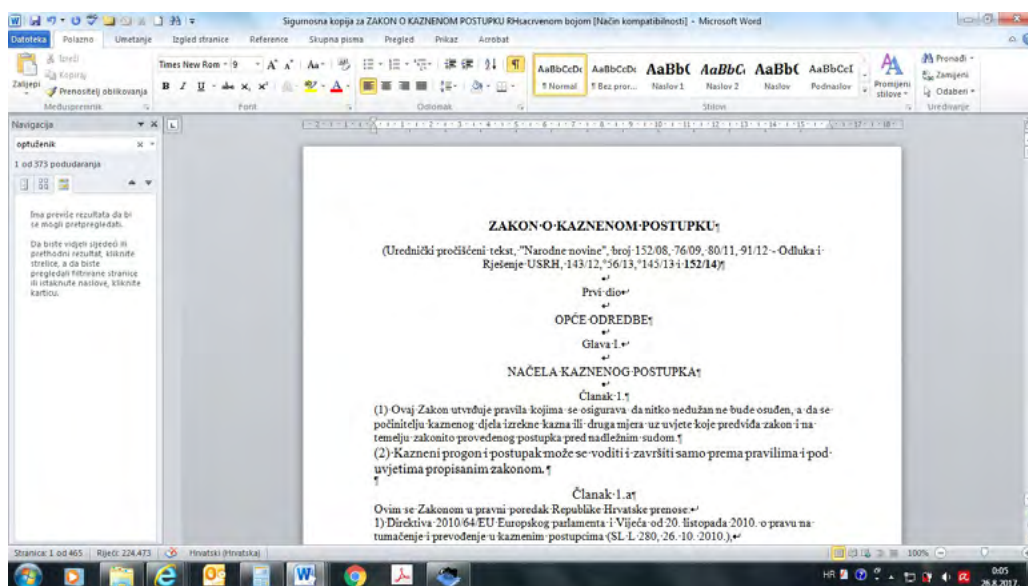

Osumnjičenik se prema računalnom programu AntConc pojavljuje u KZ i ZKP u konkordancijama 40 puta, kao što se i vidi na slici. Međutim, upisom u tražilicu u običnom dokumentu word, dobiva se rezultat od 130 pojavnica za *osumnjičenika*, a 373 pojavnica za *optuženika* u ZKP, a u KZ jedanput, što je i logično jer ni u *Rječniku kaznenog prava* nećemo pronaći definiciju za nijedan od navedenih pojmova jer su oni iz kazneno procesnog prava, a u KZ se spominju samo u kontekstu kaznenog postupka, u članku 297. Razlog tako malog broja pojavljivanja je jednostavan jer program ne prepoznaje gramatičke oblike već samo onako kako su navedeni, ali promjenom gramatičkog oblika riječi, mijenja se i broj pojavnica.

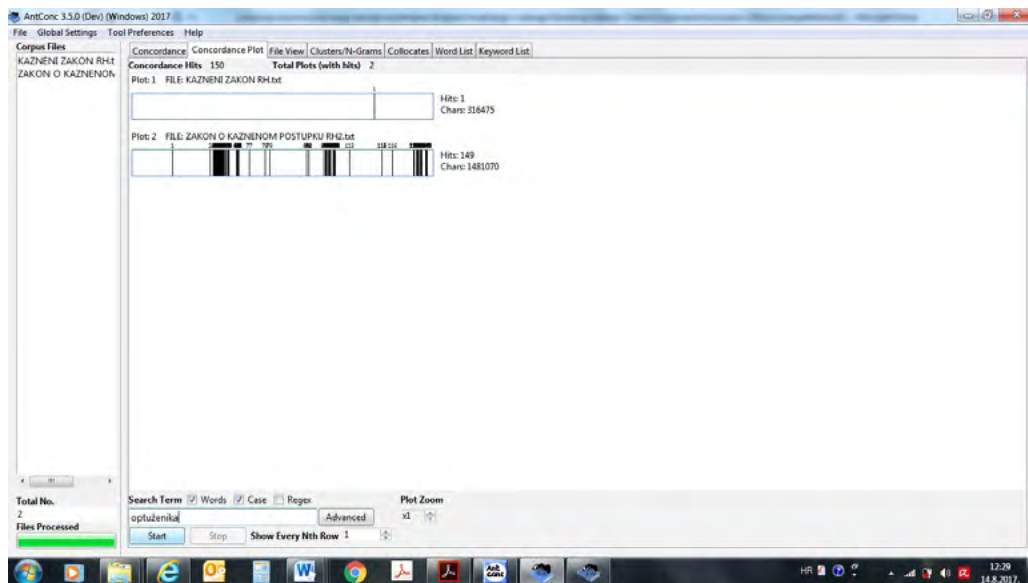
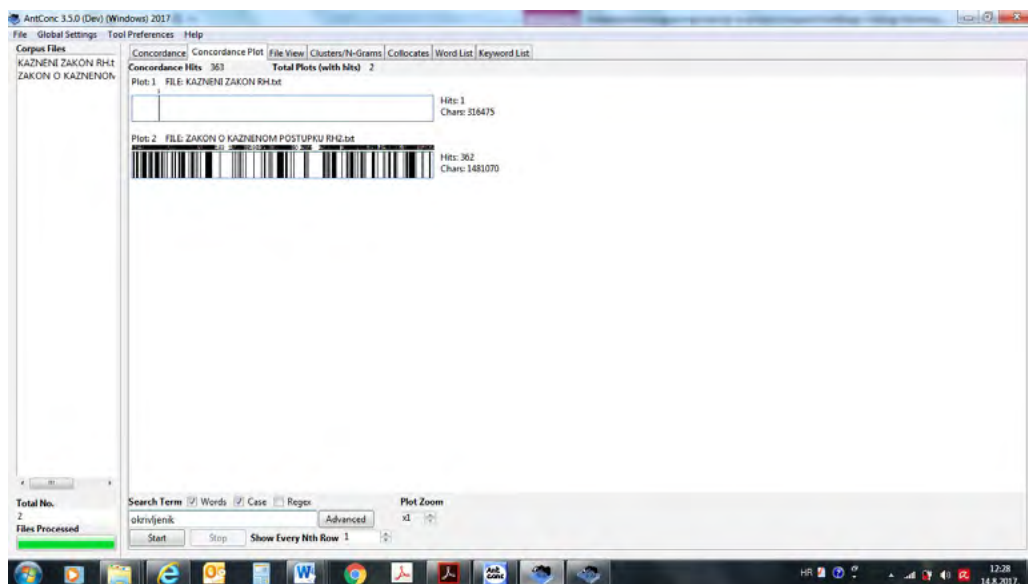
Na slici 20. u lijevom uglu vidi se prikaz učestalosti termina u word dokumentu „1 od 130 podudaranja“.

Slika 20. Prikaz učestalosti termina *osumnjičenik* u word dokumentu.Slika 21. Konkordancije s terminom *osumnjičenika*

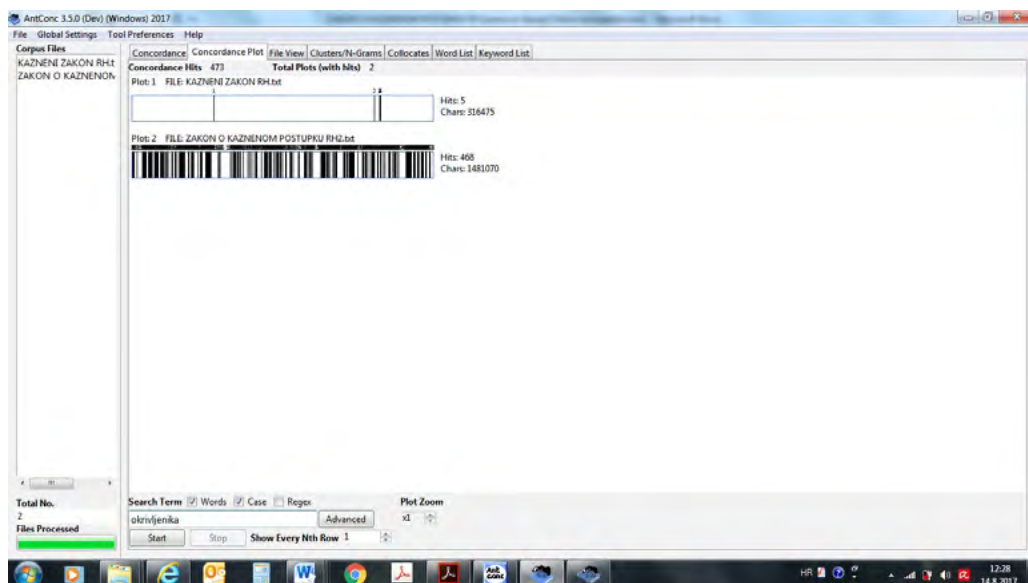
Na slici 18. vidi se da se upisom termina *osumnjičenika*, genitiva jednine termina *osumnjičenik*, dobilo 79 konkordancija, od toga je samo jedna iz KZ, kao što je već ranije rečeno.

Slika 22. Konkordancija s terminom *optuženik*Slika 23. Prikaz učestalosti termina *optuženik* u word dokumentu.

Na sljedećim slikama prikazano je na kojem dijelu teksta se nalazi određena riječ, tj. traženi termin u KZ i ZKP, pa se to naziva Concordance Plot.

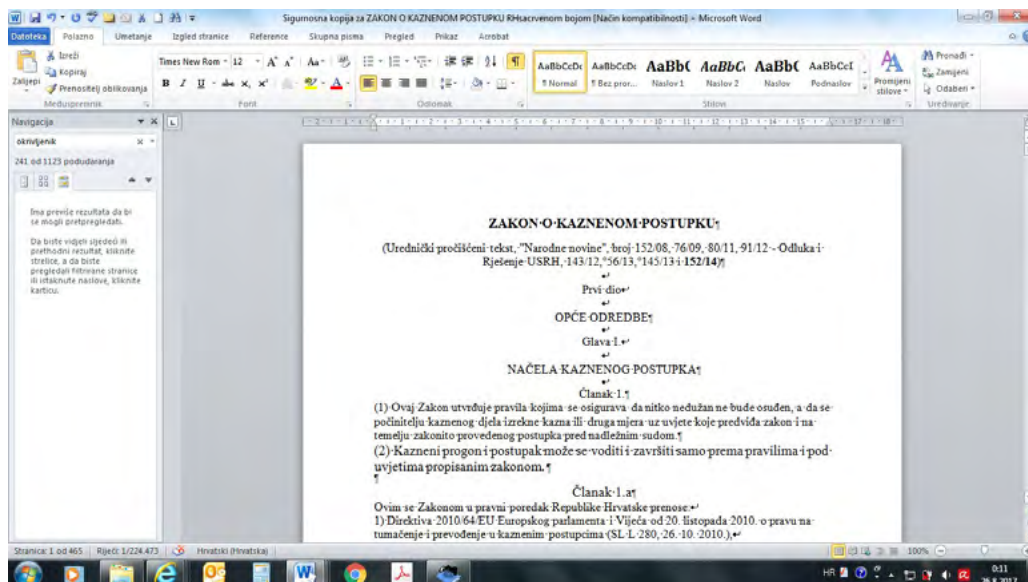
Slika 24. Concordance Plot za termin *optuženik* u KZ i ZKP RH.Slika 25. Concordance Plot za termin *okrivljenik* u KZ i ZKP RH.

Slika 26. Concordance Plot za termin *okrivljenik* u genitivu jednine *okrivljenika* u KZ i ZKP RH.

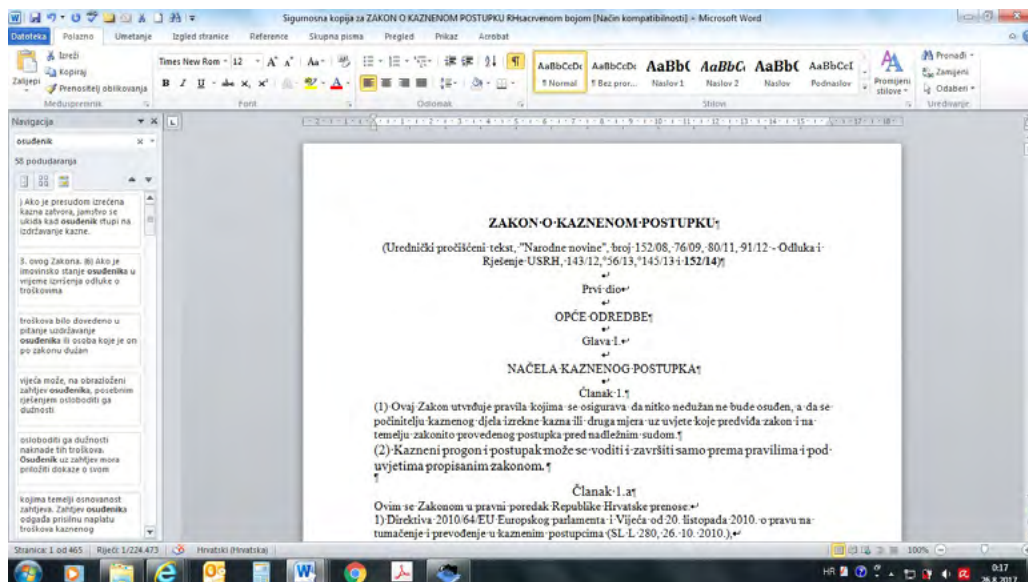

Kao što je vrijedilo i za prethodne termine, tako vrijedi i za termin *okrivljenik*. U word dokumentu na slici 21. vidi se realna učestalost od 1123 pojavljivanja u ZKP, a u KZ svega 7.

Slika 27. Prikaz učestalosti termina *okrivljenik* u word dokumentu ZKP RH.

Posljednji od četiriju termina osumnjičenik, okrivljenik i optuženik, *osuđenik* se pojavljuje 58 puta u ZKP i 48 puta u KZ RH.

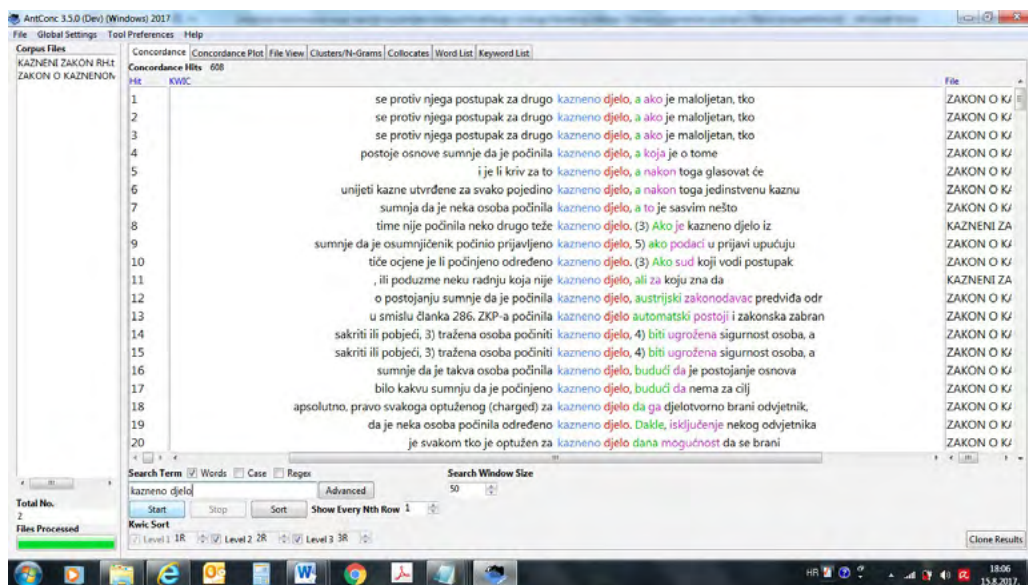
Slika 28. Prikaz učestalosti termina *osuđenik* u word dokumentu.

Osim višeznačnosti termina i nijansi u značenju, veliku pozornost prevoditelj treba obratiti na „lažne prijatelje“ u kaznenom pravu. Jedan od primjera je *presuda*/судебный приговор. Definicija ovog pravnog termina na ruskom jeziku glasi: „Приговор – процессуальный акт правосудия. Это решение суда (судьи) о виновности или невиновности подсудимого и назначении ему наказания либо об освобождении его от наказания, вынесенное судом первой или апелляционной инстанции (ст. 5 УПК РФ). Судебный приговор является окончательным ответом на основной вопрос дела, ставший предметом судебного рассмотрения.“

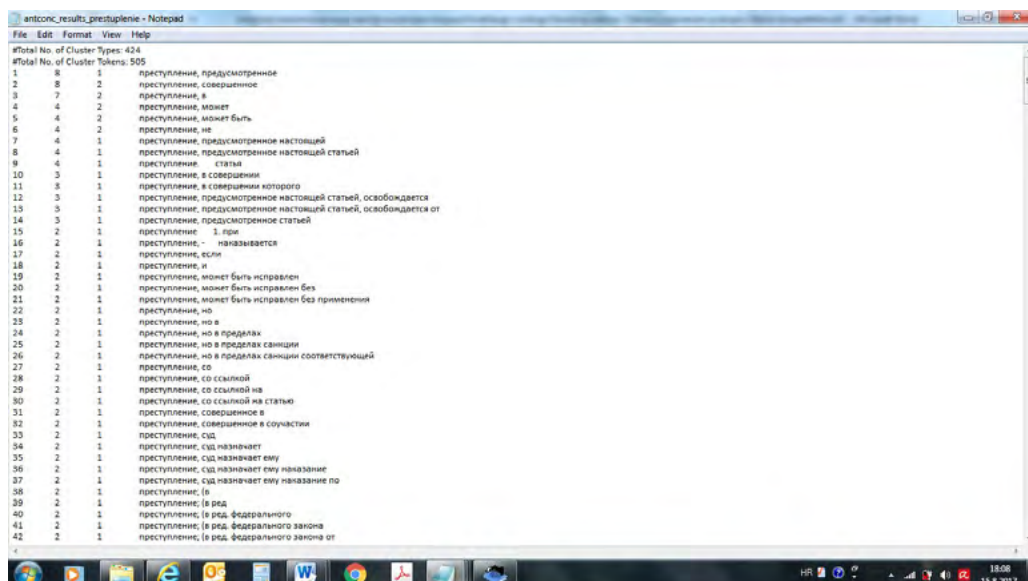
Na hrvatskom jeziku *presuda* ima sljedeće značenje: „Presuda je rješenje, odluka koju donosi sud poslije glavne rasprave u kaznenom postupku“ (Anić 2004: 1174); „Presudom se optužba odbija ili se optuženik oslobađa optužbe ili se proglašava krivim“ (KZ čl. 369 st. 1). *Prigovor* se na ruski jezik prevodi kao ‘возражение’, ‘протест’. Definicija prema Aniću (2004: 1188) glasi da je „prigovor sredstvo kao pravo obrane u sudskom postupku kojim se osporava tužbeni zahtjev“. Iako su ruski приговор i hrvatski prigovōr homografi (istopisnice, ako riječ iz ruskoga jezika transliteriramo, a ne transkribiramo), u izgovoru postoji razlika u mjestu naglasaka, koji posljedično dovodi do redukcije samoglasnika u ruskom jeziku, kao jedne od glavnih karakteristika izgovora glasova ruskoga jezika, pa se u ruskom jeziku glas „o“ u drugom slogu izgovara kao kratko „a“ [priɡlʌvŏr]. Termini *presuda* i *prigovor* u oba jezika predstavljaju različite pojmove, ali kod prevođenja treba napraviti distinkciju u značenju, definirati termine kako *lažni prijatelj* ne bi postao prevoditelj neprijatelj.

Kazneno djelo i kazna

Slika 29. Konkordancije za termin *kazneno djelo*

Slika 30. Konkordancije za termin преступление

Slika 31. Konkordancije za termin *kazna* (ZKP RH)

AntConc 3.5.0 (Dev) [Windows 2017]

File Global Settings Tool Preferences Help

Corpus Files
KAZNENI ZAKON RH1
ZAKON O KAZNENOM

Concordance Concordance Plot File View Clusters/H-grams Collocates Word List Keyword List

Concordance Hits 317

Hit	KWIC	File
1	zatora od pet godina ili teža kazna, a ne radi se o slučajevima	KAZNENI ZA
2	zatora od tri godine ili teža kazna, a postoji neki od razloga za	ZAKON O KJ
3	zatora od pet godina ili teža kazna. (4) Ako druga osoba ne pristane na	ZAKON O KJ
4	zatora od pet godina ili teža kazna. (3) Ako je prvostupajskom presudom izreče	ZAKON O KJ
5	u počinjenju kaznenog djela: f) izrečena kazna ako postoji pravomoćna presuda ili zapriječ	ZAKON O KJ
6	djelo koje je počinio ne izriče kazna, ali da prema pravilima ponašanja u	ZAKON O KJ
7	okolnosti koje utječu na to da kazna bude veća ili manja i zbog	ZAKON O KJ
8	manjem od dvije godine ili novčana kazna. Citirano odredbom ZKP-a prema mišljenju	ZAKON O KJ
9	djelo za koje je zakonom propisana kazna do jedne godine zatora ili blaža	KAZNENI ZA
10	sljedeće kazne ili druge mjere: 1) novčana kazna do 2.000.000,00 kuna, 2) uvjetna osuda s no	ZAKON O KJ
11	prvostupajsku presudu kojom je izrečena takva kazna; 2) drugostupajski sud preinačio prvostupa	ZAKON O KJ
12	kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatora, a fakultativna je za	ZAKON O KJ
13	kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatora, a stavkom 2 istog člank	ZAKON O KJ
14	kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatora, a po stavku 2 istog	ZAKON O KJ
15	kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatora, ako drukčije nije propi	ZAKON O KJ
16	kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatora braniatelj po službenoj d	ZAKON O KJ
17	kaznenog djela za koje je propisana kazna dugotrajnog zatora, dakle, samo za najteža	ZAKON O KJ
18	kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatora, 2) genocida (članak 88.	ZAKON O KJ
19	djela za koja se može izreći kazna dugotrajnog zatora i kazna zatora u	KAZNENI ZA
20	kaznena djela za koja je izrečena kazna dugotrajnog zatora i za postupak po	ZAKON O KJ

Search Term Words Case Regex Search Window Size 50

Total No. 2

Files Processed

Start Stop Sort Show Every Nth Row 1

Level 1 1R Level 2 2R Level 3 3R

Clone Results

Slika 32. Konkordancije s terminom *kazna* (KZ RH)

antconc_results_kazna - Notepad

File Edit Format View Help

1	djelo, niti mu se može izreći kazna ili druga kaznenopravna sankcija koja nije Kazneni zakon.txt 0 1
2	se po hrvatskom zakonodavstvu može izreći kazna zatora od pet godina ili teža Kazneni zakon.txt 0 2
3	zatora od pet godina ili teža kazna, a ne radi se o slučajevima Kazneni zakon.txt 0 3
4	okrenuti. 1. ako je pravomoćnom presudom izrečena kazna izvršena ili je u postupku izvršenja Kazneni zakon.txt 0 4
5	pravomoćnom presudom oslobođen ili mu je kazna po zakonu države u kojoj je Kazneni zakon.txt 0 5
6	okrenuti: 1. ako je pravomoćnom presudom izrečena kazna izvršena ili je u postupku izvršenja Kazneni zakon.txt 0 6
7	pravomoćnom presudom oslobođen ili mu je kazna po zakonu države u kojoj je Kazneni zakon.txt 0 7
8	i ne može joj se izreći kazna. (2) Neubrojiva je osoba koja u vrijeme Kazneni zakon.txt 0 8
9	je to zakonom izričito propisano. (2) Teža kazna koju zakon propisuje za težu posljedicu Kazneni zakon.txt 0 9
10	se za kazneno djelo može izreći kazna zatora od pet godina ili teža Kazneni zakon.txt 0 10
11	zatora od pet godina ili teža kazna ili zakon izričito propisuje kažnjavanje i Kazneni zakon.txt 0 11
12	vrste kazni Članak 40. (1) kazne su novčana kazna, zatvor i dugotrajni zatvor. (2) Novčana kaz Kazneni zakon.txt 0 12
13	kazna, zatvor i dugotrajni zatvor. (2) Novčana kazna može se izreći kao glavna i Kazneni zakon.txt 0 13
14	izreći kao glavna i kao sporedna kazna. (3) Zatvor i dugotrajni zatvor mogu se Kazneni zakon.txt 0 14
15	kaznena djela počinjena iz koristoljublja novčana kazna kao sporedna može se izreći i Kazneni zakon.txt 0 15
16	inteligu ponovno uključivanje u društvo. Novčana kazna Članak 42. (1) Novčana kazna se izriče u Kazneni zakon.txt 0 16
17	u društvu. Novčana kazna Članak 42. (1) Novčana kazna se izriče u dnevnim iznosima. Dna Kazneni zakon.txt 0 17
18	dnevnih iznosa ili kad je novčana kazna od pet stotina dnevnih iznosa izričito Kazneni zakon.txt 0 18
19	plaćene novčane kazne Članak 43. (1) kad novčana kazna nije u cijelosti ili djelomično plaćena Kazneni zakon.txt 0 19
20	odredbama posebnog zakona. (2) ako se novčana kazna ne može ni prisilno naplatiti u Kazneni zakon.txt 0 20
21	dobro ili ga ne izvrši, novčana kazna, odnosno rad za opće dobro zamjenit Kazneni zakon.txt 0 21
22	se kaznom zatora. (4) kada se novčana kazna zamjenjuje kaznom zatora, sud će jedan Kazneni zakon.txt 0 22
23	članka 55. stavka 2. ovoga Zakona, pri čemu kazna zatora ne može biti dulja od Kazneni zakon.txt 0 23
24	(3) kad zamjene novčane kazne kaznom zatora, kazna zatora se izriče na pune dane Kazneni zakon.txt 0 24
25	se može očekivati da se novčana kazna ili rad za opće dobro neće Kazneni zakon.txt 0 25
26	pod uvjetima propisanim ovim Zakonom jedinstvena kazna dugotrajnog zatora može se izreći u Kazneni zakon.txt 0 26
27	odcijeniti sve okolnosti koje utječu da kazna po vrsti mjeri bude lakša Kazneni zakon.txt 0 27
28	kazneno djelo propisano kao najmanja mjera kazna zatora u trajanju od deset godina, Kazneni zakon.txt 0 28
29	zatora u trajanju od deset godina, kazna se može ublažiti do tri godine, 2. Kazneni zakon.txt 0 29
30	kazneno djelo propisano kao najmanja mjera kazna zatora u trajanju od pet godina, Kazneni zakon.txt 0 30
31	zatora u trajanju od pet godina, kazna se može ublažiti do dvije godine, 3. Kazneni zakon.txt 0 31
32	kazneno djelo propisano kao najmanja mjera kazna zatora u trajanju od tri godine, Kazneni zakon.txt 0 32
33	zatora u trajanju od tri godine, kazna se može ublažiti do jedne godine, 4. Kazneni zakon.txt 0 33
34	kazneno djelo propisano kao najmanja mjera kazna zatora u trajanju od jedne godine, Kazneni zakon.txt 0 34
35	zatora u trajanju od jedne godine, kazna se može ublažiti do šest mjeseci, 5. Kazneni zakon.txt 0 35
36	kazneno djelo propisano kao najmanja mjera kazna zatora u trajanju od šest mjeseci, Kazneni zakon.txt 0 36
37	zatora u trajanju od šest mjeseci, kazna se može ublažiti do tri mjeseca. (2) Kazneni zakon.txt 0 37
38	slučaju u članku 48. stavka 3. ovoga Zakona kazna se može ublažiti do polovice najviše Kazneni zakon.txt 0 38
39	za koje je propisana samo novčana kazna ili kazna zatora od jedne godine Kazneni zakon.txt 0 39
40	je propisana samo novčana kazna ili kazna zatora do jedne godine pomirio se Kazneni zakon.txt 0 40
41	ti, osudit će na jedinstvenu kaznu. (2) jedinstvena kazna sastoji se u povijenu najviše pojedinačne Kazneni zakon.txt 0 41
42	(3) u pri mjesi stavka 2. i 4. ovoga članka kazna maloljetničkog zatora slijedajuće se s kaznom Kazneni zakon.txt 0 42
43	prodljeno kazneno djelo može se izreći kazna za polovicu veća od gornje mjere Kazneni zakon.txt 0 43
44	djelo za koje je zakonom propisana kazna do jedne godine zatora ili blaža Kazneni zakon.txt 0 44

Slika 33. Konkordancije za termin наказание (ZKP RF)

Line	Description	Legal Reference	Count
76	функции деяния признанное преступлением, отягчающих	наказание; 3) исключения из обвинения ссылки	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 13
77	судской Федерации, предусматривающей более мягкое	наказание. 9. Утратил силу. - Федеральный закон	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 14
78	его доказанности, об обстоятельствах, смягчающих	наказание подсудимого или оправдывающих его, о	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 15
79	лих обстоятельствах, смягчающих или отягчающих	наказание; 6.1) имеются ли основания для смяг-	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 16
80	наказанием от 07.12.0111 N 420-03) 7) новое	наказание должно быть назначено подсудимому;	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 17
81	главного кодекса Российской Федерации, поглощает	наказание, назначенное подсудимому судом. 7.	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 18
82	на обстоятельствах, смягчающих и отягчающих	наказание, в в случае признания обвинения	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 19
83	указания, в котором должны отбывать	наказание осужденный и лишения свободы, и	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 20
84	представителем органа или учреждения, исполняющих	наказание, об изменении этих сведений или	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 21
85	по уголовным делам о преступлениях,	наказание за которые, предусмотренное Уголовным ко-	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 22
86	, и обстоятельствах, смягчающих и отягчающих	наказание - 8. При возложении подсудимого, гос-	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 23
87	обвинительный приговор и назначает подсудимому	наказание, которое не может превышать две	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 24
88	, и обстоятельств, смягчающих и отягчающих	наказание. 5 Судя, удостоверившись, что под	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 25
89	оценки Российской Федерации назначает подсудимому	наказание. По усмотрению суда подсудимому;	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 26
90	могут быть назначены более мягкое	наказание, чем предусмотрено за данное преступление	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 27
91	исключения, то председательствующий назначает ему	наказание с применением положений статьи 65 Уголовн	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 28
92	учетом обстоятельств, смягчающих и отягчающих	наказание, и личности виновного вправе назначить	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 29
93	личности виновного вправе назначить подсудимому	наказание не только в пределах, установленных	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 30
94	приговору, по которому было назначено	наказание, не соответствующее тяжести преступления	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 31
95	тяжести преступления, личности осужденного, либо	наказание, которое хотя и не выходит	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 32
96	порядке суд вправе: 3) смягчить осужденному	наказание или применить в отношении его	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 33
97	наказание, в котором осужденный отбывает	наказание в соответствии со статьей 61 Уголовно	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 34
98	по месту нахождения учреждения, исполняющего	наказание, в котором осужденный отбывает	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 35
99	наказание, в котором осужденный отбывает	наказание в соответствии со статьей 61 Уголовно	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 36
100	наказание, в котором осужденный отбывает	наказание в виде лишения свободы за	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 37
101	представлению учреждений или органа, исполняющего	наказание, - в случаях, указанных в пункте 2.4.1	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 38
102	5) по представлению учреждения, исполняющего	наказание, в котором осужденный отбывает	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 39
103	представлению учреждений или органа, исполняющего	наказание, в котором осужденный отбывает	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 40
104	наказание, в котором осужденный отбывает	наказание, или компетентного органа, по представ-	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 41
105	вызывается представителем учреждения, исполняющего	наказание, или компетентного органа, по представ-	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 42
106	разрешает по ходатайству лица, отбывающего	наказание, судом или мировым судьей по	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 43
107	под стражей, или осужденный, отбывающий	наказание в виде лишения свободы, вправе	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 44
108	под стражей, или осужденный, отбывающий	наказание в виде лишения свободы, в	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 45
109	под стражей, или осужденного, отбывающего	наказание в виде лишения свободы, решается	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 46
110	дела может смягчить назначенное осужденному	наказание или применить уголовный закон о	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 47
111	за его совершение либо предусматривается	наказание в виде лишения свободы на	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 48
112	одного года или более тяжкое	наказание - в случае выдан для уголовного	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 49
113	предусматривает за совершение этих деяний	наказание в виде лишения свободы на	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 50
114	одного года или более тяжкое	наказание, когда взыска лица производится для	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 51
115	осужденца уголовному предсказанию или отбывает	наказание за другое преступление на территории	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 52
116	гражданином которого является осужденный; 2)	наказание не может быть исполнено в	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 53
117	преступление, то суд определяет иное	наказание, наиболее соответствующее наказанию, наэ	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 54
118	применения в отношении лица, отбывающего	наказание в Российской Федерации, изданная в	ZAKON O KAZNENOM POSTUPKURF.tst 1 55

Slika 34. Konkordancije za termin наказание (KZ RF)

Line	Description	Legal Reference	Count
1	наказание в виде		20
2	наказание в виде		18
3	наказание в виде лишения		15
4	наказание в виде лишения свободы		15
5	наказание или		8
6	наказание в виде лишения свободы не		6
7	наказание назначается		6
8	наказание по		6
9	наказание не		5
10	наказание за		4
11	наказание, предусмотренное		4
12	наказание, предусмотренное настоящим		4
13	наказание, предусмотренное настоящим кодексом		4
14	наказание в виде смертной		3
15	наказание в виде смертной казни		3
16	наказание и		3
17	наказание или применить		3
18	наказание может		3
19	наказание может быть		3
20	наказание не может		3
21	наказание по правилам		3
22	наказание по правилам, предусмотренным		3
23	наказание по правилам, предусмотренным статьей		3
24	наказание по правилам, предусмотренным статьей 70 настоящего		3
25	наказание по совокупности		3
26	наказание по совокупности приговоров		3
27	наказаний, в		3
28	наказаний, предусмотренное настоящим кодексом, не		3
29	наказаний, предусмотренное настоящим кодексом, не превышает		3
30	наказание, чем		3
31	наказание, чем предусмотрено		3
32	наказание в виде лишения свободы не		2
33	наказание в виде смертной казни назначаться		2
34	наказание в соответствии		2
35	наказание в соответствии со		2
36	наказание в соответствии со статьей		2
37	наказание в соответствии со статьей 61 Уголовно		2
38	наказание и иные		2
39	наказание и иные меры		2
40	наказание и иные меры уголовно		2
41	наказание и иные меры уголовно-правового		2
42	наказание или иным		2

Kazneno djelo i kazna / преступление и наказание или зашто не злочин и казна

Terminološke jedinice *kazneno djelo i kazna*/преступление и наказание obrađene su dijakronijskom i sinkronijskom analizom hrvatskog i ruskog kaznenopravnog sustava i terminoloških jedinica te njihova značenja u usporedbi hrvatskog i ruskog Kaznenog zakona.

Prema A. A. Reformatskom (1968) «термины, как их составные части, являются инструментом, с помощью которого формируются научные теории, законы, принципы, положения», tj. «в терминах отражается социально организованная действительность, поэтому термины имеют социально обязательный характер». Kao što je već i ranije rečeno terminologija za lingviste predstavlja leksik koji je određen pojedinim područjem i njegovom uporabom. Analiza pravnih naziva temelji se na definiranju pravnih naziva na temelju funkcionalnosti i semantici pojmova, koji se konkretiziraju zajedno s uskospecijaliziranim terminima, kao npr. преступление, s tim da postoji sinonim уголовное дело; преступление небольшой тяжести; преступление продолжаемое; *kazneno djelo; prava kaznena djela nečinjenjem...* Kao kriterij odabira termina važno je uzeti u obzir definiciju termina i njihovu fiksaciju u rječnicima, tj. njihovo značenje, pojam, a princip „jedan termin – jedan pojam“ pomaže u radu sa složenim frazemima, nezavisno od konteksta. Međutim, to ne znači, što je termin nezavisan od konteksta, on *aktivno funkcionira* u kontekstu. Termin mora biti kratak i točan, tj. „doslovno značenje njegovih komponenata treba biti u skladu sa semantičkim sadržajem“ («буквальное значение составляющих его компонентов должно соответствовать смысловому содержанию», Pronjina 1973). Za odabir termina poslušio je korpus hrvatskog i ruskog Kaznenog zakona (KZ RH) / Уголовный Кодекс Российской Федерации (KZ RF), zato što su tekstovi kaznenih zakona najpotpuniji i najreprezentivniji izvori termina (naziva) kaznenoga prava. Najčešće upravo u zakonima termini dobivaju svoju prvu „legalizaciju“, zato smo suzili korpus na tekstove osnovnih kaznenih zakona radi analize terminoloških jedinica. Oba su Kaznena zakona nedavno ažurirana. Posljednja redakcija Kaznenoga zakona Ruske Federacije je od 29.07.2017. N 250-ФЗ, a hrvatski KZ je na snazi od 30.05.2015. NN 61/15. Prikazat ćemo usporednu analizu za izvučene kazneno-pravne termine.

Terminološki sustav i leksik jezika se promijenio zbog izvanlingvističkih čimbenika kao što su bile promjene na društveno-političkom planu, materijalnoj i duhovnoj kulturi i društvenim odnosima. Kraj 20. i početak 21. stoljeća u Hrvatskoj i Rusiji: promjena političkog sustava (1989.), formiranje novih društvenih i gospodarstvenih odnosa, integracija Hrvatske u Europsku uniju (2013.). Hrvatski jezik postao je službenim jezik EU, službena dokumentacija prevodila se na hrvatski jezik i u vezi s tim, pojavila se potreba da se uskladi hrvatsko zakonodavstvo sa zakonodavstvom EU. Svi ti čimbenici doveli su do

mnogobrojnih novih ili ponovno oživljenih pojmova i odrazili su se na pravno nazivlje u cjelini i kaznenopravno djelomice. Dodirne točke u povijesti razvoja hrvatskoga i ruskoga kaznenopravnoga nazivlja bile su poslije Drugoga svjetskoga rata, kada je 1947. bio u Hrvatskoj usvojen *Krivični zakonik*, koji je stupio na snagu u veljači 1948. godine, a bio je pod jakim utjecajem sovjetskoga kaznenoga prava. Analogija je bila u tome, što je *pokušaj* / попытка, u principu bila izjednačena s *izvršenjem kaznenoga djela* / завершённое дело, i također *pripreme radnje* / подготовительные действия bile su kažnjive u svim *teškim kaznenim djelima* (zločinima) / тяжкие преступления.

Još jednom napomenimo da je u suvremenom hrvatskom zakonodavstvu riječ *krivični* promijenjena je u *kazneni* (od 1997. godine naziv zakona je promijenjen u *Kazneni zakon*). Suvremene tendencije u zakonodavstvu i razvoju terminologije utjecali su na promjene, zbog načela terminološkičnosti i točnosti termina, sužavanjem semantičkog polja termina. Riječ kao osnovna terminološka jedinica, imenica *krivnja* (pridjev *krivični*) znači вина, a riječ *kazna* ima prijevodni ekvivalent наказание. Pridjev *kazneni* tvori se od imenice *kazna*, ima konkretnije značenje i uže semantičko polje¹⁸. *Kazna* se odnosi na rezultat i stoga je ispravni termin *kazneni*, a ne termin *krivični*, zato što znači završnu radnju, rezultat, kaznu z počinjeno kazneno djelo i terminološki je opravdan. Ekvivalent ruskoga termina преступление, u suvremenom hrvatskom jeziku je *kazneno djelo*, a termin *zločin* predstavlja simbol za *ubojstvo* i upotrebljava se u razgovornom stilu i u književnosti. Roman F. M. Dostojevskog Преступление и наказание prevodi se na hrvatski jezik *Zločin i kazna*, a ne *Ubojstvo i kazna* ili *Kazneno djelo i kazna*. U ruskom jeziku termin преступление ima šire značenje i ekvivalent u hrvatskom jeziku je termin od dviju riječi *kazneno djelo*, ali, uzimajući u obzir kontekst romana, prijevod naslova romana terminom *zločin* je opravdan, zato što se sačuvao oblik termina u originalu, sastavljen od jedne riječi: Преступление и наказание i *Zločin i kazna*. Hrvatski *Kazneni zakon Kazneni zakon o zločinstvih, prestupcih i prekršajih* iz 1852. (prema izvoru austrijskoga KZ) predstavlja prvi izvor hrvatskoga kodificiranog kaznenog zakonodavstva i imao je u samom nazivu *zločin* (izražajniiji termin *zločinstvo*), a danas je zamijenjen terminom *kazneno djelo*. Kaznena zakonodavstva država usvojila su dvojnu (dvostruku, tj. dvodioba) ili trojnu (trostruku, tj. trodioba kaznenih djela) podjelu kaznenih djela. Hrvatsko kazneno pravo ne poznaje posebne vrste правонарушения / kaznenog djela, već u najširem značenju dijeli *kažnjiva ponašanja* na *kaznena djela*, *prijestupe* i *prekršaje* (Horvatić 2002: 597). U Rusiji se правонарушение dijeli na dvije grupe: проступки/prijestup i преступления/ kazneno djelo). Termin *zločin* se definira prema *Rječniku kaznenoga prava* (Horvatić 2002: 669) kao „najteže kazneno djelo“ te „pozitivno hrvatsko zakonodavstvo ne poznaje pojam

¹⁸ *lingv.* 1. sustav semantičkih jedinica, skup riječi koje označavaju srodne pojmove, a sve se odnose na određeno područje ljudske svijesti 2. ukupnost i cjelina značenjskog dosega neke riječi (Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/>)

zločin, ali neka kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom u skladu s tradicijom ipak naziva ratnima zločinima.“ Formalni pojam *kaznenog djela* obuhvaća *ljudsku radnju, biće, protupravnost i krivnju*. U terminološkom sustavu kaznenoga prava pod utjecajem izvanlingvističkih čimbenika proizlaze dinamični procesi, čiji je cilj tekst učiniti što je moguće više razumljivim, točnim, kratkim i prilagoditi ga suvremenim potrebama krajnjih korisnika zakona i njegovih termina.

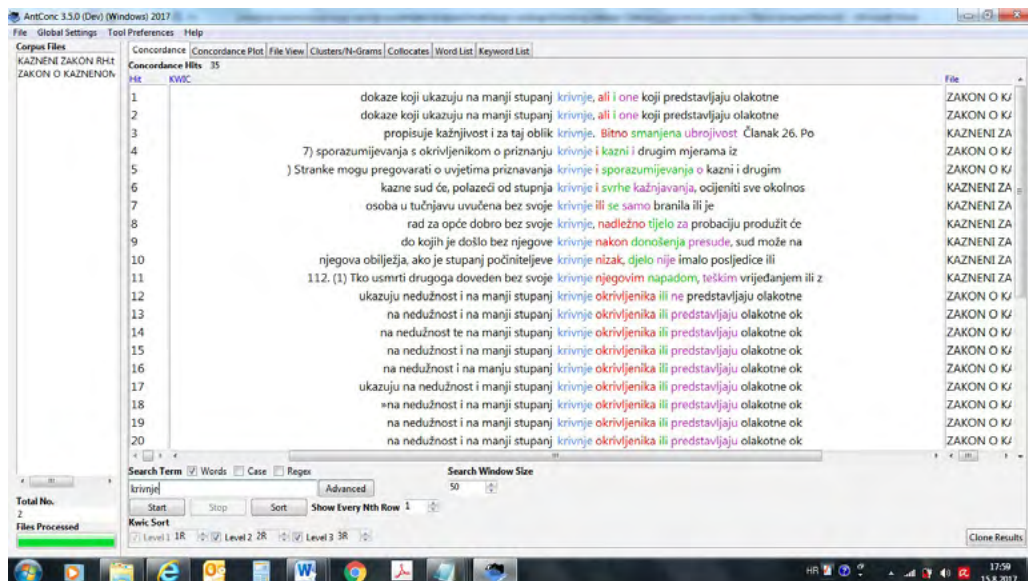
U nastavku smo obradili konkordancije s terminom *krivnja* i njegovu koncepciju u hrvatskom i ruskom kaznenom pravu.

Krivnja / вина

Slika 35. Konkordancije s terminom *krivnja*, u obliku genitiva jednine *krivnje* u KZ RH

The screenshot shows the AntConc 1.5.0 (Dev) interface. The main window displays a concordance search for the term 'krivnje' in the corpus 'KAZNENI ZAKON RH1'. The search results are displayed in a table with 10 rows. The search term is 'krivnje' and the search window size is 50. The results show various legal contexts where 'krivnje' is used, such as 'propisuje kažnjivost i za taj oblik krivnje', 'kazne sud će, polazeći od stupnja krivnje i svrhe kažnjavanja', and 'osoba u tučnjavu uvučena bez svoje krivnje ili se samo branila ili je rad za opće dobro bez svoje krivnje, nadležno tijelo za probaciju produžiti će do kojih je došlo bez njegove krivnje nakon donošenja presude, sud može na njegova obilježja, ako je stupanj počiniteljeve krivnje nizak, djelo nije imalo posljedice ili 112. (1) Tko usmrtili drugoga doveden bez svoje krivnje njegovim napadom, teškim vrijeđanjem ili z. (2) Visina kazne ne smije prekoračiti stupanj krivnje. Ublažavanje kazne Članak 48. (1) Sud m djelo propisuje kažnjavanje za nehaj. Sastojci krivnje Članak 23. Kriv je za kazneno djelo ako zakonom nije drukčije propisano. Načelo krivnje Članak 4. Nitko ne može biti kažnjen'.

Slika 36. Konkordancije s terminom *krivnja*, u oblike genitiva jednine *krivnje* u KZ i KPZ RH

Pojam (koncept) *krivnja*, na ruskom jeziku вина, analizirani su uzimajući u obzir kategorije teorije krivnje, semantička značenja, strukturu, karakteristike i oblike krivnje. Problem je u tome, što ni u hrvatskoj ni na ruskoj pravnoj znanosti nije posvećeno dosta zanimanja pojmu krivnje. Konceptualna (pojmovna) razlika je da u pravnoj znanosti, hrvatska koncepcija (poimanje) proizlazi iz psihološko-normativne teorije, a ruska iz najrasprostranjenije danas teorije, iz psihološke teorije krivnje.

Usporednom analizom hrvatskog termina *krivnja* i ruskog вина ti su leksemi prijevodni ekvivalenti. U ruskim rječnicima se fiksiraju dva termina вина i виновность, a u hrvatskim *krivnja*. Analogna situacija je i u tekstovima zakona. U Kaznenom zakonu Ruske Federacije (KZ RF) terminu вина posvećena je peta Glava, a u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (KZ RH) prva Glava, članak 4., a u drugoj do desetoj u vezi s kaznenim djelom, tj. sa *kaznenim djelom* i *kaznom* (преступление i наказание).

Usporedit ćemo definicije termina вина i *krivnja*, kako bismo mogli donijeti zaključke o pojmovima.

Большой юридический словарь, под редакцией А. Я. Сухарева, definiра *krivnju* kao «психическое отношение лица к своему противоправному деянию (действию или бездействию) и его последствиям. Означает осознание (понимание) лицом недопустимости (противоправности) своего поведения и связанных с ним

результатов. Необходимое условие юридической ответственности. В уголовном праве вина – психическое отношение лица к совершенному им преступлению, выражающееся в форме умысла или неосторожности. Предпосылкой вины является вменяемость лица и достижение им установленного законом возраста уголовной ответственности»

(БЮОС, 2005. URL: <http://determiner.ru/dictionary/201/word/vina>, pristupljeno 20.08.2015).

Hrvatski leksikon termin *krivnja* definira kao «subjektivna osnova kaznene odnosno građanske odgovornosti; sastoji se u određenom psihičkom odnosu počinitelja prema njegovu djelovanju i posljedici djelovanja. Krivnja se pojavljuje u težem obliku kao umišljaj (dolus), a u lakšem kao nemar (nehaj) (culpa). (HL, 2015. URL: <http://www.hrleksikon.info/definicija/krivnja.html>, pristupljeno 20.08.2015.)

Rječnik kaznenog prava (2002: 211) glavnog urednika Željka Horvatića, definira termin *krivnja* kao „subjektivni odnos počinitelja prema djelu zbog kojeg mu se može uputiti prijekor. Krivnja u kaznenom pravu ima svoje antropološko-filozofsko utemeljenje i obično se veže uz slobodu čovjeka kao logičku pretpostavku (indeterminizam) čime joj se daje i moralna dimenzija ...krivnja je nužni sastojak kaznenog djela“. KZ RH u članku 4. definira termin *krivnja* po principu „nulla poena sine culpa“ ili lat. „nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo.“, uzimajući u obzir sastavne dijelove krivnje: *ubrojivost* (вменяемость), *namjera* (умысел) i *nehaj* (неосторожность), koji je bio svjestan ili je morao razumjeti, da je njegovo (počinitelja, виновника) činjenje zabranjeno i što nema razloga za opravdanje svojih postupaka ili *nepostojanje ispričavajućih razloga*.

Za razumijevanje pojmova *vina* i *krivnja* vrlo je važno uzeti u obzir *teorije krivnje* u kaznenom pravu. Hrvatsko kazneno pravo je u Kaznenom zakonu iz 1997. napustilo *psihološku teoriju* i prihvatilo jedno od inačica *psihološko-normativne teorije* (čl. 39 KZ/97). Konceptija krivnje je potvrđena u odredbama KZ RH na temelju načela krivnje, sastavnih dijelova (elemenata) krivnje i nepostojanja ispričavajućih razloga (Kazneni zakon Republike Hrvatske). Radi razumijevanja psihološke teorije, u ruskom kaznenom pravu i psiho-normativne teorije hrvatskog kaznenog prava, potrebno je definirati ove teorije.

Psihološka teorija definira krivnju kao subjektivan, psihološki odnos počinitelja kaznenog djela koji se izražava u obliku *namjere* (умысел) ili *nehaja* (неосторожность). *Svijest o protupravnosti* ili *moćnosti svijesti o protupravnosti* ne smatra se elementom krivnje. Glavni prigovor psihološkoj teoriji je da ne može objasniti zašto se određeno psihičko ponašanje smatra krivnjom i ne uzima u obzir činjenicu da je krivnja neodvojiva od vrijednosne ili normativne ocjene.

Gledajući s pozicije čistog psihologizma ne može, na primjer, odgovoriti na pitanje, što je bit krivnje kod *svjesnog nehaja* (сознательная небрежность), zato što kod krivnje u tom obliku ne postoji osjećaj počinitelja prema kaznenom djelu (преступление) (Novoselec 2009: 235-236), a kod *nesvjesnog nehaja* izostaje psihički odnos počinitelja prema djelu (ibid.).

Psihološko-normativna teorija krivnje (prema čl. 23 KZ RH NN 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15) shvaća krivnju u vezi sa sastavnim dijelovima krivnje, kao što su *ubrojivost, nehaj, namjera, svijest o protupravnosti* (Horvatić 2002: 323) i *nepostojanje ispričavajućih razloga* (Bojanić, Mrčela 2012: 395). U skladu s tim parametrima, može se zaključiti da je *načelo krivnje* osnova za zakonsku regulaciju kazne (čl. 4. i 47. KZ RH):

Članak 4. „Nitko ne može biti kažnjen ako nije kriv za počinjeno kazneno djelo.“ i čl. 47.

„Pri izboru vrste i mjere kazne sud će, polazeći od stupnja krivnje i svrhe kažnjavanja, ocijeniti sve okolnosti koje utječu da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža (olakotne i otegotne okolnosti), a osobito jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno, stupanj povrede počiniteljevih dužnosti, način počinjenja i skrivljene učinke kaznenog djela, prijašnji počiniteljev život, njegove osobne i imovinske prilike te njegovo ponašanje nakon počinjenog kaznenog djela, odnos prema žrtvi i trud da naknadi štetu.“

Krivnja kao nužan uvjet pravne odgovornosti, jasno izražava ideju da krivnja ozakonjuje kaznu u dvostrukom smislu: krivnja kao prijedlog kazne, a stupanj krivnje (kao procijenjene kategorije) je temelj za vrstu i visinu kazne koja ne smije biti prekoračena. Složenost definiranja termina može se vidjeti u KZ RF koji razlikuje 13 vrsta kazni koje dijeli u dvije grupe: osnovne (основные, применяемые самостоятельно) i dodatne (дополнительные, применяемые только в сочетании с основными), a također i mjere koje se primjenjuju kako osnovne tako i dodatne (više o tome u KZ RF, čl. 44-45.).

U suvremenom proučavanju pravne znanosti, u znanstvenim radovima, kao npr. kod Jurčaka (Юрчак 2015) sve više se obraća pozornost na to, da u kaznenom pravu ne treba razdvajati teorije, kao npr. vrijednosnu (оценочная), normativna (нормативная), teorija opasnog stanja (теория опасного состояния) ili psihološku (психологическая), već da ih treba proučavati interaktivno, kao što se u hrvatskom kaznenom pravu odnose prema *krivnji* ili u drugim zapadno-europskim zemljama. Iz navedenog se da zaključiti da tendencije razvoja, kako hrvatske, tako ruske pravne znanosti, utječu na koncepciju krivnje i mijenjaju pogled na koncepciju krivnje, uvode nove elemente za preciznije poimanje (koncipiranje) terminoloških jedinica.

U KZ RF fiksiran je još jedan termin – виновность. Виновность se definira kao «общественно опасное деяние...», koje «может быть признано уголовно противоправным лишь тогда, когда оно совершено виновно, т.е. при наличии определенного психического отношения лица к совершенному деянию и наступившим последствиям в форме умысла и неосторожности.» Koncept *namjere* (*умысел*) i *nehaja* (*неосторожности*) opisan je u članku 25., 26. KZ RF. U 2. dijelu članka 24. KZ naglašeno je, da se *djelo* (*действие*) počinjeno iz *nehaja* (*неосторожность*), smatra kaznenim samo u tom slučaju, ako je to izričito navedeno odgovarajućim člankom Posebnoga dijela KZ. (URL: <http://determiner.ru/dictionary/542/word/vinovnost>, 20.08.2015.). Iz kontrastivne analize definicija termina вина i виновность vidi se razlika u koncepciji tih dvaju termina. Виновность se od termina вина razlikuje u tome, što je вина «психическое отношение лица к своему противоправному деянию», „psihički odnos počinitelja prema njegovu *djelovanju*“ i negativnim posljedicama, koje su uzročno-posljedična veza između činjenja (*действие*) ili *nečinjenja* (*бездействие*) i psihičkog odnosa počinitelja prema djelu, u obliku *namjere* (*умысел*) ili *nehaja* (*неосторожность*). S druge strane виновность – деяние (činjenje), tj. osobina, karakteristika protupravnog djela – «психического отношения лица к совершенному деянию в форме умысла и неосторожности» („psihički odnos osobe prema počinjenom djelu u obliku *namjere* ili *nehaja*“), a *krivnja* je povezana s osobom koja je počinila kazneno djelo. Iz definicija termina *krivnja*, вина i виновность može se zaključiti da koncepti *krivnje* proizlaze iz različitih teorija koncepcije *krivnje*, koje oblikuju definicije, konkretno, hrvatska koncepcija usmjerena je više prema normativnoj, nego prema psihološkoj teoriji. Teorija opasnog stanja (теория опасного состояния) razlikuje se od samog koncepta *krivnje* i ne postoji u hrvatskoj pravnoj znanosti prilikom proučavanja koncepta *krivnje*. U hrvatskom kaznenom pravu razlika između *krivnje* i *opasnog stanja* je u tome, što *krivnja* znači da se „počinitelju može uputiti *prijetor* zbog počinjenog kaznenog djela, dok *opasno stanje* upućuje na to da se od počinitelja ubuduće može očekivati činjenje kaznenih djela.“ (Horvatić 2002: 211). Za razliku od hrvatske, u ruskoj pravnoj znanosti je ova teorija prisutna. Glavne odrednice *krivnje* bile su da se počinjeno kazneno djelo percipiralo samo kao manifestacija opasnog stanja počinitelja, koja je prepoznata kao temelj za primjenu prisilnih mjera (Кудрявцева, Лунеева, Наумова 2006). U hrvatskom pozitivnom kaznenom pravu *krivnja* je osnova za kaznu i odmjeravanja kazne, u čijem se temelju nalaze *ubrojivost*, *namjera* ili *nehaj* (kao i u ruskom koncepciji), *svijest o protupravnosti*, a novi KZ RH uključuje i *nepostojanja ispričavajućih razloga*. *Krivnja* u smislu odmjeravanja kazne može imati stupnjeve, zavisno od njezine težine, tj. teža kazna pretpostavlja i veću *krivnju*, a lakša kazna pretpostavlja manju *krivnju*.

Krivnja je obilježena *intelektualnim* i *voljnim* komponentama. *Intelektualne* su sposobnost čovjeka da razumije činjenično stanje situacije u kojoj se našao, posljedice za svoje ponašanje i njihovo društveno značenje, a *voljne* su svjesno usmjeravanje mentalnih i fizičkih

nastojanja da donesi odluke, kako bi postigao cilj, izbor i provedbu određenog oblika ponašanja (Назаренко 2005). Osim toga, neki autori (Папора 2004) spominju *kvalitativno obilježje krivnje* – sadržaj krivnje. To je priroda i raznovidnost objekta kaznenopravne zaštite, tj. što je to, što ga čini počiniteljem kaznenog djela. *Kvantitativno obilježje* je stupanj krivnje, težina krivnje i suština društvene prihvatljivosti – «она является выражением антиобщественных установок субъекта, его отрицательного, пренебрежительного или недостаточно бережного отношения к защищаемым уголовным законом ценностям и благам».

Načelo krivnje ima važnu ulogu u kaznenom pravu, to je sveza intelektualnih i voljnih značajki, koji predstavljaju odnos počinitelja prema počinjenom djelu i njegovim posljedicama. Oblici krivnje su *namjera* ili умысел, kao teži oblik krivnje i *nehaj* ili неосторожность, kao blaži oblik krivnje i od njih zavisi i klasifikacija kaznenoga djela.

Namjera se ranije u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu nazivala *umišljaj*, i kao takva predstavlja identičan leksem, ekvivalent termina умысел. Imaju isto podrijetlo riječi (etimologiju) i tvorbu, po istom tvorbenom modelu su sazđani, od praslav. i staroslav. мыслити, мышлѣж, rus. мыслить, hrv. *misliti*. Izvedenica od rus. мысль, hrv. *misao*. Sličnosti korijena riječi: -мысл-/-мышл-/-мысел-/-.

U rječnicima se умысел fiksira kao «Умысел – в теории уголовного права форма вины, означает осознание лицом общественной опасности совершаемых им деяний.» (URL: <http://determiner.ru/dictionary/201/word/umysel> // Большой юридический словарь, pristupljeno 22.08.2015.). U članku 25. KZ RF u naslovu se ne spominje direktnim terminom умысел (*namjera*), već preko pojma умышленно «преступление, совершенное умышленно». U hrvatskom rječniku kaznenoga prava definira se na sljedeći način: „*Namjera* je oblik krivnje koji se sastoji u znanju i htijenju ostvarenja bića kaznenog djela. Znanje obuhvaća intelektualnu ili kognitivnu sastavnicu, a htijenje voljnu sastavnicu. *Namjera* je teži oblik krivnje od nehaja i zaslužuje viši stupanj prijekora. *Namjera* je temeljni oblik krivnje. Kazneni zakon ne ističe posebno *namjeru* u opisu pojedinih kaznenih djela, pa kada u opisu nije ništa rečeno o obliku krivnje podrazumijeva se *namjera*.“ (Horvatić 2002: 278). U KZ RH, u članku 28. jasno se definira termin *namjera*. Ono što je novo u kaznenom zakonu je definiranje i preciziranje značenja *namjere*. Dijeli se na: *izravnu namjera prvog stupnja* / прямой умысел первого степени i *izravnu namjeru drugog stupnja* / прямой умысел второго степени. Konceptualna razlika je u tome, da prva ima naglasak na intelektualne komponente, a druga na voljne komponente. U tome je i konceptualna razlika između tih dvaju termina u hrvatskom i ruskom kaznenom pravu, u toj jasnoj podjeli *izravne namjere* (прямой умысел) zavisno od težine, stupnja kaznenog djela. Koncepti (pojmovi) se objedinjuju u *neizravnoj namjeri* (косвенный умысел), gdje

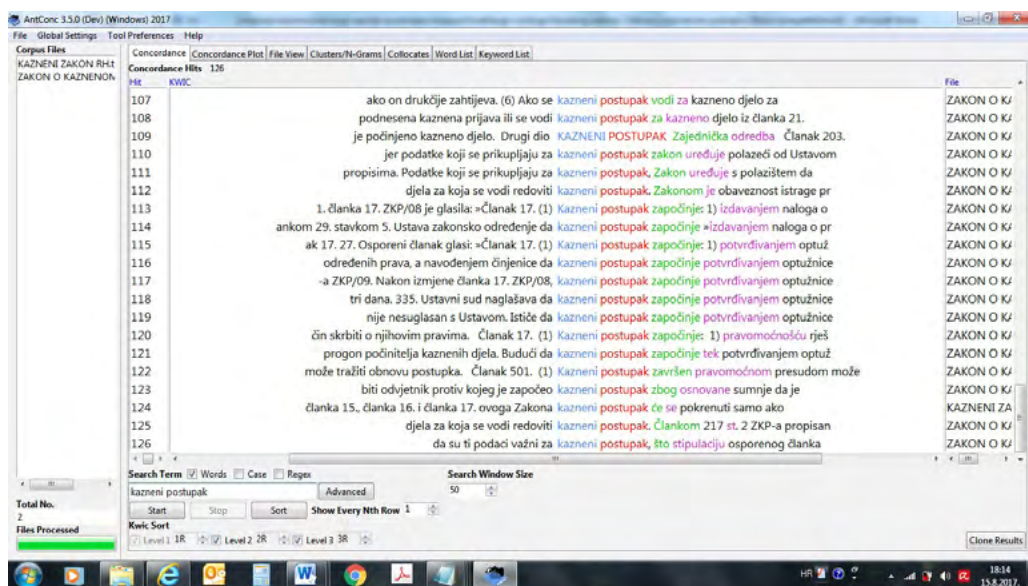
zbog voljne sastavnice predstavljaju blaži oblik krivnje.

Nehaj ili *неосторожность*, kao jedan od oblika *krivnje* definira se KZ RF u članku 26. i u rječnicima i monografijama iz područja kaznenoga prava (БЮС; Назаренко 2005) kao kazneno djelo, tj. «деяние, совершенное по легкомыслию или небрежности». Koncept *неосторожности* otkiva se u dvama terminima: *легкомыслие* (*lakomislenost*) i *небрежность* (*nemarnost*), što može dovesti do nedoumica u značenju, zato što se lako može pobrkati *неосторожность* i *небрежность*. Razlika je u tome, što postoji hijerarhija u značenju tih dvaju termina. *Небрежность* je sastavnica *неосторожности*. *Небрежность* se u rusko-hrvatskom rječniku (Poljanec 2002: 434) definira kao „nemarnost, lijenost, nehat“. Stoga se i kazna odmjeruje počinitelju s obzirom na oblik krivnje za počinjeno kazneno djelo преступное легкомыслие (*k.d. iz lakomislenosti*) – «виновный предвидит возможность наступления общественно опасных последствий (интеллектуальный момент схож с косвенным умыслом), не желает их наступления, и без достаточных оснований самонадеянно рассчитывает на их предотвращение (волевой момент)» [„počinitelj *predviđa* mogućnost društveno opasnih posljedica (intelektualna sastavnica je slična neizravnoj namjeri), ne želi da se one dogode, i bez dovoljno razloga lakomisleno smatra da se to neće dogoditi (voljna sastavnica)] i преступную небрежность (*k.d. iz nemarnosti*) «виновный не предвидит возможность наступления общественно опасных последствий, хотя должен был и мог их предвидеть» („počinitelj *ne predviđa* mogućnost društveno opasnih posljedica, iako ih je morao i mogao predvidjeti“).

Članak 29. hrvatskog KZ posvećen je terminu *nehaj*, koji se dijeli na *svjesni* i *nesvjesni*, a koji su u konceptualnom smislu ekvivalentni terminima *легкомыслие* i *небрежность*. *Svjesni nehaj* se definira zakonom „svjestan da može ostvariti obilježja kaznenog djela, ali lakomisleno smatra da se to neće dogoditi ili da će to moći spriječiti.“ U hrvatskoj kaznenopravnom nazivlju, termini (nazivi) su u atributnoj sintagmi sastavljenoj od dviju riječi: *svjesni nehaj* i *nesvjesni nehaj*, a u ruskom jeziku termini su sastavljeni od samo jedne riječi: *легкомыслие* i *небрежность*.

Kazneni postupak / уголовный процесс

Slika 37. Konkordancije s terminom *kazneni postupak* u ZKP RH.

Kazneno procesno pravo se definira u Rječniku kaznenog prava (Horvatić 2002: 182-183)

„skup je propisa kojima se u nekoj državi normira kazneni postupak“ ili „skup pravnih propisa o radnjama procesnih subjekata i njihovim međusobnim odnosima“ i sadržano je u Zakonu o kaznenom postupku i u međunarodnom pravu te izvore nalazimo i u Zakonu o sudovima, Zakonu o državnom odvjetništvu i Zakonu o policiji.

Kazneni postupak / уголовное судопроизводство; уголовный процесс; производство по уголовным делам о преступлениях

Terminološki gledano u hrvatskom jeziku je termin *kazneni postupak*, a u ruskom jeziku postoje sinonimi уголовное судопроизводство; уголовный процесс; производство по уголовным делам о преступлениях.

Krenimo od definicije *kaznenoga postupka* prema Horvatić (2002 :167-168):

„1. skup sustavno obavljanih radnji određenih državnih tijela i nekih drugih osoba, radnji koje se izvode u konkretnom slučaju vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo sa svrhom da se ustanovi je li djelo počinjeno, pa ako jest, da se počinitelj kazni po propisima

materijalnog kaznenog prava (odnosno da se na njeg primjene druge sankcije materijalnog kaznenog prava);

2. sustav svestranih pravno uređenih društvenih odnosa (kazneno-procesnih odnosa) između određenih državnih tijela i pojedinih pripadnika društva, koji nastaju, razvijaju se i prestaju zbog pravno normirane djelatnosti tih tijela i drugih osoba radi ustanovljavanja i kažnjavanja počinitelja kaznenih djela...“.

Kazneni postupak pokreće Državno odvjetništvo, iznimno privatni tužitelj, prema KZ.

Prema članku 9. ZKP RH objašnjava se procedura, tko sudjeluje u kaznenom postupku i tko razjašnjava radi li se o kaznenom djelu za koji se pokreće kazneni postupak.

„(1) Sud i državna tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku s jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju činjenice koje terete okrivljenika i koje mu idu u korist.

(2) Državno odvjetništvo, istražitelj i policija neovisno i nepristrano razjašnjavaju sumnju o kaznenom djelu za koje se kazneni postupak pokreće po službenoj dužnosti. Ta tijela su dužna s jednakom pažnjom prikupljati podatke o krivnji i nedužnosti okrivljenika.“

U ruskom Zakonu o kaznenom postupku u čl. 5. definiraju se osnovni pojmovi kaznenoga postupka:

„Статья 5. Основные понятия, используемые в настоящем Кодексе:

Если не оговорено иное, основные понятия, используемые в настоящем Кодексе, имеют следующие значения:

- 1) алиби – нахождение подозреваемого или обвиняемого в момент совершения преступления в другом месте;
- 2) апелляционная инстанция – суд, рассматривающий в апелляционном порядке уголовные дела по жалобам и представлениям на не вступившие в законную силу приговоры, определения и постановления суда;
(в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- 3) близкие лица – иные, за исключением близких родственников и родственников, лица, состоящие в свойстве с потерпевшим, свидетелем, а также лица, жизнь, здоровье и благополучие которых дороги потерпевшему, свидетелю в силу сложившихся личных отношений;

- 4) близкие родственники – супруг, супруга, родители, дети, усыновители, усыновленные, родные братья и родные сестры, дедушка, бабушка, внуки;
- 5) вердикт – решение о виновности или невиновности подсудимого, вынесенное коллегией присяжных заседателей;
- 6) государственный обвинитель – поддерживающее от имени государства обвинение в суде по уголовному делу должностное лицо органа прокуратуры;
(в ред. Федеральных законов от 29.05.2002 N 58-ФЗ, от 05.06.2007 N 87-ФЗ)
- 7) дознаватель – должностное лицо органа дознания, правомочное либо уполномоченное начальником органа дознания осуществлять предварительное расследование в форме дознания, а также иные полномочия, предусмотренные настоящим Кодексом;
(в ред. Федеральных законов от 29.05.2002 N 58-ФЗ, от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 8) дознание – форма предварительного расследования, осуществляемого дознавателем (следователем), по уголовному делу, по которому производство предварительного следствия необязательно;
(в ред. Федерального закона от 29.05.2002 N 58-ФЗ)
- 9) досудебное производство – уголовное судопроизводство с момента получения сообщения о преступлении до направления прокурором уголовного дела в суд для рассмотрения его по существу;
- 10) жилище – индивидуальный жилой дом с входящими в него жилыми и нежилыми помещениями, жилое помещение независимо от формы собственности, входящее в жилищный фонд и используемое для постоянного или временного проживания, а равно иное помещение или строение, не входящее в жилищный фонд, но используемое для временного проживания;
- 11) задержание подозреваемого – мера процессуального принуждения, применяемая органом дознания, дознавателем, следователем на срок не более 48 часов с момента фактического задержания лица по подозрению в совершении преступления;
(в ред. Федерального закона от 05.06.2007 N 87-ФЗ)

- 11.1) заключение суда – вывод о наличии или об отсутствии в действиях лица, в отношении которого применяется особый порядок производства по уголовному делу, признаков преступления;
(п. 11.1 введен Федеральным законом от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 12) законные представители – родители, усыновители, опекуны или попечители несовершеннолетнего подозреваемого, обвиняемого либо потерпевшего, представители учреждений или организаций, на попечении которых находится несовершеннолетний подозреваемый, обвиняемый либо потерпевший, органы опеки и попечительства;
(в ред. Федерального закона от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 13) избрание меры пресечения – принятие дознавателем, следователем, а также судом решения о мере пресечения в отношении подозреваемого, обвиняемого;
(в ред. Федерального закона от 05.06.2007 N 87-ФЗ)
- 13.1) имущество – любые вещи, включая наличные денежные средства и документарные ценные бумаги; безналичные денежные средства, находящиеся на счетах и во вкладах в банках и иных кредитных организациях; бездокументарные ценные бумаги, права на которые учитываются в реестре владельцев бездокументарных ценных бумаг или депозитарии; имущественные права, включая права требования и исключительные права;
(п. 13.1 введен Федеральным законом от 29.06.2015 N 190-ФЗ)
- 14) кассационная инстанция – суд, рассматривающий в кассационном порядке уголовные дела по жалобам и представлениям на вступившие в законную силу приговоры, определения и постановления судов;
(п. 14 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- 14.1) контроль телефонных и иных переговоров – прослушивание и запись переговоров путем использования любых средств коммуникации, осмотр и прослушивание фонограмм; (п. 14.1 введен Федеральным законом от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 15) момент фактического задержания – момент производимого в порядке, установленном настоящим Кодексом, фактического лишения свободы передвижения лица, подозреваемого в совершении преступления;

- 16) надзорная инстанция – Президиум Верховного Суда Российской Федерации, рассматривающий в порядке надзора уголовные дела по надзорным жалобам и представлениям на вступившие в законную силу приговоры, определения и постановления судов;
(п. 16 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- 17) начальник органа дознания – должностное лицо, возглавляющее соответствующий орган дознания, а также его заместитель;
(п. 17 в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)
- 17.1) начальник подразделения дознания – должностное лицо органа дознания, возглавляющее соответствующее специализированное подразделение, которое осуществляет предварительное расследование в форме дознания, а также его заместитель;
(п. 17.1 введен Федеральным законом от 06.06.2007 N 90-ФЗ)
- 18) утратил силу. – Федеральный закон от 05.06.2007 N 87-ФЗ;
- 19) неотложные следственные действия – действия, осуществляемые органом дознания после возбуждения уголовного дела, по которому производство предварительного следствия обязательно, в целях обнаружения и фиксации следов преступления, а также доказательств, требующих незамедлительного закрепления, изъятия и исследования;
- 20) непричастность – неустановленная причастность либо установленная непричастность лица к совершению преступления;
- 21) ночное время – промежуток времени с 22 до 6 часов по местному времени;
- 22) обвинение – утверждение о совершении определенным лицом деяния, запрещенного уголовным законом, выдвинутое в порядке, установленном настоящим Кодексом;
- 23) определение – любое решение, вынесенное коллегиально судами первой, апелляционной и кассационной инстанций, за исключением приговора и кассационного определения; (п. 23 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)

- 24) органы дознания – государственные органы и должностные лица, уполномоченные в соответствии с настоящим Кодексом осуществлять дознание и другие процессуальные полномочия;
- 24.1) получение информации о соединениях между абонентами и (или) абонентскими устройствами – получение сведений о дате, времени, продолжительности соединений между абонентами и (или) абонентскими устройствами (пользовательским оборудованием), номерах абонентов, других данных, позволяющих идентифицировать абонентов, а также сведений о номерах и месте расположения приемопередающих базовых станций;
(п. 24.1 введен Федеральным законом от 01.07.2010 N 143-ФЗ)
- 25) постановление – любое решение, за исключением приговора, вынесенное судьей единолично; решение, вынесенное президиумом суда при пересмотре соответствующего судебного решения, вступившего в законную силу; решение прокурора, руководителя следственного органа, следователя, органа дознания, начальника органа дознания, начальника подразделения дознания, дознавателя, вынесенное в ходе досудебного производства, за исключением обвинительного заключения, обвинительного акта или обвинительного постановления;
(п. 25 в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)
- 26) председательствующий – судья, который руководит судебным заседанием при коллегиальном рассмотрении уголовного дела, а также судья, рассматривающий уголовное дело единолично;
- 27) представление – акт реагирования прокурора на судебное решение, вносимый в порядке, установленном настоящим Кодексом;
- 28) приговор – решение о невиновности или виновности подсудимого и назначении ему наказания либо об освобождении его от наказания, вынесенное судом первой или апелляционной инстанции;
- 29) применение меры пресечения – процессуальные действия, осуществляемые с момента принятия решения об избрании меры пресечения до ее отмены или изменения;
- 30) присяжный заседатель – лицо, привлеченное в установленном настоящим Кодексом порядке для участия в судебном разбирательстве и вынесения вердикта;

- 31) прокурор-Генеральный прокурор Российской Федерации и подчиненные ему прокуроры, их заместители и иные должностные лица органов прокуратуры, участвующие в уголовном судопроизводстве и наделенные соответствующими полномочиями федеральным законом о прокуратуре;
(п. 31 в ред. Федерального закона от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 32) процессуальное действие – следственное, судебное или иное действие, предусмотренное настоящим Кодексом;
- 33) процессуальное решение – решение, принимаемое судом, прокурором, следователем, органом дознания, начальником органа дознания, начальником подразделения дознания, дознавателем в порядке, установленном настоящим Кодексом;
(в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)
- 34) реабилитация – порядок восстановления прав и свобод лица, незаконно или необоснованно подвергнутого уголовному преследованию, и возмещения причиненного ему вреда;
- 35) реабилитированный – лицо, имеющее в соответствии с настоящим Кодексом право на возмещение вреда, причиненного ему в связи с незаконным или необоснованным уголовным преследованием;
- 36) реплика – замечание участника прений сторон относительно сказанного в речах других участников;
- 36.1) результаты оперативно-розыскной деятельности – сведения, полученные в соответствии с федеральным законом об оперативно-розыскной деятельности, о признаках подготавливаемого, совершаемого или совершенного преступления, лица, подготавливающих, совершающих или совершивших преступление и скрывшихся от органов дознания, следствия или суда;
(п. 36.1 введен Федеральным законом от 04.07.2003 N 92-ФЗ)
- 37) родственники – все иные лица, за исключением близких родственников, состоящие в родстве;
- 38) розыскные меры – меры, принимаемые дознавателем, следователем, а также органом дознания по поручению дознавателя или следователя для установления лица, подозреваемого в совершении преступления;

- 38.1) руководитель следственного органа – должностное лицо, возглавляющее соответствующее следственное подразделение, а также его заместитель;
(п. 38.1 введен Федеральным законом от 05.06.2007 N 87-ФЗ)
- 39) утратил силу – Федеральный закон от 05.06.2007 N 87-ФЗ;
- 40) свидетельский иммунитет – право лица не давать показания против себя и своих близких родственников, а также в иных случаях, предусмотренных настоящим Кодексом;
(в ред. Федерального закона от 29.05.2002 N 58-ФЗ)
- 40.1) следователь-криминалист – должностное лицо, уполномоченное осуществлять предварительное следствие по уголовному делу, а также участвовать по поручению руководителя следственного органа в производстве отдельных следственных и иных процессуальных действий или производить отдельные следственные и иные процессуальные действия без принятия уголовного дела к своему производству;
(п. 40.1 введен Федеральным законом от 02.12.2008 N 226-ФЗ)
- 41) следователь – должностное лицо, уполномоченное осуществлять предварительное следствие по уголовному делу, а также иные полномочия, предусмотренные настоящим Кодексом;
(в ред. Федерального закона от 29.05.2002 N 58-ФЗ)
- 41.1) согласие – разрешение руководителя следственного органа на производство следователем или разрешение прокурора, начальника органа дознания на производство дознавателем соответствующих следственных и иных процессуальных действий и на принятие ими процессуальных решений;
(п. 41.1 введен Федеральным законом от 05.06.2007 N 87-ФЗ; в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)
- 42) содержание под стражей – пребывание лица, задержанного по подозрению в совершении преступления, либо обвиняемого, к которому применена мера пресечения в виде заключения под стражу, в следственном изоляторе либо ином месте, определяемом федеральным законом;

- 43) сообщение о преступлении – заявление о преступлении, явка с повинной, рапорт об обнаружении преступления;
- 44) специализированное учреждение для несовершеннолетних – специализированный государственный орган, обеспечивающий исправление несовершеннолетних и созданный в соответствии с федеральным законом;
- 45) стороны – участники уголовного судопроизводства, выполняющие на основе состязательности функцию обвинения (уголовного преследования) или защиты от обвинения;
- 46) сторона защиты – обвиняемый, а также его законный представитель, защитник, гражданский ответчик, его законный представитель и представитель;
- 47) сторона обвинения – прокурор, а также следователь, руководитель следственного органа, дознаватель, начальник подразделения дознания, начальник органа дознания, орган дознания, частный обвинитель, потерпевший, его законный представитель и представитель, гражданский истец и его представитель;
(в ред. Федеральных законов от 29.05.2002 N 58-ФЗ, от 05.06.2007 N 87-ФЗ, от 30.12.2015 N 440-ФЗ)
- 48) суд – любой суд общей юрисдикции, рассматривающий уголовное дело по существу и выносящий решения, предусмотренные настоящим Кодексом;
- 49) судебная экспертиза – экспертиза, производимая в порядке, установленном настоящим Кодексом;
- 50) судебное заседание – процессуальная форма осуществления правосудия в ходе досудебного и судебного производства по уголовному делу;
- 51) судебное разбирательство – судебное заседание судов первой, второй, кассационной и надзорной инстанций;
(п. 51 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- 52) суд первой инстанции – суд, рассматривающий уголовное дело по существу и правомочный выносить приговор, а также принимать решения в ходе досудебного производства по уголовному делу;

- 53) суд второй инстанции – суд апелляционной инстанции;
(п. 53 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- a. судебное решение – приговор, определение, постановление, вынесенные при производстве по уголовному делу в судах первой и второй инстанций; определение и постановление, вынесенные при производстве по уголовному делу в суде кассационной инстанции; постановление, вынесенное при производстве по уголовному делу в суде надзорной инстанции;
(п. 53.1 введен Федеральным законом от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- b. итоговое судебное решение – приговор, иное решение суда, вынесенное в ходе судебного разбирательства, которым уголовное дело разрешается по существу;
(п. 53.2 введен Федеральным законом от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- c. промежуточное судебное решение – все определения и постановления суда, за исключением итогового судебного решения;
(п. 53.3 введен Федеральным законом от 29.12.2010 N 433-ФЗ)
- 54) судья – должностное лицо, уполномоченное осуществлять правосудие;
- 55) уголовное преследование – процессуальная деятельность, осуществляемая стороной обвинения в целях изобличения подозреваемого, обвиняемого в совершении преступления;
- 56) уголовное судопроизводство – досудебное и судебное производство по уголовному делу;
- 57) уголовный закон – Уголовный кодекс Российской Федерации;
- 58) участники уголовного судопроизводства – лица, принимающие участие в уголовном процессе;
- 59) частный обвинитель – потерпевший или его законный представитель и представитель по уголовным делам частного обвинения;
- 60) экспертное учреждение – государственное судебно-экспертное или иное учреждение, которому поручено производство судебной экспертизы в порядке, установленном настоящим Кодексом;

- 61) досудебное соглашение о сотрудничестве – соглашение между сторонами обвинения и защиты, в котором указанные стороны согласовывают условия ответственности подозреваемого или обвиняемого в зависимости от его действий после возбуждения уголовного дела или предъявления обвинения;
(п. 61 введен Федеральным законом от 29.06.2009 N 141-ФЗ)
- 62) педагог – педагогический работник, выполняющий в образовательной организации или организации, осуществляющей обучение, обязанности по обучению и воспитанию обучающихся.
(п. 62 введен Федеральным законом от 02.07.2013 N 185-ФЗ)“.

Za razliku od ruskog ZKP-a, u kojem je pregledno pojašnjena pojmovna razina odmah na početku ZKP-a, u članku 5., nabrajaju se i definiraju 62 pojma. Hrvatski ZKP je na sličan način pripremio 40 „značenja zakonskih izraza“, ali tek u Glavi XV., u članku 202., pa stoga treba iščitati tekst Zakona da bi se mogao razumjeti pojedini pojam. Na taj način, ruski zakon na razumljiviji način definira određeni pojam, detaljnije, objašnjava instance u sudskom postupku i postaje pristupačniji i širom građanstvu, a ne samo stručnjacima jer je, u konačnici, jezik prava i dio općega jezika. U hrvatskom ZKP-u pojmovi su usredotočeni na subjekte koji se pojavljuju u kaznenom postupku, međutim pregledno se isto definiraju osumnjičenik, okrivljenik, optuženik i osuđenik u istom članku, a ti nazivi u članku 5. ZKP RF izostaju. Razlika je i u tome, s obzirom da je Hrvatska članica EU, točci 20. i 21. spominje se *Europski sud za ljudska prava* i *sud Europske unije*. Ulaskom Hrvatske u EU, 2013. prethodile su sveobuhvatne prilagodbe pravnog, gospodarskog i administrativnog (upravnog) sustava Republike Hrvatske. Članstvo u Europskoj uniji podrazumijeva i prijenos određenih ustavnih ovlasti na institucije Europske unije, izravan pravni učinak i primjenu prava Europske unije (Vlada Republike Hrvatske, 2009.).

Izmjenom Ustava 2014. i odlukom Ustavnog suda broj: SuP-O-1/2014 od 14. siječnja 2014., u članku 61. definira se brak kao „životna zajednica žene i muškarca“, a s tim povezano u ZKP u točci 34. definira se *zajednica* „izvanbračna zajednica i istospolna zajednica. Izvanbračna zajednica, u smislu ovog Zakona, je životna zajednica žene i muškarca koji nisu u braku, a koja traje dulje vrijeme, ili takva zajednica koja traje kraće vrijeme ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Istospolna zajednica je zajednica koja je uređena zakonom.“. Dakle, Ustav se posljedično implementirao i u druge Zakone.

ZNAČENJE ZAKONSKIH IZRAZA

Članak 202.

- (1) Riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje bez obzira jesu li u ovom Zakonu korišteni u muškom ili ženskom rodu odnose se na jednak način na muški i ženski rod.
- (2) Ako nije drukčije propisano, pojedini izrazi u ovom Zakonu imaju sljedeće značenje:
 - 1) *osumnjičenik* je osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se provode izvidi ili je provedena hitna dokazna radnja,
 - 2) *okrivljenik* je osoba protiv koje je doneseno rješenje o provođenju istrage ili osoba koja je obaviještena na temelju članka 213. stavka 2. ovog Zakona, osoba protiv koje je podnesena privatna tužba i osoba protiv koje je presudom izdan kazneni nalog,
 - 3) *optuženik* je osoba protiv koje je optužnica potvrđena ili je povodom privatne tužbe određena rasprava,
 - 4) *osuđenik* je osoba za koju je pravomoćnom presudom utvrđeno da je kriva za određeno kazneno djelo,
 - 5) izrazi pod točkom 1. do 3. odnose se i na pravnu osobu prema posebnom zakonu.
- (3) Ako drukčije nije propisano ovim Zakonom, odredbe o okrivljeniku, primjenjuju se na osumnjičenika, okrivljenika, optuženika i osuđenika te na osobe protiv kojih se vode posebni postupci predviđeni ovim ili drugim zakonom.
- (4) Izraz okrivljenik upotrebljava se u ovom Zakonu i kao opći naziv za osobu iz točke 2., 3. i 4. stavka 2. ovog članka.
- (5) *Uhićenje* je prisilno zadržavanje neke osobe pod sumnjom da je počinila kazneno djelo.
- (6) *Uhićenik* je osoba prema kojoj je primijenjena mjera uhićenja.
- (7) *Pritvorenik* je osoba protiv koje se primjenjuje mjera pritvora.
- (8) *Pritvorski nadzornik* je policijski službenik određen posebnim zakonom.
- (9) *Osoba u istražnom zatvoru u domu* je osoba protiv koje se primjenjuje mjera istražnog zatvora u domu.
- (10) *Zatvorenik* je osoba protiv koje se primjenjuje mjera istražnog zatvora.
- (11) *Žrtva kaznenog djela* je osoba koja zbog počinjenja kaznenog djela trpi fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda.

- (12) *Oštećenik* je žrtva i druga osoba čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u svojstvu oštećenika u kaznenom postupku.
- (13) *Stranke* su tužitelj i okrivljenik.
- (14) *Tužitelj* je državni odvjetnik, oštećenik kao tužitelj i privatni tužitelj.
- (15) *Oštećenik kao tužitelj* je tužitelj koji je preuzeo progon od državnog odvjetnika koji nije pokrenuo ili je odustao od kaznenog progona.
- (16) *Privatni tužitelj* je tužitelj koji je podnio privatnu tužbu radi progona kaznenih djela za koja se progoni po privatnoj tužbi.
- (17) *Opunomoćenik* je odvjetnik kojega može zamijeniti odvjetnički vježbenik prema ovom Zakonu.
- (18) *Branitelj* je odvjetnik, kojega može zamijeniti odvjetnički vježbenik prema ovom Zakonu.
- (19) *Savjetnik* je osoba određena zakonom.
- (20) *Europski sud za ljudska prava* je sud prema članku 19. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori 18/1997., 6/1999., 8/1999.).
- (21) *Sud Europske unije* je sud iz članaka 13. i 19. Ugovora o Europskoj uniji i članka 251. do 281. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.
- (22) *Sud* je, ako drukčije nije propisano ovim Zakonom, sudbeno tijelo koje donosi odluku provodi radnju ili pred kojim se vodi postupak.
- (23) *Istražitelj i financijski istražitelj* je osoba koja je prema posebnom propisu donesenom na osnovi zakona ovlaštena provoditi dokazne i druge radnje.
- (24) *Policija* je policijski službenik ministarstva nadležnog za unutarnje poslove ili ovlaštena osoba ministarstva nadležnog za obranu u okviru prava i dužnosti propisanih posebnim zakonima te inozemni policijski službenik koji u skladu s međunarodnim pravom, na temelju pisanog odobrenja ministra nadležnog za unutarnje poslove, poduzima radnje u području Republike Hrvatske, na njezinom brodu ili zrakoplovu.
- (25) *Prikriveni istražitelj* je policijski službenik koji sudjeluje u posebnoj dokaznoj radnji prema ovom Zakonu.
- (26) *Pouzdanik* je građanin koji sudjeluje u posebnoj dokaznoj radnji prema ovom Zakonu.
- (27) *Banka* označava osim banke i drugu financijsku ustanovu

- (28) *Isprava* je svaki predmet koji sadrži zapis, znak ili sliku koji je podoban ili određen da služi kao dokaz neke činjenice koja ima vrijednost za pravne odnose.
- (29) *Snimka* je zapis tehničkim uređajem.
- (30) *Osobni podatak* je u smislu ovog Zakona informacija koja se odnosi na određenu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može odrediti.
- (31) *Zbirka osobnih podataka* je skup osobnih podataka određenih posebnim zakonom.
- (32) *Molekularno-genetska analiza* je u smislu ovog Zakona postupak koji služi za analizu DNK koja tvori osnovni genetski materijal čovjeka i drugih živih bića.
- (33) *Elektronički (digitalni) dokaz* je podatak koji je kao dokaz u elektroničkom (digitalnom) obliku pribavljen prema ovom Zakonu.
- (34) *Zajednica* je izvanbračna zajednica i istospolna zajednica. Izvanbračna zajednica, u smislu ovog Zakona, je životna zajednica žene i muškarca koji nisu u braku, a koja traje dulje vrijeme, ili takva zajednica koja traje kraće vrijeme ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Istospolna zajednica je zajednica koja je uređena zakonom.
- (35) *Tijelo koje vodi postupak u prethodnom postupku* je državni odvjetnik, koji postupuje prije podizanja optužnice, te sud kada provodi istragu i dokazno ročište. Nakon podizanja optužnice ili privatne tužbe, tijelo koje vodi postupak je sud.
- (36) *Zajednička istraga* je postupanje policije, državnog odvjetnika i suda prema međunarodnom ugovoru.
- (37) *Dijete* je osoba koja nije navršila osamnaest godina života.
- (38) *Osoba od povjerenja* je zakonski zastupnik ili druga odrasla osoba po izboru ovlaštenika prava na pratnju, osim ako je predložena ili pozvana u svojstvu svjedoka.
- (39) *Spis predmeta* je spis koji sastavlja državni odvjetnik prije donošenja rješenja o provođenju istrage i prije poduzimanja prve dokazne radnje po članku 213. stavku 1. ovog Zakona.
- (40) *Dojava žrtve* je početna obavijest o mogućem počinjenju kaznenog djela iz koje, bez dodatnih provjera, ne proizlaze osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo.

Kazneni postupak u ruskom ZKP-u ima tijek (stadij) kako slijedi (Юридический энциклопедический словарь 2017: 821)¹⁹:

- 1) возбуждение уголовного дела / počinjenje kaznenog djela
- 2) предварительное расследование / preliminarna istraga

- 3) подготовка к судебному заседанию / priprema za sudsku raspravu
- 4) судебное разбирательство / sudski postupak
- 5) производство в суде апелляционной инстанции / sudski postupak na apelacijskoj instanci
- 6) исполнение приговора / izvršenje gješenja
- 7) производство в суде кассационной инстанции / sudski postupak na kasacijskoj instanci
- 8) производство в суде надзорной инстанции / sudski postupak nadzorne instance
- 9) возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств / obnova kaznenog postupka zbog postojanja novih ili ponovno otkrivenih činjenica (okolnosti)

Objasnit ćemo pojedine termine koji se pojavljuju u članku ZKP-a, koji su i u Hrvatskoj postojali, a danas više nisu u uporabi, ali je zanimljivo da su ih zamijenili drugi, tj. drugi nazivi s istom koncepcijom, npr. *apelacijski sudovi* danas su zamijenjeni Županijskim i Vrhovnim sudom, a *kasacijski sud* je treća instanca u sudskom postupku.

Apelacija/apelляция, lat. обращение, priziv, žalba „redovan je pravni lijek protiv prvostupanjske presude u kaznenom ili građanskom sudskom postupku. Nezadovoljna stranka sudskom odlukom može u predviđenom roku *apelirati* – uložiti priziv višem sudu. Posebni sudovi za rješavanje priziva (žalbi) nazivaju se, tradicionalno, *apelacijski sudovi*. Apelacijski sud se u literaturi definira kao: «суд апелляционной инстанции должен окончательно разрешить дело по существу» (Фокина, 2012.), tj. treba konačno razriješiti glavni predmet spora; „u rim. pravnoj tradiciji i u suvremenim europskim pravnim sustavima, potpuni pravni lijek protiv prvostupanjske odluke (sudske, upravne) koji u načelu ima suspenzivno i devolutivno djelovanje; žalba, apelacija. Potpuni je pravni lijek jer se njime odluka može pobijati zbog povrede pravnih propisa i zbog pogrešno utvrđenoga činjeničnoga stanja“ (URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=50485>, pristupljeno 10.11.2017.)

U Hrvatskoj se do 1929. apelacijski sud zvao *Banski stol*²⁰. Zadaću apelacijskih sudova u RH obavljaju Županijski sudovi i Vrhovni sud.“ (Opća enciklopedija JLZ; Proleksis enciklopedija. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/naslovnica/>, pristupljeno 9.11.2017.)

²⁰ Prema natuknici e-izdanju „Opće i nacionalne enciklopedije: URL: <http://proleksis.lzmk.hr/10733/9.11.2017>. „Banski stol, (latinski: tabula banalis), apelacijski (prizivni) sud Hrvatske i Slavonije. Preteča mu je bansko sudište (oktavalni sud) koji se spominje još u XII. stoljeću; utemeljen 1723. kao redovni sud prvog i prizivnog stupnja. Banskim stolom predsjedao je ban, imao je do devet prisjednika koje imenuje Sabor. Od 1725. kralj imenuje članove. Reformom iz 1851. Banski stol je definiran kao viši zemaljski sud s drugostupanjskim ovlastima, a nakon 1918. ovlasti su mu proširene i na Međimurje. Ukinut 1945.“

Kasacija, imenica od lat. *cassatio*, prema glagolu *cassare*: poništiti (njemački: *Kassation*, francuski: *cassation*). Kasacijski sud je u nekim zemljama (npr. u Italiji i Francuskoj), kao i u Hrvatskoj, stvar prošlosti, najviši sud u zemlji, koji pazi na pravilnu primjenu zakona. Prema definiciji *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika* (URL: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e15vUBk%3D, pristupljeno 9.11.2017.):

„1. pravn. **a.** poništenje sudske odluke, donosi ga viši sud jer niži sud nije primjenjivao zakon ili ustav **b.** vrhovna sudska instancija koja odlučuje o valjanosti odluke donesene na nižem stupnju. Kasacijski sud je najčešće treća instanca u sudskom postupku. Pokreće postupak preispitivanja sudske presude na zahtjev nezadovoljne stranke. Postoje dva tipa kasacijskog postupka: francuski, u kojem se pobijana presuda može samo ukinuti (kasirati), i germansko-nordijski, u kojem kasacijski sud može presudu nižeg suda preinačiti.

U Hrvatskoj je *kasacijski sud*, tzv. *Stol sedmorice*, bio osnovan 1862. godine, „zaslugom budućeg bana Ivana Mažuranića. Ostao je najviša sudska instanca i u doba prve Jugoslavije.“ (Opća enciklopedija JLZ; Proleksis enciklopedija. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/naslovnica/>)

Od 1929. u Kraljevini Jugoslaviji djelovao je kao *kasacijski sud*, za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske kao *Stol sedmorice*, a 1945. je ukinut odlukom Predsjedništva AVNOJ-a.

U kaznenom postupku susrećemo nazive dokumenata, s obzirom na redosljed sudskoga postupka:

1. optužnica / обвинительный акт
2. rješenje / вердикт, решение
3. žalba, prigovor / обжалование
4. rješenje / решение
5. presuda / приговор.

Kod prijevoda dokumenata u kaznenom postupku termin *rješenje* može izazvati nedoumice. U Velikom rječniku hrvatskoga jezika (Anić 2004: 1344) i na Hrvatskom jezičnom portalu (URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>) *rješenje* se definira kao „*admin.* pi-smeno donesena sudska ili administrativna odluka (o sporu, molbi, tužbi i sl.); rješidba“ i s time pokriva dosta široko semantičko polje, dakle riječ je o odluci neke od instanci koje ga donose. U ruskom jeziku, u ZKP nailazimo na nekoliko termina s konceptualizacijom značenja termina *rješenje* s nijansama u značenju.

Вердикт se definira u 5. točki „вердикт – решение о виновности или невиновности подсудимого, вынесенное коллегией присяжных заседателей“. U hrvatskoj pravnoj terminologiji verdikt je zastarjeli termin i znači „presuda, pravorijek“, u ruskoj je to rješenje o krivnji ili nevinosti optuženika koju donosi porota. *Определение* se definira točkom 23. „определение – любое решение, вынесенное коллегиально судами первой, апелляционной и кассационной инстанций, за исключением приговора и кассационного определения; (п. 23 в ред. Федерального закона от 29.12.2010 N 433-ФЗ)“. Definira se kao bilo koje rješenje koje donose zajednički sudovi prvih, apelacijskih i kasacijskih instanci, osim izricanja presude i kasacijskog rješenja (Кассационное определение – это решение суда кассационной инстанции).

Постановление se definira u točki 25. „постановление – любое решение, за исключением приговора, вынесенное судьей единолично; решение, вынесенное президиумом суда при пересмотре соответствующего судебного решения, вступившего в законную силу; решение прокурора, руководителя следственного органа, следователя, органа дознания, начальника органа дознания, начальника подразделения дознания, дознавателя, вынесенное в ходе досудебного производства, за исключением обвинительного заключения, обвинительного акта или обвинительного постановления; (п. 25 в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)“. Značenje mu je da je to bilo koje rješenje osim *presude* i *optužnice*.

U ruskom ZKP-u postoje tri termina u značenju *optužnice*, *sudske odluke*, *presude* kojom se optužuje okrivljenika: обвинительное заключение, обвинительный акт i обвинительное постановление. *Optužnica* sadrži: ime i prezime okrivljenika ili okrivljenih; osobne podatke; opis djela iz kojega proistječu zakonska obilježja kaznenoga djela: mjesto i vrijeme počinjenja kaznenoga djela, metode, motivi, ciljevi posljedice i druge okolnosti; zakonski naziv kaznenoga djela, s navođenjem odredaba Kaznenoga zakona koje se na prijedlog tužitelja imaju primijeniti; naznaku suda pred kojim će se održati glavna rasprava; prijedlog o dokazima koje treba izvesti na glavnoj raspravi; obrazloženje. U tom pogledu *optužnica* u hrvatskom i ruskom ZKP ima istu pojmovnu stranu, osim što je razlika u nazivima kojih ima više u ruskom jeziku, a ovisno o slijedu kaznenoga postupka, *optužnica* je *optužni akt* (обвинительный акт) „koji podiže državni odvjetnik ili supsidijarni tužitelj koji se u pravilu podiže nakon provedene istrage“ (Hrvatska enciklopedija. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45351>, pristupljeno 2.09.2015.). Обвинительное заключение, обвинительный акт i обвинительное постановление su dio kaznenoga postupka, a s obzirom na njihove definicije nemaju velike razlike, ali ZKP RF ih točno definira i na koji način moraju biti sastavljeni.

Objasnit ćemo značenja ovih triju naziva. Sva tri termina sastoje se od dviju riječi i imaju pridjevsku sastavnicu, dva su srednjega roda: *обвинительное заключение* i *обвинительное постановление*, a jedan je muškoga roda: *обвинительный акт*.

Pridjev *обвинительный* znači „optužni, tužbeni“ (prema Poljanec 2002: 469), pa se *обвинительное заключение* u rječniku prevodi kao „sudska odluka, presuda“ (Poljanec 2002: 469), *постановление* kao „zaključak, rezolucija; *капс* odluka, naredba“ (Poljanec 2002: 636), a *обвинительный акт* kao „optužnica“ (Poljanec 2002: 469).

Обвинительное постановление u skladu je s 1. i 2. dijelom članka 226. ZKP RF. *Обвинительное постановление* se od termina *обвинительное заключение* razlikuje u tome, što definicija kaže da je *обвинительное постановление* «процессуальный документ, составляемый по окончании дознания в сокращенной форме», dakle optužnica u skraćenom obliku, a *обвинительное заключение* mora biti u skladu s člankom 220. ZKP RF i definicije za sva tri termina nalazimo u rječniku Юридический энциклопедический словарь (Малько 2017: 784-785) kao «процессуальный документ, составляемый по окончании предварительного следствия, в котором фиксируется и обосновывается доказательствами окончательное предъявляемое обвиняемому обвинение, а также отражается решение следователя об окончании предварительного следствия и направлении уголовного дела прокурору, а после утверждения заключения прокурором – решение последнего о признании зафиксированного в нем обвинения законным и обоснованным, об отсутствии препятствий для рассмотрения данного обвинения судом, завершении досудебного производства и направлении дела в суд с целью осуждения обвиняемого».

Обвинительный акт je glavni dokument i prevodi se kao *optužnica*. Definicija u rječniku je vrlo slična kao i za *обвинительное заключение* i mora se formulirati i biti u skladu s člankom 225. ZKP RF, a u rječniku Юридический энциклопедический словарь termin je fiksiran kao «процессуальный документ, составляемый по итогам дознания, в котором фиксируется и обосновывается доказательствами предъявляемое обвиняемому обвинение, указываются обстоятельства, смягчающие и отягчающие наказание, данные о потерпевшем, характере, размере причиненного ему вреда, а также список лиц, подлежащих вызову в суд.»

Iščitavši ZKP RF, dolazimo do zaključka da se najprije u sudskom postupku piše *обвинительное заключение* (rješenje o podizanju optužnice, nakon istrage i ispitivanja počinitelja kaznenoga djela i državnom odvjetniku ili istražnom sucu daju dovoljno osnova za podizanje optužnice).

U hrvatskom ZKP, u članku 342. definirano je što *optužnica* mora sadržavati:

- 1) ime i prezime okrivljenika s osobnim podacima (članak 272. stavak 1.) kao i podacima o tome nalazi li se i otkad u istražnom zatvoru ili se nalazi na slobodi, a ako je prije podizanja optužnice pušten na slobodu, koliko je proveo u pritvoru i istražnom zatvoru,
- 2) opis djela iz kojeg proistječu zakonska obilježja kaznenog djela, vrijeme i mjesto počinjenja kaznenog djela, predmet na kojemu je i sredstvo kojim je počinjeno kazneno djelo te ostale okolnosti potrebne da se kazneno djelo što točnije odredi,
- 3) zakonski naziv kaznenog djela, s navođenjem odredaba Kaznenog zakona koje se na prijedlog tužitelja imaju primijeniti,
- 4) dokaze na kojima se temelji optužnica,
- 5) obrazloženje u kojem će se opisati stanje stvari.

Ključno što treba spomenuti, a vezano je uz nazivlje, nalazi se u članku 354. ZKP „Odlučivanje o potvrđivanju optužnice“ u kojem se kaže „(1) Ako vijeće ustanovi da je optužnica osnovana, donijet će *rješenje* kojim potvrđuje optužnicu“.

Da zaključimo, dokumenti mimo *optužnice* (обвинительный акт) su *rješenja* (i tako se prevode.

Приговор u smislu *presude* definira se u točki 28 „приговор – решение о невиновности или виновности подсудимого и назначении ему наказания либо об освобождении его от наказания, вынесенное судом первой или апелляционной инстанции“.

Процессуальное решение se definira u točki 33. „процессуальное решение – решение, принимаемое судом, прокурором, следователем, органом дознания, начальником органа дознания, начальником подразделения дознания, дознавателем в порядке, установленном настоящим Кодексом; (в ред. Федерального закона от 30.12.2015 N 440-ФЗ)“.

U ovom dijelu analizirani su ključni koncepti (pojmovi) kaznenoga prava, uspoređeni s nekim terminima iz građanskoga i kaznenoga procesnog prava te su obrađeni termini povezani s konceptom *krivnje* (*вина*) kao nužnim uvjetom zakonske odgovornosti, funkcioniranjem pojmova i njihovu fiksaciju u tekstu zakona i specijaliziranim rječnicima. Koncepti odraženi terminima oblikovani su kompleksnim teorijskim znanjem danoga područja, a u vezi s teorijama i različitim pristupima legalizaciji i fiksaciji termina u kaznenom pravu.

11.2 Ustavno pravo

Hrvatski i ruski pravni sustav, kao što smo naglasili prije, pripadaju kontinentalnom pravnom sustavu (Гражданское право, Civil law; континентальное право; романо-германская правовая семья) koji se temelji na kasnom rimskom pravu i na institucijama rimskoga prava (za razliku od običajnog pravnog sustava: Common Law (общее право); angloamerički pravni sustav) (Mikulaco 2018: 167-178). Izvori takvoga prava temelje se na zakonima i normativnim aktima. *Normativni akt*, prema Proleksis enciklopediji Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža (URL: <http://proleksis.lzmk.hr/naslovnica/>, pristupljeno 18.12.2017.) je „opći prav. akt koji sadrži opće prav. pravilo, kao što su zakon, uredba, pravilnik i dr. Izraz n. a. vezan je za uže značenje termina norma, tj. ono značenje po kojem je norma samo opće pravilo o ponašanju, a ne i pojedinačno pravilo. Otuda je n. a. samo akt koji sadrži opću normu, a ne i akt koji sadrži pojedinačnu normu. U takvom se slučaju individualni akti shvaćaju samo kao primjena normativnog akta na konkretan, pojedinačan slučaj. Individualnim aktom primjenjuje se pravilo opće norme na konkretan slučaj, kao što su presuda, rješenje, uredba itd.“. Spomenimo da anglosaksonski pravni sustav ili običajno prav (Common law, англосаксонская правовая семья или англо-американская правовая система) temelji pravo na običajima, sudskim presudama kao presedanima, pa se ti sustavi temelje na precedentnom pravu.

Sličnosti između hrvatskoga i ruskoga pravnoga sustava su još i u tome što se pravno nazivlje usustavilo u 19. stoljeću, na temelju, između ostalog, njemačke i austrijske tradicije. Nakon raspada političkih sustava 1990-tih, svaka država je slijedila svoj razvojni put, Republika Hrvatska je parlamentarna demokracija, a Ruska Federacija je federativna republika s polupredsjedničkim sustavom vlasti. Sličnosti su da su obje zemlje, Hrvatska i Rusija, donijele Ustav, kao temeljni pravni akt neke države kojim se uspostavlja politički i pravni poredak, 90-tih godina. Hrvatska je to učinila 22. prosinca 1990., a Rusija 12. prosinca 1993.

Hrvatska je imala značajne promjene Ustava 2010. godine zbog ulaska Hrvatske u Europsku uniju, jer Ustav dobiva glavu VIII. koja započinje člankom 143.

Promjene ruskoga Ustava bile su u 2008. N 6-ФКЗ “Об изменении срока полномочий Президента Российской Федерации и Государственной Думы”, tj. o promjeni trajanja mandata Predsjednika Ruske Federacije i Državne Dume, u člancima 81. (predsjednik) i 96 (Državna Duma). U 2014. izmjena je N 2-ФКЗ “О Верховном Суде Российской Федерации и прокуратуре Российской Федерации”, tj. o Vrhovnom sudu RF i državnom odvjetništvu RF.

Rusija je imala posljednje promjene Ustava u listopadu 2022. godine. Hrvatska je imala posljednje promjene u siječnju 2014. (u vezi definiranja bračne zajednice, koje je uslijedilo nakon referenduma: njegovi rezultati utjecali su na promjenu Ustava). Naime, godine 2013. godine Hrvatski sabor je raspisao „državni referendum u Republici Hrvatskoj radi donošenja odluke o referendumskom pitanju utemeljenom na Zahtjevu za raspisivanje državnog referenduma Građanske inicijative ‘U ime obitelji’ da se promijeni Ustav Republike Hrvatske, na način da se u Ustav Republike Hrvatske unese definicija braka kao životne zajednice žene i muškarca“ (URL: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/5._Promjena_Ustava_RH_od_1._12._2013._referendum_-_odluka_USRH_NN_br._5_2014.pdf, pristupljeno 4.08.2018.) te je predvidio ustavni amandman za dopunu članka 62. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „Brak je životna zajednica žene i muškarca.“, koji je usvojen 14. siječnja 2014.

Ustavi Republike Hrvatske i Ruske Federacije sastavljeni su iz različitih dijelova. Hrvatski Ustav podijeljen je na 10 dijelova i 152 članka (s time da u I. dijelu koji ima naslov Izvorišne osnove navedeni su povijesne prekretnice u razvoju pravnoga sustava i poretka država u koje su uslazile hrvatske zemlje u različitim povijesnim razdobljima te su nabrojani najvažniji dokumenti i akti koji su odigrali značajnu ulogu u budućem formiranju prava u Hrvatskoj kao samostalnoj državi). Ustav Ruske Federacije ima dva dijela: I. dio ima 9 glava i 137 članaka, a II. dio 9 točaka. Razlika se nazire već u samim nazivima pojedinih dijelova i njihovom sadržaju, tako da prevoditelj, između ostaloga, suočava se i s potrebom poznavanja povijesnoga razvoja obiju država. Budući da je Ustav osnovni, odnosno temeljni zakon bilo koje države, pitanje modalnosti igra jednu od ključnih uloga prilikom tumačenja i prevođenja na strani jezika.

Moramo naglasiti da istraživanja modalnosti, pogotovo u pravnim tekstovima, u kontrastivnim analizama hrvatske i ruske pravne terminologije nisu zabilježena. Stoga ovo istraživanje modalnosti otvara mogućnosti za detaljniju analizu i bavljenje svim aspektima modalnosti te proširivanje na korpuse drugih područja prava. Usporedbom dvaju korpusa, izdvajanjem kolokacija i modalnih obrazaca u hrvatskom i ruskom jeziku prikazane su u razlike u pristupu modalnosti, na teorijskom i na empirijskom planu istraživanja.

Za opis rečenica koje su obuhvaćene deontičkim značenjem upotrijebio se lingvistički alat opisa. U nastavku se prikazuju sličnosti i razlike u obliku i uporabi modalnosti kao sredstva za izražavanje deontičke mogućnosti i deontičke nužnosti u kontrastivnom pristupu na korpusu hrvatskoga i ruskoga Ustava. Osim usporedbom dvaju pravnih sustava kroz zakonodavne tekstove (hrvatskog i ruskog Ustava) pokušalo se i upravljati nazivljem (terminology management). Za analizu je upotrijebljena metodologija korpusne lingvistike te se koristio alat računalne lingvistike i software AntConc za izvlačenje termina iz korpusa

i za proučavanje konkordancija s deontičkim značenjem i stvaranja razlika između: *mogućnosti* i *nužnosti* u hrvatskom i ruskom jeziku. Kontrastivnom analizom za proučavanje mogućnosti prijevoda deontičke modalnosti, usporedbom dvaju jezika, usporedbom definicije u rječnicima, gramatikama i prijevod te kontekstualnom analizom istraženo je funkcioniranje termina u jeziku i identifikacija pojmova (konceptata) u jeziku prava.

Na početku, kratko ćemo se osvrnuti općenito na modalnost kao pojam.

Modalan (lat. *modus*: način), koji se odnosi na način ili koji izražava način. Jedna je od temeljnih leksičko-gramatičkih kategorija kojom se označuje odnos iskaza prema stvarnosti.

S obzirom na to, razlikuje se realna, **stvarna modalnost**, tj. obavješćivanje o tome da nešto jest (npr. *Popodne spava*), **potencijalna ili moguća modalnost**, tj. obavješćivanje o tome da bi se nešto moglo dogoditi (npr. *Popodne bi rado spavao*) i **irealna ili nestvarna modalnost**, tj. obavješćivanje o tome da (više) nema mogućnosti da se ostvari ono o čem je riječ (npr. *Popodne bi spavao da može*). Ova vrsta modalnosti katkada se naziva i **objektivnom modalnošću**, za razliku od **subjektivne modalnosti**, kod koje je u prvome planu odnos između iskaza i sudionika govornoga čina (posebno onoga koji govori). Takva je vrsta modalnosti posebno karakteristična za optativ, tj. glagolski oblik kojim se izražava želja, npr. *Živi i veseli bili*.

Počevši od Aristotela modalnost ima značenje *mogućnosti* (Do željezničkoga kolodvora može se doći tramvajem / До вокзала можно доехать на трамвае) i *nužnosti* (Moraš joj pomoći / Ты должен ей помочь). *Mogućnost* i *nužnost* su glavni pojmovi (koncepti) modalne logike (Фейс, 1974.). Logika nudi aparat (sredstva) koji se može upotrijebiti u opisu višeznačnosti (polisemije) modalnih riječi; u opisu kontekstualnih sinonimnih odnosa između *mogućnosti* i *nužnosti*; u objašnjavanju modaliteta interakcije s negacijom. Deontološka modalnost je performativna u smislu da je riječ o mogućnosti i nužnosti djelovanja, u smislu da govornik daje dozvolu ili nameće obvezu za obavljanje radnji. Usporedbom hrvatske i ruske sintakse primjećuje se nekoliko elemenata koji su zajednički svim definicijama modalnosti, bez obzira na razlike u teorijskom pristupu, iz kojih onda proizlaze i razlike.

Uobičajeno je da se modalnost opisuje kao semantičko-gramatička kategorija koja izražava stav govornika prema diskursu. Često je obilježena zbog svoje subjektivnosti, značenja i kontekstualnih izraza. Modalnost se uvijek obrađuju na razini iskaza, a iskaz se definira kao specifična, proceduralna jedinica govora (ili skup riječi kojima je nekom predmetu pridruženo neko svojstvo), u osnovi je definiran sadržajem, koji se može poistovjetiti s rečenicom na normativnoj razini.

Pojam modalnosti je u hrvatskim normativnim sintaksama slabo razjašnjen. Eksplicitno se objašnjava u Pranjkovićevoj srednjoškolskoj sintaksi (Pranjković 1995: 14-16) te se u hrvatskoj gramatici autora Silić/Pranjković (2007) po prvi puta spominje kategorija „modalnih glagola“ među suznačnim glagolima, uz pomoćne, fazne i perifrazne. „Modalnim glagolima se nazivaju glagoli koji ne označuju konkretnu radnju, nego služe za modifikaciju kakve druge radnje. Oni zapravo uspostavljaju modalni odnos (a to znači voljni, željni, zahtjevni, poticajni i sl.) između radnje označene samoznačnim glagolom i subjekta, odnosno između radnje označene samoznačnim glagolom i govornika“ (Silić/Pranjković 2007: 185).

Modalnim glagolima u užem smislu nadalje navode glagole *htjeti, morati, trebati, smjeti, moći* kojima se označuje odnos prema nekoj radnji, te modalni u širem smislu koji mogu označavati govorenje, mišljenje, osjećanje, percipiranje, voljni čin ili ponavljanje radnje i sl. Jezične promjene na koje su utjecali izvanjezični čimbenici (kao što je jezično čišćenje s početka 90-ih) dogodile su se i kod uporabe modalnih glagola s infinitivom. U suvremenoj hrvatskoj normativistici nužno se, u sintaktičkom (strukturnom) smislu, upotrebljava uz modalne glagole dopuna u infinitivu (On *treba raditi*), a ne ranija konstrukcija *da + prezent* (On *treba da radi*).

U ruskome jeziku mogu se razlučiti tri sfere modalnosti: objektivna, subjektivna i ilokucijska. Usporedbom gramatika već se uočava da se u ruskoj gramatici osim objektivne i subjektivne navodi i ilokucijska sfera, a Foley, Van Valin (1984: 214) i Le Querler (1996) navode objektivnu, subjektivnu i intersubjektivnu, umjesto ilokucijske sfere modalnosti. U ruskoj korpusnoj gramatici (Paducheva, E. V., 2014, URL: <http://rusgram.ru/>, pristupljeno 1.02.2015.) modalnost se definira kao pojmovna kategorija: «Модальность – это понятийная категория», a u hrvatskoj enciklopediji (<http://www.enciklopedija.hr>) kao leksička i gramatička kategorija: „Jedna je od temeljnih leksičko-gramatičkih kategorija kojom se označuje odnos iskaza prema stvarnosti“. U ruskoj korpusnoj gramatici vrlo je opširno poglavlje posvećeno modalnosti, kao stavu govornika prema sadržaju iskaza; ili označenom stanju u situaciji u odnosu na stvarni svijet; ili kao ilokucijska snaga tj. govornikov komunikacijski cilj. Prvenstveno se modalnost u gramatici označava načinom.

U ruskom jeziku *mogućnost i nužnost* izražavaju se **leksičkim jedinicama** (glagolima: мочь, хотеть i сметь), **predikativima**²¹ (modalni predikativi izražavaju se predikativnim prilozima): надо, нужно, можно, нельзя; **modalnim izrazima** (может быть; кажется, česticama), **i infinitivnim konstrukcijama**: Тебя не убедить (‘нельзя убедить’, отрицание возможности), Мне завтра дежурить (= ‘надо дежурить’, необходимость), **ili pridjevom**

²¹ Termin *modalni predikativ* (opširnije u: Sesar 1994) odnosi se prije svega na pridjevski dio imenskoga predikata, koji se može zamijeniti značenjski bliskim modalnim glagolom (npr. biti *prisiljen* = morati). U bezličnim, pasivnim konstrukcijama ovi se pridjevi pojavljuju u srednjem rodu i funkcioniraju kao istovrsni načinski priloz. Ruski je slučaj u ovome kontekstu specifični u njemu se kao modalni predikativi u besubjektim rečenicama obično pojavljuju tzv. predikativni priloz (надо, нужно itd.).

должен (вводное слово) (обязан) – izražava veći stupanj mogućnosti, vjerojatnosti ili frazem должно быть (**вероятно**) (**treba biti ili moguće je**). Hrvatski modalni glagoli su: *moći* ('may'), *morati* ('must'), *trebati* ('need'), *valjati* ('ought to'). Oni su polifunkcionalni jer izražavaju (najmanje) dva tipa modalnosti (Hansen 2007: 34) kao na primjer, *moći* (deontičko značenje: *dopuštenje* i epistemičko: *vjerojatnost*), *morati* (deontičko: *obveza/nužnost* i epistemičko: *vjerojatnost*), *trebati* (deontičko: *obveza/nužnost* i epistemičko: *vjerojatnost*), *valjati* (deontičko: *obveza/nužnost* i epistemičko: *pretpostavka*).

Deontičko valjati i trebati izražavaju *obvezu/nužnost*. Jonke (1964: 397–398) je tvrdio da glagol *trebati* kada se upotrebljava kao modalni znači malo više od *valjati* i malo manje od *morati*. U usporedbi s glagolom *morati*, i *valjati* i *trebati* izražavaju slabiji stupanj obveze. Za razliku od modalnih glagola *valjati* i *trebati* koji su zadržali svoje leksičko značenje (*valjati* = *vrijediti*; *trebati* = *imati potrebu, potrebovati*), *moći* ima samo modalno značenje.

Smjeti je polumodalan. Nedostaje mu polifunkcionalnosti i ograničen je na deontičku modalnost *dopuštenje*.

Biti dužan je modalni leksem koji izražava deontičku modalnost: *obvezu*. Hensen je 2007 istražio morfosintaktičku tipologiju usporedivši *biti dužan* s *morati* i zaključio da oba izražavaju *deontičku nužnost*.

Na osnovi prikupljenih podataka iz dvaju zakonodavnih tekstova, jedan na hrvatskom (izvornik ili polazni tekst) i drugi na ruskom (kao ciljani tekst), uzimajući u obzir narav pravnoga teksta, postavljeno je nekoliko hipotetskih pitanja:

1. Je li modalnost relevantna za pravni tekst kao što je Ustav i kako koncept) modalnosti funkcionira u hrvatskom i ruskom jeziku?
2. Kako modalni glagoli ili modalne riječi koje označuju deontičku mogućnost (tj. dopuštenje) i deontičku nužnost (obvezu) mogu biti prevedeni s hrvatskog na ruski jezik?
3. Koje su sličnosti, a koje razlike?

Nakon istraživanja zakonodavnih tekstova uočena je velika važnost deontičke modalnosti u diskursu zakonodavstva, a izvlačenje termina je i potvrdilo hipotezu.

Kontrastivnom analizom usporedila su se dva jezika, semantičkom analizom definicije u rječnicima, gramatikama i prijevod, kontekstualnom analizom sam istražila funkcioniranje termina u jeziku i identifikaciju pojmova (konceptata) u jeziku prava te klasifikacijskom metodom, terminološkim upravljanjem, za sistematizaciju pravne terminologije na području ustavnoga prava. Koristila se metodologija korpusne lingvistike i alat računalne lingvistike

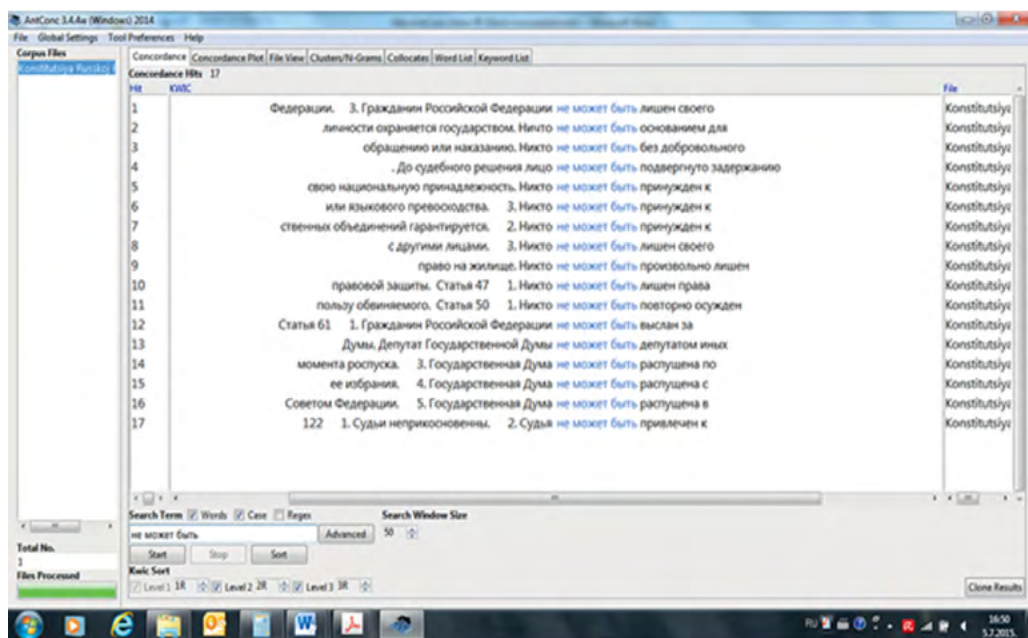
i software AntConc za izvlačenje termina iz korpusa i za proučavanje konkordancija²² s deontičkim značenjem i stvaranja razlika između: *moгуćности* i *нужности* u hrvatskom i ruskom jeziku.

Korpus na kojem je temeljeno naše istraživanje obuhvatilo je 19 962 riječi i istražili smo sličnosti i razlike između modalnih glagola u kontekstu korpusa dvaju Ustava. Ustavi imaju različiti broj riječi (tokena): Hrvatski Ustav ima 10147, a ruski Ustav 9815.

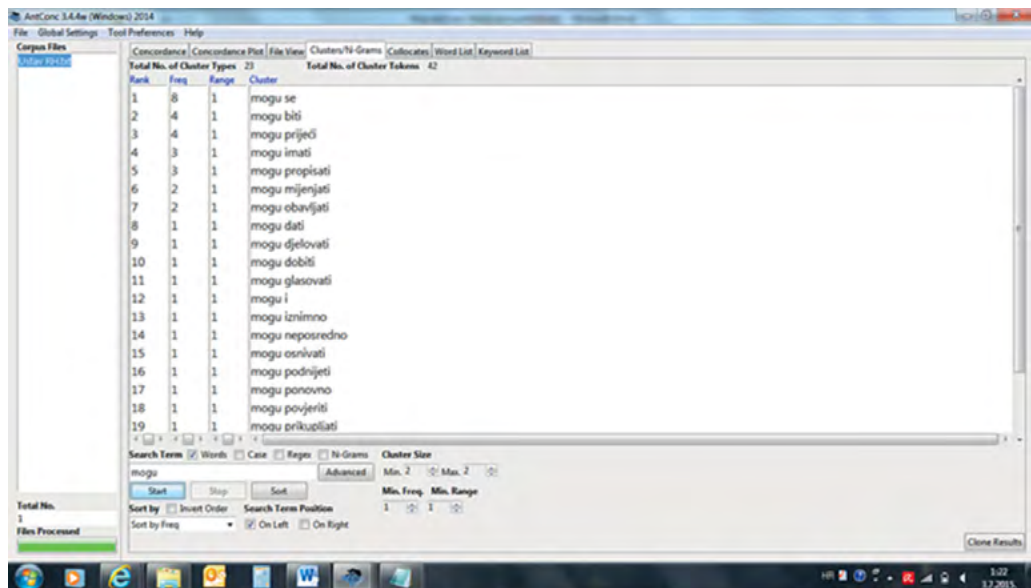
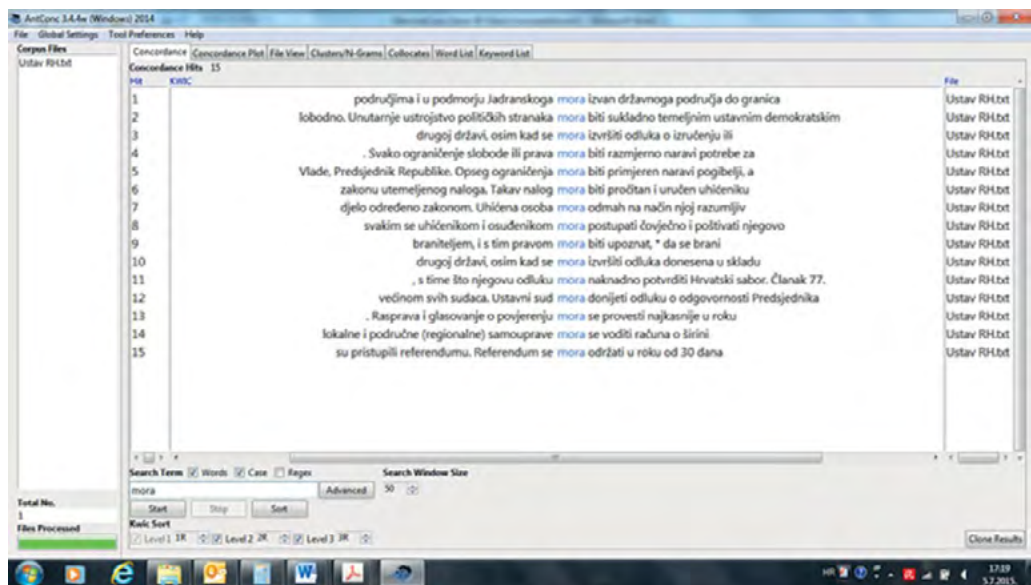
Primjeri izvlačenja termina u slikama

Na slikama se vidi čestotnost i kontekst upotrebe modalnih glagola. Izvlačila sam nazive u formi potvrdnog oblika i niječnog. U različitim kontekstima uporabe modalnih riječi u odnosu na intenzitet značenja *dopuštenje/moгуćност* i *нужност/обвеза* prevoditelj koristi riječi istog ili približno sličnog značenja. Odrednice su mi bile: *Cluster Tokens*, *Concordance Hits* and *context of modal verbs*.

Slika 1. Primjer za не может быть

²² Konkordancija je „u užem smislu, potpun abecedni popis riječi i/ili pojmova, sa svim oblicima u kojima se javljaju, zajedno s minimalnim kontekstom i oznakom mjesta, koji se nalaze u nekom djelu ili u više djela. Konkordancije obično služe za produbljeniji studij ili tumačenje pojedinih djela te za raznolike analize (npr. lingvističke ili tekstološke).“ (Enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32827>, pristupljeno 1.02.2015.)

Slika 2. Primjer za glagol *moći*, oblik *moгу*Slika 3. Primjer za *mora*

Rezultati. Usporedba i analiza podataka

Analiza je pokazala da je 238 modalnih glagola u hrvatskom Ustavu (*moći, morati i smjeti*) i modalnog leksema *biti dužan* pronađeno u polaznom tekstu. Glagol *trebati*, koji izražava slabiji stupanj nužnosti u polaznom tekstu nije pronađen u hrvatskom Ustavu. Rezultati su obrađeni u frekvenciji ili čestotnosti (Concordance Hits) njihova pojavljivanja, a najčešće se pojavljuju u 3. licu jednine, 3. licu množine, u negaciji, u bezličnom obliku, u bezličnom obliku u negaciji te u kolokacijama, pa su tako rezultati i sumirani.

Modalnost u hrvatskom Ustavu

Modalni glagol *moći*: Concordance Hits (frekvencija ili čestotnost) je 77 u značenju:

Mogućnost: 62,1%

Dopuštenje: 37,9%

Modalni glagol *morati*: Concordance Hits je 33. Značenje: Obveza: 100%

Modalni glagol *smjeti*

Značenje: Dopuštenje: 83%

Modalni leksem *biti dužan*

Značenje: Obveza: 100%

Modalnost u ruskom Ustavu

U ruskom Ustavu ima 165 modalnih riječi.

Hrvatski glagol *moći* se u ruskom jeziku prevodi ekvivalentnim glagolom *мочь*

Concordance Hits (čestotnost): 120

Mogućnost: 80%

Dopuštenje: 20%

Hrvatski modalni glagol *morati* nema u ruskom jeziku ekvivalentnog modalnog glagola već se prevodi predikativom *должен быть* (*должен, должно, должны* s glagolom u infinitivu); značenje mu je obveza/nužnost (100%)

Concordance Hits: 11

должен (не *должен*): 1 (9%)

должно: 4 (36,3%)

должны: 6 (54,5%)

Modalni glagol *допускаться* uvijek je u 3. licu. Ovaj glagol ima značenje *dopuštenje* (*dopušteno je*). U hrvatskom Ustavu ima značenje u kontekstu (u kolokaciji) s glagolom *smjeti* (*smjeti dopustiti: smije/smiju dopustiti*), u ruskom Ustavu obično stoji uz imenicu (*согласия не допускаются; Не допускаются пропаганда или агитация*) i ima jače značenje nego u hrvatskom jer je drugi glagol jači (*smjeti*).

Konkordancije (Concordance Hits): 13.

9 (2 u negaciji): 3. lice jednine: *допускается*: 69,2% (3 u negaciji): 3. lice množine: *допускаются*: 30,8%

Modalni glagol *допускаться* uvijek je u 3. licu (jednine): *допускается*.

Pridjev *обязан* ima značenje:

obveza Concordance Hits: 5

Predikativ *необходимо* i sinonimi (istoznačnice) *надо, нужно* prevode se na hrvatski jezik glagolom *trebati* ili *potrebno je*.

Usporedbom dvaju tekstova Ustava, intenzitet modalnosti može se opisati na ljestvici (od nižeg do višeg stupnja dopuštenja ili obveze):

- od nižeg prema višem intenzitetu u značenju *dopuštenja/mogućnosti*:

hrvatski	ruski
moći	мочь
smjeti	допускаться
dopustiti	

- od višeg prema nižem stupnju intenziteta u značenju *obveze*:

hrvatski	ruski
morati	должен быть
biti dužan	должен быть; обязан
trebati	необходимо + infinitiv
	нужно
	надо

Većina modalnih glagola predstavlja deontičko značenje dopuštenja izraženog glagolom *moći* / *мочь*, s frekvencijom od 77 pojavljivanja u hrvatskom Ustavu i 44 u ruskom Ustavu, što je značajno za dokazivanje i potvrđivanje modalnosti u Ustavu.

Polazeći od teorije i poteškoća u analizi modalnosti, ovime se željelo istražiti modalnost koja izražava deontičku *moć* (*dozvolu*) ili *nužnost* (*obvezu*) u dva usporedna pravna teksta: hrvatskog i ruskog Ustava. U tu svrhu uspoređena su dva teksta i njihovo pojavljivanje i značenje analizirano je kako bi se otkrile razlike i sličnosti u prijevodu modalnosti, poglavice modalnih glagola. Mnoge sličnosti postoje između hrvatskih i ruskih modalnih glagola u značenju i kontekstu u kojem su upotrebljeni, npr. glagol *moći/мочь*. Ove sličnosti olakšavaju prijevod. Istraživanjem se htjelo pokazati analizu terminološkog izazova s kojima se prevoditelj za hrvatski i ruski jezik susreće, kada prevoditelj prevodi i nastoji usustaviti pravnu terminologiju kako bi unaprijedio kvalitetu prijevoda. Terminološko upravljanje i tehnologija pomažu da se prevladaju nedoumice i uspostavi dosljedno (pravno) nazivlje u prijevodu. Istraživanja modalnosti, pogotovo u pravnim tekstovima, u kontrastivnim analizama hrvatske i ruske pravne terminologije nisu zabilježena. Osim istraživanja subjektivne modalnosti, istraživanje se može proširiti na korpusne druge područja prava.

11.3 Trgovačko, građansko i međunarodno pravo

Analiza na primjeru *Statuta o osnivanju društva s ograničenom odgovornošću i Ugovora.*

Osim Ustava i kaznenog prava promjene su doživjele i druge grane prava što se odrazilo i na terminologiji. Zbog liberalizacije tržišta odnosa i međunarodne komunikacije u obje zemlje zbile su se promjene poglavito u trgovačkom pravu. Dakako, i u ovom dijelu rada obratit ćemo pozornost na međujezični prijevod, koji predstavlja tradicionalni koncept prevođenja iz izvornog teksta (IT) u ciljni tekst (CT). Još jednom napomenimo da ekvivalencija u prijevodu ne smatra se samo kao prijenos teksta iz jednog jezika u drugi, već kao funkcioniranje izvornog teksta u ciljnom tekstu, tj. na ciljnom jeziku.

Nazivi *trgovačko društvo, tvrtka, poduzeće, firma i kompanija*

U hrvatskom jeziku postoji u uporabi nekoliko naziva koji opisuju slične pravne pojmove, kao npr. *trgovačko društvo, tvrtka, poduzeće, firma i kompanija*.

Prema *Zakonu o trgovačkim društvima* RH (Izvor NN 124/17, ažuriran 18. prosinca 2017.) pojam *trgovačkoga društva* definira člankom 2.:

- (1) Trgovačko društvo je pravna osoba čiji su osnivanje i ustroj uređeni ovim Zakonom.
- (2) Trgovačka društva jesu javno trgovačko društvo, komanditno društvo, dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću (dalje – trgovačka društva) i gospodarsko interesno udruženje.
- (3) Javno trgovačko društvo, komanditno društvo i gospodarsko interesno udruženje su društva osoba, a dioničko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću su društva kapitala.
- (4) Trgovačko društvo može se osnovati za obavljanje gospodarske ili bilo koje druge djelatnosti.

Naziv *trgovačko društvo* koristi se za određene vrste organizacije, kao što su npr. *d.o.o.* (dioničko društvo s ograničenom odgovornošću), *d.d.* (dioničko društvo) i *j.d.o.o.* (jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću) itd.

Tvrtka se prema Zakonu o trgovačkim društvima definira u Glavi II., članku 11.:

Tvrtka je *ime* pod kojim trgovačko društvo posluje i pod kojim sudjeluje u pravnom prometu. Ipak riječ *tvrtka* ima nešto šire značenje. U članku 13. navodi se da „Tvrtka trgovačkoga društva mora uz naznaku kojom se поближе obilježava *ime* društva sadržavati *naznaku predmeta poslovanja društva.*“, npr. tvrtka dioničkoga društva mora sadržavati riječi „dioničko društvo“ ili oznaku d.d. itd.

Poduzeće se definira poslovnim leksikonom kao

1. pravni objekt koji pripada nekom subjektu, u pravilu trgovcu, tako da može njime raspolagati. Poduzeće čini određenu gospodarsku djelatnost koju obavlja trgovac kao nositelj takve djelatnosti u organizacijskom smislu, tako da npr. jedno trgovačko društvo može imati više poduzeća, npr. tvornicu za preradu repe, tvornicu cipela, mljekaru, robnu kuću itd. Nijedno od takvih poduzeća nije pravna osoba, niti je upisano u sudski registar, nego je to trgovačko društvo kojem pripadaju.

2. izraz poduzeće često se rabi za subjekte trgovačkog i javnog prava koji obavljaju neku djelatnost od općeg interesa, npr. komunalno poduzeće za ceste, pogrebno poduzeće itd. s tim da u tvrtki takvih subjekata mora stajati kome obliku trgovačkog društva ili ostalih pravnih osoba pripadaju. (URL: <http://www.poslovni.hr/leksikon/poduzece-1620>; pristupljeno, 20.12.2017.).

Nakon 1988. godine dogodile su se radikalne promjene u društveno-gospodarskom i pravnom poretku. Do tada je temeljni organizacijski oblik pravne osobe u gospodarstvu bila organizacija udruženog rada (Klarić, Vedriš 2009: 58) i definira se kao „pravna osoba koja obavlja privrednu djelatnost radi stjecanja dohotka odnosno dobiti“ (st. 1. čl. 1. Zakona o poduzećima). Prema Zakonu o poduzećima i Zakona o pretvorbi društvenih poduzeća donesen je Zakon o trgovačkim društvima. Temeljni oblici pravnih osoba u gospodarstvu su: *javno trgovačko društvo, komanditno društvo, dioničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i gospodarsko interesno udruženje*. Prema Klarić i Vedriš (2009: 59) „*poduzeće* kao pravna osoba ne postoji u novom sustavu, već se pod njim razumijeva gospodarska jedinica preko koje poduzetnik djeluje na tržištu. Ustvari je to zajednica imovine i osoba s jedinstvenim vodstvom s time da imovina pripada nositelju poduzeća – trgovcu pojedincu ili trgovačkom društvu. U pravne odnose ulazi isključivo nositelj poduzeća.“

Hrvatska enciklopedija definira *poduzeće*: „S pravnoga gledišta poduzeće je organizirana pravna cjelina preko koje nositelj djeluje na tržištu. Riječ je o zajednici imovine i osoba, spoju kapitala i rada pod jedinstvenim vodstvom, usmjerenom na ostvarenje gosp. ciljeva te jedinstvenomu istupanju na tržištu, s tim da imovina pripada nositelju poduzeća.“ (URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48953>; pristupljeno, 20.12.2017.).

Dakle, sinonim za *tvrtku* ne može biti *poduzeće*, iako ih čak i Rječnik stranih riječi (1990: 431) stavlja kao sinonime zajedno s nazivom *firma* (*lat.* jak, čvrst, postojan; od *lat.* glagola *firmāre*, *tal.* *la firma* potpis; *engl.* *a firm* kao sinonim za *tvrtka*). Hrvatski obiteljski leksikon (URL: <http://hol.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11124>, pristupljeno 20.12.2017.) definira firmu „(lat.), tvrtka; ime pod kojim posluje neko privr. poduzeće“ (URL: <http://hol.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11124>, pristupljeno 20.12.2017.).

Osim naziva *tvrtka* i *poduzeće*, u praksi se može koristiti i naziv *firma* koji nije fiksiran u Zakonu o trgovačkim društvima i razgovornoga je stila, ali može značiti i oznaku, markiranost proizvoda.

Naziv *kompanija* također se javlja u praksi, iako nije fiksiran u Zakonu o trgovačkim društvima. Podrijetlo riječi je iz francuskoga jezika (*franc.* *compagnie*) i Rječnik stranih riječi (1990: 714) naziv definira²³ kao „trgovačko ili industrijsko udruženje“. U današnje vrijeme riječ se smatra posuđenicom iz engleskoga jezika (*engl.* *a company*). Pojam *kompanija* upotrebljava se u značenju „velikog poduzetničkog, trgovačkog ili industrijskog društva“ (Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>; 20.12.2017.).

Osim *kompanije*, upotrebljava se naziv *korporacija* koju Poslovni leksikon (URL: <http://www.poslovni.hr/leksikon/korporacija-706>, pristupljeno 20.12.2017.) definira:

1. *Korporacija* ne čini neki posebni oblik trgovačkog društva ili određeni način povezivanja (npr. > koncern), te u okviru terminologije trgovačkog prava označuje samo izraz koji se često rabi u SAD-u umjesto i za *company*, isključujući razne oblike *partnershipa* i ostalih oblika udruga (*associations*);

2. u kolokvijalnom jeziku i u SAD-u i drugdje pod *korporacijom* se razumijeva razvijeni oblik trgovačkog društva u suvremenom tržišnom gospodarstvu. Najčešće se osnivaju kao *company limited by shares*, odnosno *dionička društva* kontinentalnog prava, i to s velikim brojem dioničara, ali ne samo fizičkih osoba nego i drugih društava, sa svrhom koncentracije kapitala u onim djelatnostima u kojima to priroda proizvodnje zahtijeva.

Povezana društva

Trgovačka društva se mogu povezivati i udruživati. U Zakonu o trgovačkim društvima spominje se *korporativno upravljanje*. Kada se društva povezuju ili kada se govori o određenom načinu povezivanja spominje se nekoliko naziva, kao što su *koncern*, *konzorcij*, *ortaštvo* i *holding*. Bez znanja nazivlja iz trgovačkoga prava i njihovih definicija, koje su,

²³ Citirana je samo ona definicija koja je potrebna za kontekst knjige.

također, dosta zamršeno i zbunjujuće, teško da se njihova značenja mogu razumjeti. Običan potrošač suvremenoga društva ne snalazi se u i ne vidi u čemu je razlika i kako razriješiti nedoumice, tj. zašto jedan naziv ima prednost pred drugim, odnosno, koji kontekst dopušta upotrebu jednog ili više naziva.

Koncern (njem. Konzern < engl. concern) se u ZTD spominje u VI. Glavi – Povezana društva, u čl. 473. Zakon kaže da su „Povezana društva pravno samostalna društva koja u međusobnom odnosu mogu stajati“, između ostalog, kao *koncerna društva*. Članak 476. stavci 1. i 2. definiraju *koncern*:

(1) Ako se vladajuće i jedno ili više ovisnih društava objedine jedinstvenim vođenjem od strane vladajućega društva, ona čine *koncern*, a pojedinačna društva su *društva koncerna*. Smatra se da su jedinstvenim vodstvom objedinjena društva među kojima je sklopljen ugovor o vođenju poslova društva (članak 479.) ili od kojih se jedno društvo priključuje drugome (članak 503.). Pretpostavlja se da ovisno i vladajuće društvo čine *koncern*.

(2) Ako su pravno samostalna društva, a da jedno nije ovisno o drugome, spojena zajedničkim vođenjem, ona čine *koncern* a pojedinačna društva su društva koncerna.

Hrvatska enciklopedija (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32715>) definira koncern kao „oblik povezivanja trgovačkih društava. Naziv koncern ne postoji u svim pravnim sustavima, ali u svima postoje neki oblici povezivanja trgovačkih društava koji odgovaraju pojmu koncern u hrvatskom pravu. Koncern je skupina od najmanje dva trgovačka društva objedinjena jedinstvenim vođenjem. Koncern nije posebna pravna osoba i svako trgovačko društvo koje čini koncern zadržava svoju pravnu samostalnost. U gospodarskom smislu koncern je jedinstveno poduzeće, jer se sva trgovačka društva koja ga čine jedinstveno vode. Postoje različiti tipovi koncerna: prema nastanku (ugovorni i faktični), organizaciji (centralizirani i decentralizirani) i prema odnosu između trgovačkih društava koja ga čine (koncern u kojem su trgovačka društva ravnopravni članovi i koncern u kojem je jedno trgovačko društvo vladajuće, a ostala su ovisna).

Poslovni leksikon definira *koncern* (URL: <http://www.poslovni.hr/leksikon/koncern-1426>, pristupljeno 20.12.2017.): „*engl.* concern, *njem.* Konzern, najviši stupanj monopolističkog udruživanja. To je udruženje pravno samostalnih poduzeća koja su financijski podložna određenom zajedničkom vodstvu po kojem dobivaju i ime (primjerice Morganov koncern u SAD-u). Nastaje kupovanjem akcija raznih poduzeća, organiziranjem posebnih društava za sudjelovanja i financiranje, sporazumima o zajednici interesa.“

Konzorcij se u ZTD spominje u također u VI. Glavi, čl. 480 pod *Ostali poduzetnički ugovori* kao *Ugovor o konzorciju*. U Poslovnom leksikonu (URL: <http://www.poslovni.hr/leksikon/konzorcij-788>, pristupljeno 20.12.2017.) definira se „*engl. consortium, njem. Zweckverband, Konsortium*), 1. sporazum nekoliko banaka radi zajedničkog izvršenja neke financijske operacije; 2. sporazum nekoliko poduzeća povezanih zajedničkim interesom radi zajedničkog nastupa na tržištu“.

Ortaštvo kao udruživanje spominje se u Glavi I. *O javnom trgovačkom društvu*, u čl. 68.

(1) Javno trgovačko društvo je trgovačko društvo u koje se udružuju dvije ili više osoba zbog trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom, a svaki član društva odgovara vjerovnicima društva neograničeno solidarno cijelom svojom imovinom.

(2) Član društva može biti svaka fizička ili pravna osoba.

O primjeni propisa o ortaštvu u čl. 69. „Ortaci mogu biti fizičke i pravne osobe koje se moraju dogovoriti o zajedničkom cilju ortaštva.“

Holding društvo (*engl. holding company, njem. Holding Dachgesellschaft*), pravni subjekt koji drži ili trajno sudjeluje u vlasništvu drugih, pravno samostalnih, poduzeća.

Hrvatska enciklopedija (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25942>, pristupljeno 20.12.2017.) definira „*holding (engl.)*, u širem značenju, trg. društva koja su statusno-pravno povezana tako da jedno društvo (društvo majka) drži većinu udjela u drugim društvima (društvima kćerima), pa mu to omogućuje da odlučujuće utječe na upravljanje tim društvima. U holding mogu biti povezana društva na više razina tako da društva kćeri drže udjele u drugim društvima (društva unuke), a ona u drugim društvima, itd., dok društvo majka izravno ili neizravno kontrolira sva društva uključena u holding. U strogo pravnom smislu tu je riječ o *koncernu*, jer je više trg. društava povezano jedinstvenim vođenjem. Društva koja čine koncern pravno su samostalna (posebni pravni subjekti), ali gospodarski čine cjelinu. Koncern može biti ugovorni (jedinstveno vođenje osigurano je ugovorom) ili faktični, za koji se pretpostavlja da postoji između vladajućeg i ovisnoga društva. Vladajuće društvo ima u ovisnome društvu ili većinu udjela ili većinsko pravo glasa. U užem smislu, holding je trg. društvo kojemu je osnovna djelatnost osnivanje i upravljanje drugim društvima. Takav holding u pravilu ne obavlja druge djelatnosti, nego se ograničava na stjecanje udjela drugih društava te na ostvarivanje i zadržavanje odlučujućega nadzora nad njima.“

Kompleksno nazivlje trgovačkoga prava pod utjecajem je gospodarskih čimbenika, razvoja tržišnoga gospodarstva, ekonomskih i pravnih znanosti. Hrvatsko i rusko nazivlje u grani

trgovačkog prava ima sličnu pojamovnu stranu, dok se nazivlje posuđuje uglavnom iz engleskoga jezika. Stoga se nameću pitanja kako nazivlje prevesti, jesu li nazivi ekvivalentni?

Potrebno je napomenuti da se grane prava ponekad preklapaju i da je teško razlučiti u koju granu prava smjestiti određeni naziv, na primjer, to je slučaj s građanskim i trgovačkim, tj. trgovačko-ugovornim pravom. U hrvatskom je zakonodavstvu Zakon o trgovačkim društvima smješten u trgovačko pravo i bavi se nazivljem i pitanjem *društva*, dok u ruskom je uređeno Građanskim zakonikom (Гражданский кодекс Российской Федерации), kojim se reguliraju odnosi građansko-pravnih odnosa, koji imaju prednost nad drugim federalnim zakonima i drugim normativnim pravnim aktima u području građanskoga prava.

U literaturi se na ruskom jeziku spominju nazivi предприятие, компания, коммерческая организация i фирма. U nastavku će se objasniti koji bi naziv bio najpogodniji kao ekvivalent za hrvatski nazive *poduzeće* i *tvrtka*.

U ruskom Građanskom zakoniku potvrđuje se naziv предприятие i u dvosložnoj sintagmi i odnosu među tagmemima u obliku sročnosti: предпринимательская деятельность.

Предприятие je najčešći i tipični oblik organizacije gospodarskih aktivnosti. Pojam obuhvaća više značenja, ovisno o vrsti gospodarskog sustava i pojam se mijenjao tijekom vremena. Sedamdesetih godina u Sovjetskom Savezu su postojale veće organizacijske strukture, nazvane *proizvodne* (производственные) i *znanstveno-proizvodne udruge* (научно-производственные объединения). Tržišno gospodarstvo pokrenulo je nove organizacijske i pravne oblike udruživanja, pa su se pojavila *zadruga*, *mala poduzeća*, *zajednička poduzeća* (кооперативы, малые предприятия, совместные предприятия). Istovremeno se javljaju povezana društva kao što su *koncerni*, *udruge* i *konzorciji* (концерны, ассоциации, консорциумы). Ovi nazivi preuzeti iz ekonomskih znanosti ponekad nemaju odgovarajući sadržaj. U rječnicima, literaturi, udžbenicima i člancima definiraju se nazivi koji se upotrebljavaju u trgovačkom pravu i navest će se oni iz najrelevantnije literature za ovo područje prava.

U ruskim pravnim rječnicima предприятие se definira kao «объект гражданского права имущественный комплекс, используемый для осуществления предпринимательской деятельности. П. как имущественный комплекс признается недвижимостью» (Краткий юридический словарь 2008: 192); «самостоятельный хозяйствующий субъект с правами юридического лица» (Новый юридический словарь 2008: 737).

Prema Rajzbergu «Само слово “предприятие” наиболее характерно для установившейся российской экономической терминологии и в гораздо меньшей степени используется в экономической науке и практике стран капиталистического мира. В то же время в деловом лексиконе этих стран нелегко подыскать слово, полностью эквивалентное понятию «предприятие»... важно отметить, что чаще всего предприятие образует юридическое лицо, имеет название и печать, расчетный счет в банке» (Райзберг 1997: 125-126).

Dakle, naziv предприятие najbolje bi se mogao prevesti hrvatskim nazivom *poduzeće*, međutim, postoji pojmovna razlika, a to je da poduzeće nije pravna osoba u hrvatskom zakonodavstvu. Radi razumijevanja pojam *pravne osobe* treba pojasniti.

„*Pravna osoba* (juristička, moralna) je društvena tvorevina kojoj je pravni poredak priznao pravnu sposobnost.“ (Klarić, Vedriš 2009: 38), znači da ima svojstvo pravnoga subjekta i da je ona nositelj prava i obveza i različita je od *fizičke osobe* ili čovjeka.

Potvrdu prijevoda imenice *poduzeće* pronašli smo u Hrvatsko-ruskom priručnom rječniku (Dautović 2007: 360), s tim da se uz naziv предприятие navodi kao sinonim фирма.

Rajzberg (1997: 126) također smatra da mu je najbliži naziv «фирма»: «Под фирмой чаще всего понимаются хозяйственная организация, компания или отдельный предприниматель, пользующиеся правами юридического лица, осуществляющие цели получения дохода и прибыли».

Bliski po smislu pojmu «предприятие» su nazivi «компания» i «корпорация».

Компания (Райзберг 1997: 125) – «это предприятия разнообразного профиля, основанные на долевом участии вкладчиков. Чаще всего компании заняты предпринимательской, коммерческой, промышленной деятельностью, функционируют на ассоциативных принципах».

Корпорация (Райзберг 1997: 125) – «представляет собой официально зарегистрированное, действующее, как юридическое лицо, объединение предприятий, организаций, физических лиц, в котором права собственности разделены между ними, как между акционерами».

Предприятие se u rječniku Новый юридический словарь (Азрилиян 2008: 738-740) spominje u obliku pojmova sastavljenih od dviju riječi: государственное п.; казенное п.; личное п.; малое п.; муниципальное п.; народное п.; унитарное п.; частное п.

U literaturi na ruskom jeziku još se spominju nazivi specijalnih organizacijskih struktura poduzeća (Райзберг 1997: 132), kao npr. *офшорные компании*: «иностранные компании, созданные специально для работы за рубежом». А «учреждения, получившие право на доверительное управление, именуют траст-компаниями. Наряду с фондами, переданными такой компании по доверенности, она может обладать и собственными средствами». Postoji još nekoliko naziva za udruženja i saveze, ako npr. *међународне корпорације, multinacionalne* ili *transnacionalne* – *транснациональные корпорации* (ТНК); *консорциум* – «временное добровольное объединение предприятий, организаций, образуемое для решения конкретных задач и проблем, осуществления крупных инвестиционных, научно-технических, социальных, экологических проектов»; *картель* – «договорное объединение предприятий, в основе которого лежит соглашение о квотировании объемов производства, ценах реализации, условиях продажи рынков сбыта продукции на договорных началах, то есть в соответствии с заключенными между предприятиями договорами»; *синдикат* – «форма договорного объединения предприятий, предполагающая централизацию снабжения организаций – членов синдиката и сбыта производимой продукции»; *тресты* форма объединения предприятий, при которой они утрачивают свою юридическую, коммерческую и производственную самостоятельность и подчиняются единому управлению».

Trgovačka društva osoba i društva kapitala

Zbog ulaska Hrvatske u Europsku uniju, 1. srpnja 2013. godine, Hrvatska je intenzivno mijenjala zakone i usklađivala s pravnom stečevinom EU što je rezultiralo i promjenom u Zakonu o trgovačkim društvima. Iz tog razloga, Hrvatska je 7. lipnja 2013. godine promijenila članak 20. stavak 1. kao što slijedi:

„(1) Naznaka imena tvrtke trgovačkog društva mora biti na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu ili na službenom jeziku države članice Europske unije i latiničnom pismu, a mogu se koristiti i arapski brojevi. Ostali sastojci tvrtke moraju biti na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu.”

Ovo je direktna promjena zbog ulaska Hrvatske u EU. Jezična politika do sada je bila takva, da imena tvrtke moraju biti na hrvatskom jeziku ili nekim od mrtvih jezika (latinskom ili grčkom) s prijevodom i objašnjenjem na hrvatskom jeziku. Hrvatski jezik je puristički jezik, tj. ne voli posđenice i prevodi nazivlje, gdje je to moguće, na hrvatski jezik. Međutim, pitanje je hoće li hrvatski jezik omogućiti nastavak skrbi o jeziku, ako dopusti uporabu riječi na drugim jezicima (po zakonu na „jeziku države članice Europske unije“, tj. stranim riječima). Iako, za registraciju tvrtke na Sudu traži se kopija stranice rječnika s objašnjenjem i prijevodom naziva.

Ruska Federacija slijedi svoj jezični put i put zakona i ne treba usklađivati svoje zakone s pravnom stečevinom EU jer to ne predstavlja strateški značaj ili interes države. Posljedne izmjene Federalnog zakona „O društvu s ograničenom odgovornošću“ također su bile 2013. godine, 27. srpnja (N 210-ФЗ) vezi jezične politike. U FZ „O d.o.o.“ u Glavi I. Opće odredbe u lanku 4. (Глава I. Общие положения Статья 4.) kao što slijedi: «Общество должно иметь полное и вправе иметь сокращенное фирменное наименование на русском языке. Общество вправе иметь также полное и (или) сокращенное фирменное наименование на языках народов Российской Федерации и (или) иностранных языках.» (в ред. Федерального закона от 18.12.2006 N 231-ФЗ) (URL: http://www.consultant.ru/popular/ooo/48_1.html, pristupljeno). Prijevod²⁴: „Društo mora imati puni naziv i ima pravo imati skraćeni naziv na ruskom jeziku. Društo također može imati puni i (ili) skraćeni naziv tvrtke na jezicima naroda Ruske Federacije i (ili) stranim jezicima“.

I nadalje: «Фирменное наименование общества на русском языке и на языках народов Российской Федерации может содержать иноязычные заимствования в русской транскрипции или в транскрипциях языков народов Российской Федерации, за исключением терминов и аббревиатур, отражающих организационно-правовую форму общества.» Prijevod²⁵: „Naziv tvrtke na ruskom jeziku i na jeziku naroda Ruske Federacije može sadržavati posuđenice u ruskoj transkripciji ili transkripcijama jezika naroda Ruske Federacije, osim naziva i kratica koje odražavaju organizacijski i pravni oblik društva.“

U ovim člancima modalni izrazi dolaze do izražaja i potenciraju jezičnu politiku, kao ove dvije: должно (morati) i может (moći). U poglavlju o ustavnom pravu bilo je više riječi o modalnosti. Riječ *должно* je modalna riječ koja se u hrvatskom jeziku prevodi s *morati*, kao u primjerima: *должно иметь*. Modalni izrazi izražavaju „obligation or necessity, certainty“ (Palmer, 2001) (obvezu, nužnost, sigurnost) u smislu *morati*, u prvom dijelu članka *может содержать*, gdje glagol može izraziti mogućnost ili u epistemičkom ili deontičkom značenju, tj. u smislu mogućnosti ili dopustivosti. Modalni glagol može izražavati mogućnost u dinamičnom, deontičkom ili epistemičkom smislu, to jest, u smislu urođene sposobnosti, dopustivosti ili moguće okolnosti (Palmer, 2001) u smislu *moći*, u trećem dijelu članka.

Modalni glagol služi kao pomoćni nekom drugom glagolu koji stoji uz njega u infinitivnom obliku. Prva sintagma odnosi se na *nužnost* uporabe ruskoga jezika, a druga o *mogućnosti* uporabe posuđenica, kao i ruske transkripcije. Uporaba ruske transkripcije posuđenica jedna je od karakteristika ruskoga jezika, stoga, riječi ne izgledaju kao izvorne, ali su prilagođene ruskom pismu, ćirilici, i izgovoru ruskoga jezika.

²⁴ Prijevod autorice knjige.

²⁵ *ibid.*

Razlike između ruske i hrvatske jezične politike u pogledu nazivlja su značajne. U hrvatskom jeziku, zato što nije sklon posuđenicama i prvenstvo daje uporabi hrvatskih riječi, uzimajući u obzir da ime tvrtka mora biti napisano na hrvatskome standardnom jeziku ili jednom jeziku EU, uz očuvanje izvornika i latiničnoga pisma.

Zakon o trgovačkim društvima (NN 110/15) u Općim odredbama definira pojmove *trgovca*, *trgovačkih društava* i *trgovca pojedinca*. Zakon razlikuje *društva osoba* gdje su pojedinci usko povezani s poslovnom djelatnošću i *društva kapitala* temeljene na udruženom kapitalu, obje su pravne osobe. *Javno trgovačko društvo (j.t.d.)*, *komanditno društvo (k.d.)* i *gospodarsko interesno udruženje (g.i.u.)* su *društva osoba*, a *dioničko društvo (d.d.)* i *društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.)* su *društva kapitala*.

Nadalje će riječ biti o osnivanju d.o.o., tj. društva kapitala u hrvatskom i ruskom zakonodavstvu. U hrvatskom zakonodavstvu neodvojivi dio Zakona o trgovačkim društvima je osnivanje društva s ograničenom odgovornošću i dioničkog društva.

U ruskom zakonodavstvu osnivanje d.o.o. smješteno je u posebnom federalnom zakonu, Федеральный закон «Об ООО» от 08.02.1998 N 14-ФЗ (ред. от 31.12.2017) «Об обществах с ограниченной ответственностью». Osim toga i osnivanje d.d. ima poseban federalni zakon Федеральный закон «Об акционерных обществах». Федеральный закон принят Государственной Думой 24 ноября 1995 года N 208-ФЗ (ред. от 31.12.2017). Prema ovom zakonu, trgovačka društva se mogu se podijeliti na Закрытое акционерное общество (ЗАО)/Zatvoreno dioničko društvo i Открытое акционерное общество (ОАО)/Otvoreno dioničko društvo. Glavna obilježja otvorenih i zatvorenih dioničkih društava jesu uvjeti i postupak distribucije dionica i prava dioničara na njihovo raspolaganje i prava prvokupa dionica. Dionička društva čiji su utemeljitelji Ruska Federacija, subjekti Ruske Federacije ili općine, mogu biti samo otvorena dionička društva. Kod z.d.d. dionice se distribuiraju samo među njegovim osnivačima ili prethodno utvrđenim skupinama osoba i imaju pravo prvokupa dionica. Kod o.d.d. prodaja dionica je slobodna na tržištu.

Pravno nazivlje u društvu s ograničenom odgovornošću

Sličnosti i razlike u skraćenim nazivima d.o.o. i ООО

Razlike su u kratici društva i interpunkciji. U ruskom jeziku, za razliku od hrvatskog, ne pišu se točke iza inicijala i napisani su velikim slovima ООО. Hrvatska kratica je d.o.o. i uvijek se piše malim početnim slovima. Prijevod u potpunosti zadržava oblik i ima isti broj riječi s prijedlogom *s/c* između riječi *društvo/общество* i *ograničenom odgovornošću/*

ограниченной ответственностью: d.o.o. – društvo s ograničenom odgovornošću i ООО – Общество с ограниченной ответственностью. Uzimajući u obzir činjenicu da su oba jezika slavenska, hrvatski južnoslavenski, a ruski istočnoslavenski jezik i nije neobično da oba imaju sličnosti na sintaktičkoj razini.

Pravna definicija pojma d.o.o./ООО u hrvatskom i ruskom jeziku

U hrvatskom zakonodavstvu *društvo s ograničenom odgovornošću* ima skraćeni naziv d.o.o. i najčešći je oblik društva u Hrvatskoj. Definiciju pronalazimo u Zakonu o trgovačkim društvima, u Glavi V., u članku 385. (URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_152_3144.html, pristupljeno 4.11.2018.): Definiciju pronalazimo u Zakonu o trgovačkim društvima, u Glavi V., u članku 385. (URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_152_3144.html, pristupljeno 4.11.2018.): „Društvo s ograničenom odgovornošću je trgovačko društvo u koje jedna ili više pravnih ili fizičkih osoba ulažu temeljne uloge s kojima sudjeluju u unaprijed dogovorenom temeljnom kapitalu. Temeljni uložci ne moraju biti jednaki. Nijedan osnivač ne može kod osnivanja društva preuzeti više temeljnih uloga. Poslovni udjeli se ne mogu izraziti u vrijednosnim papirima.“

U ruskom Federalnom zakonu o Društvu s ograničenom odgovornošću, definicija je dana u Glavi I., u članku 2.: «Общество с ограниченной ответственностью (общепринятое сокращение – ООО) – учрежденное одним или несколькими юридическими и/или физическими лицами хозяйственное общество, уставный капитал которого разделён на доли; участники общества не отвечают по его обязательствам и несут риск убытков, связанных с деятельностью общества, в пределах стоимости принадлежащих им долей в уставном капитале общества.» (URL: <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ooo>, pristupljeno 8.08.2018.)

Iz usporedbe dviju definicija d.o.o. može se zaključiti da nema velike razlike u osnovnom značenju. Na pravnoj razini one su i strukturalno slične i prijevod bi bio ekvivalentan.

Dijelovi Izjave o osnivanju d.o.o.

Društvo s ograničenom odgovornošću utemeljeno je na Izjavi o osnivanju, koju moraju potpisati svi osnivači u obliku ovjerene isprave. Društvo može osnovati jedna ili više odoba. Ako društvo osniva samo jedna osoba, temeljni dokument je *Izjava o osnivanju* osnivača u obliku ovjerene isprave. Ukupnost prava i obveza svakog pojedinog vlasnika čini njegov / njezin udio u društvu. Veličina udjela je proporcionalna veličini uplaćenog temeljnog kapitala. (HGK, ZTD, FZ ООО)

Glavni dijelovi Izjave o osnivanju sadrže:

- podatke o osnivaču (ime i prezime ili naziv tvrtke, prebivalište osnivača ili sjedište, *Osobni identifikacijski broj* (OIB) u Hrvatskoj i Оновной государственный регистрационный номер (ОГРН) (osnovni državni registracijski broj) i Идентификационный номер налогоплательщика (ИНН) (identifikacijski broj poreznog obveznika) u Ruskoj Federaciji
- tvrtka društva (ime društva) i sjedište
- predmet poslovanja društva
- temeljni kapital
- iznos pojedinačnog vlasničkog udjela svakog investitora (ako je ulog u materijalnim i nematerijalnim dobrima, potreban je njihov detaljni opis i vrijednost)
- naznaka je li tvrtka osnovana s vremenskim ograničenjem ili na neodređeno vrijeme
- prava i obveze koje imaju osnivači prema društvu, pored plaćanja vlasničkog udjela u društvu i obveze i prava društva prema osnivačima.

Hrvatska *Izjava o osnivanju d.o.o.* mora sadržavati sljedeće članke:

1. Tvrtka društva
2. Osnivač društva
3. Sjedište društva
4. Predmet poslovanja društva
5. Uprava društva
6. Temeljni kapital
7. Trajanje društva
8. Zaključne odredbe

Primjer obrasca *Izjave o osnivanju d.o.o.* na hrvatskom jeziku nalazi se u Prilogu 1.

Ruska *Izjava o osnivanju d.o.o.* – *Устав* nalazi se u Glavi 2., članku 12. Federalnog zakona „О d.o.o.“ (Глава II. Учреждение общества, Статья 12. Устав общества, Федеральный закон «Об ООО»). Federalni zakon „О d.o.o.“ i ima sljedeće dijelove:

Глава I. Общие положения Глава II. Учреждение общества

Глава III. Уставный капитал общества. Имущество общества

Глава III. Ведение списка участников общества

Глава IV. Управление в обществе

Глава V. Реорганизация и ликвидация общества

Глава VI. Заключительные положения

Устав ima sljedeće dijelove koji se mogu proširiti ili zavisno od izmjene Zakona oduzeti:

1. Общие положения
2. Цели и предмет деятельности Общества
3. Правовой статус Общества
4. Уставный капитал Общества
5. Права и обязанности участников Общества
6. Продажа, отчуждение либо переход доли или части доли в уставном капитале Общества к другому лицу, выход из Общества. Ведение списка участников Общества
7. Управление Обществом. Общее собрание участников Общества
8. Генеральный директор
9. Крупные сделки и сделки, в совершении которых имеется заинтересованность
10. Имущество, учет и отчетность
11. Распределение прибыли
12. Реорганизация и ликвидация Общества

Federalni zakon RF „O d.o.o.“ propisuje koje dijelove mora imati svaka Izjava o osnivanju (Устав) (Федеральный закон от 08.02.1998 N 14-ФЗ (ред. от 29.07.2017) “Об обществах с ограниченной ответственностью” (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.09.2017)> Глава II. Учреждение общества> Статья 12. Устав общества):

- полное и сокращенное фирменное наименование общества
- сведения о месте нахождения общества
- сведения о составе и компетенции органов общества
- сведения о размере уставного капитала общества; абзац утратил силу с 1 июля 2009 года. – Федеральный закон от 30.12.2008 N 312-ФЗ
- права и обязанности участников общества

- сведения о порядке и последствиях выхода участника общества из общества, если право на выход из общества предусмотрено уставом общества
- сведения о порядке перехода доли или части доли в уставном капитале общества к другому лицу
- сведения о порядке хранения документов общества и о порядке предоставления обществом информации участникам общества и другим лицам
- иные сведения, предусмотренные настоящим Федеральным законом.

Primjer obrasca Statuta na ruskom jeziku nalazi se u Prilogu 2.

Izjava o osnivanju d.o.o. temeljni je osnivački dokument društva i u hrvatskom i u ruskom pravosuđu, ali razlikuju se u nazivlju. U hrvatskom jeziku dokument se naziva *Izjava*, a u ruskom Устав. *Izjava* se u ruskom jeziku prevodi sa Заявление, a ruska riječ Устав hrvatskom *Statut*. U hrvatskom jeziku *statut* znači pravni akt jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Statutom se (Pravni leksikon, 2006) podrobnije uređuje samoupravni djelokrug jedinice, njena obilježja, javna priznanja, ustrojstvo, ovlasti i način rada tijela, način obavljanja poslova, oblici konzultiranja građana, provođenje referenduma u pitanjima iz djelokruga, mjesna samouprava, ustrojstvo i rad javnih službi, oblici suradnje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te druga pitanja od važnosti za ostvarivanje prava i obveza.

Posebno značenje ima statut u međunarodnom privatnom pravu, gdje isti označuje mjerodavni pravni poredak za određenu kategoriju vezivanja (npr. osobni statut je pravno mjerodavno za osobne odnose, nasljedni statut je pravno mjerodavno za nasljednopravne odnose, ugovorni statut je pravno mjerodavno za ugovorne odnose, itd.).

Naziv *Ustav* u hrvatskom jeziku znači „temeljni akt konstituiranja države i društva“ (URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63438>, pristupljeno 2.08.2018): „Povelja, temeljni tekstovi kojima se određuje oblik vlasti jedne zemlje, najviši zakon jedne države, konstitucija; obično sadrži načelne propise o društv., ekon. i polit. poretku države, definira prava i dužnosti građana, određuje najviše organe vlasti, njihove međusobne odnose i odnose prema nižim organima i građanima. Donosi ga posebno u tu svrhu izabrano predstavničko tijelo.“ (URL: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=41448>, pristupljeno 2.08.2018.) ili u ruskom jeziku Конституция – «нормативно-правовой акт высшей юридической силы»; «занимает верховное положение и регулирует, а также провозглашает самые основные права, обязанности и свободы человека. Однако ее действие распространяется также на органы власти, Президента и Правительство страны.» (URL: <http://constitutionrf.ru/>, pristupljeno 2.12.2018.).

Za razliku od hrvatske riječi *Ustav*, ruska riječ *Устав* znači nešto posve drugo i predstavlja drugi pojam: «Устав как учредительный документ юридического лица» (ГК РФ Статья 52. Учредительные документы юридических лиц) ili «свод правил, регулирующих деятельность организаций, учреждений, их взаимоотношения с другими организациями и гражданами, их права и обязанности в определенной сфере государственного управления или хозяйственной деятельности.» (Большой энциклопедический электронный словарь. URL: http://slovoonline.ru/slovar_ctc/b-20/id-64149/ustav.html, pristupljeno 2.06.2015.).

Устав kao „osnivački dokument pravne osobe“ ili „skup pravila koja uređuju djelatnost organizacije, ustanove, njihov odnos s drugim organizacijama i građanima, njihova prava i obveze na određenom području javne uprave ili gospodarske djelatnosti.“

U ovom slučaju još jednom ukažemo na problem „lažnih prijatelja“ u projevodu ili “false friend” (jednu od definicija „lažnog prijatelja“ dali su Hayward i Moulin (1984: 190): “Confusion arises because word A (which belongs to the foreign language being learned or used) looks or sounds exactly or nearly like word B, which belongs to the learner’s mother tongue. User then establishes an unwarranted interlingual equivalence on the basis of this total or partial similarity”)²⁶. *Lažne prijatelje* prevoditelj mora izbjegavati. Dobar su primjer *Ustav* kao najviši pravni dokument neke države, ili na ruskom jeziku Устав kao temeljni dokument pravne osobe, dok je na ruskom jeziku druga riječ za Ustav – Конституция jer predstavljaju dva pojma, ali su homonimi.

Usporedba pravnoga nazivlja međunarodnih pravnih akata u hrvatskom i ruskom jeziku na primjeru termina *ugovor/договор*

U vrijeme kada je Hrvatska započela pregovore s Europskom unijom kako bi postala njezinom ravnopravnom članicom trebalo je pravno nazivlje uskladiti sa zakonodavstvom EU. Zakonska regulativa Republike Hrvatske prevodila se na engleski jezik. Iz tiska je izišao „Četverojezični rječnik prava Europske unije“ na engleskom, hrvatskom, njemačkom i francuskom jeziku (lijeva strana započinje s pojmovima na engleskom jeziku, a zatim slijede na hrvatskom, njemačkom i francuskom jeziku ekvivalenti). Rječnik je dostupan u virtualnom obliku na stranici <http://norma.hidra.hr/rjecnik/>. Osim toga, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija pripremilo je priručnik za prevoditelje, koji je

²⁶ Ili u slobodnom prijevodu autorice knjige: „Zbrka nastaje kada riječ A (koja pripada stranom jeziku koji se uči ili koristi) izgleda ili zvuči upravo ili gotovo poput riječi B, koja pripada učenikovom materinskom jeziku. Korisnik zatim uspostavlja neopravdanu međujezičnu ekvivalentnost na temelju ove ukupne ili djelomične sličnosti“ jeziku. Korisnik zatim uspostavlja neopravdanu međujezičnu ekvivalentnost na temelju ove ukupne ili djelomične sličnosti“

služio i služi kao pomoć pri prevođenju prava na engleski jezik. Hrvatski pravni sustav i pravni dokumenti razlikuju se od onih u EU, zbog čega će se pobliže predstaviti. Međunarodne pravne akte donose u Hrvatskoj Sabor i Vlada Republike Hrvatske te druga državna tijela. Europsko pravo uključuje ugovore, sporazume, odluke i sporazume koji mijenjaju i/ili mijenjaju ugovore o osnivanju (osnivački ugovori), normativne akte koje donose tijela Europske unije na temelju ugovora, odluka Suda EU i drugih izvora. Osnovni pravni dokumenti EU su: akti Europskog parlamenta, Savjeta i Komisije.

Međunarodni ugovor predstavlja tipičan oblik uspostave suradnje među subjektima međunarodnoga prava. Postoje različito nazivlje međunarodnih ugovora: *пакт, трактат, конвенција, протокол, соглашения, декларација, договор*. To je nazivlje blisko po značenju, ali kako bi se pravilno prevelo određen naziv treba definirati i njegovor značenje. Договор se definira kao «соглашение двух или нескольких лиц об установлении, изменении или прекращении гражданских прав и обязанностей» (Буянова i dr. 2008: 183), tj. sporazum ugovornih strana o osnivanju, izmjeni i prestanku prava i dužnosti građana²⁷. Ugovorne strane mogu biti fizičke i pravne osobe, uključujući različite javne pravne osobe (međunarodne organizacije, državu, općine, itd.). Upotrebljava se u tri značenja: ugovor kao pravni odnos; kao pravna činjenica, obvezujuća; kao dokument kojim se utvrđuje činjenica nastanka obveza po volji svojih sudionika. U suvremenom ruskom građanskom pravu pod ugovorom je uobičajeno smatrati raznovrsne poslovne odnose, na ugovore se primjenjuju pravila o bilateralnim i multilateralnim poslovima. Osnovna teškoća u prijevodu odnosi se na odabir među nazivljem договор i контракт, koji su u ruskom jeziku bliskoznačnice. U hrvatskom jeziku nema takvih sinonima (zato što u hrvatskom jeziku nema riječi *kontrakt*, posredno posuđene riječi iz engleskoga jezika *contract*, a neposredno posuđene iz latinskoga jezika *contractus*).²⁷ Контракт je prije svega vanjskotrgovinski ugovor. Контракт se sklapa uz sudjelovanje državnih i općinskih institucija, a договор – ne. U hrvatskom pravnom nazivlju postoji oko 200 naziva ugovora sa sastavnicom *ugovor*, a u ruskom jeziku ih postoji i četiri puta više.

Najvažnija podjela ugovora (tematska), uspoređuje se nazivlje na hrvatskom i ruskom jeziku i navedeni su primjeri. U hrvatskom pravnom sustavu nalaze se sljedeće grupe²⁸:

1. grupa/tema: Prodaja – nabava – zastupanje (продажа – закупка-представительство): *Купо-продајни уговор, Уговор о посредованју при продаји, замјени, изнајмљиванју и унајмљиванју некретнина, Уговор о продаји рабљеног особног возила, Уговор о набави алкохолних пића.*

²⁷ Termin *kontrakt* postoji u hrvatsko-ruskom rječniku, ali u praksi se ne upotrebljava zato što hrvatski jezik daje prednost hrvatskim riječima i gdje je moguće strane riječi prevodi na hrvatski jezik kako bi se zadržala čistoća materinskoga jezika. Termin *kontrakt* ima svoju uporabu u susjednim zemljama Hrvatske.

²⁸ Prijevod autorice knjige.

2. Darivanje – zamjena – ustupanje (дарение – замена – уступка): *Ugovor o darivanju – osobni automobil, Ugovor o zamjeni, Ugovor o ustupanju.*
3. Najam – leasing – zakup (наем – лизинг – аренда): *Ugovor o najmu stana, Ugovor o leasingu osobnog vozila, Ugovor o zakupu.*
4. Intelektualne usluge (интеллектуальные услуги): *Autorski ugovor.*
5. Turizam – prijevoz – najam automobila (туризм – транспорт- аренда автомобилей): *Ugovor o organiziranju putovanja, Ugovor o ugostiteljskim uslugama.*
6. Održavanje – kontrola – izvođački radovi (подряд – контроль – строительные работы): *Ugovor o redovnom mjesečnom održavanju, Ugovor o kontroli robe, Ugovor o poslovnoj suradnji.*
7. Skladištenje – prijevoz – špedicija (хранение-транспортировка-эспедирование): *Ugovor o uskladištenju robe, Ugovor o prijevozu, Ugovor o špediterskom i carinskom posredovanju.*
8. Graditeljstvo (строительство): *Ugovor o gradnji.*
9. Ugovori iz radnih odnosa (трудовые договоры): *Ugovor o radu na neodređeno vrijeme, Ugovor o radu na određeno vrijeme, Ugovor o radu za studenta, Ugovor o radu.*
10. Financijski odnosi (финансовые отношения): *Ugovor o zajmu, Ugovor o kreditu.*
11. Razno (разное): *Ugovor o sponzorstvu, Ugovor o čuvanju, Ugovor o komunikacijskim uslugama.*

U ruskom pravnom sustavu ugovori su podijeljeni u sljedeće grupe:

1. Договор аренды (Ugovor o najmu): Договор аренды зданий, сооружений и нежилых помещений, Договор аренды имущества, Договор аренды транспортных средств, Договор финансовой аренды (лизинг).
2. Договор купли-продажи (Kuporprodajni ugovor).
3. Брачный контракт (Bračni ugovor).
4. Договор банковских услуг (Ugovor o bankarskim uslugama): Договор банковского вклада, Договор банковского счёта, Договор коммерческого кредита.
5. Договор подряда (Ugovor o održavanju): Договор бытового подряда, Договор строительного подряда.
6. Другие типовые договоры (Drugi tipski ugovori): Договор дарения, Договор доверительного управления имуществом, Договор займа, Договор комиссии.

7. Обеспечение исполнения обязательств (Osiguranje izvršavanja obveza, garancije): Договор залога, Договор поручительства.
8. Трудовой договор (Ugovor o radu).
9. Авторский договор (Autorski ugovor).
10. Договоры оказания услуг. Посреднические договоры. (Ugovori o pružanju usluga. Ugovori o posredovanju).
11. Договоры страхования Договоры распоряжения имуществом. (Ugovori osiguranja. Ugovori o raspolaganju imovinom.).
12. Учредительные договоры (Ugovori o osnivanju): Договор о самостоятельной хозяйственной и совместной деятельности, Договор простого товарищества.

Iz primjera se da uočiti da se značenja nazivlja za ugovor podudaraju ili se razlikuju u nijansama ili imaju prošireno značenje. Osim *ugovora*, među međunarodnim pravnim aktima postoje i sljedeći termini: hrv. *sporazum*, rus. соглашение. Opće značenje svih vrsta međunarodnih akata je *Okvirni sporazum/Рамочное соглашение*, čiji se smisao ne može podudarati s terminom договор.

Termin *konvencija/конвенция* se u prošlosti upotrebljavao za bilateralne sporazume (двусторонние соглашения), a trenutno za službene multilateralne ugovore, akte, koji su dogovoreni pod okriljem tijela međunarodnih organizacija.

Povelja (lat. *carta*) u hrvatskom jeziku ima više naziva: *darovnica, dokument, najam broda, povlastica, stari rukopis, ugovor, ustav*. U hrvatsko-ruskom rječniku (Dautović, 2002) može se naći nekoliko prijevoda: 1. грамота, булла, хартия; лит. документ, диплом; 2. декларация, например, Декларация Объединенных Наций. *Povelja* se prevodi terminom декларация. To je poseban oblik i službeni akt, npr. dogovor kojim se osniva međunarodna organizacija (Povelja Ujedinjenih naroda, a u ruskom jeziku se prevodi kao Декларация Объединенных Наций.).

Deklaracija/декларация se prevodi i kao заявление, провозглашение, объявление (ima široko semantičko polje). Deklaracije mogu biti i akti, koji se dodaju ugovoru, neslužbena su karaktera i bave se pitanjima manjeg značaja.

Protokol/протокол, Memorandum o razumijevanju/Меморандум o взаимопонимании su akti manje službena karaktera nego *ugovor/договор* ili *konvencija/конвенция*. *Memorandum/меморандум* se često koristi za određivanje pravila rada na osnovi *okvirnoga sporazuma/рамочного соглашения*, za organizaciju tehničkih ili usko stručnih pitanja.

Termin *Modus vivendi*/Модус вивенди koristi se za akte, kojima se uspostavlja međunarodni sporazum, privremenog ili općeg karaktera i kojeg će postepeno zamijeniti stalni sporazum (formalnog karaktera).

Razmjena pisama, nota/Обмен писъмами, нотами je uobičajeni oblik diplomatske korespondencije između državnih tijela i međunarodnih organizacija.

Točnost, logičnost, objektivnost, sažetost glavna su obilježja pravnoga prijevoda. Glavnu ulogu ima prevoditelj koji mora poznavati oba jezika, izvorni i ciljni, biti pismen, entuzijast, radoznao, koji uvijek provjerava svoj prijevod, kontrolira misao i istražuje riječi i njihovo značenje, bilo na razini morfologije, leksikologije, stilistike ili semantike. Svaki prijevod je novo djelo. Složenost pravnoga nazivlja dana je na primjerima različitih termina karakterističnih za pojedinu granu prava te su primjeri obrađeni kvalitativnom i kvantitativnom analizom koristeći se suvremenim metodama leksikološke i semantičke analize. Iz velikog broja primjera može se zaključiti koliko truda, razumijevanja i svoga vremena prevoditelj, terminolog i leksikolog trebaju uložiti kako bi i njima bilo razumljivo pravno nazivlje i stvorio se na kraju kvalitetan prijevod, pronašao adekvatan termin, njegova fiksacija, potkrijepa uzusom.

Zaključna razmišljanja

Pravo je ukupnost pravnih pravila, načela i instituta kojima se uređuju odnosi u određenoj društvenoj zajednici. Pravo postoji u jeziku, ostvaruje se kroz jezik i odražava u sebi obilježja društva u kojem se formira.

Pravno nazivlje predstavlja instrument pravne tehnike, pomoću kojeg zakonodavac osigurava pravilnost, jednoznačnost razumijevanja pravnih normi, fiksiranih u normativno pravnim aktima.

U monografiji su se razmotrila teorijska pitanja vezana uz problem definiranja termina i pravnoga nazivlja, određivanje nazivlja na temelju pripadnosti riječi određenom području znanja i određenom zatvorenom sustavu u okviru tog područja znanja, na primjerima ustavnoga, kaznenog, trgovačkog, građanskog prava i djelomice međunarodnoga prava. Nazivlje se promatralo s lingvističkog i pravnog aspekta, obradili su se osnovni pojmovi u terminologiji: termin, pojam, pojmovni sustav i definicija.

Kontrastivna analiza pravnoga nazivlja u srodnim slavenskim jezicima, kao što su hrvatski i ruski jezik neophodan je alat u rekonstrukciji procesa jezičnoga oblikovanja zakona i normativno pravnih dokumenata različitih zemalja. Osim toga analiza daje uvid u činjenicu, koliko su slični ili različiti terminološki sustavi u pojedinoj grani prava u hrvatskom i ruskom jeziku, podudaraju li se ili razlikuju pojmovi, postoje li sinonimi za nazive, jesu li autohtoni ili posuđeni iz nekog drugog jezika, postoje li dublete, kako se prevodi pravni tekst, s obzirom na pravne tehnike i različite pravne sustave.

S obzirom da terminologiji i definiranju nazivlja nije posvećeno dovoljno prostora u literaturi, u knjizi smo proučavali poimanje nazivlja, s lingvističkoga i pravnoga gledišta. Kao rezultat došli smo do definicije pravnoga nazivlja koja se temelji na pravu (kao ukupnosti pravnih pravila, načela i instituta kojima se uređuju odnosi u određenoj društvenoj zajednici), teoriji prava (i države kao osnovnoj disciplini znanosti o pravu koja iskazuje najbitnije činjenice o pravu i državi). Došli smo do zaključka da je i lingvistima i pravnicima u određivanju pravnoga termina zajedničko to da termin mora biti neovisan od konteksta te jednoznačan u uporabi u jednom normativno pravnom aktu. Pravni termin je jedinica jezika prava, oblikovan tako da imenuje određene pravne pojmove, koji se razlikuju svojom točnošću značenja, nedvosmislenošću, jasnoćom izraza, semantičkom omeđenošću pojma, nezavisno od konteksta, u okviru jednog terminološkog polja i funkcionalne stabilnosti. Za one koji čitaju zakone jezik prava je često nerazumljiv zato što u praksi često prelazi granice semantičkoga polja svojim širim značenjem ili podsjećajući na oblik riječi iz općega jezika. Jedan od glavnih zadataka je zakonodavaca, lingvista, leksikografa da se izrađuju specijalizirani rječnici koji bi jasno definirali pravno nazivlje.

Pojmovna strana termina predstavlja njegovo glavno obilježje. Osobito je važno obratiti pažnju na pojamovnu stranu kod usporednih terminoloških analiza u raznim jezicima jer se zbog različitih teorijskih pristupa pojedinom pojmu pristupa na drugačiji način, pa se i definiranje termina razlikuje. U rječnicima pojedine struke često se više pažnje poklanja samo jezičnoj strani termina, npr. navode se sinonimi, a ne njegova definicija, što dovodi do pogrešaka u prijevodu i interpretacije termina i teškoća kod uvođenja termina u složen terminološki sustav.

Koncept ili pojam je jedinica znanja stvorena jedinstvenom kombinacijom karakteristika (ISO 1087). U pravnoj znanosti nazivlje ovisi kojem pravnom sustavu pripada, na primjer, je li riječ o kontinentalnom ili anglosaksonskom pravnom sustavu, kao najraširenijima u svijetu. Pri usporednom proučavanju nazivlja ili prevođenju vodi se računa o pripadanju pravnim sustavima jer su u različitim sustavima pravni termini rijetko istoznačni. Hrvatski i ruski pravni sustavi pripadaju kontinentalnom (civilnom) pravnom sustavu, ali to ne znači i da se termini podudaraju jer je Hrvatska prije pridruživanja Europskoj uniji svoje pravno nazivlje usklađivala s pravnom stečevinom (franc. *acquis communautaire*) Europske unije, a Rusija nije imala tu potrebu i slijedi svoj put razvoja pravne znanosti.

Osim teorijskim dijelom, u monografiji se posebna pozornost posvećuje prijevodu. Prijevod pravnih tekstova uključuje poznavanje prava i jezičnih pravila. Pravni prijevod kreće od izvornoga teksta, izvornoga jezika u nastojanju prenijeti ekvivalentne pojmove u ciljni tekst i ciljni jezik, obuhvaćajući kontekst i izvornoga i ciljnoga jezika. Isto tako pravni prijevod odraz je cjelokupnoga znanja prevoditelja, koji u pravni prijevod ulaže svoje vrijeme, znanje i sposobnosti. Zbog nepostojanja dvojezičnoga (hrvatsko-ruskoga ili rusko-hrvatskoga), pravnog rječnika prevoditelj često poseže za jednojezičnim rječnicima, koji su odlična podloga za istraživanje pravnoga nazivlja i njegove pojamovne strane jer su ih pisali stručnjaci, pravnici. Dvojezične rječnike češće sastavljaju lingvisti koji se bave prevođenjem i proučavanjem pravnoga nazivlja, međutim često im nedostaje objašnjenje. Dobar dvojezičan terminološki rječnik trebao bi sadržavati što je moguće više objašnjenja i primjera u zakonima, normativno pravnim aktima, po mogućnosti bez sinonima, jer je omeđenost jako bitna za određivanje kriterija ekvivalentnosti. U monografiji se kroz analizu primjera pravnoga nazivlja pojedinih grana prava upućuje na terminološka načela, obilježja pravnoga prijevoda, pojamovne strane termina i davanja vlastitih rješenja i objašnjenja uz pomoć enciklopedijskih rječnika, specijaliziranih rječnika, priručnika, zakona i normativno pravnih dokumenata.

Središnji dio monografije bavio se kontrastivnom analizom pravnoga nazivlja u ustavnom, kaznenom, građanskom, trgovačkom i međunarodnom pravu. Kriteriji za odabir termina bili su ključni termini, koji najbolje predstavljaju pojedinu granu prava,

dokumenti, jezična obilježja pravnoga teksta. Važno je napomenuti da je analiza zakona vrlo zahtjevna jer se zakoni stalno mijenjaju i trebalo je ići ukorak s tim izmjenama i dopunama. Najplodotvorniji su Kazneni zakon i kaznenopravno nazivlje jer su obilježeni snažnim povijesnim promjenama, pa tako i nazivljem te je kontrastivna analiza pokazala kako su se tijekom povijesti nazivi mijenjali, sužavalo semantičko polje i dobivao precizniji pojam. Stoga je i najviše pozornosti bilo poklonjeno upravo kaznenopravnome nazivlju.

Za analizu ustavnoga prava odabrali smo modalnost, jednu od temeljnih semantičko-gramatičkih kategorija koja izražava stav govornika prema diskursu. Često je obilježena zbog svoje subjektivnosti, značenja i kontekstualnih izraza. Analiza je pokazala da je u hrvatskom Ustavu 238 modalnih glagola (moći, morati i smjeti) i modalnih leksema biti dužan. U ruskom Ustavu smo istražili 165 modalnih riječi. Zaključili smo da je najčešći glagol moći/мочь u oba jezika. Polazeći od teorije i poteškoća u analizi modalnosti, ovime se željelo istražiti modalnost koja izražava deontičku mogućnost (dozvolu) ili nužnost (obvezu) u dva usporedna pravna teksta hrvatskog i ruskog Ustava. Analizirale su se sličnosti i razlike u prijevodu modalnosti, poglavice modalnih glagola. Mnoge sličnosti postoje između hrvatskih i ruskih modalnih glagola u značenju i kontekstu u kojem su upotrebljeni, npr. glagol moći/мочь, a sličnosti olakšavaju prijevod. U analizi Ustava uzeli smo u obzir činjenicu da se Ustav od njegove prve inačice 90-ih godina 20. stoljeća mijenjao i nadopunjavao.

Kazneno pravo pokazalo se u analizi kao najplodotvornije za istraživanje. U istraživanju smo primijenili metodologiju korpusne lingvistike, koristeći se alatom računalne lingvistike i programskom podrškom AntConc za izvlačenje termina iz korpusa. Za korpusnu analizu uzeti su tekstovi hrvatskoga i ruskoga Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku. Uporaba kolokacija i značenje očituje se kroz konkordancije u kojima se ključna riječ ili kolokacija nalazi u kontekstu. Obradili smo konkordancije u hrvatskom i ruskom kaznenopravnom sustavu čiji su ključni pojmovi slična ili različita značenja. Izvlačenje nazivlja, terminološko uređivanje i prijevod važni su segmenti u usporednoj analizi koja je obuhvatila kaznenopravni sustav i jezičnu analizu jer se ponekad pojmovi u hrvatskom i ruskom pravnom sustavu razlikuju, što ih čini zahtjevnima i izazovnim za prevoditelja. Zbog toga, što nismo našli sličnih analiza u literaturi, objasnili smo rad s računalnim programom Okapi i izvlačenje termina uz pomoć toga programa jer smo njime htjeli pokazati složenost terminološkoga rada, ali i pomoći ubuduće terminolozima ili prevoditeljima u iznalaženju i izvlačenju termina i njihovom bilježenju.

Analizirali smo ključne termine hrvatskog i ruskog Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku: kazneno djelo/преступление, kazna/наказание, krivnja/вина,

osumnjičenik/ подозреваемый, okrivljenik/обвиняемый, optuženik/подсудимый, osuđenik/осуждённый, kazneni postupak/уголовный процесс, presuda/приговор.

Usporedili smo nazivlje kaznenoga i građanskoga prava i zaključili da se razlikuje, npr. „tužitelj“ i „tuženik“ su termini građanskoga prava, a „tužitelj“, s jedne strane i „osumnjičenik“, „okrivljenik“, „optuženik“ su termini kaznenoga prava.

Klasifikacija i prijevod nazivlja kaznenoga prava predstavljeni su na primjerima zakona i akata: poziv na sud/вызов на суд; optužnica/обвинительный акт i обвинительное заключение (zavisno je li na početku kaznenog postupka ili na kraju); rješenje/sудебное решение; pouka o pravima/указание о правах; žalba/обжалование i апеллација; presuda/приговор; zapisnik/судебная записка i протокол; sudski nalog/sудебный приказ, te termina, koji su sastavni dio kaznenoga postupka: državni odvjetnik/государственный обвинитель; istražni sudac/следственный судья; branitelj/защитник; branitelj po službenoj dužnosti/назначенный судом защитник; mjere opreza ili upozorenja/меры предосторожности или предупреждения; jamstvo/гарантия; uhićenje/арест i заключение под стражу; istražni zatvor/следственная тюрьма; kazneno djelo/уголовное дело.

Na slikama smo prikazali konkordancije s ključnim kaznenopravnim terminima, između ostalog osumnjičenik, okrivljenik, optuženik i osuđenik koji često bivaju nedoumicom ne samo za lingviste, prevoditelje, već i za pravnike, npr. u sudskome procesu kada u određenoj fazi treba točno i precizno imenovati sudionika. Slikama se prikazalo kakav je postupak pronalaženja termina, njegovo mjesto u tekstu i kakva je njegova čestotnost. To nas upućuje i na to koji su termini ključni u pojedinom zakonu, kao najreprezentativnijem izvoru pravnoga nazivlja i ključnom za analizu, jezičnu i pravnu. Dakle, vodeći se učestalosti nazivlja u pojedinom zakonu došli smo do odabira koji će se termini analizirati.

Analizirali smo i nazivlje i normativno pravne dokumente trgovačkog, građanskog i međunarodnog prava u dva dijela: na primjeru analize Statuta o osnivanju društva s ograničenom odgovornošću i Ugovora. Zaključili smo da se grane prava znaju preklapati i nazivlje koje pripada hrvatskom trgovačkom pravu, u ruskom će biti dio građanskoga prava. Nije samo Ustav prošao izmjene i dopune. Zbog liberalizacije tržišnih odnosa i međunarodne komunikacije u obje zemlje zbile su se promjene poglavito u trgovačkom pravu, sukladno tome i u području pravnoga nazivlja. Nastojali smo precizirati termine trgovačko društvo, tvrtka, poduzeće, firma i kompanija koji naizgled imaju slično značenje, pritom neki su fiksirani u zakonu, a neki nisu, kao npr. firma.

Društvo s ograničenom odgovornošću: na pravnoj razini prijevod termina bio bi ekvivalentan. Na sintaktičkoj razini je velika razlika. Definicija d.o.o. u hrvatskom zakonu

je formulirana u četiri rečenice, ali u ruskom zakonu je u samo jednoj rečenici za isto značenje. Neprimjereno duge rečenice su jedan od obilježja jezika prava i vrlo su česte u pravnim dokumentima, tako da su često nerazumljive.

Na osnivačkom dokumentu Izjave o osnivanju društva (Statut), u ruskom jeziku Устав prikazane su jezične i oblikovne razlike. Izjava se u ruskom jeziku prevodi sa Заявление, a ruska riječ Устав hrvatskom Statut. Ustav je najviši pravni dokument neke države, na ruskom jeziku Устав je temeljni dokument pravne osobe, a na ruskom jeziku druga riječ za Ustav je Конституция. Dakle, radi se o dva pojma, iako su riječi homonimi. Ovakvi izrazi nazivaju se lažni prijatelji koje prevoditelj mora izbjegavati.

Međunarodni ugovor predstavlja tipičan oblik uspostave suradnje među subjektima međunarodnoga prava. Postoje različito nazivlje međunarodnih ugovora: пакт, трактат, конвенция, протокол, соглашение, декларация, договор. To je nazivlje blisko po značenju, a mi smo u monografiji definirali i precizirali njegovo značenje. Utvrdili smo da u hrvatskom pravnom nazivlju postoji dvjestotinjak naziva ugovora sa sastavnicom ugovor, a u ruskom jeziku postoji četiri puta više te smo ugovor grupirali po smislenim, tematskim cjelinama. Zaključili smo da se značenja nazivlja sa sastavnicom ugovor podudaraju ili se razlikuju u nijansama ili imaju prošireno značenje. Osim ugovora, među međunarodnim pravnim aktima postoje i sljedeći termini: hrv. sporazum, rus. соглашение. Opće značenje svih vrsta međunarodnih akata je Okvirni sporazum/ Рамочное соглашение, čiji se smisao ne može podudarati s terminom договор.

Detaljna analiza prava, pravnih grana i pravnoga nazivlja, na dvjema razinama, pravnoj i jezičnoj, pokazala je složenost problematike, kompleksnost terminološke analize. Usredotočili smo se više na kvalitativnu analizu ključnih termina za pojedinu granu prava i njihov odraz u jeziku i terminologiji, nego na kvantitativnu analizu, koja se pokazala kao osnovnom i pogodnom prilikom istraživanja modalnosti u ustavnome pravu i konkordancija u korpusnoj analizi dokumenata kaznenog prava. Vodili smo se željom da se što potpunije opišu pojmovi, odraženi u terminološkim jedinicama.

U istraživačkom radu je važnost pridana ulozi rječnika i normativnim definicijama za analizu i opis pravilnog funkcioniranja termina u određenom polju znanja i njegovoj fiksaciji u jeziku i oblikovanja nacionalne pravne znanosti. Naše istraživanje nije imalo za zadaću preispitati prirodu definicija, njezine tipove i pravila oblikovanja, iako moramo napomenuti važnost definicije u fiksaciji terminološkoga značenja i određivanja granice pojmovne strane termina. Iz analiziranih primjera može se zaključiti da u praksi svi termini nemaju normativnu (u zakonu) ili leksikografsku (u rječniku) fiksaciju definicije. To je povezano s mnogim čimbenicima, kao npr., s brzim povećanjem leksičkog sloja

jezika, izmjenama u zakonodavstvu, promjenama tržišnoga gospodarstva. Nepostojanje normativnih definicija ne znači da termini nisu razumljivi, ali ipak postoji neophodnost za razradom definicija.

Na kraju knjige nalaze se prilozi, primjeri hrvatskog i ruskog Statuta d.o.o..

Istraživanjem su ostvareni ciljevi i zadatci te su dokazane hipoteze:

1. hipoteza: nazivlje srodnih slavenskih ima slična obilježja, morfološki sastav i etimologiju Ova hipoteza je istražena na oko 8 000 pravnih termini te je zaključeno da su pravni termini uglavnom izvedenice (oko 97%), pravni termini izvedeni su iz klasičnih jezika (internacionalizmi). 80% od ukupnog broja istraženih termina su kolokacije, 20% tvori uz pomoć tvorbenih načina, u tvorbi pravnoga nazivlja najčešća je sufiksalna tvorba.

Pravni termini najčešće su imenice: npr. kazna, krivnja, prekršaj, presuda i dr., kolokacije su sastavljene od imenica (imeničko-imeničke) (npr. društvo kapitala, izreka presude, izravna namjera i dr.), ali i od drugih vrsta riječi: pridjevi, glagoli, prijedlozi (kazneno djelo, kazneni postupak, pravni lijek, lišenje poslovne odgovornosti, stupiti na snagu, odricanje od nasljedstva i dr.)

2. hipoteza: na sinkronoj razini među pravnim nazivljem postoji razlika u značenju ili postoje nijanse u značenju, a ponekad izostaje ekvivalent

Druga hipoteza dokazivana je s obzirom na specifičnost pojedine grane prava. U ustavnom pravu na primjeru modalnosti (238 modalnih riječi u hrvatskom Ustavu i 165 u ruskom Ustavu) u odnosu na intenzitet značenja dopuštenje/mogućnost i nužnost/obveza u određivanju semantičkog polja koriste se riječi istog ili približno sličnog značenja. U kaznenom pravu termini su analizirani uzimajući u obzir konkordancije, učestalost u zakonima i dokumentima kaznenoga i kazneno procesnoga prava, da bi se istaknula njihova uporaba i značenje koje je fiksirano u rječnicima, jednojezičnim, dvojezičnim i pravnim rječnicima. Pronalazak ekvivalentnog termina je vrlo težak jer su značenja vrlo slična, a razlikuju se u nijansama. Pronađeni su i analizirani ključni termini u kaznenom i kazneno procesnom pravu: kazneno djelo/преступление, kazna/наказание, krivnja/вина, osumnjičenik/подозреваемый, okrivljenik/обвиняемый, optuženik/одсудимый, osuđenik/осуждённый, kazneni postupak/уголовный процесс, presuda/приговор itd. Dokazana je razlika u značenju te je omeđeno semantičko polje. Termini su najčešće fiksirani u jednoj grani prava (zakonima, dokumentima) i utvrđene su definicije termina, a preciznost definiranja je ključna kada se prevode termini sličnih pojmovnih slika, čime se

dokazala i hipoteza: u pravnim dokumentima izostanak definicije i zanemarena omeđenost pojma otežava pravilnu uporabu termina jer dovodi do nedoumica u razumijevanju sadržaja pravnoga teksta.

U trgovačkom pravu analizirani su termini: trgovačko društvo, tvrtka, poduzeće, firma i kompanija koji su definirani i omeđeni. Sinonim za tvrtku ne može biti poduzeće; firma je termin koji nije fiksiran u Zakonu o trgovačkim društvima i razgovornoga je stila, a kompanija također se javlja u praksi, ali nije fiksirana u Zakonu o trgovačkim društvima, isto tako korporacija kao termin važna je za anglosaksonsko pravo (Common Law), ali ima široku uporabu i u kontinentalnom pravu, ako se sagleda kao razvijeni oblik trgovačkog društva u suvremenom tržišnom gospodarstvu.

Osim tih termina razjašnjeni i omeđeni su termini povezanih društava: koncern, konzorcij, ortaštvo i holding. Grane prava se ponekad preklapaju i teško je razlučiti u koju granu prava smjestiti određeni termin. U hrvatskom je zakonodavstvu Zakon o trgovačkim društvima smješten u trgovačko pravo i bavi se nazivljem i pitanjem društva, dok u ruskom je uređeno Građanskim zakonikom (Гражданский кодекс Российской Федерации), kojim se reguliraju odnosi građansko-pravnih odnosa, koji imaju prednost nad drugim federalnim zakonima i drugim normativnim pravnim aktima u području građanskoga prava. U ruskom jeziku spominju se nazivi предприятие, компания, коммерческая организация i фирма te su i oni definirani u radu. Osim višeznačnosti termina i nijansi u značenju, veliku pozornost u prijevodu treba obratiti na „lažne prijatelje“, npr. u trgovačkom pravu objašnjeni su na primjeru termina Ustav/Устав, u kaznenom pravu приговор/приговор, tj. presuda/судебный приговор i dr.

Analizirani su primjeri termina ugovor/договор (koji je 200 u hrvatskome jeziku, a 800 u ruskom) i nazivlje iz međunarodnoga prava, kao npr. međunarodni ugovor, koji predstavlja tipičan oblik uspostave suradnje među subjektima međunarodnoga prava te postoji različito nazivlje međunarodnih ugovora: пакт, трактат, конвенция, протокол, соглашение, декларация, договор. U analizi pravnoga nazivlja omeđeno je semantičko polje i utvrđene su definicije termina, što je potkrijepljeno primjerima i rječnikom, čime je dokazana i treća hipoteza. Termini su definirani, pojmovi omeđeni, nedoumice otklonjene.

Jezična politika bila je nositeljem leksičkih i terminoloških promjena na polju pravnoga nazivlja. Najveće promjene jezik je doživio na leksičkome planu: vraćeni su određeni termini, uklanjale su se posuđenice, nadopunjavalo se pravno nazivlje, uspostavljen je kontinuitet i terminološka tradicija koja je već ranije postojala. Dodirne točke hrvatskoga i ruskoga pravnoga nazivlja najizraženije su bile nakon Drugoga svjetskog rata do 90-ih godina 20. st.

Ova knjiga po prvi puta nudi hrvatsko-rusku kontrastivnu analizu pravnoga nazivlja i to u interdisciplinarnome pristupu: jezikoslovnome i pravnome. Ova knjiga poslužit će kao baza za daljnja istraživanja iz područja pravnoga nazivlja i za poredbenu analizu leksičko-semantičkih odnosa dvaju slavenskih jezika; za razradu sveučilišnih kolegija, specijalnih seminara, tečajeva, diplomskih radova iz područja terminologije i prijevoda. Prikupljeni materijali imaju praktični značaj za leksikografsku praksu jer je kontrastivno istraživanje povezano s rješavanjem praktičnih zadataka te s pronalaženjem i procjenom leksičkih ekvivalenata u jezicima koji se uspoređuju. Osim toga, poslužit će za sastavljanje korpusa za izradu dvojezičnog rječnika pravnoga nazivlja te kao baza za razradu dvojezičnog poslovnog i pravnog rječnika, rječnika kratica i priručnika za prevoditelje pravnoga nazivlja. Ovom knjigom, razumije se, nismo obuhvatili sve grane prava, ni svo pravno nazivlje u hrvatskom i ruskom jeziku, ali smo nastojali usmjeriti pažnju na usporedbu, s našeg gledišta, ključnih pojmova i pravnog nazivlja u oba jezika.

Bibliografija

Monografije, znanstveni članci (radovi), izvori na hrvatskom, engleskom, francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku

Arntz, Reiner, Heribert Picht, Felix Mayer (2002). *Einführung in die Terminologearbeit*. Hildesheim: Olms.

Babić, Stjepan (1991). *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Globus.

Badurina, Lada, Ivan Marković i Krešimir Mićanovi (2007). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 221 i 281–283.

Bally Ch. (1921). *Traité de stylistique française*. 2-e éd. Paris.

Barak, A. (2005). *Purposive Interpretation of Law*. Princeton: Princeton University Press.

Berruto, Gaetano (1976). *La semantica*. Bologna: Zanichelli.

Bojanić, I., Mrčela, M. – „Konceptija krivnje u novom Kaznenom zakonu“. U: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. Zagreb, vol. 19, broj 2/2012, str. 389–407

Brač, Ivana, Maja Bratanić i Ana Ostroški Anić (2015). „Hrvatsko nazivlje i nazivoslovlje od Šuleka do Strune – hrvatski jezik i terminološko planiranje“. *Od Šuleka do Schengena. Terminološki, terminografski i prijevodni aspekti jezika struke*, ur. Maja Bratanić, Ivana Brač i Boris Pritchard, 3–26. Zagreb: Pomorski fakultet u Rijeci i Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Bratanić, M.: *Pojmovnik EUROVOC*. Zagreb, 2000.

Bratanić, Maja (ur.) (2010). *Hrvatski jezik na putu u EU: terminološki ogledi*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Budin, G; Wright, S. E. (2001). *Handbook of Terminology Management*. John Benjamins, Amsterdam.

Bugarski, Ranko (1986). *Lingvistika u primeni*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

Bunčić, Daniel (2003). An on-line hypertext bibliography on false friends. (URL: <http://www.lipczuk.buncic.de/>, pristupljeno 14.02.2013.)

Choo, Chun Wei (1995). „Information Management for the Intelligent Organization: Roles and Implications for the Information Professions“. U: *Digital Libraries Conference* (March 27–30, 1995; Proceedings p. 81–99). Singapore: National Computer Board of Singapore.

Dowden, Bradley. *A Philosophical Approach to Time*. California State University, Sacramento. (URL: <http://www.andersoninstitute.com/philosophical-approach-to-time.html>, pristupljeno 30.10.2015.)

Drewer, Petra, Schmitz, Klaus-Dirk (2013). „Terminology Management in Technical Communication – Principles, Methods, Training.“ In: *Gesellschaft für Technische Kommunikation - tekom*

e.V. (ed.): Proceedings of the European Colloquium on Technical Communication 2012. Stuttgart: Verlag tcworld GmbH, S. 50–61.

Eco, Umberto (1997). *Semiotica e filosofia del linguaggio*. Biblioteca Einaudi, Torino. Eco, Umberto (2001). *Experiences in Translation*. Toronto: University of Toronto Press.

Empson, William (1947). Chapter VII, u: *Seven Types of Ambiguity*, second edition, 1947. Reprint by New Directions, 1966, pp. 192–233.

Erdmann, K. O. (1925). *Die Bedeutung des Wortes*. Leipzig.

Firth, J. R. (1957). *The technique of semantics // Papers in linguistics 1934–1951*. London.

Fisher, Marta (2010). *Terminology in Everyday life*. Thelen, M. & Steuers, F. (ed.). John

- Benjamins Publishing company, Amsterdam.
- Foley, William A. and Robert D. Van Valin, Jr. (1984). *Functional syntax and universal grammar*. Cambridge, England: Cambridge University Press. xii, 416 pages.
- Fisher, M. (2010). *Terminology in Everyday life*. Thelen, M. & Steuers, F. (ed.). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Gačić, Milica (2009). *Riječ do riječi*. Zagreb: Učiteljski fakultet – Profil.
- Gačić, M. (2010). Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa. Zagreb: Školska knjiga.
- Gerasimov, A. (2005). *My golden rules for quality assurance*. (URL: www.erussiantranslations.com, pristupljeno 2.05.2010.)
- Grubiša, Mladen (1978). „Problem jezika u našim novim zakonima“. U: *Naša zakonitost*, god. 32, Zagreb, svibanj 1978, br. 56, str. 44–62.
- Haigh, R. (2009). *Legal English*. New York: Routledge-Cavendish.
- Hansen, Björn (2007). „A morpho-syntactic typology of constructions with modals in Serbian.“ Jasmina Grković-Mejdžor, Vladislava Ružić, Slobodan Pavlović, eds. *Sintaksička istraživanja: dijahrono-sinhroni plan*. (*Lingvističke sveske 6*). Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za srpski jezik i lingvistiku, 31–44.
- Hayward, Timothy & André Moulin (1984). False friends invigorated. In Hartmann, Reinhard Rudolf Karl (ed.) *Lexeter '83 Proceedings. Papers from the International Conference on Lexicography at Exeter, 9-12 September 1983*. Tübingen, 190–198.
- Hohnhold, Ingo (1990). Übersetzungsorientierte Terminologiearbeit. Eine Grundlegung für Praktiker. Stuttgart: InTra.
- Hudeček, Lana i Milica Mihaljević (u suradnji s Brunom Nahodom) (2009). *Hrvatski terminološki priručnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Hrvatski jezik na putu u EU* (2011). Bratanić, Maja (Ur.) Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Ivir, V. (1984). *Teorija i tehnika prevođenja*. Novi Sad.
- Ivir, V. (2001). „General and Technical Translation in Croatia“. U: Šarčević, S., ur.: *Legal Translation. Preparation for Accession to the European Union*. Faculty of Law. Rijeka.
- Jakobson, Roman (1959). On Linguistic Aspects of Translation. In R. A. Brower (ed.) *On Translation*, Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 232–39.
- Jezikoslovne rasprave i članci* (1999). Fran Kurelac, Bogoslav Šulek, Vinko Pacel, Adolfo Veber Tkalčević. U: *Stoljeća hrvatske književnosti*, priredio Ivo Pranjković. Zagreb, Matica hrvatska
- Jonke, Ljudevit (1964). *Književni jezik u teoriji i praksi*. 2nd Edition. Zagreb: Znanje.
- Kaminski, S. R.; Hart, E. L. (2012). *Log rolling v. Single Subject Rule*. The United States Law Week Case Alert & Legal News. (URL: https://www.duanemorris.com/articles/static/kaminski_hart_bloombergbna_022812.pdf, pristupljeno 15.06.2017.)
- Katičić, Radoslav (1995). „Načela standardnosti hrvatskoga jezika“. *Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, Vol. 43 No. 5, str. 175–182.
- Katičić, Radoslav (1999). „Načela standardnosti hrvatskoga jezika“. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, ur. Marko Samardžija, 295–307. Zagreb: Matica hrvatska.
- Klarić, Petar i Martin Vedriš (2009). *Građansko pravo*. Narodne novine. Zagreb.

- Kockaert, Hendrik J. & Frieda Steurs (ed.) (2015). *Handbook of Terminology Online*. Volume 1, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. (2015, pp. ix–xvi) | DOI: 10.1075/hot.1.intro. URL: <https://benjamins.com/online/hot/link/articles/intro.html> (pristupljeno 3.05.2015.)
- Le Querler, Nicole (1996). *Typologie des modalités*. Presses universitaires de Caen.
- Lessig, L. Fidelity in Translation. *Texas Law Review* 71. Austin TX: University of Texas, 1993., str. 1165.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*, 2 vols. Cambridge, New York and Melbourne: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1995). *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge, New York and Melbourne: Cambridge University Press.
- Mamić, M. (1992). *Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Mamić, Mile (2004). *Hrvatsko pravno nazivlje : članci i rasprave*. Zadar : LIN-CRO , 2004.
- Mehrabian A. *Silent Messages*. Belmont, CA: Wadsworth, 1971.
- Mihaljević, Milica (1990). „O terminološkom nazivlju“, *Rasprave ZJ*, sv. 16, 151–165.
- Mihaljević, Milica i Ljiljana Šarić (1994). „Terminološka antonimija“. U: *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Vol. 20 No. 1 lipanj 1994., str. 213–243.
- Mihaljević, Milica (1998). *Terminološki priručnik*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- Mihaljević, Milica (1990): „O terminološkom nazivlju“. U: *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 16, 151–165.
- Mikulaco, Irena (2014). „Linguistic aspects of translating Russian legal terminology into Croatian language“. U: *Proceedings of the '19th European Symposium on Languages for Special Purposes: Languages for Special Purposes in a Multilingual, Transcultural World*, Beč, str. 157–165.
- Mikulaco, Irena (2015). „Terminološki izazovi na početku 21. stoljeća (kontrastivna analiza hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja)“. Rad u knjizi: *Trends in Slavic Studies*, Chapter 5: Linguistic Studies . (Eds.) Quero Gervilla E. F., Barros García, B., Kopylova T. R. (Editorial URSS). Moskva: KRASAND – 1062 pp., str. 789–797.
- Mikulaco, Irena (2016). „Pravni prijevod i kompetencije stalnih sudskih tumača – teorija i praksa u Hrvatskoj“. U: *Acta rossica tyrnaviensis II. c. Trnava*, str. 403–409.
- Mikulaco, Irena (2018). „Modalnost na primjeru korpusnog istraživanja hrvatske i ruske ustavnopravne terminologije“. U: *Tabula 15*, Pula, str. 167–178.
- Miletić, Josip (2005). „Povijesni razlozi terminoloških promjena“. U: *Croatia et Slavica Iadertina I.*(2005). Zadar, str. 77–88
- Milošević, Ivan i Domagoj Peranić (2015). *Nomotehnika. Izrada općih akata s praktičnim primjerima*. RRiF-plus d.o.o. za nakladništvo i poslovne usluge, Pravna biblioteka. Zagreb.
- Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija (2006). *Priručnik za prevođenje pravnih propisa Republike Hrvatske na engleski jezik*. Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija. Zagreb.
- Morgan, Gareth (1986). *Images of Organization*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Novoselec, P. (2009). *Opći dio kaznenog prava*. 3. izm. izd. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 235–236.
- Ogden C. K., Richards, I. A. (1923). *The Meaning of Meaning*. Magdalene College, University of Cambridge.
- Ogden, C. K., Richards, I. A. (1927). *The Meaning of Meaning*. N. Y.

- Palmer, F. R. 8 (2001). *Mood and Modality*. Cambridge Univ. Press, second edition Pavlović, Nataša (2015). *Uvod u teorije prevođenja*. Leykam, Zagreb.
- Peti-Stantić, Anita (2012). „Domaće je (naj) bolje“, *Javni jezik kao poligon jezičnih eksperimenata*. / Ur. Barbara Kryzan Stanojević, Izd. Srednja Europa, Zagreb, 21-38. Pranjčković, Ivo (1995). *Sintaksa hrvatskoga jezika*. Školska knjiga, Zagreb.
- Raffaelli, Ida (2009). *Značenje kroz vrijeme: poglavlja iz dijakronijske semantike*. Zagreb : Disput. Raffaelli, Ida (2015). *O značenju. Uvod u semantiku*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Sesar, Dubravka (1994). „O modalnim predikativima (na češkim i hrvatskim primjerima)“, U: *Primijenjena lingvistika danas*, Zbornik Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku (ur. J. Mihaljević Djigunović, N. Pintarić), Zagreb, str. 111–116.
- Saussure, Ferdinand de (1916, 2000). *Tečaj opće lingvistike (Cours de linguistique générale)*. Artresor naklada, Zagreb.
- Sesar, Dubravka (2001). „Modalni modeli u hrvatskom i drugim slavenskim jezicima“. U: *Suvremena lingvistika* 51-52, str. 203–218.
- Silić, J., Pranjčković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Smjernice za terminološke politike. Oblikovanje i provedba terminološke politike u jezičnim zajednicama. (Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities)* UNESCO, Pariz, 2005. (Napomena: Priručnik je pripremio Infoterm, a na hrvatski jezik preveden je 2009. Prijevod s engleskog jezika: Lana Hudeček i Luka Vukojević, Zagreb)
- Šarčević, S. (2000). *New Approach to Legal Translation*. Kluwer Law International. The Hague.
- Šarčević, S. (ur.) (2001). *Legal Translation. Preparation for Accession to the European Union*. Faculty of Law. Rijeka.
- Tadić, Marko (2003). *Jezične tehnologije i hrvatski jezik*. Exlibris. Zagreb.
- Temmerman, Rita (2000). *Towards New Ways of Terminology Description*. John Benjamins Publishing Company.
- Tiersma, Peter Meijes (1999). *Legal Language*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Turk, Marija, Maja Opašić (2008). „Linguistic Borrowing and Purism in the Croatian Language“. *Suvremena lingvistika* 65/1: 73–88.
- Ullmann, S. (1957). *The principles of semantics*. Glasgow
- Vendryes, Joseph (1921). *Le Langage, introduction linguistique à l'histoire*. (Вандриес, Ж. Язык. Лингвистическое введение в историю. М., 1937.)
- Vince, Zlatko (1990). *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Wierbicka, A. (2003). *Cross-Cultural Pragmatics*. 2nd ed. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Wills, Wolfram. „Translation as a Knowledge-Based Activity: Context, Culture, and Cognition“. //B BEAUGRANDE, R. et al. (eds). *Language, Discourse and Translation in the West and Middle East*. Amsterdam/Philadelphia : J. Benjamins, 1994, str. 35–43.
- Wüster, Eugen (1974). Die allgemeine Terminologielehre - ein Grenzgebiet zwischen Sprachwissenschaft, Logik, Ontologie, Informatik und den Sachwissenschaften. *Linguistics* 119, The Hague, 61–106.
- Wüster, Eugen (1979). *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie*. Wien: Springer Verlag.

Zöllner, Erich, Therese Schüssel (1997). *Povijest Austrije (Das Werden Österreichs)*. Barbat, Zagreb.

Žeravica, Emil (1990). „Človik najdičnije svoju halju nosi...“. U: *Jezik*, god. 37, Zagreb, lipanj 1990, br. 5, str. 152–156.

Monografije, znanstveni članci (radovi), izvori na ruskom jeziku

Аверьянов А. Н. Системное познание мира. – М., 1985.

Аксаков И. С. Исторические судьбы земства на Руси. 1862. Источник: Библиотека Максима Мошкова . URL: http://az.lib.ru/a/aksakow_i_s/text_0720.shtml (дата обращения 3.05.2018)

Андреев Н. Д. Статистико - комбинаторные методы в теоретическом и прикладном языковедении. – Л.: Наука, 1967. – 403 с.

Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Семантические средства языка. Избранные труды, том I. Лексическая семантика: 2-е изд., испр. и доп. – М.: Школа «Языки русской культуры», Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – VIII с., 472 с.

Асаул А. Н. Организация предпринимательской деятельности. – СПб.: АНО ИПЭВ, 2009. 336 с.

Ахманова О. С., Тер-Мкртчян С. А. Научное определение как лингвистическая и семиотическая проблема // Проблематика определений терминов в словарях разных типов. – Л.: Наука, 1976. – С. 57–63.

Ахманова, О. С. Некоторые теоретические проблемы советского языкознания (в связи с выходом в свет энциклопедии «Русский язык») / О. С. Ахманова, О. В. Александрова // *Вопр. языкознания*. 1980. – о 6. – С. 23–31.

Ахманова, О. С. Предисловие / О. С. Ахманова // Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Сов. энцикл., 1966. – С. 3–19.

Белинский В. Г. Собр. соч. в 9-ти т., т. 6. М. 1981.

Божно Л. И. Научно-техническая терминология как один из объектов

- изучения закономерностей развития языка // Филологические науки. – М.: Высшая школа, 1971. – № 5. – С. 102–109.
- Бондарева, Е. А.: Konstitucionnyj institut osnov ekonomičeskogo stroja RF: Ponjatie, struktura. 2002. <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1120602> (12.02.2013.)
- Будагов Р. А. Литературные языки и языковые стили. – М.: Высшая школа, 1967. – 376 с.
- Велицкая А. А. Хезитационные паузы в устной речи англичан // Филология и литературоведение. 2014. № 2 [Электронный ресурс]. URL: <http://philology.snauka.ru/2014/02/698> (дата обращения 5.02.2015)
- Верещагин Е. М. Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. М.: Русский язык, 1980. – 320 с.
- Виноградов В. В. Русский язык. – М.-Л.: Учпедгиз, 1947. 784 с.
- Виноградов В. В. Вступительное слово // Вопросы терминологии: Мат-лы Всесоз. Терминологического совещания. М.: Ин-т языкознания АН СССР, 1961. – 232 с.
- Виноградов В. В. Основные этапы истории русского языка. // Виноградов В. В. Избранные труды. История русского литературного языка. – М., 1978. – С. 10–64
- Волкова И. Н. Стандартизация научно-технической терминологии. – М.: ВНИИТИ, 1984. – 200 с.
- Восленский, М. Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза. – Москва.
- «Советская Россия» совм. С МП «Октябрь», 1991. – 411 с.
- Герд А. С. Логико-понятийное моделирование терминосистем и машинный фонд русского языка // Отраслевая терминология и ее структурно-типологическое описание. – Воронеж: ВГУ, 1988. – С. 114–123.
- Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии. – Л.: ЛГУ, 1986. – 70 с.
- Герд А. С. Проблемы становления и унификации научной терминологии // Вопросы языкознания, 1971. – №1. – С. 14–22.
- Герд А. С. Язык науки и техники как объект лингвистического изучения // Филологические науки. – М.: Высшая школа, 1986. – №2. – С. 54–59.
- Глушко М. М. и О. С. Ахманова. Функциональный стиль общенаучного языка и методы его исследования. М., 1974. – 201 с.
- Гойман-Калинский И. В., Иванец Г. И., Червонюк В. И., Под общ. ред.: Червонюк В. И. Элементарные начала общей теории права. Учебное пособие. Изд.: КолосС, Москва, 2003. – 544 с.
- Голев, Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. В: „Jurislingvistika“ – 1. Проблемы и перспективы. Барнаул, 1999., С. 11-58. URL: <http://www.philology.ru/linguistics2/golev> (дата обращения: 12.11.2013)
- Головин, Б. Н. О некоторых задачах и тематике исследования научной и научно-технической терминологии / Б. Н. Головин // Уч. зап. Горьковского университета. Сер. лингвистическая. Вып. 114., Горький, 1970. – С.17–26.
- Головин Б. Н. Роль терминологии в научном и учебном общении. – В кн. Термин и слово. Межвузовский тематический сборник научных трудов Горьковского государственного университета. Горький, 1979.
- Головин Б. Н. Терминология. В кн.: Березин Ф. М., Головин Б. Н. Общее языкознание. Ред. кол.: – М.: Просвещение, 1979, гл.13. – С.

264–278.

Головин Б. Н. Термин и слово. В кн. Термин и слово. Межвузовский сборник. Горький, 1980. – С. 3–12.

Головин Б. Н. Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1988. – 320 с.

Гревцов, Ю. И.; Козлихин, И. Ю. Энциклопедия права: учебное пособие. Издательство: СПб: СПбГУ, 2008. – 772 с.

Гринев С. В. Введение в терминоведение. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с. Гринев С. В. Введение в терминографию. – М.: МПУ, 1995. – 158 с.

Гринев С. В. Введение в терминологическую лексикографию: Учебное пособие. – М.: МГУ, 1986. – 98 с.

Гринев С. В. Основы лексикографического описания терминосистемы: Автореф. ... д-ра филол. наук. – М., 1990. – 43 с.

Гринев С. В. Принципы теории лексикографии. – М.: МГУ, 1986. – 70 с.

Гринев С. В. Принципы теории терминографии // Теория и практика научно-технической лексикографии. – М.: Русский язык, 1988. – С. 5–11.

Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение / Под ред. А. Б. Васильева. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 304 с.

Громов Н. А. 1998 – Уголовный процесс России. “Юристъ”, Москва.

Даниленко В. П. Актуальные направления лингвистического исследования русской терминологии // Современные проблемы русской терминологии. М., 1966, С. 16.

Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов // Исследования по русской терминологии. – М.: Наука, 1971. – С. 7–8.

Даниленко, В. П. Русская терминология

(Опыт лингвистического анализа). / В. П. Даниленко. – М., 1977.

Денисов П. Н. Лексика русского языка и принципы ее описания. М.: Русский язык, 1980. – 251 с.

Денисов П. Н. Очерки по русской лексикологии и учебной лексикографии. – М.: МГУ, 1974. – 255 с.

Дмитриев Ю. А., Казьмин И. Ф., Лазарев В. В. и др. Общая теория права: Учебник для юридических вузов; Под общ. ред. А. С. Пиголкина. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана. – 384 с. 1998.

Дрезен Э. К. За всеобщим языком. Три века исканий. 3-е изд. – М.: Едиториал УРСС, 2012. Звегинцев В. А. Семасиология. М., 1957.

Звегинцев В. А. Замечания о лексической синонимии // Вопросы теории и истории языка. Сб. в честь проф. Б. А. Ларина. Л., 1963.

Земляная Т. Б., Павлычева О. Н. Использование терминологии в правотворчестве. / Članak u e-obliku na stranici «Сибирская ассоциация лингвистов-экспертов»: URL: http://siberia-expert.com/ispolzovanie_terminologii_v_pravotvorchestve_zemljanaja_t_b_pavlycheva_o_n/4-1-0-207 (дата обращения 10.08.2015)

Земляная Т. Б., Павлычева О. Н. Терминоведение: основные понятия и концепты. Журнал научно-педагогической информации. Институт научной информации и мониторинга РАО, 2010.

URL: <http://www.paedagogia.ru/2010/38-01/101-zemlyanayapavlicheva> (дата обращения 16.08.2015)

Земцов Б. Н. История отечественного государства и права. Изд. центр Евразийского открытого института. ООО «Футурикс». М., 2009.

Канделаки Т. Л. Значения терминов и системы значений научно-технических терминологий

// Проблемы языка науки и техники.

Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологии. – Москва, Наука, 1970.

Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов. – М.: Наука, 1977. – 166 с.

Капанадзе Л. А. Голоса и смыслы. Избранные работы по русскому языку. – М., 2005. – 334 с.

Капанадзе Л. А. Взаимодействие терминологической и общеупотребительной лексики / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка. М.: Наука, 1965. – С. 86–103.

Капанадзе, Л. А. О понятиях «термин» и «терминология» / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка. М.: Наука, 1965. – С. 75–85.

Комарова З. И. О способах определения терминов в толковых словарях советского периода

// Лексика, терминология, стили. – Вып. 4. – Горький: ГУ, 1975. – С. 77–87.

Комарова З. И. Основы теории терминологической семантизации // Актуальные проблемы теоретической и прикладной лексикографии. – Иваново: Юнона, 1997. – С. 195–205.

Комарова З. И. Семантическая структура специальных слов и ее лексикографическое описание. – Свердловск: Уральский университет, 1991. – 155 с.

Котелова Н. З. Семантическая характеристика термина в словарях // Проблематика определений терминов в словарях разных типов. – Л.: Наука, 1976. – С. 30–44.

Комиссаров В. Н. Теория перевода

(лингвистические аспекты). Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высш. шк., 1990.

Кронгауз, М. А. Семантика: Учебник для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений. 2-издание, испр. и доп. Москва: ИЦ «Академия», 2005. – 352 с.

Крюкова Е. А. (2003). Язык и стиль законодательных актов: дис. канд. юрид. н. Москва.

Кутина Л. Л. Формирование языка русской науки: (Терминология математики, астрономии, географии в первой трети 18 века). М.: Наука, 1964.

Лебедева Н. Б. (2000). О метаязыковом сознании юристов и предмете юрислингвистики (к постановке проблемы). Юрислингвистика, 2.: Русский язык в его естественном и юридическом бытии: Барнаул: Межвуз. сб. науч. тр.

Лейчик В. М. Место терминологии в системе современных наук (к постановке вопроса) // Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1969. – №8. – С. 5–8.

Лейчик В. М. О многоуровневой классификации терминов в современных естественных и искусственных языках // Научно-Техническая Информация. Сер.2. – М.:ВНИИКИ, 1976. – № 6. – С. 3-7.

Лейчик В. М., Смирнов И. П., Сулова И. М. Информатика. Терминология информатики (теоретические и практические вопросы). 1977. 138 с.

Лейчик В. М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина // Вопросы языкознания. – 1981. – №2. – С. 63–73.

Лейчик В. М., Смирнов И. Л. Современное состояние и тенденции дальнейшего развития терминологической работы в СССР // Научно-Техническая Информация. – Сер. 1. – М.: ВНИИКИ, 1981. – №3. – С. 4-7.

- Лейчик В. М., Смирнов И. П., Современные состояние и тенденции дальнейшего развития терминологической работы в СССР//Научно-техническая информация. Сер. 1. – 1981. – №3. – С.4–7.
- Лейчик В. М. Предмет, методы и структура терминоведения: Автореф.дис. докт. филол. наук. – М., 1989. – 47 с.
- Лейчик В. М., Бесикирска Л. Терминоведение. Предмет, методы, структура. – Bialystok, 1998.
- Лейчик В. М. Типология словарей на пороге XXI века // Вестник международного славянского университета. Сер. Филология. – Харьков: Международный славянский университет, 1999. – Том II. – № 4. – С. 7–10.
- Лейчик В. М. Проблемы отечественного терминоведения в конце XX века // Вопросы филологии. – 2000. – №2.
- Лосев А. Ф. Вещь и имя. Издательство Олега Абышко, 1922., 2008.
- Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии // Вопросы теории и методики. – М.: Изд-во академии наук СССР, 1961. – 156 с.
- Маргышко, Н. Ю. (2012). Интерпретационный подход к изучению проблемы точности и однозначности юридических терминов. Сборник материалов II. II-ой Международной научно-практической конференции «Язык и право: актуальные проблемы взаимодействия». Ростов-на-Дону: Донское книжное издательство, 43–50.
- Марчук Ю. Н. Основы терминографии: Методическое пособие. – М.: МГУ, 1992. – 76 с. Мельников Г. П. Основы терминоведения. – М.: Ун-т Дружбы Народов, 1991. – 115 с.
- Микулац, Ирена (2010). «Терминологические сомнения в переводе юридической терминологии (сопоставление хорватского и русского языков)». В: Русский язык и литература в международном образовательном пространстве: современное состояние и перспективы, II том, Granada, С. 1316 – 1320.
- Микулац, Ирена (2012). «Практические аспекты перевода юридической терминологии с русского на хорватский язык». В: Русский язык в России и в мире: актуальные проблемы изучения и преподавания. Тверь, С. 56–62.
- Микулац, Ирена (2015). «Преступление и наказание в хорватской и русской юридической терминологии (сопоставительный анализ хорватской и русской уголовно-правовой терминологии)». В: Сборник научных трудов XIII Конгресс МАПРЯЛ: Русский язык и литература в пространстве мировой культуры, St.-Peterburg, XI том, С. 189–192.
- Микулац, Ирена (2015). «Переводчик как оратор». В: Художественная литература в пространстве перевода: Материалы международного научного симпозиума, Иваново, 6-7 февраля 2015 г. – Москва: издательский центр “Азбуковник”, С. 116–119.
- Микулац, Ирена (2016). «Концепт «вины» в хорватской и русской юридической терминологии (сопоставительный анализ хорватской и русской уголовно-правовой терминологии)». В: Русистика и современность. 18-я Международная научная конференция. Сборник научных статей. Рига, С. 344–349.
- Милославская Д. И. (1999). Юридические термины и их интерпретация. Ростовская электронная газета. N 21. Preuzeto s <http://www.relga.rsu.ru/n27/rus271.htm>.
- Милославская Д. И. (2000). Типовые трудности семантической интерпретации

- юридического текста. Юрислингвистика, 2.: Русский язык в его естественном и юридическом бытии: Барнаул: Межвуз. сб. науч. тр.
- Милославская Д. И. (2002). Термины избирательного законодательства и общественное сознание. Роль СМИ в региональных выборах 2001 года. Конференция ИРИС 4–5 марта 2002 года. Выступление участников и обсуждение. Москва. Preuzeto s <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1128856>
- Митрофанова О. Д. Язык научно-технической литературы. – М.: МГУ, 1973. – 147 с.
- Морозова Л. А. Терминознание: Основы и методы. – М.: ГНО «Прометей» МПГУ, 2004 – 144 с. Надеждин Н. И. Литературная критика. Эстетика. – М., 1972. – 586 с.
- Назаренко Г. В. 2005 – Уголовное право. Общая часть. М., – 85 с.
- Падучева, Е. В. Русская корпусная грамматика. URL: <http://rusgram.ru/> (дата обращения 1.02.2015)
- Паршин А. Теория и практика перевода. СПб.: СГУ, 1999.
- Пиголкин А. С. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов. Изд. Городец, Москва, 2003. – 544 с.
- Пиголкин А. С. Теория государства и права. Учебник. Изд. Городец, Москва, 2006. – 613 с.
- Прохоров, Юрий Евгеньевич. Лингвострановедение. Культуроведение. Страноведение: Теория и практика обучения рус. яз. как иностранному: Метод. пособие для студентов- русистов и преподавателей рус. яз. иностранцам. Ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина. – М. 1995. – 93 с.
- Псковская судная грамота // Исторические записки. Том 6. 1940. URL: http://www.vostlit.narod.ru/Texts/Dokumenty/Russ/XV/1480-1500/Pskovc_sud_gr/text.htm. (дата обращения 2.7.2016)
- Райзберг Б. А. Курс экономики: Учебник / Под ред. Б. А. Райзберга. – ИНФРА-М., 1997. – 720 с.
- Реформатский А. А. Введение в языковедение, М.: «Просвещение», 1967. – 542 с.
- Сандалова, Н. В. (2010). Норма и вариативность в юридической терминологии (по лексикографическим источникам). Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. N 2.
- Семенов А. Л. (2013). Теория перевода: учебник для студ. учреждений высш. проф. образования. – М.: Издательский центр «Академия». – 218 с.
- Синюков Н. В. Российская правовая система. – Саратов: Полиграфист, 1994. Скляр С. В. (2004). Вина и мотивы преступного поведения. СПб. – 22 с.
- Сложеникина Ю. В. Термин: живой как жизнь (почему термин может и должен иметь варианты) <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2010/5/Slozhenikina>; Электронный журнал «Знание. Понимание. Умение». Филология. – 2010. № 5
- Смоленский М. Б. «Конституционные основы экономической системы в Российской Федерации», 28. Глава, В: Конституционное право России. 100 экзаменационных ответов: Экспресс-справочник для студентов вузов. – Изд. 3-е, испр. и доп. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2003. – 288 с. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z179_page_34.html (дата обращения 16.01.2012)
- Соловьев С. М. История России с древнейших времен. Том 16. Царствования Петра I Алексеевича 1709–1722 гг. АСТ, Фолио, 2000. – 457 с.
- Сороколетов Ф. П. Общая и учебная лексикография: Учебное пособие. – Л.: ЛГУ,

1985. – 67 с.

Сумароков А. П. О истреблении чужих слов из Русского языка // Сумароков А. П. Полное собрание всех сочинений: в XII ч. Изд-е 2-е. М.: Тип. Н. Новикова, 1787. Ч. IX. С. 244–247.

Табанакова В. Д. Идеографическое описание научной терминологии в специальных словарях. / Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук, Тюмень, 2001.

Татаринов В. А. История отечественного терминоведения. – М.: Московский лицей, 1995. – Т.2. – 333 с.

Татаринов В. А.: Теория терминоведения в 3-х т. Т. 1. Теория термина: история и современное состояние. Московский Лицей, Москва, 1996. – 311 с.

Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е. Н. Толикина

// Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М.: Наука, 1970. – С. 53–67.

Трубачёв О. Н. Историческая и этимологическая лексикография. Праславянская лексика на а-начальное // Проблемы исторической лексикологии и лексикографии: Тезисы конференции, Москва, октябрь, 1975 г. Посвящается 50-летию Картоотеки ДРС. М., 1975. Вып. 3.

Трубачёв О. Н. Историческая и этимологическая лексикография // Теория и практика русской исторической лексикографии. М., 1984.

Трубачёв О. Н. Этимологическая лексикография и история культуры // Русский язык и современность: Проблемы и перспективы развития русистики. Всесоюзная научная конференция. Москва, 20-23 мая 1991 г. М., 1991.

Туралин В. Ю. Три причины трудности

понимания текста закона. // Российская юстиция. N 1. 2010.

Туралин В. Ю. Генезис юридической терминологической системы // Современное право. № 3 2014. С. 4–7.

Уголовное право России. Общая часть / Под ред. В. Н. Кудрявцева, В. В. Лунеева, А. В. Наумова. 2006 – М., – С. 190.

Уголовное право России. Практический курс / Под общ. ред. А. И. Бастрыкина; под науч. ред. А. В. Наумова. 2007 – М., – С. 83.

Уголовное право России. Части Общая и Особенная / Под ред. А. И. Рарога. 2004 – М., – С. 89.

Успенский Лев. Слово о словах. – Л.: Лениздат. 1962.

Фейс Р. Модальная логика. М.: Наука, 1974. – 520 с. (Математическая логика и основания математики).

Фокина М. А. «К вопросу о гармонизации механизма доказывания по гражданским делам в суде апелляционной инстанции России и европейских стран» // Валеев Д. Х., В: Европейский гражданский процесс и исполнительное производство: Сборник материалов Международной научно-практической конференции. Г. Казань, Казанский (Приволжский) федеральный университет, 25 марта 2011 г. / отв. ред. Д. Х. Валеев. М.: Статут, 2012.

Фурманова, Валентина Павловна (1994). Диссертация: Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике обучения иностранным языкам. Саранск: Изд-во Мордовского ун-та, 475 с.

Хижняк С. П. Юридическая терминология: формирование и состав. Саратов, Изд-во СГУ, 1997. – 136 с.

Хижняк С. П. Формирование и развитие терминологичности в языковой системе.

Саратов, 1998.

Чаповский А. З. Сифоров В. И.
Терминологическая деятельность в Академии
наук СССР. Журнал №3, 1989-го года. С.
94–100. URL: <http://www.ras.ru/>

Шамсеева Г. Х. Юридическая терминология
в английском и татарском языках. Автореф.
канд. филолог. наук. – Казань. – 2009.

Шанский Н. М. Лексикология современного
русского языка. – М.: Просвещение, 1964.

Шевцов В. С. Политическая система
СССР. Изд. «Знание», Библиотека Новая
Конституция СССР, 1978.

Шелов С. Д. Определение терминов и
понятийная структура терминологии.
Петербург: С.-Петербургский университет,
1998.

Шелов С. Д. Опыт построения
терминологической теории: значение и
определение терминов: Докт. дисс. – М., 1995.

Шелов С. Д. Опыт семантического анализа
лингвистической терминологии при
построении информационно-поискового
тезауруса. М.: МГУ, 1976.

Шелов С. Д. Опыт семантического анализа
лингвистической терминологии при
построении информационно-поискового
тезауруса: АКД. – М., 1976.

Шелов С. Д. Терминологические
определения и структура научного знания //
Научно-Техническая Информация. Вып.2. –
М.: ВНИИКИ, 1997. – С. 19–28.

Шелов С. Д. Терминология,
профессиональная лексика и
профессионализмы // Вопросы языкознания.
– 1984. – № 5. – С. 76–87.

Юрчак, Е. В. 2015 – Концепции вины
в юридической науке. В: Актуальные
проблемы российского права; номер 7 2015г.
«АПП», № 7. Москва.

Rječnici, priručnici, gramatike, enciklopedije

- Anić, Vladimir (2004). *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber, Zagreb. Collins English Dictionary (2003). Harper Collins Publishers, Glasgow.
- Ćiraković, Branka i Kristina Saganić (2017). *Sadržaj i izrada sudskih odluka. Priručnik*. (Obrazovni materijal Pravosudne akademije. E-izvor. URL: <http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Sadr%C5%BEaja%20i%20izrada%20sudskih%20odluka.pdf>, pristupljeno 2.07.2016.)
- Dautović, Matija (2002). *Hrvatsko-ruski rječnik*. Školska knjiga, Zagreb.
- Dautović, Matija (2007). *Hrvatsko-ruski priručni rječnik*. Školska knjiga, Zagreb.
- Gačić, Milica (2004). *Englesko-hrvatski rječnik prava, međunarodnih odnosa, kriminalistike i forenzičnih znanosti, kriminologije i sigurnosti*. Naklada Ljevak, Zagreb.
- Gačić, Milica (2010). *Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa*. Školska knjiga, Zagreb.
- GEMET (General Multilingual Environmental Thesaurus; Concepts, version 4.1.3, 28 Jan 2019). URL: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/hr/concept/> (pristupljeno 2.02.2019.)
- Horvatić, Željko (2002). *Rječnik kaznenog prava*. Masmedia, Zagreb. International Terminology Summer School – Vienna, 2014. Priručnik.
- Jovanović, M. (2008). *Poslovni rečnik rusko-srpski, srpsko ruski*. 2. dopunjeno izdanje. Građevinska knjiga d.o.o., Beograd.
- Klaić, Bratoljub (1990). *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod MH, Zagreb.
- Menac, Antica, Željka Fink Arsovski, Irina Mironova Blažina i Radomir Venturin (2011). *Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik*. Knjigra, Zagreb.
- Oxford Dictionaries. (URL: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/homonym>, pristupljeno 1.05.2013.)
- Poljanec, R. F. (1966, 2002). *Rusko-hrvatski rječnik*. Školska knjiga, Zagreb.
- Pravni leksikon* (2006). Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb.
- Simeon, Rikard (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Stamenković, P. (1996). *Rečnik rusko-srpskih pravnih termina*. Izd. „Savremena administracija“ d.d., Beograd.
- Stamenković, P. (1997). *Rečnik srpsko-ruskih pravnih termina*. Izd. „Dosije“, Beograd
- Šulek, Bogoslav (1990). *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenog nazivlja*; Sv. 1 (A-N) / Sv. 2 (O-Ž), reprint izdanje. Globus, Zagreb.
- Vidaković Mukić, Marta (2015). *Opći pravni rječnik*. II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Narodne Novine, Zagreb.
- Азрилиян, А. Н. (2008). Новый юридический словарь. 2-ое изд. Москва: Институт новой экономики.
- Арутюнян Г. Г., Баглай М. В. (2006). Конституционное право: Энциклопедический словарь. Москва: “НОРМА”, – 544 с.
- Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова М.: Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
- Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов. – 2-е издание. – М.; Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
- Баранов А., Марфицин П. (2001) – Словарь основных уголовно-правовых понятий и терминов. – “ИНФРА-М”, Москва.
- URL: виновность <http://determiner.ru/>

- dictionary/542/word/vinovnost, (дата обращения 20.08.2015)
- Большой энциклопедический словарь: [А – Я] / Гл. ред.: Прохоров А. М. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., С.-Пб.: Большая Рос. Энцикл., Норинт, 1997. – 1456 с.
- Большой энциклопедический электронный словарь. URL: http://slovonline.ru/slovar_ctc/b-20/id-64149/ustav.html (2.06.2015.)
- Большой юридический словарь / Под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. – Москва: Норма, – 1235 с.
- Большой юридический словарь. / Под ред. проф. А. Я. Сухарева. – Москва, 2005. URL: <http://determiner.ru/dictionary/201>, (дата обращения 20.08.2015)
- вина <http://determiner.ru/dictionary/201/word/vina>, (дата обращения 20.08.2015) Web: <http://bibliotekar.ru/ugolovnoe-pravo-6/index.htm>, (дата обращения 20.08.2015) Web: <http://bibliotekar.ru/ugolovnoe-pravo-6/67.htm>, (дата обращения 20.08.2015)
- Буянова, М. О., Е. Б. Ганюшкина и др. (2008.) Юридический энциклопедический словарь. Изд. «Проспект», Москва.
- Даль В. И. (1881) Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля. В 4 т. / Издательство: Тип. М. О. Вольфа. Место издания: СПб.-М. Т. 4 (Р-У). Slovonline: Rječnik
- V. Dalja online (<http://slovonline.ru/>)
- Ефремова Т. Ф. (2000). Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М.: Русский язык. (URL: <http://www.efremova.info/word/termin.html>)
- Краткий юридический словарь (2008). Малько, А. В. (ред.) Изд. «Проспект», Москва.
- Крысин Л. П. (2008). Толковый словарь иноязычных слов. М.: Эксмо. (URL: <https://slovari.yandex.ru/termin>)
- Малый академический словарь (МАС) или Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус. яз. / Под ред. А. П. Евгеньевой. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Русский язык, 1981 – 1984.
- Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. (1992). Толковый словарь русского языка. Издательство “Азъ”.
- Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. (1999). Толковый словарь русского языка / 80 000 слов и фразеологических выражений. Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М.: Азбуковник.
- Пивовар, А. Г. (2003) Большой англо-русский юридический словарь. Изд. «Экзамен», Москва.
- Российский гуманитарный энциклопедический словарь: В 3 т. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС: Филол. фак. С.-Петербург. гос. ун-та, 2002. (URL:<http://slovari.yandex.ru/dict/rge/>)
- Русская грамматика. Т.1: фонетика, фонология, ударение, интонация, словообразование, морфология. – М.,: «Наука», 1980.
- Русская, грамматика: Т.2. М., 1982
- Санкт-Петербург. Петроград. Ленинград: Энциклопедический справочник.(1992) – М.: Большая Российская Энциклопедия. Ред. коллегия: Белова Л. Н., Булдаков Г. Н., Дегтярев А. Я. и др.
- Современный толковый словарь (1998). Изд. «Большая Советская Энциклопедия», ОСР Палек.
- Сухарев А. Я. (2005) – Большой юридический словарь. «ИНФРА-М», М., – С. 857.

(вина: URL: <http://determiner.ru/dictionary/201/word/vina>, 20.08.2015; виновность <http://determiner.ru/dictionary/542/word/vinovnost>, дата обращения 20.08.2015)

Ушаков Д. Н. (2009). Большой толковый словарь современного русского языка. Издательство: Альта-Принт, Дом. XXI век.

Фединский, Ю. И. (2004). Большой толковый словарь официальных терминов. Изд.

«Астрель», Москва.

Чудинов А. Н. (1910). Словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка.

Энциклопедический словарь конституционного права 2011. URL: <http://www.endic.ru/constitution>

Юридический энциклопедический словарь (2017). Под редакцией заслуженного деятеля науки РФ, доктора юридических наук, профессора А. В. Малько. Проспект. Москва.

Tekstovi zakona, normativni akti, odluke

Kazneni zakon Republike Hrvatske. (URL: <http://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>)
Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije, 1929.

Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije”, Službeni list SFRJ, god. 32, Beograd, 1976, br. 44.

Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, V. izdanje, priredio Mato Jermić, Narodne novine, Zagreb, 1984.

Krivični zakon Socijalističke Republike Hrvatske, Narodne novine, god. 40, Zagreb, 1984, br. 25.

Krivični zakon Socijalističke Republike Hrvatske, IX. prošireno izdanje, priredio Valentin Vouk, Narodne novine, Zagreb, 1987.

Ustav Kraljevine Jugoslavije, 1931.

Ustav Republike Hrvatske. (URL: <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>)

Vinodolski zakon. (URL: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Vinodolski_zakonik.pdf, str. 36 – 48) (2.02.2017.)

Vlada Republike Hrvatske (2009.). Prijedlog odluke o pristupanju promjeni Ustava Republike Hrvatske, s prijedlogom nacрта promjene Ustava Republike Hrvatske. (URL: <http://www.sabor.hr/fgs.axd?id=14723>)

Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske (URL: <http://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>)

Zakon o poduzećima (ZOP) (Sl. 1. SFRJ, br. 70/88), preuzet 1991. preuzet kao zakon u Republici Hrvatskoj (NN 53/91)

Zakon o trgovačkim društvima (URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_10_111_2392.html; 12.02.2013.; <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/>

sluzbeni/2013_06_68_1348.html, pristupljeno 1.06.2013.)

Zakon o trgovačkim društvima Republike Hrvatske (URL: <https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima>)

Государственные стандарты Российской Федерации, п. 3.4 и 3.5 (URL: <http://www.wgost.ru/zakon.html>, pristupljeno 2.04.2013.)

Конституции СССР и РСФСР (1918-1978). URL: <http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/> (дата обращения 22.04.2017)

Конституция (Основной Закон) Российской Социалистической Федеративной Советской Республики (принята V Всероссийским Съездом Советов в заседании от 10 июля 1918 г.) (прекратила действие) URL: <http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1918/> (дата обращения 1.02.2017)

Конституция Российской Федерации. (URL: <http://www.constitution.ru/>) (дата обращения 1.02.2017)

Руководящие начала по уголовному праву РСФСР, 1919.

Русская Правда. Краткая редакция. Институт русской литературы (Пушкинский Дом) Российская Академия Наук. (URL: <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4946>) (2.02.2017)

Русская Правда. Пространная редакция. Институт русской литературы (Пушкинский Дом) Российская Академия Наук. (URL: <http://lib.pushkinskijdom.ru/Default.aspx?tabid=4947>) (2.02.2017)

Список актов конституционного значения 1600-1918 гг. URL: <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/> (дата обращения 22.04.2017)

Уголовный кодекс Российской Федерации (URL: <http://www.ukru.ru/>)

Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации (URL: <http://www.up-kodeks.ru/>)

Федеральный закон от 08.02.1998 N 14-ФЗ (ред. от 29.07.2017) «Об обществах с ограниченной ответственностью» (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.09.2017)> Глава II. Учреждение общества> Статья 12. Устав общества (URL: <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/>; <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ao/11/>, 3.02.2013.; <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ooo/>; http://www.consultant.ru/popular/ooo/48_1.html, дата обращения 3.02. и 30.07.2013.)

Устав (URL: <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ooo/>; <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ooo/12/>; дата обращения 2.02.2013)

Internetski izvori (hrvatski, engleski, ruski)

AntConc. <http://www.laurenceanthony.net/software/antconc/>

CEPEJ - European Judicial Systems 2002: Facts and figures, Strasbourg, 2005. (www.coe.int/cepej)

DIN 2342 2011. *Begriffe der Terminologielehre*. Berlin: Deutsches Institut für Normung. Eurotermbank. <http://www.eurotermbank.com/> http://www.eurotermbank.com/products_download.aspx http://www.eurotermbank.com/products_howitworks.aspx

EuroVoc (URL: <http://eurovoc.europa.eu/>)

HIDRA – Četverojezični rječnik (URL: http://www.hidra.hr/cetverojezicni_rjecnik) HIDRA (URL: <http://cadial.hidra.hr/project.php?lang=hr>, pristupljeno 1.07.2013.) HIDRA – Pojmovnik EuroVoc (URL: http://www.hidra.hr/pojmovnik_eurovoc)

HIDRA – Pojmovnik EuroVoc. http://www.hidra.hr/pojmovnik_eurovoc (pristupljeno 1.03.2012.);

Hrvatska enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža. Mrežno izdanje. URL: <http://enciklopedija.hr/>

Hrvatska enciklopedija. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=46024> (pristupljeno 1.10.2015.)

Hrvatska gospodarska komora (URL: <http://www.hgk.hr/>, pristupljeno 28.06.2013.) Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 1.08.2016.)

Hrvatski jezični portal. URL: <http://hjp.noviliber.hr/index.php?show=baza>, (pristupljeno 17.09.2015)

Hrvatski leksikon. URL: <http://www.hrleksikon.info/definicija/krivnja.html>, (pristupljeno 20.08.2015)

Hrvatski obiteljski leksikon. URL: <http://hol.lzmk.hr/> Hrvatski terminološki portal. <http://nazivlje.hr/>

Hrvatski zavod za norme. <http://www.hzn.hr/default.aspx> <http://www.hzn.hr/UserDocsImages/Publikacije/SmjTerPo.PDF>

Infoterm. URL: <http://www.infoterm.info/>; http://www.infoterm.info/pdf/about_us/30_years_infoterm.pdf

ISO norme: ISO 1087. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:1087:-1:ed-1:v1:en> (pristupljeno 14.08.2015.)

Kodeksy i zakony RF. <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ooo> <http://www.legallyrussia.com/law/ru/about.html>

Listopadska revolucija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2017. (URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36799>, pristupljeno 26.8.2017.)

Nacionalni arhivski informacijski sustav. (URL: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_9507, pristupljeno 4.08.2017.)

Narodne Novine. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2015_07_74_1410.html; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_152_3144.html <http://nccur.lib.nccu.edu.tw/bitstream/140.119/33291/9/55400309.pdf>

Okapi. https://bintray.com/okapi/Distribution/Okapi_Applications http://okapiframework.org/wiki/index.php?title=Term_Extraction_Step <https://prezi.com/fg2csuhokkqv/copy-of-t/>

Poslovni leksikon. <http://www.poslovni.hr/leksikon/poduzece-1620>

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Program stručnog usavršavanja za pravnike-lingviste. URL: <https://www.pravo.unizg.hr/> (pristupljeno 1.10.2015.)

Pravni fakultet Sveučilišta Jurja Strossmayera u Osijeku: Program stručnoga usavršavanja za pravnike lingviste. URL: <https://www.pravos.unios.hr/katedra-stranih-jezika/pravnici-lingvisti-cjelozivotno-obrazovanje> (1.08.2019.)

http://www.rusnauka.com/18_ENXII_2015/Philologia/3_195475.doc.htm Struna. <http://struna.ihjj.hr/>

Sudačka mreža. URL: <http://www.sudacka-mreza.hr/tumaci> (pristupljeno 22.02.2016.) TaaS. <http://www.taas-project.eu/>

Terminološka obradba: od polisemnoga leksema do homonimnoga termina:

http://www.researchgate.net/publication/230647742_TERMINOLOKA_OBRADBA_OD_POLISEMNOGA_LEKSEMA_DO_HOMONIMNOGA_TERMINA

Unicode. URL: <http://www.unicode.org/>, pristupljeno 10.08.2017.

VINITI / ВИНТИ – Всероссийский (ранее Всесоюзный) институт научной и технической информации РАН (ранее АН СССР): <http://www2.viniti.ru/>

http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_SFRJ#4_Sredstva_dru.C5.A1tveno-politi.C4.8Dkih_organizacija_i_drugih_dru.C5.A1tvenih_organizacija (pristupljeno 2.10.2012.)

<http://ucebник-besplatno.com/teoriya-politiki-ucebник/politicheskie-otnosheniya-politicheskiy.html> (2.03.2012.)

Zakon o sudovima: NN 150/05 i 16/07 <http://www.zakon-tv.ru/index/> <http://zakon.ru/>

База данных договоров. <http://www.bddo.ru/> Договор. <http://dogovor.org/d55.php>;

Кодексы. <http://zakon-ru.narod.ru/KODEX/KODEX.html>

ISO norme koje se bave terminologijom,

izvor: http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_ics/catalogue_ics_browse.htm?ICS1=1&ICS2=20

ISO 704:2009 Terminology work – Principles and methods (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 1087-1:2000 Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 1951:2007 Presentation/representation of entries in dictionaries – Requirements, recommendations and information (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 10241-2:2012 Terminological entries in standards – Part 2: Adoption of standardized terminological entries (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 12199:2000 Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 12615:2004 Bibliographic references and source identifiers for terminology work (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 12620:2009 Terminology and other language and content resources – Specification of data categories and management of a Data Category Registry for language resources (ISO/TC 37/SC 3)

ISO 13611:2014 Interpreting – Guidelines for community interpreting (ISO/TC 37/SC 5)

ISO 16443:2014 Dentistry – Vocabulary for dental implants systems and related procedure (ISO/TC 106/SC 3)

ISO 16642:2003 Computer applications in terminology – Terminological markup framework (ISO/TC 37/SC 3)

ISO 17100:2015 Translation services – Requirements for translation services (ISO/

TC 37/SC 5) ISO/DIS 18158 Workplace air – Terminology (ISO/TC 146/SC 2)

ISO/CD 18841 Interpreting – General guidelines (ISO/TC 37/SC 5)

ISO 22128:2008 Terminology products and services – Overview and guidance (ISO/TC 37/SC 2) ISO/TR 22134:2007 Practical guidelines for socioterminology (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 22274:2013 Systems to manage terminology, knowledge and content – Concept-related aspects for developing and internationalizing classification systems (ISO/TC 37/SC 3)

ISO/TR 24156:2008 (Guidelines for using UML notation in terminology work (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 24611:2012 Language resource management – Morpho-syntactic annotation framework (MAF) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24612:2012 Language resource management – Linguistic annotation framework (LAF) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24613:2008 Language resource management - Lexical markup framework (LMF) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/NP 24613-1 Language resource management - Lexical markup framework (LMF) – Part 1: Core model (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24615-1:2014 Language resource management – Syntactic annotation framework (SynAF) – Part 1: Syntactic model (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/DIS 24615-2 Language resource management – Syntactic annotation framework (SynAF) – Part 2: XML serialization (ISOTiger) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24617-1:2012 Language resource management – Semantic annotation framework (SemAF) – Part 1: Time and events (SemAF-Time,

ISO-TimeML) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24617-4:2014 Language resource management – Semantic annotation framework (SemAF)

– Part 4: Semantic roles (SemAF-SR) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/TS 24617-5:2014 Language resource management – Semantic annotation framework (SemAF) – Part 5: Discourse structure (SemAF-DS) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 860:2007 Terminology work – Harmonization of concepts and terms (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 10241-1:2011 Terminological entries in standards – Part 1: General requirements and examples of presentation (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 15188:2001 Project management guidelines for terminology standardization (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 23185:2009 Assessment and benchmarking of terminological resources – General concepts, principles and requirements (ISO/TC 37/SC 2)

ISO 24616:2012 Language resources management – Multilingual information framework (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 24617-7:2014 Language resource management – Semantic annotation framework – Part 7: Spatial information (ISOspace) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/WD 24617-8 Language resource management – Semantic annotation framework – Part 8: Semantic relations in discourse (SemAF-DRel) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/CD 24623-1 Language resource management – Corpus Query Lingua Franca (CQLF) – Part 1: Metamodel (ISO/TC 37/SC 4)

ISO 26162:2012 Systems to manage terminology, knowledge and content – Design, implementation and maintenance of terminology management systems (ISO/TC 37/SC 3)

ISO 29383:2010 Terminology policies – Development and implementation (ISO/TC 37/SC 1) ISO/TS 11669:2012 Translation projects – General guidance (ISO/TC 37/SC 5)

ISO/DIS 16642 Computer applications in terminology – Terminological markup framework (ISO/TC 37/SC 3)

ISO 24156-1:2014 Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML – Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work (ISO/TC 37/SC 1)

ISO 24617-2:2012 Language resource management – Semantic annotation framework (SemAF) – Part 2: Dialogue acts (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/DIS 24617-6 Language resource management – Semantic annotation framework – Part 6: Principles of semantic annotation (SemAF Principles) (ISO/TC 37/SC 4)

ISO/NP 26162 Systems to manage terminology, knowledge and content – Design, implementation and maintenance of terminology management systems (ISO/TC 37/SC 3)

ISO 30042:2008 Systems to manage terminology, knowledge and content – TermBase eXchange (TBX)

PRILOG 1

Obrazac Izjave

Ja, iz, JMBG, br. OIB, kao jedini osnivač i član Društva d.o.o. za, (dalje Društvo), donosim u, dana godine sljedeću

IZJAVU

o osnivanju društva s ograničenom odgovornošću

Tvrtka društva**Članak 1.**

(1) Društvo će poslovati pod tvrtkom:d.o.o. za

(2) Skraćena tvrtka Društva je:d.o.o.

Osnivač društva**Članak 2.**

Jedini osnivač društva je, broj JMBG, broj OIB, s adresom

Sjedište društva**Članak 3.**

Sjedište Društva je u, na poslovnoj adresi

Predmet poslovanja društva**Članak 4.**

Društvo će obavljati sljedeće djelatnosti:

Uprava Društva**Članak 5.**

(1) Društvo ima jednog člana uprave – direktora.

(2) Za člana uprave – direktora postavlja se iz, koji zastupa društvo pojedinačno i samostalno.

Temeljni kapital

Članak 6.

(1) Temeljni kapital Društva iznosi kn (slovima kuna) u novcu i predstavlja jedan temeljni ulog koji je jednak jednom poslovnom udjelu.

(2) Poslovni udjel je djeljiv.

Trajanje društva

Članak 7.

Društvo se osniva na neodređeno vrijeme.

Zaključne odredbe

Članak 8.

Glasilo društva su "Narodne novine".

U, godine.

Osnivač:

PRIOLOG 2

Образец Устава

«УТВЕРЖДЕН»

Решением единственного учредителя

Решение № ... от20.. года

УСТАВ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ

“ “

Город Москва

20.. год

СТАТЬЯ 1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

СТАТЬЯ 2. ЮРИДИЧЕСКИЙ СТАТУС ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 3. ЦЕЛЬ И ПРЕДМЕТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 4. ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 5. ФИЛИАЛЫ, ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА

СТАТЬЯ 6. ДОЧЕРНИЕ И ЗАВИСИМЫЕ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 7. УСТАВНЫЙ КАПИТАЛ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 8. УВЕЛИЧЕНИЕ РАЗМЕРА УСТАВНОГО КАПИТАЛА ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 9. УМЕНЬШЕНИЕ РАЗМЕРА УСТАВНОГО КАПИТАЛА ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 10. УЧАСТНИКИ ОБЩЕСТВА, ИХ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ

СТАТЬЯ 11. ВЫХОД УЧАСТНИКА ИЗ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 12. ИМУЩЕСТВО И ФОНДЫ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 13. РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ПРИБЫЛИ

СТАТЬЯ 14. ПЕРЕХОД ДОЛИ УЧАСТНИКА К ДРУГОМУ УЧАСТНИКУ

СТАТЬЯ 15. ПЕРЕХОД ДОЛИ УЧАСТНИКА ТРЕТЬЕМУ ЛИЦУ

СТАТЬЯ 16. НАСЛЕДОВАНИЕ ДОЛИ В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 17. ПРИОБРЕТЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ ДОЛИ В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ

СТАТЬЯ 18. ОБРАЩЕНИЕ ВЗЫСКАНИЯ НА ДОЛЮ УЧАСТНИКА ОБЩЕСТВ

СТАТЬЯ 19. ОБЩЕЕ СОБРАНИЕ УЧАСТНИКОВ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 20. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ОБЩЕГО СОБРАНИЯ

СТАТЬЯ 21. ЕДИНОЛИЧНЫЙ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ОРГАН ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 22. КРУПНАЯ СДЕЛКА

СТАТЬЯ 23. ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ В СОВЕРШЕНИИ СДЕЛКИ

СТАТЬЯ 24. РЕВИЗИОННАЯ КОМИССИЯ

СТАТЬЯ 25. КОММЕРЧЕСКАЯ ТАЙНА ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 26. ХРАНЕНИЕ ДОКУМЕНТОВ И ПОРЯДОК ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ
ИНФОРМАЦИИ

СТАТЬЯ 27. ВЕДЕНИЕ СПИСКА УЧАСТНИКОВ ОБЩЕСТВА.

СТАТЬЯ 28. РЕОРГАНИЗАЦИЯ И ЛИКВИДАЦИЯ ОБЩЕСТВА

СТАТЬЯ 29. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

СТАТЬЯ 1. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1.1 Общество с ограниченной ответственностью “ “, именуемое в дальнейшем «Общество», создано в соответствии с Федеральным Законом № 14-ФЗ «Об обществах с ограниченной ответственностью» и Гражданским кодексом Российской Федерации.

1.2 Полное фирменное наименование Общества на русском языке:
Общество с ограниченной ответственностью « «.

1.3 Сокращенное фирменное наименование Общества на русском языке:
ООО « «.

1.4 Место нахождения Общества: Город Москва.

Место нахождения Общества определяется местом его государственной регистрации на территории Российской Федерации.

СТАТЬЯ 2. ЮРИДИЧЕСКИЙ СТАТУС ОБЩЕСТВА

2.1 Общество создано на неограниченный срок деятельности.

2.2 Общество считается созданным как юридическое лицо с момента его государственной регистрации. Правоспособность юридического лица возникает с момента внесения в единый государственный реестр юридических лиц сведений о его создании и прекращается в момент внесения в указанный реестр сведений о его прекращении.

2.3 С момента создания Общество может иметь в собственности обособленное имущество, учитываемое на его самостоятельном балансе, заключает от своего имени договоры, осуществляет имущественные и личные неимущественные права, несет обязанности, является истцом и ответчиком в суде. В своей деятельности Общество руководствуется действующим законодательством и настоящим Уставом.

2.4 Общество имеет круглую печать, содержащую его полное фирменное наименование на русском языке, вправе иметь штампы и бланки со своим собственным наименованием, собственную эмблему, а также зарегистрированный в установленном порядке товарный знак и другие средства индивидуализации.

2.5 Общество вправе в установленном порядке открывать банковские счета на территории Российской Федерации и за ее пределами.

2.6 С момента государственной регистрации Общество ведет список участников с указанием сведений о каждом участнике, размере его доли в уставном капитале и ее оплате, а также о размере долей, принадлежащих Обществу, датах их перехода к Обществу или приобретения Обществом.

СТАТЬЯ 3. ЦЕЛЬ И ПРЕДМЕТ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВА

3.1 Общество создается с целью удовлетворения потребностей юридических и физических лиц в работах, товарах и услугах, не запрещенных законодательством РФ, а также извлечения прибыли от своей деятельности. В соответствии с ГК РФ ООО "является корпорацией, непубличным обществом, коммерческой организацией.

3.2 Общество имеет гражданские права и обязанности, необходимые для осуществления любых видов экономической деятельности, в том числе внешнеэкономической, не запрещенных законодательством Российской Федерации.

3.3 Право юридического лица осуществлять деятельность, для занятия которой необходимо получение специального разрешения (лицензии), членство в

саморегулируемой организации или получение свидетельства саморегулируемой организации о допуске к определенному виду работ, возникает с момента получения такого разрешения (лицензии) или в указанный в нем срок либо с момента вступления юридического лица в саморегулируемую организацию или выдачи саморегулируемой организацией свидетельства о допуске к определенному виду работ и прекращается при прекращении действия разрешения (лицензии), членства в саморегулируемой организации или выданного саморегулируемой организацией свидетельства о допуске к определенному виду работ.

СТАТЬЯ 4. ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ОБЩЕСТВА

4.1 Общество несет ответственность по своим обязательствам всем принадлежащим ему имуществом.

4.2 Российская Федерация, субъекты Российской Федерации и муниципальные образования не отвечают по обязательствам Общества, равно как и Общество не отвечает по обязательствам Российской Федерации, субъектов Российской Федерации и муниципальных образований.

4.3 Общество не отвечает по обязательствам Участников. Участники не отвечают по обязательствам Общества и несут риск убытков, связанных с деятельностью Общества, в пределах стоимости оплаченных долей в Уставном капитале Общества. Участники Общества, оплатившие доли в Уставном капитале Общества не полностью, несут солидарную ответственность по его обязательствам в пределах стоимости неоплаченной части доли каждого из Участников.

4.4 По своим обязательствам Общество отвечает всем принадлежащим ему имуществом. Общество не отвечает по обязательствам его участников. В случае несостоятельности (банкротства) Общества по вине его участников или по вине других лиц, которые имеют право давать обязательные для Общества указания либо иным образом имеют возможность определять его действия, на указанных участников или других лиц в случае недостаточности имущества Общества может быть возложена субсидиарная ответственность по его обязательствам.

4.5 Общество, не исполнившее обязательство, либо исполнившее его ненадлежащим образом, несет ответственность только при наличии вины (умысла или неосторожности). Общество, не исполнившее или ненадлежащим образом исполнившее обязательство при осуществлении предпринимательской деятельности,

несет ответственность, если не докажет, что надлежащее исполнение оказалось невозможным вследствие непреодолимой силы, то есть чрезвычайных и непредотвратимых при данных условиях обстоятельств.

СТАТЬЯ 5. ФИЛИАЛЫ, ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА

5.1 Общество может создавать филиалы и открывать представительства на территории РФ с соблюдением требований Федеральных законов.

Создание Обществом филиалов и открытие представительств за пределами территории РФ осуществляется в соответствии с действующим законодательством РФ и законодательством иностранного государства по месту нахождения филиалов и представительств, если иное не предусмотрено международными договорами РФ.

5.2 Филиал и представительство не являются юридическими лицами, действуют на основании утвержденных Обществом положений. Филиал и представительство наделяются создавшим их обществом имуществом, которое учитывается как на их отдельных балансах, так и на балансе Общества.

Руководитель филиала и руководитель представительства назначаются Обществом и действуют на основании доверенности, выданной Обществом.

5.3 Филиал и представительство осуществляют свою деятельность от имени создавшего их Общества. Ответственность за деятельность филиала и представительства несет создавшее их Общество.

5.4 Сведения о филиалах и представительствах Общества должны быть отражены в настоящем Уставе.

СТАТЬЯ 6. ДОЧЕРНИЕ И ЗАВИСИМЫЕ ОБЩЕСТВА

6.1 Общество может иметь дочерние и зависимые хозяйственные общества с правами юридического лица, созданные на территории Российской Федерации в соответствии с законом.

6.2 Юридическое лицо признается дочерним по отношению к Обществу, если Общество в силу преобладающего участия в уставном капитале этого юридического лица,

либо в соответствии с заключенным между ними договором, либо иным образом имеет возможность определять решения, принимаемые таким юридическим лицом.

6.3 Дочернее общество не отвечает по долгам Общества.

6.4 Общество имеет право давать дочернему обществу обязательные для него указания, при этом Общество отвечает солидарно с дочерним обществом по сделкам, заключенным последним во исполнение таких указаний.

6.5 В случае несостоятельности (банкротства) дочернего общества по вине Общества, по решению суда последнее может быть привлечено к субсидиарной ответственности по долгам дочернего общества при недостаточности имущества этого дочернего общества. Участники дочернего Общества вправе требовать возмещения Обществом убытков, причиненных по его вине дочернему Обществу.

6.6 Юридическое лицо признается зависимым по отношению к Обществу, если Общество имеет более двадцати процентов уставного капитала этого юридического лица. Общество, которое приобрело более двадцати процентов голосующих акций акционерного общества или более двадцати процентов уставного капитала другого общества с ограниченной ответственностью, обязано незамедлительно опубликовать сведения об этом в органе печати, в котором публикуются данные о государственной регистрации юридических лиц.

СТАТЬЯ 7. УСТАВНЫЙ КАПИТАЛ ОБЩЕСТВА

7.1 Уставный капитал Общества определяет минимальный размер имущества, гарантирующий интересы его кредиторов и составляет 10000 руб. 00 коп. Уставный капитал Общества делится на доли, которые выражаются в процентах и разделены между Участниками Общества.

7.2 Размер уставного капитала Общества и номинальная стоимость долей участников Общества определяются в рублях.

7.3 Доля Участника Общества, предоставляет право голоса только в пределах оплаченной части принадлежащей ему доли.

7.4 Действительная стоимость доли участника Общества соответствует части стоимости чистых активов Общества, пропорциональной размеру его доли.

7.5 Оплата долей в уставном капитале общества может осуществляться только денежными средствами.

СТАТЬЯ 8. УВЕЛИЧЕНИЕ РАЗМЕРА УСТАВНОГО КАПИТАЛА ОБЩЕСТВА

8.1 Увеличение уставного капитала Общества допускается только после его полной оплаты.

8.2 Увеличение уставного капитала Общества может осуществляться за счет имущества Общества и за счет дополнительных вкладов участников.

8.3 Увеличение уставного капитала Общества за счет его имущества осуществляется по решению общего собрания участников, принятому большинством не менее двух третей голосов от общего числа голосов участников Общества. Решение об увеличении уставного капитала Общества за счет имущества Общества может быть принято только на основании данных бухгалтерской отчетности Общества за год, предшествующий году, в течение которого принято такое решение. Сумма, на которую увеличивается уставный капитал Общества за счет его имущества, не должна превышать разницу между стоимостью чистых активов Общества и суммой уставного капитала и резервного фонда Общества. При увеличении уставного капитала Общества за счет его имущества пропорционально увеличивается номинальная стоимость долей всех участников Общества без изменения размеров их долей.

8.4 Увеличение уставного капитала Общества за счет внесения дополнительных вкладов всеми участниками Общества осуществляется по решению общего собрания участников, принятому большинством не менее двух третей голосов от общего числа голосов участников Общества. Таким решением определяется общая стоимость дополнительных вкладов, а также устанавливается единое для всех участников Общества соотношение между стоимостью дополнительного вклада участника Общества и суммой, на которую увеличивается номинальная стоимость его доли. Указанное соотношение устанавливается исходя из того, что номинальная стоимость доли участника общества может увеличиваться на сумму, равную или меньшую стоимости его дополнительного вклада. Каждый участник общества вправе внести дополнительный вклад, не превышающий части общей стоимости дополнительных вкладов, пропорциональной размеру доли этого участника в уставном капитале общества. Не позднее месяца со дня окончания срока внесения дополнительных вкладов общее собрание участников Общества должно принять решение об утверждении

итогах внесения дополнительных вкладов участниками Общества и о внесении в устав Общества изменений, связанных с увеличением размера уставного капитала Общества.

8.5 Общее собрание участников Общества может принять решение об увеличении его уставного капитала на основании заявления участника Общества о внесении дополнительного вклада. Такое решение принимается всеми участниками Общества единогласно. В заявлении участника Общества должны быть указаны размер и состав вклада, порядок и срок его внесения, а также размер доли, которую участник Общества хотели бы иметь в уставном капитале Общества.

8.6 Одновременно с решением об увеличении уставного капитала Общества на основании заявления участника Общества или заявлений участников Общества о внесении им или ими дополнительного вклада должно быть принято решение о внесении в устав Общества изменений в связи с увеличением уставного капитала Общества, а также решение об увеличении номинальной стоимости доли участника Общества или долей участников Общества, подавших заявления о внесении дополнительного вклада. Такие решения принимаются всеми участниками Общества единогласно. При этом номинальная стоимость доли каждого участника Общества, подавшего заявление о внесении дополнительного вклада, увеличивается на сумму, равную или меньшую стоимости его дополнительного вклада.

8.7 Внесение дополнительных вкладов участниками общества должно быть осуществлено не позднее чем в течение шести месяцев со дня принятия общим собранием участников Общества предусмотренных настоящим пунктом решений.

8.8 Заявление о государственной регистрации предусмотренных настоящим пунктом изменений в Уставе Общества должно быть подписано уполномоченным лицом Общества. В заявлении подтверждается внесение в полном объеме участниками Общества дополнительных вкладов. Указанное заявление и иные прилагаемые к нему документы, предусмотренные законом, а также документы, подтверждающие внесение в полном объеме участниками Общества дополнительных вкладов, должны быть представлены в орган, осуществляющий государственную регистрацию юридических лиц, в течение месяца со дня принятия решения об утверждении итогов внесения дополнительных вкладов участниками общества либо внесения дополнительных вкладов участниками общества на основании их заявлений.

8.9 В течение трех лет с момента государственной регистрации соответствующих изменений в Уставе Общества участники Общества солидарно несут при

недостаточности имущества Общества субсидиарную ответственность по его обязательствам в размере стоимости невнесенных дополнительных вкладов.

8.10 Если увеличение уставного капитала не состоялось, Общество обязано в разумный срок вернуть участникам Общества, которые внесли вклады деньгами, их вклады, а в случае невозврата вкладов в указанный срок также уплатить проценты в порядке, предусмотренном статьей 395 Гражданского кодекса Российской Федерации. Участникам Общества, которые внесли неденежные вклады, Общество обязано в разумный срок вернуть их вклады, а в случае невозврата вкладов в указанный срок также возместить упущенную выгоду, обусловленную невозможностью использовать внесенное в качестве вклада имущество.

СТАТЬЯ 9. УМЕНЬШЕНИЕ РАЗМЕРА УСТАВНОГО КАПИТАЛА ОБЩЕСТВА

9.1 Общество вправе, а в случаях, предусмотренных федеральным законом «Об обществах с ограниченной ответственностью», обязано уменьшить свой уставный капитал.

9.2 Уменьшение уставного капитала Общества осуществляется путем уменьшения номинальной стоимости долей всех участников Общества в уставном капитале и (или) путем погашения долей, принадлежащих Обществу. Уменьшение уставного капитала Общества путем уменьшения номинальной стоимости долей всех участников Общества должно осуществляться с сохранением размеров долей всех участников Общества.

9.3 Общество не вправе уменьшать свой уставный капитал, если в результате такого уменьшения его размер станет меньше минимального размера уставного капитала, определенного законом на дату представления документов для государственной регистрации соответствующих изменений в Уставе Общества.

Если по окончании второго и каждого последующего финансового года стоимость чистых активов Общества окажется меньше его уставного капитала, Общество обязано объявить об уменьшении своего уставного капитала до размера, не превышающего стоимости его чистых активов, и зарегистрировать такое уменьшение в установленном порядке. Если по окончании второго и каждого последующего финансового года стоимость чистых активов Общества окажется меньше минимального размера уставного капитала, установленного законом на дату государственной регистрации Общества, Общество подлежит ликвидации.

9.4 В течение тридцати дней с даты принятия решения об уменьшении уставного капитала Общество обязано письменно уведомить об уменьшении уставного капитала и о его новом размере всех известных ему кредиторов Общества, а также опубликовать в органе печати, в котором публикуются данные о государственной регистрации юридических лиц, сообщение о принятом решении.

9.5 Документы для государственной регистрации вносимых в Устав Общества изменений в связи с уменьшением уставного капитала Общества и изменения номинальной стоимости долей участников Общества должны быть представлены в орган, осуществляющий государственную регистрацию юридических лиц, в течение одного месяца с даты направления кредиторам последнего уведомления об уменьшении уставного капитала Общества и о его новом размере.

СТАТЬЯ 10. УЧАСТНИКИ ОБЩЕСТВА, ИХ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ

10.1 Участниками Общества могут быть российские и иностранные юридические и физические лица, признающие Устав Общества и внесшие свой вклад в Уставный капитал в размерах и количествах, установленных собранием участников Общества.

10.2 Общество не может иметь в качестве единственного участника другое хозяйственное общество, состоящее из одного лица.

10.3 Число участников Общества не должно превышать пятьдесят. В противном случае оно подлежит преобразованию в акционерное общество в течение года, а по истечении этого срока – ликвидации в судебном порядке, если число его участников не уменьшится до указанного предела.

10.4 Участники Общества имеют право:

- участвовать в управлении делами Общества;
- получать информацию о деятельности Общества и знакомиться с его бухгалтерскими книгами и иной документацией в установленном порядке;
- на обжалование решений органов Общества (но только решений, влекущих гражданско-правовые последствия);
- на оспаривание сделок, заключенных Обществом;
- на возмещение убытков, которые были причинены Обществу;
- право принимать участие в распределении прибыли и претендовать на имущество, оставшееся после расчетов с кредиторами при ликвидации Общества;

- избирать и быть избранными в руководящие органы Общества;
- вносить предложения, ставить вопросы по управлению деятельностью Общества;
- участвовать в общих собраниях;
- знакомиться с повесткой дня общего собрания и вносить свои вопросы на рассмотрение;
- участники Общества, вправе требовать в судебном порядке исключения из Общества участника, который грубо нарушает свои обязанности либо своими действиями (бездействием) делает невозможной деятельность Общества или существенно ее затрудняет.

10.5 Участники Общества обязаны:

- оплатить долю в Уставном капитале Общества в порядке, размерах и сроках, установленных Уставом Общества и договором об учреждении Общества;
- выполнять требования Устава и решения собраний участников Общества;
- отвечать по обязательствам Общества в пределах стоимости принадлежащих им долей в Уставном капитале;
- участвовать в принятии решений, без принятия которых Общество не может продолжать свою деятельность, если без этого участия решение принять невозможно (например, по вопросам, требующим единогласного решения участников);
- не совершать действия, заведомо направленные на причинение вреда Обществу;
- не совершать действия, которые затруднят достижение целей Общества или сделают невозможным достижение этих целей;
- соблюдать конфиденциальность и коммерческую тайну.

10.6 Участники Общества несут риск убытков, связанных с деятельностью Общества, в пределах стоимости принадлежащих им долей в уставном капитале Общества. Участники Общества, не полностью оплатившие доли, несут солидарную ответственность по обязательствам Общества в пределах стоимости неоплаченной части принадлежащих им долей в уставном капитале Общества.

СТАТЬЯ 11. ВЫХОД УЧАСТНИКА ИЗ ОБЩЕСТВА

11.1 Участник имеет право в любой момент выйти из общества путем отчуждения своей доли обществу или потребовать приобретения обществом доли в случаях, предусмотренных законом и настоящим Уставом. Выход участника из общества должен быть одобрен Общим собранием Участников. Решение принимается единогласно.

11.2 Выход участников общества из Общества, в результате которого в обществе не остается ни одного участника, а также выход единственного участника общества из общества не допускается.

11.3 В случае выхода участника из Общества в соответствии со статьей 26 Федерального закона «Об обществах с ограниченной ответственностью» его доля переходит к Обществу. Общество обязано выплатить участнику Общества, подавшему заявление о выходе из общества, действительную стоимость его доли в уставном капитале общества, определяемую на основании данных бухгалтерской отчетности общества за последний отчетный период, предшествующий дню подачи заявления о выходе из общества, или с согласия этого участника общества выдать ему в натуре имущество такой же стоимости либо в случае неполной оплаты им доли в уставном капитале общества действительную стоимость оплаченной части доли.

СТАТЬЯ 12. ИМУЩЕСТВО И ФОНДЫ ОБЩЕСТВА

12.1 Имущество Общества составляют основные фонды и оборотные средства, а также иное имущество, имущественные и другие права, имеющие денежную оценку.

12.2 Имущество Общества формируется за счет вкладов участников, доходов от собственной деятельности, займов и кредитов, аренды, лизинга, иных сделок, совершаемых Обществом.

12.3 Общество пользуется, владеет и распоряжается принадлежащим ему имуществом в порядке, определенном действующим гражданским законодательством.

12.4 Имущество Общества учитывается на его самостоятельном балансе в порядке, установленном федеральным законом «О бухгалтерском учете», Налоговым кодексом РФ, иными нормативно-правовыми актами.

12.5 Общество вправе размещать облигации и иные эмиссионные ценные бумаги в порядке, установленном законодательством о ценных бумагах. Выпуск облигаций допускается после полной оплаты уставного капитала Общества.

12.6 Для проверки и подтверждения правильности годовых отчетов и бухгалтерских балансов Общества, а также для проверки состояния текущих дел Общества оно вправе по решению общего собрания участников привлекать профессионального

аудитора, не связанного имущественными интересами с Обществом, генеральным директором и участниками Общества.

12.7 Общество вправе формировать резервный и другие фонды по своему усмотрению.

12.8 Решение о формировании резервного и других фондов, их размер, порядок формирования и использования принимает Общее собрание участников Общества. Решение принимается двумя третями голосов.

СТАТЬЯ 13. РАСПРЕДЕЛЕНИЕ ПРИБЫЛИ

13.1 Общество вправе ежеквартально, раз в полгода или ежегодно принимать решение о распределении своей чистой прибыли между участниками Общества. Решение об определении части прибыли Общества, распределяемой между участниками, принимается общим собранием участников Общества.

13.2 Часть прибыли Общества, предназначенная для распределения между его участниками, распределяется пропорционально их долям в уставном капитале.

13.3 Общество не вправе принимать решение о распределении своей прибыли между участниками в следующих случаях:

- до полной оплаты всего уставного капитала Общества;
- до выплаты действительной стоимости доли или части доли участника Общества в случаях, предусмотренных настоящим Уставом;
- если на момент принятия такого решения Общество отвечает признакам несостоятельности (банкротства) в соответствии с федеральным законом о несостоятельности (банкротстве) или если указанные признаки появятся у Общества в результате принятия такого решения;
- если на момент принятия такого решения стоимость чистых активов Общества меньше его уставного капитала и резервного фонда или станет меньше их размера в результате принятия такого решения;
- в иных случаях, предусмотренных законом.

СТАТЬЯ 14. ПЕРЕХОД ДОЛИ УЧАСТНИКА К ДРУГОМУ УЧАСТНИКУ

14.1 Переход доли или части доли в уставном капитале Общества к одному или нескольким участникам Общества осуществляется на основании сделки, в порядке правопреемства или на ином законном основании.

14.2 Участник Общества вправе продать или осуществить отчуждение иным образом своей доли или части доли в уставном капитале Общества одному или нескольким участникам Общества. Согласие других участников Общества на совершение подобной сделки не требуется. Доля участника Общества может быть отчуждена до полной ее оплаты только в той части, в которой она уже оплачена.

14.3 Сделка, направленная на отчуждение доли или части доли в уставном капитале Общества, подлежит нотариальному удостоверению. Несоблюдение нотариальной формы указанной сделки влечет за собой ее недействительность. В нотариальном порядке также свидетельствуется подлинность подписи участника Общества на заявлении об отказе от преимущественного права на приобретение доли в уставном капитале. Нотариальное удостоверение сделки не требуется при приобретении Обществом доли или части доли в уставном капитале Общества в случаях, предусмотренных статьей 23 федерального закона «Об обществах с ограниченной ответственностью», при распределении доли, принадлежащей Обществу между участниками Общества и продажи доли всем или некоторым участникам Общества в порядке ст. 24 федерального закона «Об обществах с ограниченной ответственностью», при отчуждении доли Обществу участником, выходящим из Общества, а также при использовании участником Общества преимущественного права покупки путем направления оферты о продаже доли или части доли и ее акцепта.

СТАТЬЯ 15. ПЕРЕХОД ДОЛИ УЧАСТНИКА ТРЕТЬЕМУ ЛИЦУ

15.1 Переход доли или части доли в уставном капитале к третьему лицу осуществляется на основании сделки, в порядке правопреемства или на ином законном основании.

15.2 Участник Общества вправе продать или осуществить отчуждение иным образом своей доли или части доли в уставном капитале Общества третьему лицу. Для проведения подобной сделки требуется письменное согласие других участников Общества. При продаже или отчуждении иным образом доли или части доли в уставном капитале Общества третьему лицу, участники Общества пользуются

преимущественным правом покупки доли или части доли по цене предложения третьему лицу. Доля участника Общества может быть отчуждена до полной ее оплаты только в той части, в которой она уже оплачена.

15.3 Сделка, направленная на отчуждение доли или части доли в уставном капитале общества, подлежит нотариальному удостоверению. Несоблюдение нотариальной формы указанной сделки влечет за собой ее недействительность. В нотариальном порядке также свидетельствуется подлинность подписи участника Общества на заявлении об отказе от преимущественного права на приобретение доли в уставном капитале Общества.

СТАТЬЯ 16. НАСЛЕДОВАНИЕ ДОЛИ В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ ОБЩЕСТВА

16.1 Переход доли к наследникам граждан и к правопреемникам юридических лиц, являющихся участниками Общества, передача доли, принадлежавшей ликвидированному юридическому лицу – участнику Общества, его учредителям (участникам), имеющим вещные права на его имущество или обязательственные права в отношении этого юридического лица осуществляется в соответствии с действующим законодательством РФ. Согласие остальных участников Общества не требуется.

СТАТЬЯ 17. ПРИОБРЕТЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ ДОЛИ В УСТАВНОМ КАПИТАЛЕ

17.1 Общество не вправе приобретать доли или части долей в своем уставном капитале, за исключением случаев, предусмотренных Федеральным законом «Об обществах с ограниченной ответственностью».

17.2 Неоплаченная часть доли участника Общества, который не оплатил в срок свой вклад в уставный капитал в полном размере, переходит к Обществу.

17.3 Общество обязано выплатить действительную стоимость доли или части доли в уставном капитале Общества либо выдать в натуре имущество такой же стоимости в течение одного года со дня перехода к Обществу доли или части доли, если меньший срок не предусмотрен законодательством.

17.4 Доли, принадлежащие Обществу, не учитываются при определении результатов голосования на общем собрании участников Общества, а также при распределении прибыли и имущества Общества в случае его ликвидации.

17.5 В течение одного года со дня перехода доли или части доли в уставном капитале Общества к Обществу они должны быть по решению общего собрания участников Общества распределены между всеми участниками Общества пропорционально их долям в уставном капитале Общества или предложены для приобретения всем либо некоторым участникам Общества.

17.6 Нераспределенная или непроданная часть доли должна быть погашена с соответствующим уменьшением уставного капитала Общества. Продажа доли участникам Общества, в результате которой изменяются размеры долей его участников, а также внесение связанных с продажей доли изменений в Устав Общества осуществляется по решению общего собрания участников Общества, принятому всеми участниками единогласно.

17.7 Распределение доли или части доли между участниками Общества допускается только в случае, если до перехода доли или части доли к Обществу они были оплачены или за них была предоставлена компенсация, предусмотренная пунктом 3 статьи 15 Федерального закона «Об обществах с ограниченной ответственностью».

СТАТЬЯ 18. ОБРАЩЕНИЕ ВЗЫСКАНИЯ НА ДОЛЮ УЧАСТНИКА ОБЩЕСТВА

18.1 Обращение по требованию кредиторов взыскания на долю или часть доли участника Общества в уставном капитале Общества по долгам участника Общества допускается только на основании решения суда при недостаточности для покрытия долгов другого имущества участника Общества.

18.2 В случае обращения взыскания на долю или часть доли участника Общества в уставном капитале Общества по долгам участника Общества Общество вправе выплатить кредиторам действительную стоимость доли или части доли участника Общества. По решению общего собрания участников Общества, принятому всеми участниками единогласно, действительная стоимость доли или части доли участника Общества, на имущество которого обращается взыскание, может быть выплачена кредиторам остальными участниками Общества пропорционально их долям в уставном капитале, либо в размере, определенном общим собранием участников.

18.3 Действительная стоимость доли или части доли участника Общества в уставном капитале Общества определяется на основании данных бухгалтерской отчетности Общества за последний отчетный период, предшествующий дате предъявления требования к Обществу об обращении взыскания на доли или часть доли участника по его долгам. Положения настоящего пункта не применяются, если к моменту предъявления соответствующих требований кредиторами Общество имеет одного участника.

18.4 В случае, если в течение трех месяцев с момента предъявления требования кредиторами Общество или его участники не выплатят действительную стоимость всей доли или всей части доли участника Общества, на которую обращается взыскание, обращение взыскания на долю или часть доли участника Общества осуществляется путем ее продажи с публичных торгов.

СТАТЬЯ 19. ОБЩЕЕ СОБРАНИЕ УЧАСТНИКОВ ОБЩЕСТВА

19.1 Высшим органом Общества является общее собрание участников Общества. Общее собрание участников Общества может быть очередным или внеочередным. Все участники Общества имеют право присутствовать на общем собрании участников Общества, принимать участие в обсуждении вопросов повестки дня и голосовать при принятии решений. Каждый участник Общества имеет на общем собрании участников Общества число голосов, пропорциональное его доле в уставном капитале Общества.

19.2 Руководство текущей деятельностью Общества осуществляется единоличным исполнительным органом Общества – генеральным директором, который подотчетен общему собранию участников Общества.

19.3 Очередное общее собрание участников Общества проводится один раз в год, созывается генеральным директором Общества. Очередное общее собрание участников Общества должно проводиться не ранее чем через два месяца и не позднее чем через четыре месяца после окончания финансового года. На очередном общем собрании утверждаются годовые результаты деятельности Общества.

19.4 Внеочередное общее собрание участников Общества проводится, если проведения такого общего собрания требуют интересы Общества и его участников. Внеочередное общее собрание участников Общества созывается генеральным директором Общества по его инициативе, по требованию аудитора, а также участников

Общества, обладающих в совокупности не менее чем одной десятой от общего числа голосов участников Общества. В случае принятия решения о проведении внеочередного общего собрания участников Общества указанное общее собрание должно быть проведено не позднее сорока пяти дней со дня получения требования о его проведении.

19.5 Генеральный директор Общества обязан не позднее, чем за тридцать дней до проведения общего собрания участников уведомить об этом каждого участника Общества заказным письмом. В уведомлении должны быть указаны время и место проведения Общего собрания участников Общества, а также предлагаемая повестка дня. Любой участник Общества вправе вносить предложения о включении в повестку дня общего собрания участников Общества дополнительных вопросов не позднее чем за пятнадцать дней до его проведения. Дополнительные вопросы, за исключением вопросов, которые не относятся к компетенции общего собрания участников Общества или не соответствуют требованиям федеральных законов, включаются в повестку дня общего собрания участников Общества. Лицо, созывающее общее собрание участников Общества, не вправе вносить изменения в формулировки дополнительных вопросов, предложенных для включения в повестку дня общего собрания участников Общества. В случае, если по предложению участников Общества в первоначальную повестку дня общего собрания участников Общества вносятся изменения, лицо, созывающее общее собрание участников Общества, обязано не позднее чем за десять дней до его проведения уведомить всех участников Общества о внесенных в повестку дня изменениях заказным письмом.

19.6 К информации и материалам, подлежащим предоставлению участникам Общества при подготовке общего собрания участников, относятся годовой отчет Общества, заключение аудитора по результатам проверки годовых отчетов и годовых бухгалтерских балансов Общества, сведения о кандидате (кандидатах) в исполнительные органы Общества, проект изменений и дополнений, вносимых в Устав Общества, или проект Устава Общества в новой редакции, проекты внутренних документов Общества. Лицо, созывающее общее собрание участников Общества, обязано направить информацию и материалы вместе с уведомлением о проведении общего собрания участников Общества, а в случае изменения повестки дня соответствующие информация и материалы направляются вместе с уведомлением о таком изменении. Указанные информация и материалы в течение тридцати дней до проведения общего собрания участников Общества должны быть предоставлены всем участникам Общества для ознакомления в помещении исполнительного органа Общества. Общество обязано по требованию участника Общества предоставить ему копии указанных документов. Плата, взимаемая

Обществом за предоставление данных копий, не может превышать затраты на их изготовление. В случае нарушения установленного порядка созыва общего собрания участников Общества такое общее собрание признается правомочным, если в нем участвуют все участники Общества.

19.7 Участники Общества вправе участвовать в общем собрании лично или через своих представителей. Представители участников Общества должны предъявить документы, подтверждающие их надлежащие полномочия. Доверенность, выданная представителю участника Общества, должна содержать сведения о представляемом и представителе (имя или наименование, место жительства или место нахождения, паспортные данные), быть оформлена в соответствии с требованиями пунктов 4 и 5 статьи 185 Гражданского кодекса Российской Федерации или удостоверена нотариально. Перед открытием общего собрания участников Общества проводится регистрация прибывших участников Общества. Незарегистрировавшийся участник Общества (представитель участника Общества) не вправе принимать участие в голосовании.

19.8 Общее собрание участников Общества открывается в указанное в уведомлении о проведении общего собрания участников Общества время или, если все участники Общества уже зарегистрированы, ранее. Общее собрание участников Общества открывается генеральным директором Общества. Лицо, открывающее общее собрание участников Общества, проводит выборы председательствующего из числа участников Общества. При голосовании по вопросу об избрании председательствующего каждый участник общего собрания участников Общества имеет один голос, а решение по указанному вопросу принимается большинством голосов от общего числа голосов участников Общества, имеющих право голосовать на данном общем собрании. Генеральный директор Общества организует ведение протокола общего собрания участников Общества.

19.9 Общее собрание участников Общества вправе принимать решения только по вопросам повестки дня, сообщенным участникам Общества за исключением случаев, если в данном общем собрании участвуют все участники Общества.

19.10 Решение о способе подтверждения принятых общим собранием участников Общества решений и состав участников Общества, присутствовавших при его принятии, определяется на общем собрании участников. Предложение о выборе способа подтверждения обязательно включается в первый пункт повестки общего собрания и принимается участниками Общества единогласно. К способам подтверждения относятся: нотариальное удостоверение; подписание протокола всеми участниками

или частью участников; использование технических средств, позволяющих достоверно установить факт принятия решения; иные способы, не противоречащие закону.

СТАТЬЯ 20. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ ОБЩЕГО СОБРАНИЯ

К исключительной компетенции Общего собрания участников Общества относятся следующие вопросы:

20.1 определение основных направлений деятельности Общества, принципов образования и использования ее имущества, а также принятие решения об участии в ассоциациях и других объединениях коммерческих организаций;

20.2 образование исполнительных органов Общества и досрочное прекращение их полномочий, а также принятие решения о передаче полномочий единоличного исполнительного органа Общества коммерческой организации или индивидуальному предпринимателю (далее – управляющий), утверждение такого управляющего и условий договора с ним;

20.3 утверждение годовых отчетов и бухгалтерской (финансовой) отчетности Общества;

20.4 утверждение (принятие) документов, регулирующих внутреннюю деятельность Общества (внутренних документов Общества);

20.5 принятие решения о размещении Обществом облигаций и иных эмиссионных ценных бумаг;

20.6 принятие решения о распределении чистой прибыли Общества между участниками Общества;

20.7 утверждение и изменение устава Общества, в том числе изменение размера уставного капитала Общества;

20.8 назначение аудиторской проверки, утверждение аудитора и определение размера оплаты его услуг;

20.9 принятие решений о реорганизации и ликвидации, о назначении ликвидационной комиссии (ликвидатора) и об утверждении ликвидационного баланса;

20.10 избрание и досрочное прекращение полномочий ревизионной комиссии (ревизора) Общества;

20.11 принятие решений о создании Обществом других юридических лиц, об участии Общества в других юридических лицах, о создании филиалов и об открытии представительств Общества;

20.12 одобрение сделок Общества, в совершении которых имеется заинтересованность, в случаях предусмотренных Федеральным законом «Об обществах с ограниченной ответственностью»;

20.13 определение порядка приема в состав участников Общества и исключения из числа ее участников, кроме случаев, когда такой порядок определен законом;

20.14 решение иных вопросов, предусмотренных законом.

20.15 Решения по вопросам, указанным в подпунктах 20.1, 20.2, 20.3, 20.4, 20.5, 20.06, 20.07, 20.11, 20.12 настоящего Устава, принимаются большинством не менее двух третей голосов от общего числа голосов Участников Общества.

20.16 Решения по вопросам, указанным в подпунктах 20.09, 20.10 настоящего Устава, принимаются всеми Участниками Общества единогласно.

20.17 Решение об одобрении сделок Общества, в совершении которых имеется заинтересованность, принимается большинством голосов от общего числа голосов Участников Общества, не заинтересованных в ее совершении.

20.18 Остальные решения принимаются большинством голосов от общего числа голосов Участников Общества, если иное не предусмотрено законодательством или настоящим Уставом.

20.19 Вопросы, отнесенные к исключительной компетенции Общего собрания Участников Общества, не могут быть отнесены к компетенции иных органов управления Обществом.

СТАТЬЯ 21. ЕДИНОЛИЧНЫЙ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ОРГАН ОБЩЕСТВА

21.1 Руководство текущей деятельностью Общества осуществляет единоличный исполнительный орган Общества – генеральный директор. Единоличный исполнительный орган Общества подотчетен Общему собранию участников.

21.2 Единоличный исполнительный орган – генеральный директор – избирается общим собранием участников Общества и может переизбираться неограниченное число раз. Срок действия полномочий исполнительного органа Общества – пять лет.

21.3 Договор между Обществом и генеральным директором, подписывается от имени Общества лицом, председательствовавшим на общем собрании участников Общества, на котором избрано лицо, осуществляющее функции единоличного исполнительного органа Общества, или участником Общества, уполномоченным решением общего собрания участников Общества.

21.4 В качестве единоличного исполнительного органа Общества может выступать только физическое лицо.

21.5 Генеральный директор Общества:

- без доверенности действует от имени Общества, в том числе представляет его интересы и совершает сделки;
- выдает доверенности на право представительства от имени Общества, в том числе доверенности с правом передоверия;
- представляет интересы Общества в судах в качестве истца, ответчика, третьего лица;
- представляет интересы Общества в государственных органах и органах местного самоуправления;
- открывает и закрывает расчетные и иные счета в банках и иных кредитных организациях;
- в порядке, определенном настоящим Уставом, распоряжается имуществом Общества;
- утверждает положения, регламентирующие систему менеджмента в Обществе;
- осуществляет мероприятия по охране интеллектуальной собственности Общества;
- принимает на работу и увольняет работников Общества, привлекает работников к дисциплинарной ответственности и осуществляет поощрение работников;
- в пределах своей компетенции издает приказы и распоряжения;

- привлекает займы и кредиты в интересах Общества;
- обеспечивает ведение списка участников Общества с указанием сведений о каждом участнике Общества, размере его доли в уставном капитале Общества и ее оплате, а также о размере долей, принадлежащих Обществу, датах их перехода к Обществу или приобретения Обществом;
- осуществляет любые иные полномочия, не отнесенные настоящим Уставом к компетенции общего собрания участников Общества.

21.6 Генеральный директор Общества принимает решения единолично.

21.7 Общество вправе передать по договору осуществление полномочий своего единоличного исполнительного органа управляющему. Договор с управляющим подписывается от имени Общества лицом, председательствующим на Общем собрании Участников Общества, утвердившем условия договора с управляющим, или Участником Общества, уполномоченным решением Общего собрания Участников Общества.

21.8 Заместитель (заместители) генерального директора (исполнительный директор, финансовый директор, коммерческий директор и т.п.), главный бухгалтер Общества назначаются генеральным директором Общества.

СТАТЬЯ 22. КРУПНАЯ СДЕЛКА

22.1 Крупной сделкой является сделка (в том числе заем, кредит, залог, поручительство) или несколько взаимосвязанных сделок, связанных с приобретением, отчуждением или возможностью отчуждения Обществом прямо либо косвенно имущества, стоимость которого составляет двадцать пять и более процентов стоимости имущества Общества, определенной на основании данных бухгалтерской отчетности за последний отчетный период, предшествующий дню принятия решения о совершении таких сделок, если уставом Общества не предусмотрен более высокий размер крупной сделки. Крупными сделками не признаются сделки, совершаемые в процессе обычной хозяйственной деятельности Общества.

22.2 Крупная сделка требует одобрения Общего собрания участников. Решение принимается двумя третями голосов.

22.3 В случае принятия общим собранием участников Общества решения о совершении крупной сделки, Общество обязано приобрести по требованию участника

Общества, голосовавшего против принятия такого решения или не принимавшего участия в голосовании, долю в уставном капитале Общества, принадлежащую этому участнику. Данное требование может быть предъявлено участником Общества в течение сорока пяти дней со дня, когда участник Общества узнал или должен был узнать о принятом решении. В случае если участник Общества принимал участие в общем собрании участников Общества, принявшем такое решение, подобное требование может быть предъявлено в течение сорока пяти дней со дня его принятия.

22.4 Положения настоящей статьи о порядке одобрения крупных сделок не применяются к:

- обществам, состоящим из одного участника, который одновременно осуществляет функции единоличного исполнительного органа данного общества;
- отношениям, возникающим при переходе к обществу доли или части доли в его уставном капитале в случаях, предусмотренных настоящим Федеральным законом;
- отношениям, возникающим при переходе прав на имущество в процессе реорганизации общества, в том числе договорам о слиянии и договорам о присоединении.

СТАТЬЯ 23. ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ В СОВЕРШЕНИИ СДЕЛКИ

23.1 Сделки, в совершении которых имеется заинтересованность Исполнительного органа или участника Общества, имеющего совместно с его аффилированными лицами двадцать и более процентов голосов от общего числа голосов участников, не могут совершаться Обществом без согласия общего собрания участников. Указанные лица признаются заинтересованными в совершении Обществом сделки в случаях, если они, их супруги, родители, дети, полнородные и неполнородные братья и сестры, усыновители и усыновленные и (или) их аффилированные лица:

- являются стороной сделки или выступают в интересах третьих лиц в их отношениях с Обществом;
- владеют (каждый в отдельности или в совокупности) двадцатью и более процентами акций (долей, паев) юридического лица являющегося стороной сделки или выступающего в интересах третьих лиц в их отношениях с Обществом;
- занимают должности в органах управления юридического лица являющегося стороной сделки или выступающего в интересах третьих лиц в их отношениях с Обществом, а также должности в органах управления управляющей организации такого юридического лица.

23.2 Лица, указанные в пункте 23.1 настоящей статьи, должны доводить до сведения общего собрания участников Общества информацию:

- о юридических лицах, в которых они, их супруги, родители, дети, полнородные и неполнородные братья и сестры, усыновители и усыновленные и (или) их аффилированные лица владеют двадцатью и более процентами акций (долей, паев);
- о юридических лицах, в которых они, их супруги, родители, дети, полнородные и неполнородные братья и сестры, усыновители и усыновленные и (или) их аффилированные лица занимают должности в органах управления;
- об известных им совершаемых или предполагаемых сделках, в совершении которых они могут быть признаны заинтересованными.

23.3 Решение о совершении Обществом сделки, в совершении которой имеется заинтересованность, принимается общим собранием участников Общества большинством голосов от общего числа голосов участников Общества, не заинтересованных в ее совершении.

23.4 Сделка, в совершении которой имеется заинтересованность, не требует одобрения общим собранием участников Общества в случае, если условия такой сделки существенно не отличаются от условий аналогичных сделок (в том числе займа, кредита, залога, поручительства), совершенных между Обществом и заинтересованным лицом в процессе осуществления обычной хозяйственной деятельности Общества, имевшей место до момента, когда заинтересованное лицо было признано таковым. Указанное исключение распространяется только на сделки, в совершении которых имеется заинтересованность и которые были совершены с момента, когда заинтересованное лицо было признано таковым, до момента проведения следующего очередного общего собрания участников Общества.

23.5 Сделка, в совершении которой имеется заинтересованность и которая совершена с нарушением требований, предусмотренных настоящей статьей, может быть признана недействительной по иску Общества или его участника.

23.6 Положения о заинтересованности в совершении сделок не применяются к:

- Обществу, состоящему из одного участника, который одновременно осуществляет функции Исполнительного органа Общества;
- сделкам, в совершении которых заинтересованы все участники Общества;
- отношениям, возникающим при переходе к Обществу доли или части доли в его уставном капитале в случаях, предусмотренных настоящим Уставом;

- отношениям, возникающим при переходе прав на имущество в процессе реорганизации Общества, в том числе договорам о слиянии и договорам о присоединении;
- сделкам, совершение которых обязательно для Общества в соответствии с федеральными законами и (или) иными нормативными правовыми актами Российской Федерации и расчеты по которым производятся по фиксированным ценам и тарифам, установленным уполномоченными в области государственного регулирования цен и тарифов органами.

СТАТЬЯ 24. РЕВИЗИОННАЯ КОМИССИЯ

24.1 Для осуществления проверки деятельности Общества Общее собрание Участников Общества вправе избрать Ревизионную комиссию (Ревизора) Общества либо независимого аудитора.

24.2 Ревизионная комиссия (Ревизор) Общества вправе требовать от должностных лиц предоставления ему всех необходимых материалов, бухгалтерских или иных документов и информации.

24.3 Ревизионная комиссия (Ревизор) Общества составляет заключения годовым отчетам и годовым бухгалтерским балансам Общества.

24.4 Ревизионная комиссия (Ревизор) Общества обязана требовать внеочередного созыва Общего собрания Участников, если возникла угроза существенным интересам Общества или выявлены злоупотребления должностных лиц.

24.5 В Обществах, имеющих более пятнадцати Участников, образование ревизионной комиссии Общества (избрание Ревизора) Общества является обязательным.

24.6 Ревизионная комиссия (Ревизор) Общества избирается Общим собранием Участников Общества сроком на два года. В случае избрания Ревизионной комиссии Общества, число членов Ревизионной комиссии Общества составляет 3 (три) человека.

24.7 Регламент и порядок работы Ревизионной комиссии (Ревизора) Общества определяется внутренними документами Общества, утверждаемыми Общим собранием Участников Общества.

СТАТЬЯ 25. КОММЕРЧЕСКАЯ ТАЙНА ОБЩЕСТВА

25.1 Под коммерческой тайной Общества понимается конфиденциальность информации, позволяющая Обществу при существующих или возможных обстоятельствах увеличить доходы, избежать неоправданных расходов, сохранить положение на рынке или получить иную коммерческую выгоду.

25.2 Под секретом производства («НОУ-ХАУ») понимаются сведения любого характера (производственные, технические, экономические, организационные и другие), в том числе о результатах интеллектуальной деятельности в научно-технической сфере, а также сведения о способах осуществления профессиональной деятельности, которые имеют действительную или потенциальную коммерческую ценность в силу неизвестности их третьим лицам, к которым у третьих лиц нет свободного доступа на законном основании.

25.3 Под разглашением информации, составляющей коммерческую тайну, понимается действие или бездействие, в результате которых информация, составляющая коммерческую тайну, в любой возможной форме (устной, письменной, иной форме, в том числе с использованием технических средств) становится известной третьим лицам без согласия Общества либо вопреки трудовому или гражданско-правовому договору.

25.4 В Обществе установлен режим коммерческой тайны, который заключается в:

- определении перечня сведений, составляющих коммерческую тайну Общества;
- ограничении круга лиц, имеющих право доступа к такой информации;
- учета лиц, получивших доступ к коммерческой тайне Общества;
- установления порядка передачи конфиденциальной информации;
- установления запрета на разглашение коммерческой тайны Общества;
- регулировании отношений по использованию информации, составляющей коммерческую тайну, работниками на основании трудовых договоров и контрагентами на основании гражданско-правовых договоров;
- нанесении на материальные носители (документы), содержащие информацию, составляющую коммерческую тайну, грифа «Коммерческая тайна».

25.5 Следующие сведения безусловно составляют коммерческую тайну Общества:

- персональные данные работников Общества;
- сведения о поставщиках и покупателях Общества;

- сведения о дебиторах Общества;
- сведения о кредиторах Общества;
- сведения о подрядчиках;
- сведения об агентах, комиссионерах, поверенных и иных посредниках;
- сведения о стоимости товаров, приобретаемых на основании договоров поставки;
- сведения о стоимости работ, выполняемых подрядчиками;
- размеры вознаграждений по любым гражданско-правовым сделкам;
- данные регистров бухгалтерского учета;
- деловая переписка;
- содержание деловых переговоров с контрагентами;
- методики ценообразования;
- методики производства;
- планируемые маркетинговые акции и мероприятия;
- маркетинговая политика;
- сведения об условиях купли-продажи недвижимого имущества и автотранспорта;
- сведения о заключенных кредитных договорах и лизинговых соглашениях;
- информация, содержащаяся в локальной компьютерной сети и компьютерах Общества;
- планируемые мероприятия по расширению бизнеса;
- сведения о планируемых сделках;
- данные аудиторских заключений;
- методы организации работы структурных подразделений Общества;
- бизнес-планы Общества;
- сведения о местах расположения датчиков, кнопок и иных устройств тревожной сигнализации, местах расположения средств видеонаблюдения, режиме работы охраны;
- любые иные сведения, явно составляющие секреты производства («НОУ-ХАУ»).

25.6 Коммерческую тайну Общества не могут составлять следующие сведения:

- сведения, содержащиеся в Уставе Общества;
- сведения, содержащиеся в документах, дающих право на осуществление предпринимательской деятельности;
- сведения о загрязнении окружающей среды, состоянии противопожарной безопасности, санитарно-эпидемиологической и радиационной обстановке, безопасности

пищевых продуктов и других факторах, оказывающих негативное воздействие на обеспечение безопасного функционирования производственных объектов, безопасности каждого гражданина и безопасности населения в целом;

- сведения, подлежащие обязательному раскрытию в соответствии с законом;
- сведения об условиях труда в Обществе;
- иные сведения, которые не могут составлять коммерческую тайну в силу закона.

25.7 Раскрытие коммерческой тайны третьим лицам возможно только в случае привлечения их к деятельности, требующей знания такой информации, и только с разрешения Исполнительного органа, а также при условии принятия ими обязательств не разглашать полученные сведения.

25.8 В случае, если коммерческая тайна Общества охраняется от разглашения путем издания приказа или распоряжения администрации Общества, пользователями коммерческой тайны могут быть лица, прямо перечисленные в таком приказе или распоряжении.

25.9 Пользователями коммерческой тайны Общества могут быть также работники, нуждающиеся в ней в процессе исполнения своих служебных обязанностей, если они приняли на себя обязательства не разглашать полученные сведения.

25.10 Партнеры Общества, получившие сведения, составляющие коммерческую тайну Общества в ходе переговоров или совместной деятельности, обязаны хранить её в тайне в течение трех лет.

25.11 Претендент на работу в Обществе, его филиале, представительстве или структурном подразделении обязан хранить конфиденциальную информацию, полученную в ходе собеседования или переговоров с Обществом, в течение одного года.

25.12 Бывшие сотрудники Общества, его филиала, представительства или структурного подразделения, обязаны хранить информацию, составляющую коммерческую тайну Общества, в течение одного года.

25.13 Общество вправе предъявить к лицам, виновным в несанкционированном разглашении сведений, составляющих его коммерческую тайну, требование о возмещении убытков, причиненных этими действиями. К таким убыткам относятся:

- прямой ущерб;
- неполученные доходы.

25.14 В случае, если несанкционированное разглашение сведений, составляющих коммерческую тайну Общества, было сопряжено с разглашением сведений, наносящих ущерб деловой репутации Общества, в порядке, предусмотренном статьей 152 Гражданского кодекса Российской Федерации, наряду с убытками, предусмотренными пунктом 25.13 от виновных лиц Общество вправе потребовать возмещения ущерба, причиненного такими действиями.

25.15 Работники, нарушившие условие о неразглашении коммерческой тайны, привлекаются также к дисциплинарной ответственности, предусмотренной трудовым договором.

25.16 В случае, если действия лиц, несанкционированно распространивших сведения, составляющие коммерческую тайну Общества, содержат в себе состав преступления, предусмотренный Уголовным кодексом Российской Федерации, Общество принимает все необходимые меры для привлечения указанных лиц к уголовной ответственности.

25.17 Информацию о деятельности Общества, которая не составляет коммерческую тайну, Общество предоставляет по письменным и устным запросам заинтересованных лиц. Решение о предоставлении открытой информации заинтересованным лицам генеральный директор Общества принимает в течение одного дня. Общество не вправе отказать участникам Общества в предоставлении открытой информации.

СТАТЬЯ 26. ХРАНЕНИЕ ДОКУМЕНТОВ И ПОРЯДОК ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ

26.1 Общество обязано хранить по месту своего нахождения следующие документы:

- Устав Общества;
- договор об учреждении Общества;
- список участников Общества;
- списки аффилированных лиц Общества;
- Свидетельство о государственной регистрации Общества;
- Положения, регламентирующие деятельность Общества, иные внутренние документы;
- Положения о филиалах и представительствах Общества;
- Документы, подтверждающие право собственности, владения и распоряжения имуществом Общества;

- Аудиторские заключения, а также заключения государственных и муниципальных органов финансового контроля;
- Протоколы общих собраний участников Общества;
- Приказы и распоряжения Исполнительного органа Общества;
- Трудовые договоры с работниками Общества;
- Переписку Общества;
- Документы, связанные с эмиссией облигаций и иных ценных бумаг;
- Договоры, заключенные Обществом;
- Первичные документы бухгалтерского учета;
- План счетов бухгалтерского учета;
- Регистры бухгалтерского учета;
- Бухгалтерскую и налоговую отчетность;
- Иные документы, которые Общество обязано хранить соответствии с действующим законодательством.

26.2 Документы, содержащие коммерческую тайну Общества, хранятся в местах, исключающих возможность доступа к ним посторонних лиц (сейфы, несгораемые шкафы с надежными замками, закрытые помещения, ключи от которых не могут быть выданы посторонним лицам). 26.3 При хранении документов Общество руководствуется «Перечнем типовых управленческих документов, образующихся в деятельности организаций, с указанием сроков хранения», утвержденным Росархивом 6 октября 2000 г.

26.4 Общество по требованию участника Общества обязано обеспечить ему доступ к документам, предусмотренным пунктами 1 и 3 ст.50 ФЗ «Об обществах с ограниченной ответственностью». В течение трех дней со дня предъявления соответствующего требования участником Общества указанные документы должны быть предоставлены Обществом для ознакомления в помещении исполнительного органа Общества. Общество по требованию участника Общества обязано предоставить ему копии указанных документов. Плата, взимаемая Обществом за предоставление таких копий, не может превышать затраты на их изготовление.

СТАТЬЯ 27. ВЕДЕНИЕ СПИСКА УЧАСТНИКОВ ОБЩЕСТВА

27.1 Общество ведет список Участников Общества с указанием сведений о каждом Участнике Общества, размере его доли в Уставном капитале Общества и ее оплате,

а также о размере долей, принадлежащих Обществу, датах их перехода к Обществу или приобретения Обществом.

27.2 Лицо, осуществляющее функции единоличного исполнительного органа Общества, обеспечивает соответствие сведений об Участниках Общества и о принадлежащих им долях или частях долей в Уставном капитале Общества, о долях или частях долей, принадлежащих Обществу, сведениям, содержащимся в едином государственном реестре юридических лиц, и нотариально удостоверенным сделкам по переходу долей в Уставном капитале Общества, о которых стало известно Обществу.

27.3 Общество и не уведомившие Общество об изменении соответствующих сведений Участники Общества не вправе ссылаться на несоответствие сведений, указанных в списке Участников Общества, сведениям, содержащимся в едином государственном реестре юридических лиц, в отношениях с третьими лицами, действовавшими только с учетом сведений, указанных в списке Участников Общества.

27.4 В случае непредставления Участником Общества информации об изменении сведений о себе Общество не несет ответственность за причиненные в связи с этим убытки.

СТАТЬЯ 28. РЕОРГАНИЗАЦИЯ И ЛИКВИДАЦИЯ ОБЩЕСТВА

28.1 Общество может быть реорганизовано или ликвидировано добровольно по единогласному решению его участников. Иные основания реорганизации и ликвидации, а также порядок его реорганизации и ликвидации определяется действующим законодательством Российской Федерации.

28.2 Реорганизация Общества может быть осуществлена в форме слияния, присоединения, разделения, выделения и преобразования. При реорганизации вносятся соответствующие изменения в учредительные документы Общества.

28.3 Реорганизация Общества осуществляется в порядке, определяемом действующим законодательством РФ.

28.4 Не позднее 30 дней со дня принятия решения о реорганизации Общество в письменной форме уведомляет об этом своих кредиторов. Права кредиторов, возникающие в связи с реорганизацией Общества, определяются законом.

28.5 При реорганизации Общества все документы (управленческие, финансово – хозяйственные, по личному составу и др.) передаются в соответствии с установленными правилами юридическому лицу – правопреемнику.

28.6 Общество может быть ликвидировано добровольно либо по решению суда по основаниям, предусмотренным Гражданским кодексом РФ.

28.7 Ликвидация Общества влечет за собой его прекращение без перехода прав и обязанностей в порядке правопреемства к другим лицам. Ликвидация Общества осуществляется в порядке, установленном ГК РФ, другими законодательными актами, с учетом положений настоящего Устава.

28.8 Решение о добровольной ликвидации Общества и назначении ликвидационной комиссии принимается Общим собранием по предложению Исполнительного органа или Участника Общества.

28.9 Общее собрание Участников обязано незамедлительно письменно сообщить органу, осуществляющему государственную регистрацию, о принятии решения о ликвидации Общества для внесения в Единый государственный реестр юридических лиц сведений о том, что Общество находится в процессе ликвидации.

28.10 Общее собрание Участников устанавливает в соответствии с законодательством порядок и сроки ликвидации Общества, назначает ликвидационную комиссию в составе Председателя, Секретаря и членов ликвидационной комиссии. Число членов ликвидационной комиссии, включая Председателя и Секретаря, не может быть менее трех.

28.11 С момента назначения ликвидационной комиссии к ней переходят все полномочия по управлению делами Общества, в том числе по представлению Общества в суде. Все решения ликвидационной комиссии принимаются простым большинством голосов от общего числа членов комиссии; Протоколы заседания ликвидационной комиссии подписываются председателем и секретарем.

28.12 Председатель ликвидационной комиссии представляет Общество по всем вопросам, связанным с ликвидацией Общества, в отношениях с кредиторами, должниками Общества и с Участниками, а также с иными организациями, гражданами и государственными органами, выдает от имен Общества доверенности и осуществляет другие необходимые исполнительно – распорядительные функции.

28.13 Имущество Общества реализуется по решению ликвидационной комиссии.

28.14 Денежные средства, полученные в результате реализации имущества Общества после удовлетворения требований кредиторов, распределяются между Участниками пропорционально их доле участия в уставном капитале.

28.15 При ликвидации Общества документы постоянного хранения, имеющие научно – историческое значение, передаются на государственное хранение в государственные архивные учреждения, документы по личному составу (приказы, личные дела, лицевые счета и т.п.) передаются на хранение в архив административного округа, на территории которого находится Общество. Передача и упорядочение документов осуществляется силами и за счет средств Общества в соответствии с требованиями архивных органов.

28.16 Ликвидация Общества считается завершенной с момента внесения органом государственной регистрации соответствующей записи в Единый государственный реестр юридических лиц.

28.17 Полномочия ликвидационной комиссии прекращаются с момента завершения ликвидации Общества.

СТАТЬЯ 29. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

29.1 Настоящий Устав Общества подлежит государственной регистрации в установленном законом порядке и может быть изменен или дополнен по решению собрания участников Общества.

29.2 По всем вопросам, не нашедшим своего отражения в настоящем Уставе, но прямо или косвенно вытекающим из характера деятельности Общества и могущим иметь принципиальное значение для Участника и Общества с точки зрения необходимости защиты их имущественных прав и интересов, а также деловой репутации, Участник и Общество будут руководствоваться положениями действующего законодательства Российской Федерации.

O autorici

Irena Mikulaco rođena je 26. veljače 1973. godine u Puli. Studirala je fonetiku i ruski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i diplomirala je s odličnom ocjenom na katedri za Ruski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kod prof. dr. sc. Žive Benčić-Primc, s temom o ruskom pjesniku, „bardu“ Bulatu Šalvoviču Okudžavi (Русские барды на примере Булата Шалвовича Окуджавы: «Песни делает время») te tako stekla stručnu spremu i stručni naziv magistra edukacije govorništva i rusistike.

Na posljediplomskom doktorskom studiju Humanističke znanosti, smjer Filologija (lingvistika) na Sveučilištu u Zadru obranila je disertaciju 2020. godine pod nazivom *Kontrastivna analiza hrvatskoga i ruskoga pravnog nazivlja* i stekla titulu doktora filoloških znanosti.

Radi na Filozofskom fakultetu i Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli. Voditeljica je Centra ruskoga jezika i kulture „Institut Puškin“, voditeljica je katedre za strane jezike Odsjeka za obrazovanje nastavnika i strane jezike. U suradnji i uz podršku Pjatigorskog državnog sveučilišta otvoren je Centar hrvatskoga jezika i kulture (Pjatigorsk, Rusija), gdje predaje hrvatski kao strani jezik.

Osnivačica je i predsjednica Hrvatskoga društva nastavnika ruskoga jezika i književnosti.

Područja njezina znanstvenog interesa su kontrastivna lingvistika, terminologija, traduktologija, sociolingvistika, govorništvo, suvremeni mediji i komunikacija.

Izlagala je svoje radove na više od pedeset međunarodnih znanstvenih konferencija, uglavnom u inozemstvu na stranim sveučilištima (Austrija, Bjelorusija, Češka, Latvija, Njemačka, Poljska, Rusija, Slovačka, Španjolska), osim na hrvatskom, na ruskom i engleskom jeziku. Sudjelovala je na projektima u Hrvatskoj i Rusiji, voditeljica je projekata, urednica je nekoliko ruskih časopisa, autorica je mnogobrojnih znanstvenih i stručnih radova, poglavlja u knjigama, recenzentica je više knjiga i udžbenika, organizira međunarodne znanstvene skupove, okrugle stolove, Dane ruskoga jezika i kulture, terensku nastavu u Rusiju i Latviju, gostujuća predavanja profesora, večeri poezije. Plenarna izlaganja održala je u Rusiji i Hrvatskoj te je bila pozvani predavač u Sankt-Peterburgu, Moskvi, Penzi, Lipecku i dr. (Rusija), Beču (Austrija), Zadru, tijekom ERASMUS-a u Trnavi (Slovačka), Granadi (Španjolska), Rigi (Latvija) i u Pjatigorsku (Rusija). Profesionalno se usavršavala u Hrvatskoj, Austriji, Bugarskoj, Latviji, Rusiji, Sloveniji i Španjolskoj.

Posjeduje europski certifikat ECQA (European Certification and Qualification Association) – Certified Terminology Manager - Advanced.

Dobitnica je više nagrada i priznanja: prva nagrada za najboljeg pjesnika – “Pjesnik srednjoškolic” na području cijele bivše Jugoslavije (1989); nagrada Sveučilišta u Granadi (2011); priznanje fonda „Russkij mir“ Ruske Federacije i fonda „Održivi razvoj Bugarske“: „Za aktivno sudjelovanje u organizaciji VII. Međunarodnog festivala studenata koji uče ruski jezik „Druzja, prekrasan naš sojuz!“ (2018); priznanje Rossotrudničestva, savezne agencije Ruske Federacije pri Veleposlanstvu Ruske Federacije u Republici Hrvatskoj za „aktivno razvijanje međunarodnih humanitarnih i društvenih odnosa, uzorno organiziranje, pripremu i provedbu značajnih manifestacija na području kulture i obrazovanja, popularizaciju ruskog jezika u inozemstvu“ («активную деятельность по развитию международных гуманитарных и общественных связей, образцовую организацию, подготовку и проведение значимых мероприятий в сфере культуры и образования, популяризацию русского языка за рубежом»). (2018). Dobitnica je rektorove nagrada za izuzetan doprinos razvoju Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli (2019) te je dobila najviše priznanje struke za rusiste koje joj je dodijelilo Međunarodno društvo nastavnika ruskoga jezika i književnosti (МАПРЫАЛ) – Medalja „A. S. Puškina“ (2019). Od Veleposlanstva Ruske Federacije u Republici Hrvatskoj dobila je *Gramotu* (nagradu) za dugogodišnji rad u promicanju i podučavanju ruskoga jezika te za organizaciju međunarodne rusističke konferencije u prosincu 2020. godine (*Mogućnosti i problemi učenja ruskoga jezika na daljinu u svjetskom obrazovnom prostoru u vrijeme pandemije*).

Tečno se služi ruskim i engleskim jezikom, a funkcionalno talijanskim, njemačkim, francuskim i španjolskim jezikom.

Osim nastavnom i znanstvenom djelatnošću, aktivno se bavi prevođenjem (usmenim i pismenim) više od dvadeset i pet godina, a više od petnaest godina je stalni sudski tumač. Prevodila je za predsjednike, delegacije, sudove, pravne i fizičke osobe. Prevodi literarne, znanstvene i stručne tekstove, pravnoga, elektrotehničkoga, strojarškoga, povijesno-umjetničkoga nazivlja. Piše pjesme.

Majka je dvoje djece.

Radovi: <https://www.croris.hr/crosbi/searchByContext/2/9349>

www.ffpu.unipu.hr/ffpu/irena.mikulaco

E-mail: irena.mikulaco@unipu.hr

9 789533 770536
ISBN 978-953-377-053-6

